

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อย ๑ เรื่อง

การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน
Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration
in the present

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาโครงสร้างเชิงระบบเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย
Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration
in Thai Society

โดย

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส (เฉยประทุม), ผศ.ดร.

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), รศ.ดร.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765009

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อย ๑ เรื่อง

การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน
Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาโครงสร้างเชิงระบบเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย
Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration
in Thai Society

โดย

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส (เฉยประทุม), ผศ.ดร.

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), รศ.ดร.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765009

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research sub-project 1

Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration in the
present

Under Research plan

Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration

By

Phrakhruwinaithorn Ek Jinavamso (Choeiprathum), Assist. Prof. Dr.

Phraudomsittinayok (Kumphol Kunungkaro), Assoc. Prof. Dr.

Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2565

Research Project Funded

by Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765009

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน
ผู้วิจัย:	พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส (เฉยประทุม), ผศ.ดร. และ พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), รศ.ดร.
ส่วนงาน:	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ๓) เพื่อนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ออกนโยบาย กลุ่มผู้ปฏิบัติการระดับจังหวัด และกลุ่มเครือข่าย จำนวน ๒๘ รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ ๑ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับพระสังฆาธิการ ขั้นตอนที่ ๒ รวบรวมข้อกฎหมาย สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ร่วมกับพระสังฆาธิการ ขั้นตอนที่ ๓ จัดทำหนังสือ “กฎหมายที่พระสังฆาธิการควรทราบ” ขั้นตอนที่ ๔ จัดทำฐานข้อมูลด้านปกครองคณะสงฆ์ และขั้นตอนที่ ๕ เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง อาทิเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม เป็นต้น ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่เป็นกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับพระสังฆาธิการในฐานะผู้ปกครองคณะสงฆ์ อาทิเช่น กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม รวมถึงพระธรรมวินัย เป็นต้น ส่วนกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ สถานะที่หนึ่ง ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน สถานะที่สอง ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ และ สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์

๒. สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ มี ๒ ลักษณะ คือ ๑. มีสภาพที่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ๒. มีสภาพไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น บางกฎหมายมีสภาพบังคับใช้เฉพาะนักบวชในทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความเลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติ เป็นต้น ดังนั้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายต่างๆ ให้ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย

๓. กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน ได้แก่ ๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์ ๒. พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสังฆาธิการ ๓. คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง ๔. เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลภวิชชะ ๕. กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม ๖. เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ๗. เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาธิการ ๘. เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดหลุโทษ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลาสิกขา ๙. ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร ๑๐. ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๑๑. จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ ๑๒. ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ

Research Report Title: Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration in the present

Researcher: Phrakhruwinaithorn Ek Jinavamso (Choeiprathum), Assist. Prof. Dr. and Phraudomsittinayok (Kumphol Kunungkaro), Assoc. Prof. Dr.

Section: Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidhayalaya University

Fiscal Year: 2565/2022

Research Support Fund: Mahachulalongkornrajavidhayalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to explore and collect the laws related to the Sangha administration at present; For a strong monastic regime in modern times

The design of this research It is a research that combines 3 types of research, namely Documentary Research, Qualitative Research, and Action Research. Qualitative data were collected from 3 groups of key informants: policy group Provincial Operations Group and network groups of 28 figures or people. The tools used were interview forms and specific group discussion assessments. Descriptive data analysis For action research is divided into 5 steps: Step 1: Organize a workshop with the Sangha Administrator; Step 2: Collect laws. Legal conditions and guidelines for solving legal problems for the administration of the Sangha in conjunction with the Sangha Administrators Step 3 Prepare the book "Laws that the Sangha Administrators should know" Step 4 Prepare the Sangha Administration database step 5 is participation in monitoring and evaluating research results.

The results showed that

1. Laws relating to the administration of the Sangha at present are divided into 2 parts: the first part is the law directly related to the administration of the Sangha, such as the Sangha Act, the Ministerial Regulations, the Sangha Sangha Rules, etc. The second part is the law. of the Sangha about the monks as the rulers of the Sangha, such as the Sangha Sangha Rules Sangha Sangha Regulations Including the discipline, etc. As for the law that monks should know or should know, it is divided into 3 states: the first state as a monk as an official, the second as the administrator of the Sangha organization, and third as a monk

2. There are two types of legal conditions and approaches to solving problems of the law for the administration of the Sangha: 1. There are conditions conducive to the administration of the Sangha, for example, the Sangha Act that has continually evolved, etc. 2. There is a state not conducive to the monastic administration need to be revised And develop better, for example, some laws are enforced only by Buddhist monks. Resulting in disgrace and inequality in practice, etc. Therefore, relevant agencies, together with the Sangha, improve and develop various laws. to be up-to-date with the current era Including legislation to protect Buddhism as well

3. Sangha law for the administration of the Sangha that is strong in modern times: 1. Updating the Sangha Act. and in line with the current situation through public hearings. 2. Develop knowledge of the Sangha 3. The Sangha supervises and monitors the results of law enforcement on monks and novices continuously. 4. Adds criminal and civil laws. 5. Set clear criteria for considering merit. and applied equally. 6. Additional supporting laws and promoting the education of monks and novices. 7. Adding laws to support Phra Vinayadhikara. 8. Adding laws to protect monks and novices who commit petty offenses. or a person accused of committing an offense 9. Improve the administrative structure of the Sangha from the center. 10. Improve the rules for the appointment of monks to be in line with the current situation. 11. Establish a specific Administrative Court for Sangha Case.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะเล็งเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโธ, รศ.ดร.) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือผู้วิจัยมาตลอด

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เมตตาอนุเคราะห์เป็นประธานที่ปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจทานงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระมหาเถรานุเถระทุกท่านที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากรายงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณแก่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร. และคณะ

๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๕

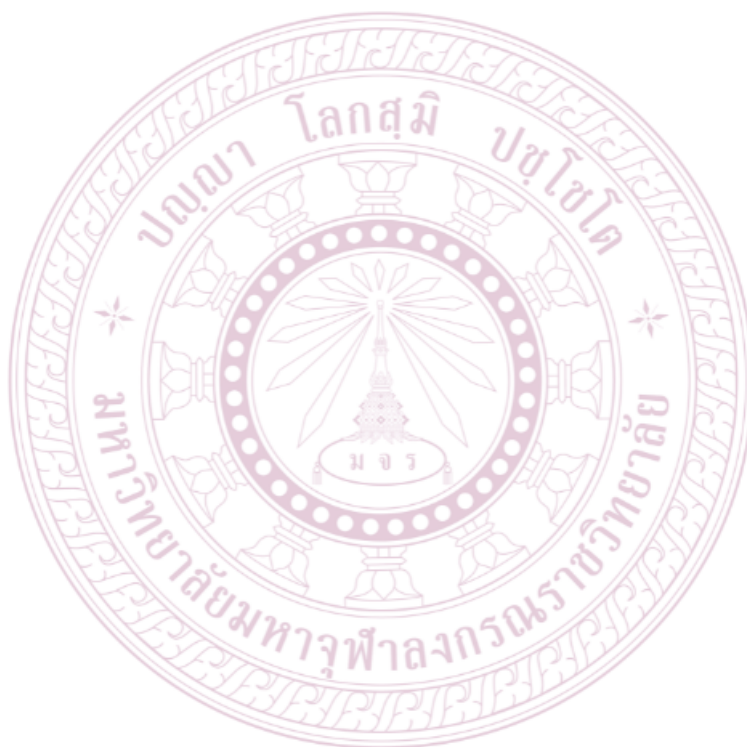
สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
 บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
 บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์.....	๗
๒.๒ กฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์.....	๓๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์.....	๔๓
๒.๔ ทฤษฎีอำนาจการปกครองบังคับบัญชา.....	๖๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖๓
 บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๘
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	๖๙
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๙
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๐
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	๗๑
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๒
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า.....	๗๓

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๗๔
๔.๑ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.....	๗๕
๔.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์.....	๑๐๗
๔.๓ นำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน.....	๑๒๖
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๓๑
 บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	 ๑๓๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๓๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๗
 บรรณานุกรม.....	 ๑๓๙
ภาคผนวก.....	
ภาคผนวก ก หนังสือแนะนำ.....	๑๕๓
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม.....	๑๕๕
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์.....	๑๖๐
ภาคผนวก ง ภาพประกอบ.....	๑๖๓
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๖๗
ภาคผนวก ฉ หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์.....	๑๗๐
ภาคผนวก ช นวัตกรรมที่ได้จากการวิจัย.....	๑๗๓
ภาคผนวก ฌ ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ.....	๒๐๘
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๐๙

สารบัญตาราง

๔.๑	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.....	๙๕
๔.๒	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้.....	๑๐๕
๔.๓	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์.....	๑๑๘
๔.๔	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์.....	๑๒๔
๔.๕	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง.....	๑๓๐

สารบัญแผนภาพ

๒.๑	แสดงกระบวนการศึกษาตามแนวพุทธธรรม.....	๔๗
๒.๒	แสดงกระบวนการพัฒนาทั้ง ๓ ชั้น	๔๙
๔.๑	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.....	๙๖
๔.๒	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้.....	๑๐๖
๔.๓	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์.....	๑๑๙
๔.๔	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหามติของกฎหมายสำหรับการปกครอง คณะสงฆ์.....	๑๒๕
๔.๕	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ ที่เข้มแข็ง.....	๑๓๑
๔.๖	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน วิถีชีวิตของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสิ้นอาจกล่าวได้ว่า วิถีในทางโลกและในทางธรรมของผู้คนในสังคมไทยนั้น ผสมกลมกลืนรวมกันเป็นหนึ่งเดียวยังไม่สามารถแยกออกจากกันได้^๑ จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย และมีอิทธิพลและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยในสังคมไทย ในประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของสถาบันสงฆ์มีโครงสร้างในการปกครองรวมถึงพระราชบัญญัติที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเกี่ยวข้องกับราชอาณาจักรในเชิงโครงสร้างทางการปกครอง ในการใช้กฎหมาย ดังที่เห็นในประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายพระสงฆ์ ๑๐ ฉบับ ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรกที่ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน^๒ จึงต้องมีการดำเนินการเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ทำให้สภาพของฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายศาสนจักรแยกจากกันไม่ได้ ฝ่ายรัฐก็ต้องการให้ศาสนาเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ในขณะที่ฝ่ายศาสนจักรก็ต้องการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลืออุปถัมภ์จากฝ่ายรัฐ ดังนั้น จึงมาถึงขั้นที่ต้องมีกฎหมายออกมาเป็นกรอบขอบเขตแนวทางในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ โดยสมัยก่อนก็อาจจะเป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์อาจใช้พระราชอำนาจในการดำเนินการ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ขึ้นใช้บังคับ โดยมุ่งหวังจะให้การปกครองสังฆมณฑล เป็นไปตามแบบแผนโดยเรียบร้อย ซึ่งจะช่วยให้พระศาสนารุ่งเรืองถาวรเกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและความเจริญของพระราชอาณาจักร มีการใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวเรื่อยมาจนกระทั่งมีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขึ้นใช้บังคับ เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงและใช้บังคับจนกระทั่งมีการออกกฎหมายฉบับปัจจุบันขึ้น

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ รวม ๔ ฉบับ ตามลำดับ รวมไปถึงกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ในส่วนกฎหมายสงฆ์ ซึ่งคณะสงฆ์หาได้อยู่ในสังคมสงฆ์อย่างเดียวยัง ยังมีฝ่ายราชอาณาจักรซึ่งมีกฎหมายต่างๆ อีก

^๑ ฤกษ์ภา บุญยสมิต, พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนา, กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓๒.

^๒ สุพิศ ประณีตพลกรัง, คติพระ คติความ กฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎหมายและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๖๒), หน้า ๓.

มากมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงถือได้ว่ามีนิติสัมพันธ์กันในด้านทางกฎหมาย คณะสงฆ์จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเข้าใจโครงสร้างและระบบทางกฎหมายของบ้านเมืองพร้อมกันควบคู่กันไปด้วย เพื่อป้องกันการกระทำที่ละเมิดกฎหมายซึ่งเป็นความผิดและมีโทษบังคับใช้ ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายอาญา เช่น กรณีเงินทอนวัด ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ เช่น ที่ดิน ที่ธรณีสงฆ์ และพระราชบัญญัติต่างๆ เช่นพระราชบัญญัติกรมศิลปากร ในส่วนการอนุรักษ์โบราณสถาน พระราชบัญญัติกรมป่าไม้ พระราชบัญญัติอาคาร เป็นต้น ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์โดยตรง จะเห็นได้ว่ากฎหมายมีความสำคัญเพราะเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในด้านการปกครองการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และเป็นกลไกการขับเคลื่อน อันทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมส่วนรวม จากประเด็นที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาในเบื้องต้น ว่ากฎหมายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ทั้งของราชอาณาจักรและศาสนจักร^๓ ซึ่งการอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นจำนวนมากในสังคมขนาดใหญ่ ย่อมจะมีความ ขัดแย้งกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้นทั้งในด้านความคิด การพูดและการกระทำ ถ้าผู้มีอำนาจรับผิดชอบสูงสุดในแต่ละสังคม มีคุณธรรมประจักษ์ไม่เพียงพอหรือไม่เข้าใจ เรื่องที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง มุ่งแต่จะใช้อำนาจเป็นธรรม ความขัดแย้งกระทบกระทั่งดังกล่าวก็จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ

พระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา สถาบันสงฆ์มีโครงสร้างในการปกครองรวมถึงพระราชบัญญัติที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเกี่ยวพันกับราชอาณาจักรในเชิงโครงสร้างทางการปกครอง ในการใช้กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎพระสงฆ์ ๑๐ ฉบับ ในกฎหมายตราสามดวง ทำให้สภาพของฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายศาสนจักรแยกจากกันไม่ได้ ฝ่ายรัฐก็ต้องการให้ศาสนาเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ในขณะที่ฝ่ายศาสนจักรก็ต้องการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลืออุปถัมภ์จากฝ่ายรัฐ ดังนั้น จึงมาถึงขั้นที่ต้องมีกฎหมายออกมาเป็นกรอบขอบเขตแนวทางในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ โดยสมัยก่อนก็อาจจะเป็นกฎต่างๆ ที่พระมหากษัตริย์อาจใช้พระราชอำนาจในการดำเนินการ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ขึ้นใช้บังคับ จนกระทั่งมีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขึ้นใช้บังคับ เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง และใช้บังคับจนกระทั่งมีการออกกฎหมายฉบับปัจจุบันขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒-๔) พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมไปถึงกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ในส่วนกฎหมายสงฆ์ ซึ่งคณะสงฆ์หาได้อยู่ในสังคมสงฆ์อย่างเดียวไม่ ยังมีฝ่ายราชอาณาจักรซึ่งมีกฎหมายต่างๆ อีกมากมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงถือได้ว่ามีนิติสัมพันธ์กันในด้านทางกฎหมาย คณะสงฆ์จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเข้าใจโครงสร้างและระบบทางกฎหมายของบ้านเมืองพร้อมกันควบคู่กันไปด้วย คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อกฎหมาย สังเคราะห์ข้อกฎหมายนำเสนอชุดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เป็นการวิจัย

^๓แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (นนทบุรี : หจก. นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑.

แบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งประโยชน์ที่จะพึงได้รับเป็น ๑) องค์ความรู้ใหม่ด้านกฎหมายคณะสงฆ์ ๒) ได้โครงสร้างเกี่ยวกับกฎหมายในการจัดตั้งกองนิติการสงฆ์ช่วยเหลือคณะสงฆ์ด้านกฎหมายข้อพิพาทในด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ๓) เครือข่ายทางสังคมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งจะส่งต่อไปกับ ๑. คณะสงฆ์ ๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ๓. มหาเถรสมาคม/วัดทั่วประเทศ ๔. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการช่วยกันขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืนต่อไป

จากความเป็นมาและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเชิงโครงสร้างในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เพื่อขับเคลื่อนวางโครงสร้างเกี่ยวกับกฎหมายในการจัดตั้งกองนิติการสงฆ์ช่วยเหลือคณะสงฆ์ด้านกฎหมายข้อพิพาทในด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีอะไรบ้าง

๑.๓.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ ศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ และนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับนโยบาย ได้แก่ กรรมการมหาเถรสมาคม ๒ รูป เจ้าคณะภาค ๒ รูป และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๒ คน รวม ๖ รูปหรือคน

กลุ่มที่ ๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับจังหวัด ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๖ รูป

กลุ่มที่ ๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับเครือข่าย ได้แก่ นักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ จำนวน ๒ ราย นักวิชาการศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ จำนวน ๒ ราย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๒ ราย รวม ๖ รูปหรือคน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือ คณะสงฆ์ไทย ซึ่งคณะผู้วิจัย ได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

๑. แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ โซน คือ ๑. โซนภาคกลาง ๒. โซนภาคเหนือ ๓. โซนภาคใต้ และ ๔. โซนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศไทย

๒. ในแต่ละโซน คัดเลือกตัวแทนแต่ละโซนๆ ละ ๒ จังหวัด ด้วยวิธีการจับสลากจากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเลือกตัวแทนของคณะสงฆ์แต่ละจังหวัดดังนี้

๑. โซนภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. โซนภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดลำพูน

๓. โซนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔. โซนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดขอนแก่น

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๑๑ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การสังเคราะห์ หมายถึง กระบวนการรวบรวมโครงสร้างกฎหมายของคณะสงฆ์ที่มีอยู่นำมาปรับใช้ให้เกิดความเข้มแข็ง

กฎหมาย หมายถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ในส่วนกฎหมายสงฆ์ และกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง พระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง กฎหมายข้อบังคับที่เนื่องด้วยการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ อันประกอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายที่เนื่องด้วยการบริหารการปกครองสงฆ์ในองค์กรรวม ที่จะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อการปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงของการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในองค์กรรวม ในการงานวิจัยนี้หมายถึงเอาข้อกฎหมายที่เนื่องด้วย

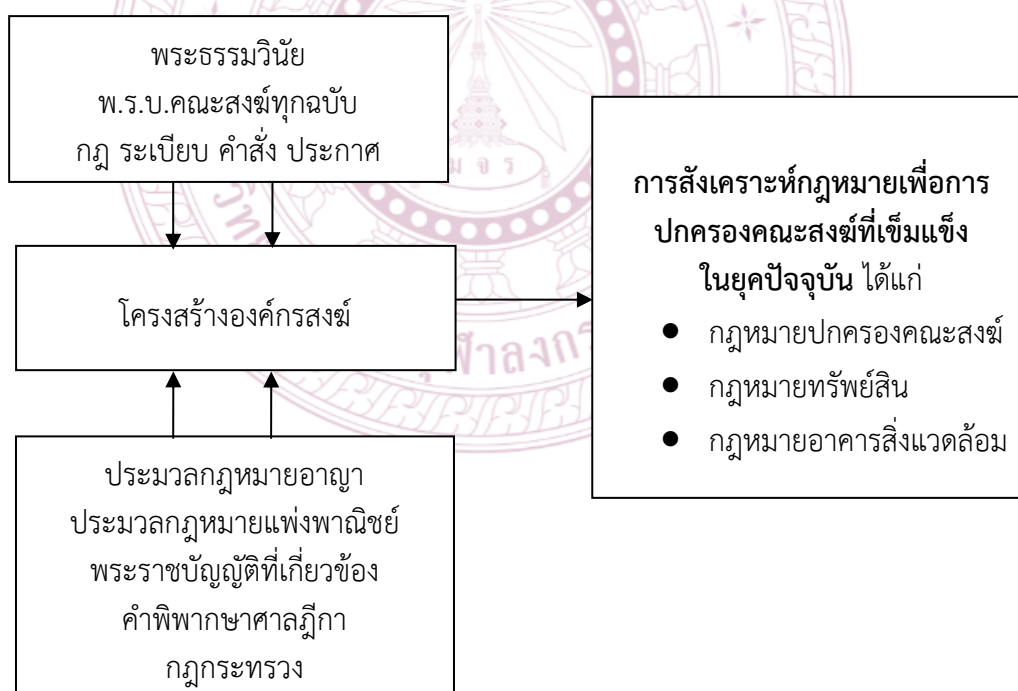
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ (๑) พระราชบัญญัติ ระเบียบ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และการปกครองทั้งหมด มาศึกษา อบรม พัฒนา ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง ผ่านระบบ องค์กร และ คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การปกครอง หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยใน พระพุทธศาสนาและกฎหมายคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๖๑ ทั้งระเบียบ มติมหาเถรสมาคมที่เนื่องด้วยการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในองค์กรวมให้สอดคล้องกับวิถีประชาและ กฎหมายบ้านเมือง ในการศึกษาเน้นหมายเอาเฉพาะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัด พระนครศรีอยุธยาเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้เกิดการขับเคลื่อนต้นแบบสู่ความเข้มแข็งต่อไป

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาที่รวมกันอยู่ในวัดวาอารามทั่ว ราชอาณาจักร

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยยึดถือแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการ ปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” โดยมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์
- ๑.๗.๓ ได้นำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน
- ๑.๗.๔ คณะสงฆ์ ได้นำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน และการพัฒนาคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งต่อไป
- ๑.๗.๕ วัด องค์การการกุศล หน่วยงานไม่แสวงหาผลกำไร ได้ข้อมูลไปเพื่อเป็นการปรับปรุงการพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้เข้มแข็งต่อไป
- ๑.๗.๖ หน่วยงานภาครัฐ สามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้น อันจะทำให้การพัฒนาของประเทศเข้มแข็งเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารรวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ตลอดถึงสถานะของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์การดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์
- ๒.๒ กฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ ทฤษฎีอำนาจการปกครองบังคับบัญชา
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีวิวัฒนาการการจัดโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อชี้ให้เห็นเด่นชัดว่าโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ก่อนมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์หลังมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มีความแตกต่างกันอย่างไร ดังมีรายละเอียดในแต่ละยุคแต่ละสมัย ดังนี้

๒.๑.๑ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ก่อนมีพระราชบัญญัติ

โครงสร้างการปกครองขององค์กรพุทธศาสนาก่อนมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ได้แยกออกเป็นอีกสองช่วง คือ การปกครององค์กรพุทธศาสนาก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และการปกครององค์กรพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้เขียน ได้กล่าวถึงความเป็นมาของกฎหมายสงฆ์ต่างๆ เช่น กฎหมายพระสงฆ์ ๑๐ ฉบับ พระราชบัญญัติ ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ไว้ด้วย

ก) การปกครองคณะสงฆ์ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จะเห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์แต่ดั้งเดิมนั้น พระพุทธองค์ทรงปกครองพระภิกษุสงฆ์ด้วยพระองค์เองและต่อมาพระพุทธองค์ก็มอบให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองคณะสงฆ์ ที่น่าสนใจต่อมาก็คือ นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย

ไทยในสมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรีนั้น ยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายพระสงฆ์เลยหากแต่อาศัยการปกครองกันภายใต้พระราชอำนาจ และพระสงฆ์ก็ประพฤติอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยภายใต้สังคมในยุคนั้นๆ ที่เทคโนโลยีและความเจริญยังไม่สลับซับซ้อนนัก

๑) การปกครองคณะสงฆ์ด้วยพระพุทธองค์เอง

ในครั้งพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้ผู้ที่มีความเข้าใจเลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธองค์ และมีความปรารถนาที่จะออกบวช ประพฤติตามแนวทางของพระพุทธองค์ เป็น พระภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา คำว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” นี้ แปลว่า “ท่านจงมาเป็นภิกษุเถิด” เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสเพียงเท่านั้น บุคคลนั้นก็จะเป็นพระภิกษุโดยทันที ต่อมาเมื่อภิกษุที่ได้รับการอุปสมบทด้วยพระองค์มีจำนวนมากขึ้น ก็ได้ช่วยกันไปประกาศพระพุทธศาสนาจนมีผู้เลื่อมใสในพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มากยิ่งขึ้น เมื่อมีผู้มีศรัทธาแก่กล้าปรารถนาที่จะประพฤติดุกรรมจรรยเช่นเดียวกันกับพระอาจารย์ที่พำนักสอน พระอาจารย์ก็ได้พามาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อรับการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา

ครั้นเวลาเนิ่นนานไป การที่พระอาจารย์ต้องพากุลบุตรผู้ประสงค์จะอุปสมบทมาเฝ้าพระพุทธเจ้านั้นมากขึ้นและบางที่ต้องเดินทางมาจากถิ่นไกล ได้รับความลำบาก ไม่สะดวก พระอาจารย์เหล่านั้นจึงได้กราบทูลเรื่องนั้นแก่พระพุทธองค์ พระพุทธองค์จึงได้ทรงอนุญาตให้ อุปสมบทด้วยวิธีใหม่ เรียกว่า ติสระณคณูปสัมปทา คือ การน้อมนำเอาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งอันสูงสุดของตน พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุที่มีความเฉลียวฉลาดและมีอายุพรรษาพอสมควรเป็นพระอุปัชฌาย์ คือ พระผู้ให้บวช พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เหล่า ไม่เฉียบแหลม ไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบทต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดสามารถมีพรรษาได้ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้อุปสมบท ได้”^๑

ด้วยเหตุที่พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระอุปัชฌาย์อุปสมบทกุลบุตรให้เป็นภิกษุแทนพระองค์ได้ พระอุปัชฌาย์แต่ละองค์ก็ย่อมสั่งสอนลูกศิษย์ของตนในธรรมหรือปฏิบัติ จึงนับได้ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงมอบอำนาจการดูแล ความประพฤติตลอดจนการสั่งสอนอบรมให้แก่คณะสงฆ์

๒) การปกครองด้วยคณะสงฆ์

ในระยะกาลต่อมา พระองค์ทรงเห็นว่า^๒ การรับบุคคลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ จะมอบให้ภิกษุผู้เป็นอาจารย์แต่ละรูปบวชให้ไม่เป็นการสมควร ควรมอบภารกิจนี้ให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของสงฆ์ เมื่อพระองค์ประทับอยู่ ณ เวฬุวันาราม ราชพราหมณ์มี ศรัทธาประสงค์จะบวช ไม่มีภิกษุรูปใดยอมบวชให้ พระองค์เสด็จมาพบตรัสถามได้ความอย่างนั้น จึงให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสถามว่า ผู้ใดระลึกถึงอุปการคุณของราชพราหมณ์ได้บ้าง พระสารีบุตร กราบทูลว่า ท่านระลึกได้ ราชเคยถวายอาหารบิณฑบาตให้ทัพพีหนึ่ง เมื่อท่านเข้าไปบิณฑบาตใน เมืองราชคฤห์ จึงรับสั่งว่า ถ้าอย่างนั้น สารีบุตรจงให้ราชบวชเถิด ได้กราบทูลถามถึงวิธีการบวช พระองค์ทรงปรารภเหตุนี้

^๑เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๘๑-๘๒.

^๒ปลื้ม โชติชฎยางกูร, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย๒๕๕๓), หน้า ๑๒-๑๓.

จึงให้ประชุมสงฆ์ยกเลิกการบวชด้วยติสรูปสัมปทาและทรงอนุญาตให้ ภิกษุตั้งแต่สิบรูปรวมเป็นสงฆ์ทำการอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้ประสงค์จะบวชได้ วิธีบวชนี้มีชื่อว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา

พิธีการคือ พระสงฆ์ต้องประชุมกันในเขตสีมาหรืออุโบสถ พระกรรมวาจาจารย์เสนอญัตติว่า กุลบุตรชื่อนั้น ประสงค์จะอุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์ชื่อนั้นกี่ครั้ง สงฆ์รูปใดจะคัดค้าน หรือไม่ เมื่อพระสงฆ์ทั้งหมดนั้นเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์ว่าอนุญาต พระอุปัชฌาย์จะ ดำเนินการบวชให้ผู้นั้นท่ามกลางสงฆ์ หากมีผู้คัดค้านแม้รูปเดียวก็บวชไม่ได้ พิธีบวชแบบนี้ได้ใช้ มาจวบจนทุกวันนี้

การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจານี้ แต่เดิมพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้กระทำด้วยสงฆ์จำนวน ๑๐ รูป โดยมีพระมหาเถระองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดรอบรู้ มีอายุพรรษา เป็นอุปัชฌาย์ ต่อมาสำหรับชนบทหาพระยาก พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้มีการ อุปสมบทด้วยพระสงฆ์จำนวนน้อยกว่านั้น

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า การปกครองสงฆ์ในครั้งพุทธกาลพระพุทธองค์ได้ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ต่อมาก็ได้ทรงมอบให้แก่พระสงฆ์มีพระอุปัชฌาย์เป็นตัวแทน ต่อมาก็ได้เกิดปัญหา เพราะพระอุปัชฌาย์มีจำนวนน้อย ทำให้ภิกษุทั้งหลายไม่มีอาจารย์ดูแลอย่างทั่วถึง พระภิกษุทั้งหลายก็เลยละเมิดพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ทรงทราบความนั้น จึงทรงอนุญาตให้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนได้

หลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้วไม่นานนัก พระมหาเถระที่ได้รับการยอมรับจากสงฆ์ส่วนใหญ่ให้เป็นผู้ดูแลว่ากล่าวพระภิกษุสงฆ์ คือ พระมหากัสสปเถระ ท่านได้เป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนพระภิกษุสงฆ์ให้เกิดความสำนึกในพระธรรมวินัยที่เคยประพฤติปฏิบัติมาเหมือนกับเมื่อครั้งพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ นอกนั้นยังมีพระเถระที่มีชื่อเสียงอีกสามท่านคือ พระอุบาลีเถระ พระอนนฺตเถระ และ พระอานนฺตเถระ ได้ช่วยปกครองคณะสงฆ์ร่วมกับพระมหากัสสปเถระ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ที่มีความชำนาญในแต่ละสาย ฉะนั้นในแต่ละสายเหล่านี้จะอาศัยพระเถระผู้มีอายุพรรษามาก มีความรู้มากเป็นผู้นำหมู่ เป็นพระอุปัชฌาย์-อาจารย์ของผู้น้อยสืบมา หากมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น พระเถระผู้นำหมู่ก็จะวินิจฉัยตัดสินเอง ระบบหัวหน้าหมู่จึงเริ่มแรงขึ้นมากกว่าสมัยพุทธกาล นั่นคือยอมเชื่อถือเจ้าสำนักและอุปัชฌาย์อาจารย์ว่าถูกต้องเป็นธรรมและด้วยระบบนี้เองที่นำไปสู่การแยกนิกายสงฆ์ในภายหลัง

หลังจากมีความเห็น (ทฤษฎี) ไม่ตรงกันแล้วก็ได้มีการแบ่งแยกนิกายกันตามความเชื่อ ใน หลักคำสอน ส่วนการปกครองก็ยังคงยึดรูปแบบตามพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนข้อวัตรปฏิบัติบางอย่างตามความเหมาะสมในแต่ละภูมิภาค จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทย สมัยนั้นชื่อว่า สุวรรณภูมิ ในราว พ.ศ. ๒๓๖ และสันนิษฐานกันว่ามาประดิษฐานมั่นคงในประเทศไทยในราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัย^๓

๓) การปกครององค์กรพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัย

แต่ก่อนสมัยสุโขทัยนั้น ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า การปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างไร ภายหลังจากที่อาณาจักรสุโขทัยตั้งมั่นแล้วในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ได้ทรงอาราธนา

^๓อุทัย นิลโกสีย์, “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย,” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

พระมหาสังฆราชชาวศรีลังกา ซึ่งเดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนาอยู่ที่ นครศรีธรรมราชให้เดินทางไปจำพรรษาอยู่ ณ วัดอรุณฤๅก ในกรุงสุโขทัย เพื่อให้ช่วยประกาศ พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ให้เจริญแพร่หลายในอาณาจักรของพระองค์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาที่ชาวไทยนับถือในสมัยสุโขทัยนี้จึงเป็นพระพุทธศาสนาจากฝ่ายหินยานลัทธิ ลังกาวงศ์

การปกครองขององค์กรพุทธศาสนาในยุคสุโขทัยนี้ขึ้นต่อพระมหากษัตริย์โดยตรง ไม่มีการแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ ต่อมาในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งอาณาจักรสุโขทัย พระองค์ได้อาราธนาพระมหาสวามีสังฆราชเมืองลังกานามว่า สุมณเถระเข้ามาจำพรรษาที่กรุงสุโขทัย พร้อมกันนี้พระองค์ได้แยกคณะสงฆ์ออกเป็นสองฝ่าย คือ^๔

๑. ความวาสี คือ คณะของภิกษุที่ศึกษาเน้นหนักในด้านพระพุทธรูปพระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์อื่นๆ ตลอดจนวิชาการบางประเภทที่ไม่ขัดต่อสมณวิสัย รวมเรียกว่าคณฤๅระ ภิกษุในคณะนี้จะอยู่จำพรรษาตามวัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชน

๒. อรัญวาสี คือ คณะของภิกษุที่เน้นหนักในด้านการปฏิบัติ มุ่งบำเพ็ญภาวนา เพื่อทำ จิตให้สงบและหลุดพ้นไปจากกิเลส รวมเรียกว่าวิปัสสนาธุระภิกษุในคณะนี้นิยมอยู่จำพรรษา ณ วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชนออกไป

อย่างไรก็ตาม การที่จะเรียกว่าอรัญวาสีหรือความวาสีนั้น ไม่สะดวกสำหรับชาวบ้าน ดังนั้น ชาวบ้านจึงมักจะเรียกพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายนั้นว่า คณะสงฆ์ฝ่ายซ้ายและคณะสงฆ์ฝ่ายขวา^๕

การปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองที่สำคัญๆ นอกจากสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระสังฆราชประจำแต่ละหัวเมืองในลักษณะเดียวกันกับที่ทรงแต่งตั้งเจ้าประเทศราชไป ครองหัวเมืองใหญ่ในฝ่ายอาณาจักร ในสมัยกรุงสุโขทัยนี้ จึงมีพระสังฆราชหลายพระองค์ ฉะนั้น เนื่องจากพระสังฆราชแต่ละองค์ได้รับการสถาปนาจากพระมหากษัตริย์ พระสังฆราชจึงขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกัน พระสังฆราชมีอำนาจหน้าที่ปกครอง บังคับบัญชาพระสงฆ์ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา รองลงไปตามลำดับ คือ พระครูและเจ้าอาวาส ตามแผนผังที่ ๑

ส่วนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนี้มีลักษณะสอดคล้องคู่ขนานกับการจัดโครงสร้างการปกครองประเทศโดยที่มีพ่อขุนหรือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักรอาจพิจารณาได้จากแผนผังที่ ๒

๔) การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาคงดำเนินตามรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย ทั้งนี้เพราะการจัดระบบบริหารอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาในระยะเริ่มแรกนั้นก็จัดระบบบริหารบ้านเมืองตามอย่างอาณาจักรสุโขทัยเช่นเดียวกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ การปกครองคณะสงฆ์ก็ยังคงแยกกันออกเป็นสองฝ่าย คือ ความวาสีและอรัญวาสีเหมือนกัน แต่คณะความวาสีจะอ่อนตัวลงมาก จนต่อมามีคณะภิกษุคณะหนึ่งได้

^๔แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๗-๖๘.

^๕เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๘๗.

เดินทางไปประเทศศรีลังกา เพื่อขออุปสมบทแปลงเป็นสิ่งหลนิกายและได้อุปสมบทโดยมีพระวันรัตนมหาเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ พร้อมทั้งได้พำนักศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ที่ประเทศศรีลังการเป็นเวลาหลายปี จากนั้นจึงเดินทางกลับกรุงศรีอยุธยาโดยได้นิมนต์ภิกษุชาวศรีลังกาเดินทางมา ด้วย ๒ รูป คือ พระมหาวิกรมพาหุและพระอุตตมปัญญา

เมื่อคณะภิกษุเหล่านี้ เดินทางกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่างก็ได้แยกย้ายกันไป อบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมวินัยตามที่ได้ไปศึกษามา จนเป็นเหตุให้เกิดคณะ ใหม่ขึ้นมาอีกคณะหนึ่ง เรียกชื่อว่า คณะคามวาสีฝ่ายขวา เมื่อคณะนี้ขยายตัวออกไปตามหัวเมือง ต่างๆ ก็จะมีวัดหลายวัดขอเข้ามาอยู่ในสังกัดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งวัดเหล่านี้จะมีคำลงท้ายว่า “คณะป่า แก้ว” เหมือนกันทั้งหมด เช่น วัดไตรภูมิคณะป่าแก้ว วัดเขียนคณะป่าแก้ว และวัดสะพังคณะป่าแก้ว เป็นต้น

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาช่วงนี้ ได้แยกออกเป็น ๓ คณะใหญ่ๆ กล่าวคือ^๖

๑. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ได้แก่ คณะสงฆ์ดั้งเดิมที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย มุ่งศึกษาเน้นหนักให้เกิดความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ตลอดจนคัมภีร์ต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาและวิชาการบางอย่างที่ไม่ขัดต่อสมณวิสัย ภิกษุคณะนี้จะอยู่จำพรรษา ณ วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ขณะนั้นมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชเป็นเจ้าคณะ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือ ภาคกลางบางส่วน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒. คณะอรัญวาสี ได้แก่ คณะสงฆ์ดั้งเดิมที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่สมัยกรุงสุโขทัยเหมือนกัน แต่มุ่งเน้นหนักในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลัก เพื่อทำจิตให้สงบและหลุดพ้นไปจากกิเลส ภิกษุคณะนี้จะอยู่จำพรรษา ณ วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ขณะนั้นมีพระพุทธรูปเจ้าคณะมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายสมณวิปัสสนา ทั้งที่อยู่ในกรุงและหัวเมืองทางภาคเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้ ทั้งหมด

๓. คณะคามวาสีฝ่ายขวา ได้แก่ คณะสงฆ์ที่เดินทางไปอุปสมบทแปลงเป็นสิ่งหลนิกายที่ประเทศศรีลังกา และเดินทางกลับมาอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมวินัย ตามที่ได้ไปศึกษามาจนปรากฏว่ามีวัดต่างๆ ขอขึ้นอยู่ในสังกัดเพิ่มมากขึ้น และมุ่งศึกษาเน้นหนักคล้ายกับคณะคามวาสีฝ่ายซ้ายเหมือนกัน มีพระวันรัต วัดป่าแก้ว เป็นเจ้าคณะ มีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง คณะสงฆ์ทางภาคใต้ของกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด และคณะสงฆ์ในภาคกลางบางส่วน

ในการปกครองคณะสงฆ์ภายในกรุงศรีอยุธยานั้น มีเจ้าคณะใหญ่ ๓ รูป คือ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย เจ้าคณะอรัญวาสี และเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาพระสงฆ์ของแต่ละคณะ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเจ้าคณะใหญ่รูปใดรูปหนึ่ง สมเด็จพระสังฆราชดำรงตำแหน่งประมุขสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร

สำหรับกิจการคณะสงฆ์ตามหัวเมืองชั้นในและชั้นนอก เจ้าคณะใหญ่ทั้งสามรูปแบ่งเขตกันรับผิดชอบ กล่าวคือ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมือง

^๖แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๙-๗๐.

ฝ่ายเหนือ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวาปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ในหัวเมืองฝ่ายใต้ ส่วนเจ้าคณะอรัญวาสีปกครองบังคับพระสงฆ์คณะอรัญวาสี ทั้งในหัวเมืองฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้

ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์รองจากเจ้าคณะใหญ่ คือ พระราชาคณะ พระครู และเจ้าอาวาส ปกครองลดหลั่นกันตามลำดับชั้น กล่าวคือ พระราชาคณะปกครองคณะสงฆ์ในหัวเมืองที่สำคัญมากและในบางหัวเมืองพระราชาคณะผู้ปกครองมีตำแหน่งเป็นพระสังฆราชตามแบบอย่างสุโขทัย สำหรับหัวเมืองที่มีความสำคัญน้อย เจ้าคณะผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองที่มีความสำคัญน้อย เจ้าคณะผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในหัวเมืองนั้นมีสมณศักดิ์ชั้นพระครู ส่วนตำแหน่งต่ำกว่าพระครู คือ เจ้าอาวาสวัดต่างๆ

อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ เพราะประสบกับความพ่ายแพ้ในการทำสงครามกับพม่า และต้องตกอยู่สภาพจลาจลเป็นเวลานานถึง ๓ ปี จากนั้นจึงถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ ในส่วนของคณะสงฆ์ทั้งหมด ก็จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการประพฤติปฏิบัติในส่วนของการจารีตประเพณี และ กฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมและบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปเหมือนกัน

ข) การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นับว่ากฎหมายเริ่มเข้ามามีบทบาท โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ตรากฎหมายตราสามดวง และในยุครัชกาลที่ ๕ ก็เข้าสู่ยุคสมัยใหม่ต้องปรับตัวรับกับสภาพสังคมในยุคนั้นๆ ไม่เว้นแม้แต่ในสังคมพระสงฆ์ พระเจ้าอยู่หัวกับคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาใกล้ชิดกันมาก พระเจ้าอยู่หัวบางพระองค์ถึงกับได้เข้าบวชเป็น พระภิกษุในพระพุทธศาสนาและศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังเป็นเวลานาน บางพระองค์ก็ส่งพระบรมวงศานุวงศ์ให้เข้าไปมีบทบาทในพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ปัญหาในวงการพระสงฆ์ก็มีตามความสลับซับซ้อนของสังคม ลำพังแต่พระธรรมวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติพระสงฆ์สามเณรนั้นไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยอำนาจรัฐเข้ามา โดยกำหนดเป็นกฎหมายพระสงฆ์บ้าง พระราชบัญญัติบ้าง ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

๑) ความเป็นมาของกฎหมายสงฆ์กับการปกครองคณะสงฆ์

เราจะทราบความเป็นมาของกฎหมายสงฆ์ได้ดีก็ต่อเมื่อเราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับรัฐ ซึ่งมีลักษณะที่ทั้งเกี่ยวพันกันและแฝงความตึงเครียดภายในอยู่เสมอ เนื่องจากลักษณะพิเศษของชุมชนสงฆ์เอง ในด้านหนึ่งชุมชนสงฆ์มีเป้าหมายโลกุตระ แต่ในด้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นจริง จำต้องอิงอาศัยแนบแน่นอยู่กับชุมชนฆราวาส^๗ หากดูจากใน สมัยพุทธกาล ชุมชนสงฆ์ผูกกันหลวมๆ อยู่ด้วยพระวินัยโดยมีศูนย์กลางที่พระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดให้เป็นประมุขหมู่สงฆ์แทน รับสั่งแต่เพียงให้ หมู่สงฆ์ยึดพระธรรมเป็นครูแทนพระองค์เท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาสำหรับชุมชนขนาดใหญ่ที่มีโครงสร้างหลวมก็คือแนวโน้มของการแตกย่อย แตกนิกาย และเมื่อใดที่เกิดเหตุข้อพิพาทในหมู่สงฆ์ ก็มีแนวโน้มที่สงฆ์จะหันหน้าเข้าหาผู้มีอำนาจให้สนับสนุนตน นั่นก็คือ รัฐ

^๗ อภิญา เพ็ญพัสกุล, “ศาสนทัศน์ของชุมชนเมืองสมัยใหม่ ศึกษากรณีวัด พระธรรมกาย,” วารสารพุทธศาสนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. - เม.ย. ๒๕๔๑), หน้า ๗๓.

พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักรด้วยเหตุว่า ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องอุปถัมภ์ค้ำชูโดยควบคุมบุคคลผู้ประพฤติมิชอบที่จะหลีกเลี่ยงกรรมที่ได้ประกอบไว้แต่ครั้งเป็นฆราวาสแอบแฝงไปขอรับการบรรพชาอุปสมบท ซึ่งแม้ในพระธรรมวินัยจะมีบัญญัติห้ามไว้แล้วแต่ผลบังคับทางพระศาสนาเป็นเพียงการบังคับในทางจิตใจ บุคคลผู้มีกิเลสหนักก็ย่อมไม่ได้รับความรู้สึก ฉะนั้นทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องเข้าเกี่ยวข้องวางบทข้อบังคับ เพื่อการเลือกสรรให้ได้ ภิคุสงฆ์ผู้จะเป็นพุทธาภิเษกจากบุคคลผู้บริสุทธิ์เท่านั้น การควบคุมเช่นนี้มีหลายอย่างหลายประการด้วยกัน นอกจากนั้นฝ่ายบ้านเมืองยังต้องเข้าเกี่ยวข้องช่วยเหลือ เพื่อให้การพระศาสนาได้ ดำรงคงอยู่ด้วยความเจริญรุ่งเรืองโดยเป็นผู้อนุเคราะห์จัดวางระเบียบแบบแผนการปกครองฝ่ายสงฆ์อีกด้วย เพราะว่าแต่ล้าพังคณะสงฆ์ซึ่งปราศจากอำนาจในการปกครองบ้านเมือง ย่อมไม่ อาจจะดำเนินกิจการให้ลุล่วงไปได้ ประกอบกับมีกิจการบางอย่างซึ่งพระสงฆ์มีอาจดำเนินการเองได้ เนื่องจากข้อห้ามของพระธรรมวินัย ฉะนั้นก็ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นที่พระราชบัญญัติปกครองคณะ สงฆ์ต้องมีบทบัญญัติให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้าแทรกแซงอยู่ด้วย มิได้บัญญัติเฉพาะคณะสงฆ์เป็นเอกเทศ เช่น การสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งพระภิกษุให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ตาม พระราชบัญญัติ และเรื่องเกี่ยวกับการดูแลควบคุมและจัดการศาสนสมบัติ เป็นต้น

นอกจากนี้ แม้ว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าจะสามารถควบคุมความประพฤติและความรู้สึกผิดทางจิตใจได้ แต่ในยามประเทศวิฤติจากภัยสงคราม ภัยเศรษฐกิจ ศาสนาพุทธ ก็จะเป็นที่แอบแฝงหาประโยชน์ในทางลัด ทำให้ศาสนาหมองมัว ล้าพังพระธรรมวินัยจึงไม่อาจจะกำราบคนชั่วผู้ไม่หวังดีต่อศาสนาได้ ดังพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า “คณะสงฆ์แม้จะมีสิกขาวินัยเป็นข้อบังคับ แต่เมื่อไม่มีใครว่ากล่าวไม่มีการลงโทษอย่างรุนแรง ก็ทำให้พระภิกษุสามเณรประพฤติหละหลวม...ปล่อยไว้การคณะสงฆ์ก็จะเลวลง” นี่ คือ มูลเหตุของการมีกฎหมายพระสงฆ์

๒) กฎพระสงฆ์ ฉบับที่ ๑-๑๐

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายคณะสงฆ์ที่เรียกว่า กฎพระสงฆ์ ขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๒๕ – ๒๓๔๔ รวม ๑๐ ฉบับ ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรก ที่ปรากฏ หลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน

ในการตรากฎหมายคณะสงฆ์โดยรวมทรงมีพระราชประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้ พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ให้พระราชาคณะ เจ้า อธิการ และเจ้าหน้าที่สังฆการี ทำการกำกับดูแลและลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ตามสมควรแก่โทษหนักเบา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ รวมทั้งที่ทรงตราไว้ในกฎพระสงฆ์นี้ด้วย นอกจากนั้นในแต่ละฉบับจะทรงปรารภเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกรณีๆ ไป อันเป็นสาเหตุให้ต้อง ตรากฎพระสงฆ์ฉบับนั้นๆ ขึ้นมา

การที่มีกฎหมายสงฆ์ขึ้นมานี้ สะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ในครั้งนั้น โดยเริ่มจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เกิดสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด ประชาชนพลเมืองเกิด ความระส่ำระสายไปทั่ว ภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก ประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนในพระธรรมวินัย

บรรดาพระราชคณะ พระอุปฌาย์อาจารย์ และเจ้าอาวาสปล่อยปละละเลย ไม่ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ การคณะสงฆ์จึงตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของประชาชน เช่นที่เคยเป็นมาในสมัยก่อน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในฐานะที่เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จึงทรงเร่งรับฟื้นฟูสถานภาพของพระพุทธศาสนาไปพร้อมๆ กันกับที่ทรงเร่งรับฟื้นฟู สภาพของบ้านเมือง ให้พ้นจากจุดวิกฤติโดยเร็วที่สุด

กฎพระสงฆ์ที่ทรงตราขึ้นมามีอยู่ ๑๐ ฉบับ เนื้อหาสาระของแต่ละฉบับ จะประกอบด้วยข้อความที่ทรงปรารภถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละเรื่อง ว่าผิดพระธรรมวินัยข้อใดทำให้พระศาสนาเสื่อมเสียอย่างไร แล้วทรงมีพระบรมราชโองการ ห้ามมิให้ทำเช่นนั้นอีกต่อไป พร้อมทั้งกำหนดโทษทางบ้านเมือง เพิ่มจากโทษทางพระธรรมวินัยอีกส่วนหนึ่ง

ในรัชสมัยของพระองค์ พระองค์ทรงเห็นว่า สภาพการณ์ของคณะสงฆ์ในสังคมเวลานั้น ยังไม่ดีกว่าเดิมสักเท่าใดนัก พระสงฆ์บางพวกไม่เคารพยำเกรงต่อพระธรรมวินัย เมื่อหาผู้ว่ากล่าวไม่ได้ ก็พากันประพฤติดล่หลวมมากยิ่งขึ้น ยิ่งร้ายกว่านั้น พระภิกษุบางกลุ่มมิได้บวชด้วย ศรัทธาอย่างแท้จริง พากันคิดประทุษร้ายต่อแผ่นดินและราชบัลลังก์ของพระองค์ ถ้าปล่อยไว้นาน พระพุทธศาสนาจะทรุดโทรม จะนำความมัวหมองมาสู่พระองค์ พระองค์จึงทรงดำริว่า สมควรที่จะตรากฎหมายออกมาให้เป็นที่เกรงกลัว จะไม่กล้าที่จะล่วงละเมิดพระธรรมวินัย สนใจพระธรรมวินัยมากขึ้น ดังนั้น พระองค์จึงได้ตรากฎหมายสงฆ์ออกรวม ๑๐ ฉบับดังกล่าวสำหรับวัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายนี้ ก็เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้ปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย ไม่มีกฎหมายฉบับใดกล่าวพาดพิงถึงการจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เลย ซึ่งใจความหลักๆ ที่ควรทราบโดยสังเขปมีดังนี้^๔

๑. ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรรับฝากเงินทองของจากฆราวาส และห้ามมิให้ฆราวาสเอาเงินทองไปฝากภิกษุสามเณร

๒. ให้พระราชคณะจัดแจงแต่งตั้งภิกษุสงฆ์สามเณร ให้เป็นราชาคณะและอธิการเพื่อควบคุมดูแลภิกษุสามเณร

๓. ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรสงเคราะห์ฆราวาสให้ผลไม้ดอกไม้หรือเรียไรสิ่งของจากฆราวาสอันมิใช่ญาติ อย่าเป็นหมอนวด หมอยา หมอดู อย่าให้แก่ภุชงค์อันมิใช่ญาติ ห้าม ฆราวาสถวายเงินทองนาแก้วแหวนและสิ่งของอันสมควรแก่สมณะ และทองเหลือง ทองขาว ทอง สัมฤทธิ์ แก้วภิกษุสามเณร ห้ามถวายบาตรนอกจากบาตรเหล็กบาตรดิน อย่างนิมนต์ใช้สอยภิกษุ สามเณรให้ทำการเบญจา การศพ ให้นวดและทำยา ดูแลขณะดูเคราะห์และวาดเขียนแกะสลัก เป็นรูปสัตว์ ฯลฯ

๔. ตีเตียนภิกษุสามเณรบางรูปว่าเหมือนโจรปล้นพระศาสนา มีกิริยาอาการนุ่งห่มเดินเหินกระด้างอย่างฆราวาส มิได้สำรวมรักษาศีลอันควร เทียวดูโขนหนังละคร ฟ้อนขับ เล่นหมากรุก สกา คบคิดกับคฤหัสถ์ชายหญิงเล่นเบี้ย เสพเมถุนธรรมกับหญิงจนมีบุตร ฯลฯ ได้ว่ากล่าวลงโทษไปแล้ว ให้พระเถรานุเถระช่วยกันระงับระไวตรวจตรา ช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์เป็นที่ไหว้ที่บูชาแก่เทพยดานุชย์ทั้งปวงสืบไปกว่าจะถึง ๕,๐๐๐ พระวษา

๕. กล่าวตีเตียนภิกษุสามเณรที่ประพฤติเป็นอสังขีภิกษุ เช่น เสพสุรายาเมา มิปลงผม

^๔ เพชรา จารุสกุล, ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ, เล่ม ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๘), หน้า. ๖๓๒-๖๓๓.

ตามกำหนด เทียวดูโชนดูหนังดูหุ่นละคร พุดจาตลกคะนองเฮฮาหยาบซ่า เห็นเด็กชายลูก ข้าราชการ ราษฎรหน้าตาหมดจดพุดจาเกลี้ยกล่อมชักชวนไปไว้และกอดจูบหลับนอนเคล้าคลึงไป ไหนเอาไปด้วย เรียกว่าลูกสวาท ลูกสุดใจ ช่วงชิงตั้งสาพยาบาท จนเกิดวิวาทตีรันกันตาย เห็นสลับ กำปั่นสำเภาจีน เข้ามา ก็ขึ้นเที่ยวขึ้นบนสำเภาชุกชน ชื้อหาของเล่นปนละวอนจิ้นจามฝรั่งให้เขาดู หมั่น เทียวซื้อเสื้อผ้า แพรพรรณในร้านแขกร้านจีนไปย้อมเป็นจีวร สบง สไบ รัตประคต อังสะ ให้ เป็นสีเสียด สีชมพู่ง ครอบให้ต้องอาบัติ ลางจำพวกเป็นนักสวด สัปบุรุษหายกนิมนต์สวดพระ มาลัย ไม่สวดต้องตาม เนื้อความพระบาลี ร้องเป็นลำนำแขก ญวน จิน มอญฝรั่ง แล้วฉันทาคูเปี้ยก แกงบวชเมี่ยงส้มเมี่ยงใบ และซึ่งส่งสามเณรทำจุลาจล เป็นมหาโจรปล้นพระศาสนาเช่นนี้ เพราะ พระสงฆ์ราชาคณะ ฐานานุกรม เจ้าอธิการ เมินเสียมิได้ดูกำชับ ห้ามปราม บัดนี้ให้พระราชาคณะ ฐานานุกรม สังฆการี ธรรมการ ราชบัณฑิต พร้อมกันชำระพระสงฆ์ซึ่งเป็นอลัชชิกิกษุ พิจารณารับ เป็นสัตย์ให้พระราชนาน ฝ่าขาวสีกออกเสียจากพระ ๑๒๘ คน สักแซนเป็นไพร่หลวงใช้ราชการที่หนัก มิให้เป็นเยี่ยงอย่าง ต่อไปผู้ใดเห็นพระสงฆ์กระทำอุลามกเป็นอลัชชิกิกษุให้ว่ากล่าวตักเตือน ถ้ามี ฟังให้ไปบอกเจ้าอธิการ เจ้าคณะ

การออกกฎหมายในสมัยนั้นแตกต่างจากวิธีปฏิบัติในปัจจุบัน พระบรมราชโองการ ของ รัชกาลที่ ๑ ถือเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ทรงตราบังคับใช้ กฎหมายนี้ไม่มีมาตรา ไม่มีบทหรือตอน เป็นแต่ข้อรับสั่งห้ามพระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติเช่นนี้เช่นนั้น มีความยืดยาว บางฉบับก็ยาว หลายๆ หน้ากระดาษ ผู้อ่านจะต้องอ่านให้ทั่วถึงจึงจะรู้ว่าในฉบับนั้นว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง อีกทั้งสำนวนภาษาของสมัยนั้นก็ผิดกันกับสมัยนี้ ความนิยมในการเขียนการพุดก็ต่างกัน ดังตัวอย่าง กฎหมายคณะสงฆ์ฉบับที่ ๖ ซึ่งประกาศใช้ใน พ.ศ. ๒๓๒๖ มีข้อความตอนหนึ่งว่า^๔

“ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรสงเคราะห์ฆราวาส ให้ผลไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เป็นต้น อย่าให้ ผสมผสาน ขอกล่าวปาวร้องเรียไรสิ่งของอันเป็นของฆราวาส อันมิใช่ญาติ และห้ามอย่าให้เป็นเหตุ ใช้สอย ข้าวสาส์นการฆราวาส และห้ามบรรดาการทั้งปวงอันผิดจากพระปาฏิโมกข์สังวรวินัย”

๓) พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

การจัดโครงสร้างองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสมัย รัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบราชการทั้ง ด้านโครงสร้างและการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรวบอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลางสำหรับ เสริมสร้างเอกภาพของชาติเอาไว้ต่อต้านภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก พระองค์ได้ปฏิรูป การบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปในฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้เพื่อสร้าง เอกภาพขึ้น ภายในคณะสงฆ์ทั้งในด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิบัติและการเผยแผ่ธรรม

รูปธรรมแห่งการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ การตรา พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มี ลักษณะเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหาร และการจัดองค์กรไว้ อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีกฎหมายกำหนดระบอบ การปกครองคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘

^๔พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า. ๒๓.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงทำนุบำรุงส่งเสริมทูลให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับจะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระองค์ดำเนินการปกครองตนเอง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของ รัฐให้เหลือเพียงเฉพาะฝ่ายอาณาจักร โดยรัฐจะทำหน้าที่ในด้านการให้ความอุปถัมภ์ การให้ ข้อเสนอแนะและคอยแก้ปัญหา บางสิ่งบางประการ กล่าวคือ เมื่อคณะสงฆ์สามารถแก้ปัญหา ภายในให้ยุติลงได้ด้วยความสะดวกเรียบร้อยแล้วไม่จำเป็นที่รัฐจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ถ้าไม่สามารถ แก้ปัญหภายในให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อยและคณะสงฆ์ได้ขอความร่วมมือมาเพื่อให้เข้าไป ช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐยอมถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องเข้าไปช่วยคลี่คลายปัญหาเหล่านั้นให้ ยุติลงด้วยความสงบเรียบร้อย โดยมุ่งถึงประโยชน์สุขและความสงบเรียบร้อยของพระศาสนาและ ประเทศชาติเป็นสำคัญ^{๑๐}

ในคำปรารภในพระบรมราชโองการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีตอนหนึ่งว่า ๑๓^{๑๑}

“แต่ฝ่ายพระพุทธจักรนั้น การปกครองสงฆ์มณฑลย่อมเป็นการสำคัญ ทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนาและในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครองสงฆ์มณฑลเป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาก็จะรุ่งเรือง ถาวร และจะชักนำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั่วทุกทิศสมาธิปฏิบัติและร่ำเรียนวิชาคุณใน สำนักสงฆ์ยิ่งขึ้นเป็นอันมาก มีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงส่งเสริมทูลให้เจริญคุณสมบัติ มั่นคงสืบไปในพระศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติสืบไป”

พระราชบัญญัตินี้ มี ๘ หมวด ๔๕ มาตรา ดังนี้ คือ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยนามและกำหนดใช้พระราชบัญญัติมี ๒ มาตรา

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยคณะใหญ่ มี ๒ มาตรา ดังนี้

มาตรา ๓ บัญญัติว่า พระราชบัญญัตินี้ไม่เกี่ยวข้องกับนิายสงฆ์ กิจและลัทธิเฉพาะใน นิกายใด ให้สังฆนายกนิกายนั้นบังคับว่ากล่าวต่อไปตามเดิม

มาตรา ๔ ยกตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งเป็นเจ้าคณะรองทั้ง ๔ คณะนั้น ยกเป็นพระเถระที่ทรงปรึกษาในการพระศาสนาและการส่งเสริมทูลทั่วไป ซึ่งได้โปรดให้พระมหาเถระทั้ง ๘ องค์นี้ ประชุมวินิจฉัยในที่มหาเถรสมาคมตั้งแต่ ๔ องค์ขึ้นไป คำตัดสินของมหาเถรสมาคมนั้นให้เป็นสิทธิ์ขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยวัด มี ๕ มาตรา มีรายละเอียดเกี่ยวกับวัด การสร้างวัดและการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยเจ้าอาวาส มี ๑๐ มาตรา คือ

มาตรา ๑๐, ๑๑, ๑๒ บัญญัติถึงการเลือกและตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในกรุงเทพและหัวเมือง

^{๑๐}แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๗-๖๘.

^{๑๑}กรมการศาสนา, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า. ๓๒-๓๔

มาตรา ๑๓ บัญญัติถึงหน้าที่เจ้าอาวาส

มาตรา ๑๔ บัญญัติถึงหน้าที่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด

มาตรา ๑๕ บัญญัติให้พระภิกษุสามเณรมีสังกัดอยู่ในบัญชีของวัดใดวัดหนึ่งทุกรูป

มาตรา ๑๖ บัญญัติหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด

มาตรา ๑๗ บัญญัติอำนาจของเจ้าอาวาส

มาตรา ๑๘ บัญญัติการอุทธรณ์คำสั่งเจ้าอาวาส และการบริหารวัด

มาตรา ๑๙ บัญญัติการตั้งรองเจ้าอาวาส

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยคณะแขวงมี ๑๐ มาตรา

หมวดที่ ๖ ว่าด้วยคณะเมือง มี ๕ มาตรา

หมวดที่ ๗ ว่าด้วยคณะมณฑล มี ๕ มาตรา

ทั้ง ๓ หมวดได้บัญญัติถึงการปกครองสงฆ์บริษัท ได้จัดวางแบบปกครองได้เข้ารูปเป็นการถาวรโดยมีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และอธิการหมวดจนถึงเจ้าอาวาส บังคับบัญชาสงฆ์มณฑล ในมณฑล ในเมือง และอำเภอ ตำบล ขึ้นต่อกันโดยลำดับ มีรายละเอียดการคัดเลือก และตั้งเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพและหัวเมือง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะมณฑล หน้าที่และอำนาจของเจ้าคณะดังกล่าวนี้โดยพิสดาร ตลอดการตั้งฐานานุกรม

หมวดที่ ๘ ว่าด้วยอำนาจ มี ๖ มาตรา บัญญัติหน้าที่เจ้ากระทรวงธรรมการ และเจ้าพนักงานผู้ปกครองท้องถิ่น ที่จะช่วยอุดหนุนเจ้าคณะให้สามารถดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ได้ บัญญัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร และอำนาจของเจ้าคณะ โทษทางวินัยจัญคดี การอุทธรณ์ ฎีกา บทยกเว้น และการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์สงฆ์บาลที่ ๕ นี้ ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชไว้ ทั้งนี้เพราะเป็นระยะเวลาที่ไม่ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แทนสมเด็จพระสังฆราช (สา) องค์เดิม ซึ่งสิ้นพระชนม์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๒ การปกครองคณะสงฆ์แต่ละคณะอยู่ในความดูแลของเจ้าคณะใหญ่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงบริหารการคณะสงฆ์โดยส่วนรวมของประเทศด้วยพระองค์เอง ในพระราชบัญญัตินี้จึงบัญญัติให้มีเจ้าคณะใหญ่ และรองเจ้าคณะใหญ่ เป็นมหาเถรสมาคมสำหรับ เป็นที่ปรึกษาในการพระศาสนา สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการกำหนดสมณศักดิ์พระผู้มีตำแหน่งใน การปกครองตามลำดับชั้นดังนี้^{๑๒}

๑. สมเด็จพระสังฆราช ทรงปกครองสังฆมณฑลทั่วไป (ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช และตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า เป็นตำแหน่งเดียวกัน กล่าวคือ ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชวงศ์ที่สูงศักดิ์จะมีชื่อว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า)

๒. สมเด็จพระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่

๓. พระราชาคณะผู้ใหญ่มี ๔ ชั้น

ก. ชั้นเจ้าคณะรอง

ข. ชั้นธรรม

^{๑๒} กฤตติการ ยุวนะเทมีย์, “การปกครองคณะสงฆ์ไทย,” วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม ๒๐ ตอนที่

ค. ชั้นเทพ

ง. ชั้นราช

๔. พระราชาคณะสามัญมี ๓ ประเภท

ก. พระราชาคณะเปรียญ

ข. พระราชาคณะสมณะและฝ่ายวิปัสสนา

ค. พระราชาคณะยก

๕. พระครูมี ๒ ประเภท

ก. พระครูสัญญาบัตร

ข. พระครูฐานานุกรม

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้แบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

๑. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมายถึง การปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์และมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๔ ที่บัญญัติไว้ให้เจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง และเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย กับพระราชคณะที่เป็นรองเจ้าคณะทั้ง ๔ ทั้งหมดรวม ๘ รูป เป็นมหาเถรสมาคม มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาในการพระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ แต่พระมหากษัตริย์ การประชุมวินิจฉัยคดีในที่ประชุมมหาเถรสมาคมตั้งแต่ ๕ รูป ขึ้นไปให้ถือเป็นสิทธิเด็ดขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์หรือโต้แย้งต่อไปอีกไม่ได้

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ พระมหากษัตริย์ในฐานะเอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชด้วย โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายกับคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนา เสนาบดีกระทรวงธรรมการทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลาง” การติดต่อประสานงานระหว่างพระมหากษัตริย์กับมหาเถรสมาคม

๒. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ คือ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนภูมิภาค กล่าวคือ มีการแบ่งส่วนการปกครองคณะสงฆ์ ออกเป็นสังฆมณฑล มีเจ้าคณะ มณฑลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากพระราชคณะเป็นผู้ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลนั้น เจ้าคณะมณฑลนี้เทียบได้กับข้าหลวงเทศาภิบาลผู้ทำหน้าที่ปกครองประชาชน และบริหารราชการแผ่นดินในมณฑลของฝ่ายบ้านเมือง รองจากเจ้าคณะมณฑลลงมามีเจ้าคณะ เมืองหรือจังหวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง รองจากเจ้าคณะเมืองก็คือเจ้าคณะแขวงหรืออำเภอ เป็นผู้ปกครองเจ้าอาวาสวัดต่างๆ

มีข้อควรสังเกตว่าในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มาตรา ๔ กล่าวถึงเจ้าคณะใหญ่คณะ ธรรมยุต อันแสดงว่า คณะธรรมยุตซึ่งเคยขึ้นอยู่กับคณะกลางของฝ่ายมหานิกาย ในรัชกาลที่ ๔ ได้ แยกเป็นคณะอิสระโดยมีเจ้าคณะใหญ่ปกครองกันเอง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายไม่มีอำนาจบังคับบัญชาวัดในสังกัดคณะธรรมยุต อันเป็นการยอมรับว่า กฎหมายคณะสงฆ์ฉบับนี้รับรองการแบ่งนิกายของคณะสงฆ์ไทยออกเป็นมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฉบับนี้ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้งหนึ่ง บัญญัติให้การพระราชทานวิสุงคามสีมา

ให้ออกเป็นพระราชบัญญัติและประกาศในราชกิจจานุเบกษา และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้มีการแก้ไขอีก ครั้งหนึ่ง คือ แก้มাত্রา ๗ เกี่ยวกับที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ผู้ใดผู้หนึ่งจะโอนกรรมสิทธิ์ที่นั่นไปไม่ได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะเท่านั้น

การที่คณะสงฆ์ไทยซึ่งถือปฏิบัติตามจารีตนิยมในลัทธิเถรวาทได้มีอำนาจและหน้าที่อย่างอิสระตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ อันเป็นอำนาจที่รัฐให้มา เพื่อออกสังฆานัติก็ดี เพื่อการบริหารหรือออกระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปกครองสงฆ์ก็ดี รวมทั้งมีอำนาจตัดสินอธิกรณ์ก็ดี นั้น เป็นการใช้อำนาจแห่งรัฐ ที่รัฐมอบให้ตามกระบวนการนิติวิธี เพื่อถวายเป็นการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการกระจายอำนาจปกครองที่รัฐมีอยู่ ให้พระภิกษุสงฆ์ไทยทั้งหลายที่อยู่ในดินแดนไทยและอยู่ภายใต้กฎหมายไทย เพื่อให้เป็นการ สะดวกต่อคณะสงฆ์ไทยที่จะได้นำกระบวนการตามพระธรรมวินัยมาประยุกต์บังคับใช้กับการ ปกครองสงฆ์ ให้บังเกิดผลตามลัทธิเถรวาทและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ความผาสุกแห่งคณะสงฆ์และความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาในดินแดนไทย แต่มิใช่เป็นกรณีที่คณะสงฆ์ไทยได้ ปฏิบัติให้ฝ่าฝืนจารีตนิยมให้แตกไปจากลัทธิเถรวาทเดิมโดยการบัญญัติสิกขาบทขึ้นใหม่แต่อย่างใด^{๑๓}

๔) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ และต้นรัชกาลที่ ๘ การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปในลักษณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เอง โดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่เป็นกรรมการที่ปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

เมื่อประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองรัฐจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นแม่บทกำหนดรากฐานแห่งองค์การและวิธีการปกครองประเทศ ในปี ๒๔๗๕ แล้ว เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์ ไทยได้อนุวัตรไปตามจารีตนิยมปฏิบัติตามวิธีการเมืองการปกครองของรัฐ และเพื่อเป็นการ สอดคล้องต่อระบอบการปกครองสงฆ์แบบสังฆาธิปไตย ซึ่งได้ยึดถือพระธรรมวินัยและมติแห่งสงฆ์ เป็นใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ พระภิกษุสงฆ์ไทยในฝ่ายมหานิกายกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า “คณะปฏิสังขรณ์การพระพุทธศาสนา” จึงได้เรียกร้องต่อมหาเถรสมาคมและรัฐบาลให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งกฎหมายดังกล่าว นั้นได้มีหลักการปกครองสงฆ์ที่อนุวัตรตามการใช้อำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งไม่ เหมาะสมกับการปกครองสงฆ์ในระบอบการปกครองรัฐแบบประชาธิปไตยดังนั้น ในอีก ๗ ปีต่อมา เพื่อเป็นการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา รัฐบาลยุคนั้น ซึ่งมีนโยบายที่จะปรับปรุง กฎหมายสงฆ์ให้สมกาลสมัยและจะอุปถัมภ์การพระพุทธศาสนาตามความประสงค์แห่งรัฐธรรมนูญ จึง ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยฉบับใหม่ต่อรัฐสภา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่นี้ ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนโดยราบรื่น ความสำคัญในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นี้ ก็คือได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมตามระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

^{๑๓}ไสว จิตเพียร, “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย : ศึกษากรณีปัญหาองค์กร ทางตุลาการ และวิธีพิจารณาความอธิกรณ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓).

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็จะสำเร็จลุล่วงเป็นกฎหมายออกมาได้นั้น ต้องประสบกับความยากลำบากอย่างมากมาย เพราะมีปัญหาบางประการเกิดขึ้นเกี่ยวกับลัทธินิยาย

ลักษณะทั่วไปแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดำเนินตามรัฐธรรมนูญอย่างใกล้ชิดยิ่งมากที่สุด เพราะมีการแบ่งแยกอำนาจสูงสุดฝ่ายพุทธจักรออกเป็น ๓ ทาง ได้แก่ อำนาจบัญญัติ สังฆานัติ อำนาจการบริหารการคณะสงฆ์ และอำนาจวินิจัยอธิกรณ์ อำนาจทั้ง ๓ นี้ มอบไว้แต่ องค์ประชุมแห่งคณะสงฆ์ ซึ่งทรงใช้อำนาจนั้นทางองค์กรต่างๆ มีสังฆสภา สังฆมนตรี และคณะ วินัยธร องค์กรต่างๆ เหล่านี้มีบทบัญญัติวางข้อกำหนดไว้อนุโลมทำนองเดียวกับการปกครองฝ่าย บ้านเมือง เลือกลงร ดัดแปลงแต่พอจะปรับใช้กับทางฝ่ายพุทธจักรได้

นอกจากวัตถุประสงค์ทั่วไป ไปดังกล่าวข้างต้นแล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังหวังผลที่จะเป็นเครื่องสมานความสามัคคีระหว่างคณะสงฆ์ต่างนิกายกันและระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายพุทธจักรให้กลมเกลียวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ยังความวัฒนาถาวรให้เกิดแก่ชาติไทยในที่สุดด้วย

เนื่องจากหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะรัฐบาลในสมัยนั้น ต้องการสร้างความชอบธรรมให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงเห็นควรจำเป็นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ให้มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยด้วย รัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร พระราชบัญญัตินี้ถือเป็นธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ที่ออกมาแทนที่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ให้ประชาชนทราบ มีความตอนหนึ่งว่า

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่น ความสำคัญพระราชบัญญัตินี้ก็คือ ได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย^{๑๔}

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ พอสรุปได้ ดังนี้^{๑๕}

๑. สมเด็จพระสังฆราช มีฐานะเป็นมหาสังฆปริณายก แต่ไม่ทรงต้องรับผิดชอบในการ บริหารการคณะสงฆ์ หากแต่กำหนดให้ทรงใช้อำนาจบริหารการคณะสงฆ์ได้ ๓ ทาง คือ ทรง บัญญัติ สังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรง วินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธรรม

๒. การปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังนี้

การปกครองส่วนกลาง มีสังฆสภา ประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน ๔๕ รูป เลือกจากพระภิกษุสงฆ์ ๓ ประเภท คือ พระเถระชั้นธรรมขึ้นไป พระคณาจารย์เอก และพระเปรียญเอก ตามลำดับมีหน้าที่ถวายคำแนะนำและยินยอมให้สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆานัติ

ในการปกครองส่วนกลางยังมีคณะวินัยธร ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งขึ้นตามคำแนะนำและยินยอมของคณะสังฆมนตรี มีหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์โดยอิสระ

^{๑๔}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ไทย โดยสังเขป, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑.

^{๑๕}กฤตติการ ยุวนะเดมิย์, “การปกครองคณะสงฆ์ไทย,” วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม ๒๐ ตอนที่ ๓, หน้า ๑๒-๑๓.

อันมี ประธานเป็นผู้บังคับบัญชากิจการภายใน ๑ องค์ โดยแบ่งเป็น ๓ คณะ ได้แก่

๑) คณะวินัยธรชั้นต้น มีในจังหวัดต่างๆ ในภาคต่างๆ ตามที่สังฆานัติกำหนด

๒) คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์

๓) คณะวินัยธรชั้นฎีกา โดยหัวหน้าคณะวินัยธรชั้นฎีกา เป็นประธานคณะวินัยธร โดยทั่วไปด้วย

คณะวินัยธรชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกามีอยู่ในพระนครเท่านั้น

ในการปกครองส่วนกลางได้แบ่งองค์การเป็น ๔ องค์การ คือ ๑. องค์การปกครอง ๒. องค์การศึกษา ๓. องค์การเผยแผร์ ๔. องค์การสาธารณูปการ แต่ละองค์การมีสังฆมนตรีว่าการประจำรับผิดชอบในองค์การนั้นๆ โดยมาจากการเลือกพระเถระที่เป็นสมาชิกสังฆสภาอย่างน้อย ๔ รูป คณะสังฆมนตรีนี้มีจำนวนรวม ๑๐ องค์ มีสังฆนายกองค์หนึ่งเป็นหัวหน้า มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการบริหารคณะสงฆ์ และกำหนดวาระ ๔ ปี

การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ได้แก่ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด

๑. ภาค ในแต่ละภาคมีเจ้าคณะตรวจการประจำ มีเขตเป็นไปตามที่สังฆานัติ กำหนด ซึ่งโดยปกติกำหนดตามเขตปกครองฝ่ายบ้านเมือง (ในบางครั้งกำหนดตามเขตการภาค ศึกษาของฝ่ายบ้านเมือง แล้วแต่สังฆสภาจะพิจารณาเห็นสมควร)

๒. จังหวัด ในแต่ละจังหวัดมีพระคณาธิการประจำบริหารการคณะเรียกว่า คณะกรรมการสงฆ์จังหวัดประกอบด้วยตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัด ศึกษาจังหวัด เผยแผ่จังหวัด และสาธารณูปการจังหวัด โดยมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า

๓. อำเภอ มีคณะกรรมการสงฆ์อำเภอ โดยมีเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้า ทั้งนี้ เขต จังหวัดและเขตอำเภอนั้นจะกำหนดตามเขตปกครองฝ่ายบ้านเมือง

๔. ตำบล มีเจ้าคณะตำบลเป็นผู้บริหารองค์เดียว ทั้งนี้ เขตตำบลไม่ได้กำหนดตามเขตปกครองฝ่ายบ้านเมือง แต่กำหนดตามจำนวนวัด ซึ่งตำบลหนึ่งๆ ให้มีวัดอย่างน้อย ๕ วัด

๕. วัด มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร

ในการปกครองส่วนภูมิภาค ให้มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นในเขตนั้นๆ ตามควรแก่กรณี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ปี ๒๔๘๔ นี้ เกิดขึ้นหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว เก้าปีและเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕

ข้อควรคำนึงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็คือ อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในช่วงทศวรรษดังกล่าว ที่เห็นเด่นชัดก็คือ แนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งคณะผู้ก่อการใช้เป็นเหตุผลและความชอบธรรมในการล้มล้างระบบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้แพร่ขยายและซึมเข้าไปในคณะสงฆ์ นักสังเกตรณ การเมืองต่างชาติ เช่น นายเคนเนธ พี. แกลดอน ได้ตั้งข้อสังเกตพอสรุปได้ว่า ในช่วงที่บรรยากาศ ของการเปลี่ยนแปลงยังคงไม่จางไปนั้น พระสงฆ์และสามเณรแสดงความสนใจอย่างมาก ออกมาเดินสังเกตรณนอกวัด มีการอภิปรายปัญหาการเมืองกันในวัดอย่างดึกดื่น นอกจากนี้ เวิร์จเนีย ทอมสัน ก็ได้รายงานว่า ความตื่นตัวของพระสงฆ์เกี่ยวกับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยที่สูงมาก

พระสงฆ์จำนวนหนึ่งเขียนจดหมายถึงรัฐบาลแสดงความยินดีและชื่นชม รูปการปกครองแบบใหม่ พระบางกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองของพระสงฆ์และเรียกร้อง ให้มีการเปลี่ยนแปลงให้ สอดคล้องกับรูปการปกครองประชาธิปไตย พระสงฆ์ในบางวัดรวมพลังกัน ขับไล่เจ้าอาวาสเพราะ ปกครองวัดด้วยระบบเผด็จการ เหตุการณ์ที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๗๖ คือ มีตัวแทนของพระสงฆ์จำนวนหนึ่งจาก ๑๒ จังหวัดเดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร ยื่นฎีกา ต่อนายกรัฐมนตรีขอให้ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็น ประชาธิปไตย^{๖๖}

อย่างไรก็ตาม ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ กระบวนการควบคุมการใช้ อำนาจ นั้นไปอยู่ภายในบริบทของคณะสงฆ์เท่านั้น มิได้ขยายมาสู่ “ความสัมพันธ์ ๓ ฝ่าย” ระหว่าง ประชาชน พระสงฆ์และรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญแห่งความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา^{๖๗}

๒.๑.๒ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์หลังมีพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๖ ในสมัยรัฐบาลคณะปฏิวัติ ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยคำแนะนำและยินยอมของสภารัฐธรรมนูญใน ฐานะรัฐสภา เมื่อ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งมีเหตุผลตามหมายเหตุที่ประกาศใช้ว่า^{๖๘}

“การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่กิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการ ด้วย วัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายปัจจุบัน และโดยเหตุที่ระบบ เช่นนี้เป็นผลนั้นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จ พระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจ กฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ฉบับนี้ จึงเกิดจากความต้องการของรัฐบาล ใน สมัยนั้นที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครอง ประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่ง ความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้นเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการ คณะ สงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบ อุปสรรคและล่าช้า

ก) องค์กรกลุ่ม : มหาเถรสมาคม

^{๖๖}สมบุรณ์ สุขสำราญ, “ศาสนจักรกับอาณาจักร : ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับ อำนาจ การเมือง,” เอกสารประกอบการสัมมนา “สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลง ของสังคมไทย” จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ หน้า ๑๗.

^{๖๗}ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิน, “พ.ร.บ. สงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย” เสขิยธรรม [ออนไลน์] ๑๖ ย่อหน้า, แหล่งที่มา http://www.mahabunhome.com/prb_budhthai.html [18 กันยายน 2564].

^{๖๘}ปลื้ม โชติขุญยางกูร, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง กรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๔.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้ กำหนดให้มีสมาคมพระมหาคณะสงฆ์ขึ้นสมาคมหนึ่ง ทำหน้าที่ปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้ชื่อว่า มหาเถรสมาคม ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒-๑๙

มหาเถรสมาคม เป็นองค์การหนึ่งในสถาบันสงฆ์ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ จึงให้มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ วังระเบียบ หรือออกคำสั่ง โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายและพระธรรมวินัย ซึ่งสามารถใช้บังคับได้ และในการนี้จะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามที่ได้

มหาเถรสมาคมนี้ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น ๓ ส่วน^{๑๙} คือ ๑) ส่วนประกอบของมหาเถรสมาคม ๒) การประชุม ๓) อำนาจหน้าที่

๑) ส่วนประกอบของมหาเถรสมาคม

มาตรา ๑๒ “มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และ พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ

มาตรา ๑๓ “ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

โดยบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ สามารถแยกส่วนประกอบของมหาเถรสมาคมออก พิจารณาได้อีกดังนี้

๑.๑ ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๙ และมาตรา ๑๒ ซึ่งกำหนดให้พระองค์เป็นประธานโดยตำแหน่ง หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามมาตรา ๑๐

๑.๒ กรรมการมหาเถรสมาคม

กรรมการมหาเถรสมาคม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๒.๑) กรรมการโดยกฎหมายหรือโดยตำแหน่ง ได้แก่ สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเท่าที่มี

๑.๒.๒) กรรมการโดยการแต่งตั้ง ได้แก่ พระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง จำนวนไม่เกิน ๑๒ รูป

กรรมการประเภทแรก เป็นกรรมการพิเศษโดยกฎหมายหรือโดยตำแหน่งสมณศักดิ์ ไม่ ต้องมีการแต่งตั้งหรือคัดเลือกอีก ไม่จำกัดจำนวน พระมหาคณะสงฆ์รูปใดได้รับการสถาปนาหรือเลื่อนสมณศักดิ์เป็น “สมเด็จพระราชาคณะ” มีจำนวนมากน้อยเท่าใด ก็เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม โดยอัตโนมัติ อีกทั้งสามารถอยู่ในตำแหน่งได้โดยไม่มีกำหนดเวลา トラบเท่าที่

^{๑๙}ปลื้ม โชติขจรญาณกุล, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๐-๑๑๗.

ยังดำรงตำแหน่ง สมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะอยู่

ส่วนกรรมการประเภทที่สองนั้น จำกัดเพียงว่า ต้องเป็นพระราชาคณะแต่ไม่จำกัดชั้นเป็นพระราชาคณะชั้นใดก็ได้ อยู่ในตำแหน่งได้เพียง ๒ ปี และพ้นจากตำแหน่งเมื่อมรณภาพ พ้นจากความเป็นภิกษุ ลาออก สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาให้ออก ผู้พ้นจากตำแหน่งตามวาระ อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ หากกรรมการที่แต่งตั้งต้องพ้นจากตำแหน่ง เพราะเหตุใดก่อนครบกำหนดตามวาระ ทรงตั้งกรรมการใหม่แทนได้ แต่อยู่ในตำแหน่งได้เท่าวาระของผู้ที่ตนแทน ตามบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔, มาตรา ๑๕

อย่างไรก็ดี ในการแต่งตั้งและการให้ออกจากตำแหน่งกรรมการประเภทที่สองนี้ จัดเป็นกรณีสำคัญเกี่ยวกับส่วนได้เสียของคณะสงฆ์และพระศาสนาในส่วนรวม สมควรมอบให้นายกรัฐมนตรี ผู้มีหน้าที่รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ได้มีส่วนพิจารณาและรู้เห็นด้วย ฉะนั้น มาตรา ๑๕ ทวิจึงได้บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามสนองพระบัญชาเป็นกรณีพิเศษ มีความว่า

“มาตรา ๑๕ ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๑๒ และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๕ ให้นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช”

อนึ่ง กรรมการที่แต่งตั้งหากได้เลื่อนชั้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ก็พ้นจากตำแหน่งที่แต่งตั้ง แต่เป็นกรรมการประเภทแรกโดยตำแหน่งต่อไป ตำแหน่งกรรมการเดิมก็ว่างลง

๑.๓ เลขาธิการมหาเถรสมาคม

โดยที่กิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ถึงแม้จะเป็นกิจการฝ่ายพุทธอาณาจักร แต่ก็มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราชการฝ่ายราชอาณาจักร ในฐานะที่มีหน้าที่อุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งมหาเถรสมาคมมีฐานะเป็นสภาพพระมหาเถระผู้ทำหน้าที่บริหารคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาอันเป็นกิจการสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของประเทศ มาตรา ๑๓ จึงกำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง เพื่อจะได้ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านธุรการ การจัดการประชุมมหาเถรสมาคม และติดต่อประสานงานทั่วไป ในระหว่างประธานกรรมการมหาเถรสมาคมกับกรรมการมหาเถรสมาคม รวมทั้งเจ้าคณะผู้ปกครอง คณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค ตลอดถึงบุคคลภายนอกด้วย

๑.๔ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

เมื่อได้มอบหมายให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่ เลขาธิการมหาเถรสมาคมดังกล่าวแล้ว มาตรา ๑๓ ยังได้ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคมด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะได้ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลาง” ระหว่างพุทธอาณาจักรกับราชอาณาจักร หรืองานพระศาสนากับงานบ้านเมือง

๒) การประชุมมหาเถรสมาคม

เรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับการประชุมของมหาเถรสมาคม มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มีความว่า

มาตรา ๑๖ “ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน”

มาตรา ๑๗ “การประชุมมหาเถรสมาคม ต้องมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยการแต่งตั้งรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดจึงเป็นองค์ประชุม

ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม”

ตามบทบัญญัติทั้งสองมาตราที่เกี่ยวกับการประชุมของมหาเถรสมาคมนี้ มีเรื่องที่ต้องพิจารณาอยู่ ๓ เรื่อง คือ

๒.๑ ประธานที่ประชุมมหาเถรสมาคม

ตามปกติ สมเด็จพระสังฆราชในฐานะเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง จะเป็นประธานในที่ประชุม แต่อาจมีเหตุจำเป็นที่พระองค์ไม่สามารถมาประชุมได้ หรือ ในขณะที่ยังทรงเป็นประธานอยู่ อาจมีความจำเป็นที่ต้องจากที่ประชุมไป เพื่อมิให้การประชุมซึ่งกำหนดไว้ตามวาระหรือการประชุมที่มีความจำเป็นรีบด่วนต้องงดไป กฎหมายจึงบัญญัติให้มีผู้ปฏิบัติหน้าที่ประธานที่ประชุมแทนไว้ในมาตรา ๑๖ แต่การเข้าเป็นประธานที่ประชุมแทนมี ๒ กรณี ดังนี้

๑) เป็นประธานที่ประชุมโดยการมอบหมายของสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นประธานที่ประชุมโดยตำแหน่ง

๒) เป็นประธานที่ประชุมโดยตำแหน่ง ได้แก่ “สมเด็จพระราชาคณะ” ผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุม นั้น

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่อง “ประธานที่ประชุมมหาเถรสมาคม” ทั้งสองกรณีนี้ พอจะสรุปสาระสำคัญได้ว่า ในการประชุมมหาเถรสมาคมทุกครั้ง จะต้องมีการประชุมอันชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ นอกจากสมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมจะทรงปฏิบัติหน้าที่ประชุมด้วยพระองค์เองแล้ว ผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่แทนไม่ว่าโดยการมอบหมายหรือโดย ตำแหน่งก็ตาม จะต้องเป็น “สมเด็จพระราชาคณะ” จึงจะปฏิบัติหน้าที่แทนได้โดยชอบด้วย กฎหมาย

๒.๒ องค์ประชุมมหาเถรสมาคม

ในการประชุมมหาเถรสมาคม นั้น ถึงแม้จะมีประธานที่ประชุมอันชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ก็ยังต้องประกอบด้วย “องค์ประชุม” อันชอบด้วยกฎหมายอีกด้วย เช่นเดียวกันกับการประชุมสงฆ์กระทำสังฆกรรมตามพระวินัย ซึ่งต้องมีพระภิกษุมาประชุมครบตามจำนวนที่กำหนดไว้สำหรับ สังฆกรรมประเภทนั้นๆ

แต่การประชุมมหาเถรสมาคมนี้ นอกจากจะต้องถือจำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมที่มาประชุมเป็นหลักแล้ว ยังต้องถือประเภทแห่งกรรมการมหาเถรสมาคมที่มาประชุมเป็นหลักอีก ส่วนหนึ่ง ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗ วรรคแรก ซึ่งสามารถแยกพิจารณาหลักเกณฑ์ได้เป็น ๒ ประการดังนี้

๑ กรรมการทั้งสองประเภทต้องมาประชุมร่วมกัน

๒ กรรมการที่มาประชุมกันนั้นต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของ

คณะกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม

ตามหลักเกณฑ์ประการที่หนึ่งนั้น หมายความว่า ต้องมีกรรมการมหาเถรสมาคมมา ประชุมทั้งสองประเภท ถ้ามีกรรมการมหาเถรสมาคมประเภทใดประเภทหนึ่งมาประชุมแต่เพียง

ประเภทเดียว ถึงแม้จะมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดตามหลักเกณฑ์ประการที่สอง ก็ไม่จัดเป็นองค์ประชุมตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้กรรมการมหาเถรสมาคมทั้งสองประเภทได้มีส่วนร่วมกันดำเนินการในหน้าที่ของมหาเถรสมาคมโดยพร้อมเพรียงกันทุกกรณี

๒.๓ ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคม

ในการประชุมมหาเถรสมาคมนั้น นอกจากจะต้องมีประธานที่ประชุมและมีสมาชิกครบองค์ประชุมดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีระเบียบการประชุมเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการประชุมด้วย ระเบียบการประชุมนี้ กฎหมายกำหนดให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งได้ตราไว้แล้วคือกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคม แบ่งออกเป็น ๒ หมวด สรุปสาระสำคัญดังนี้

หมวด ๑ บททั่วไป กำหนดการประชุมไว้ ๒ อย่าง คือ การประชุมปกติและการประชุมพิเศษ ทั้งนี้ การนัดประชุมต้องออกหนังสือนัดล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓ วัน พร้อมกับส่งระเบียบวาระการประชุมไปด้วย หากเป็นการด่วนจะนัดเร็วกว่านี้หรือนัดโดยวิธีอื่นและไม่ต้องส่งระเบียบวาระการประชุมก็ได้

ให้เลขาธิการมหาเถรสมาคม ทำรายงานการประชุมเสนอกรรมการที่เข้าประชุมลงนามรับรอง แล้วให้ประธานกรรมการลงนามไว้เป็นสำคัญ

เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการประชุม ซึ่งมีได้กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับนี้ ให้ ปฏิบัติตามมติของที่ประชุม

หมวด ๒ การประชุม การประชุมปกติ ได้แก่ การประชุมตามวาระที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้เป็นประจำ ส่วนการประชุมพิเศษ ได้แก่ การประชุมนอกวาระ เพื่อพิจารณาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

การประชุมพิจารณาร่างกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่ง ต้องพิจารณาเป็น ๓ วาระ หรือพิจารณารวดเดียว ๓ วาระก็ได้

ร่างที่เสนอให้มีบันทึกหลักการและเหตุผลมาด้วย ให้เลขาธิการส่งร่างดังกล่าวแก่กรรมการมหาเถรสมาคมล่วงหน้าอย่างน้อย ๓ วัน ก่อนวันประชุม เว้นแต่จะเป็นการด่วน

ในการพิจารณาวาระแรก กรรมการรูปใดเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างเดิม ก็ขอให้แก้ต่อประธานอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการจะทำรายงานและบันทึกความเห็นพร้อมด้วยร่างเดิม และร่างที่แก้ไขเพิ่มเติม ยื่นต่อประธานกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาในวาระต่อไป การพิจารณาครั้งที่ ๒ ให้พิจารณาเรียงตามลำดับข้อ ประธานจะให้คณะอนุกรรมการเข้าชี้แจงประกอบการพิจารณาก็ได้ การพิจารณาครั้งที่ ๓ ให้พิจารณาว่าร่างที่ได้พิจารณาแก้ไขมาแล้ว ๒ วาระ สมควรจะเป็นกฎ ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมหรือไม่ ถ้าที่ประชุมเห็นชอบก็ให้ดำเนินการเพื่อออกใช้บังคับต่อไป

การลงมติข้อปรึกษาในปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย เมื่อมีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางรักษาพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

การลงมติข้อปรึกษาเกี่ยวกับกิจการพระศาสนา ซึ่งมีได้บัญญัติไว้ในพระธรรมวินัย ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ ถ้าเสียงเท่ากันให้ประธานที่ประชุมชี้ขาด หรือจะให้ระงับเรื่องนั้นไว้ก็ได้

การประชุมมหาเถรสมาคม ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ หากมีการบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สมาชิกมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม หรือการลงมติไม่ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณถือว่าเป็นการประชุมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ฉะนั้น มติ หรือ กฎระเบียบ คำสั่งที่ออกมาย่อมเสียเปล่า ไม่มีผลใช้บังคับ เช่นเดียวกับการทำสังฆกรรมบกพร่องย่อมไม่มีผลตามพระธรรมวินัย

ข) องค์การเดียว

๑) สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุดของคณะสงฆ์ ซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมาย มหาเถรสมาคม จึงมีชื่อเต็มว่า “พระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก” นอกจากนี้ ยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม สำหรับวาระในการดำรงตำแหน่งของสมเด็จพระสังฆราชตามกฎหมายไทยไม่ได้กำหนดไว้ จึงดำรงตำแหน่งได้จนถึงมรณภาพหรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุหรือลาออกจากตำแหน่งนั้นหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าให้ออก

ปัจจุบัน สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีพระราชพิธีสถาปนา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒

สมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระภารกิจโดยแยกออกตามฐานะต่างๆ ๔ ประการดังนี้ คือ^{๒๐}
ก. ในฐานะสกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ไทยหรือคณะสงฆ์อื่น และทรงมีอำนาจตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรมวินัย กฎหมาย หรือกฎหมายมหาเถรสมาคม นอกจากนี้ พระองค์ยังมีหน้าที่ ประทานสัมโมทนิยภิกขาไถโอกาสต่างๆ ในฐานะทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์อีกด้วย

ข. ในฐานะตามกฎหมาย กฎและระเบียบ

สมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์จีนนิกายและคณะสงฆ์อนัมนิกาย (คณะสงฆ์อื่น) รวมทั้งทรงมีอำนาจแต่งตั้งบรรพชิตจีนนิกาย อนัมนิกาย ให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ และพระองค์ทรงมีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบในการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานสมณศักดิ์บรรพชิตจีนนิกายและอนัมนิกาย ทรงแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ในคณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย ทรงพิจารณาให้ความเห็นชอบในการสร้างวัด ตั้งวัด รวมวัด ย้ายวัด ยุบวัด เลิกวัด ของคณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย และทรงพิจารณาให้ความเห็นชอบในการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ของคณะสงฆ์จีนนิกายและอนัมนิกาย

ค. ในฐานะทรงเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมและทรงมีอำนาจแต่งตั้ง

^{๒๐} สวัสดิ์ มานิตย์, “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัด พระธรรมกาย,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒).

กรรมการมหาเถรสมาคมที่มีใช้เป็นกรรมการโดยตำแหน่งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม รวมทั้งทรงแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามมติมหาเถรสมาคมอีกด้วย

ง. ในฐานะตามจารีตประเพณี

ประเทศไทยค่อนข้างจะเป็นประเทศอนุรักษนิยม จึงรักษาจารีตประเพณีต่างๆ ไว้มากมายและมีความศรัทธาเชื่อถือบุคคลสำคัญ สมเด็จพระสังฆราชจึงมีหน้าที่เหล่านี้ด้วย โดยพระองค์เสด็จเป็นองค์ประธานสงฆ์ในงานพระราชพิธี รัฐพิธีและงานพิธีอื่นๆ และทรงเป็นองค์ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสภก ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม รวมทั้งเสด็จยังสถานที่ต่างๆ เพื่อทรงปฏิบัติศาสนกิจและพระภารกิจตามที่วัดวาอารามหน่วยราชการ องค์กรของรัฐ เอกชน และคณะบุคคลต่างๆ กราบพูลอาราธนา

การพ้นตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑ ว่า “สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ (๑) มรณภาพ (๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ (๓) ลาออก (๔) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก”

เมื่อสมเด็จพระราชาคณะ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว พระองค์จะดำรงอยู่ในตำแหน่งตลอดไป จนกว่าจะมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๔ อย่างที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้เท่านั้น จึงจะพ้นจากตำแหน่ง

๒) เจ้าคณะใหญ่

ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้ มีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๐ ทวิ

“มาตรา ๒๐ ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้มี เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม”

เมื่อวันที่ ๑ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็ได้มีกฎหมายมหาเถรสมาคมที่ตราออกมาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าว ได้แก่ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อยกย่องเชิดชูเจ้าคณะและรองเจ้าคณะและเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะและรองเจ้าคณะซึ่งสมควรให้มีเลขานุการทำหน้าที่การเลขานุการของรองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะใหญ่ ปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะภาค แบ่งออกเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายมหานิกายและเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุตมีอำนาจบังคับบัญชาสูงสุดในคณะสงฆ์แต่ละนิกาย ในสายการบังคับบัญชาเจ้าคณะใหญ่ยังต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม แต่ในทาง ปฏิบัติเจ้าคณะใหญ่มักเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมอีกตำแหน่ง ซึ่งแต่ละรูปมีเขตอำนาจการ ปกครองบังคับบัญชา ๓-๖ ภาครวมกัน

ปัจจุบันนี้ ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่มีพระมหาเถระผู้ดำรงตำแหน่งและจำพรรษาอยู่ในวัด

ต่างๆ ดังนี้ คือ^{๒๑}

๑. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร)

๒. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดชนะสงคราม แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร)

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก (สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร)

๔. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำภาษีเจริญ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร)

๕. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ (พระธรรมรัตนกร วัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง)

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารการคณะสงฆ์ภิกษุรูปหนึ่ง โดยเจ้าคณะใหญ่ทั้งห้ามีเขตการปกครองคณะสงฆ์ของตน ดังนี้^{๒๒}

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖, และ ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘

๔. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒

๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ธรรมยุต ทุกภาค

เมื่อไม่มีเจ้าคณะใหญ่ หรือเจ้าคณะใหญ่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่ ถ้าในกรณีไม่มีเจ้าคณะใหญ่ ก็ให้ดำเนินการเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ภายใน เวลาไม่เกิน ๑ ปี โดยให้มีผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่ มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะใหญ่ และเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่และเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติของเจ้า คณะใหญ่ให้มีเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ ๒ รูป ทำหน้าที่การเลขานุการ

๓) เจ้าคณะภาค

นอกจากที่มีการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยแบ่งเป็นหนแล้ว ยังมี การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคโดยแบ่งเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล

^{๒๑}ข้อมูลจากเว็บไซต์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๐ (www.onab.go.th)

^{๒๒}ข้อ ๖ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

โดยในแต่ละส่วนการปกครองให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับ คือ เจ้าคณะภาค เจ้า คณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ทั้งนี้ ไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ ขอบข่ายงานที่ต้องรับผิดชอบและความสัมพันธ์ทางบังคับบัญชาระหว่างตำแหน่งไว้ เพราะอำนาจหน้าที่ ขอบข่ายงานที่ต้องรับผิดชอบและความสัมพันธ์ทางบังคับบัญชาระหว่างตำแหน่ง เป็นรายละเอียด ไม่อาจบัญญัติไว้ในตัวบทได้ อีกประการหนึ่ง หากบัญญัติรายละเอียดดังกล่าวไว้ในกฎหมาย จะเกิดความไม่สะดวกเมื่อจะแก้ไขปรับปรุงในภายหลัง เพราะการแก้ไขตัวกฎหมายต้องกระทำโดย รัฐสภาซึ่งมีขั้นตอนมากและใช้ระยะเวลานานในการแก้ไข เมื่อบัญญัติไว้ในกฎหมายมหาชนแล้ว เป็นอนุบัญญัติของกฎหมาย มหาเถรสมาคมจะแก้ไขให้เหมาะสมได้เมื่อเป็นการสมควร ดังนั้น รายละเอียดดังกล่าว จึงได้บัญญัติไว้ในกฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๔ หมวด ๓ ว่าด้วยระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น เนื่องจากคณะสงฆ์ไทยมี ๒ นิการ คือ มหานิกายและธรรมยุติ การแบ่งเขตการปกครองในส่วนภูมิภาคทั้ง ๗๙ จังหวัด จึงอาจมีคณะสงฆ์ทั้งสองนิการอยู่ในเขตการปกครองพื้นที่เดียวกัน คณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายมี ๑๘ ภาค โดยมีเจ้าคณะภาค ๑๘ รูป ส่วนคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติมีเจ้าคณะภาค ๘ รูป ซึ่งแต่ละรูปปกครองหลายภาค รวมกัน

เขตการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ดังนี้

ภาค ๑ มี ๔ จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และ สมุทรปราการ

ภาค ๒ มี ๓ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และ สระบุรี

ภาค ๓ มี ๔ จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

ภาค ๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

ภาค ๕ มี ๔ จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

ภาค ๖ มี ๕ จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน

ภาค ๗ มี ๓ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

ภาค ๘ มี ๕ จังหวัด คือ อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร และหนองบัวลำภู

ภาค ๙ มี ๔ จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

ภาค ๑๐ มี ๖ จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ นครพนม

และอำนาจเจริญ

ภาค ๑๑ มี ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์

ภาค ๑๒ มี ๔ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว

ภาค ๑๓ มี ๔ จังหวัด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

ภาค ๑๔ มี ๔ จังหวัด คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสาคร

ภาค ๑๕ มี ๔ จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และ ประจวบคีรีขันธ์

ภาค ๑๖ มี ๓ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร

ภาค ๑๗ มี ๕ จังหวัด คือ ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และระนอง

ภาค ๑๘ มี ๖ จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

เจ้าคณะภาคเป็นผู้ปกครองสงฆ์สูงสุดในเขตที่รับผิดชอบปกครองบังคับบัญชาในเขตภาคต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีองค์คณะผู้ปกครองสงฆ์แต่ละภาค คือ ฝ่ายมหานิกาย ประกอบด้วย

เจ้าคณะภาค เลขานุการเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเลขานุการรองเจ้าคณะ ภาค รวม ๔ รูป ส่วนฝ่ายธรรมยุติ ประกอบด้วยเจ้าคณะภาคและรองเจ้าคณะภาค ซึ่งเจ้าคณะภาค มี ๑ รูป ส่วนรองเจ้าคณะภาคนั้นอาจมี ๑ รูป หรือ ๒ รูปก็ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมต่อการ บริหารการปกครองคณะสงฆ์

เมื่อไม่มีเจ้าคณะภาค หรือเจ้าคณะภาคไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่เจ้าคณะภาคหรือจะแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เหมาะสม ให้นำรักษาการแทนเจ้าคณะ ภาค ได้ แล้วรายงานให้มหาเถรสมาคมทราบ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะใหญ่ ดำเนินการแต่งตั้งภายใน ๑ ปี โดยให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้า คณะภาคปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และรองเจ้าคณะภาคเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ตามที่ เจ้าคณะภาคมอบหมาย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะภาคและรองเจ้าคณะ ภาค ให้มีเลขานุการเจ้าคณะภาค และเลขานุการรองเจ้าคณะภาคทำหน้าที่ เลขานุการ

๔) เจ้าคณะจังหวัด

“เจ้าคณะจังหวัด” เป็นตำแหน่งเดิมที่มีอยู่ก่อนพระราชบัญญัตินี้ แต่เจ้าคณะจังหวัดตามมาตรานี้ ต้องรับผิดชอบในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดแต่ผู้เดียว เทียบได้กับเจ้าคณะจังหวัดตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และเทียบได้กับผู้ว่าราชการ

เจ้าคณะจังหวัด หมายถึงเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ รองเจ้าคณะจังหวัด ก็หมายถึงรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร อนึ่งข้อความใดที่ระบุถึงเจ้าคณะจังหวัดหรือรองเจ้าคณะจังหวัดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานครให้ หมายถึงเจ้าคณะกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

เมื่อไม่มีเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะจังหวัดไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้เจ้าคณะภาคแต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัดหรือพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เหมาะสม ให้นำรักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัด ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะจังหวัด ให้เจ้าคณะภาคดำเนินการเพื่อแต่งตั้งภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี

๕) เจ้าคณะอำเภอ

ในแต่ละเขตหรืออำเภอ จะมีเจ้าคณะเขตหรืออำเภอ ๑ รูป เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งเรียกเหมือนกันคือ เจ้าคณะอำเภอ ซึ่งหมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและเจ้า คณะอำเภอในจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร และมีรองเจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป เพื่อเป็นผู้ช่วย คณะอำเภอ

อนึ่ง ในกรณีที่มิข้อความกล่าวถึงเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ที่ปรากฏอยู่ใน กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึงเจ้าคณะเขตและรองเจ้าคณะเขตด้วย

เมื่อไม่มีเจ้าคณะอำเภอหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอ หรือพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เหมาะสม ให้นำรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอ แล้วรายงาน

ให้เจ้าคณะภาคทราบ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการเพื่อแต่งตั้ง เจ้า คณะอำเภอภายในเวลาเกิน ๑ ปี โดยให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ เช่นเดียวกับเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะอำเภอ เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่

ตามที่เจ้าคณะอำเภอมอบหมาย เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ ให้มีเลขานุการเจ้าคณะอำเภอและเลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ ทำหน้าที่การเลขานุการ

๖) เจ้าคณะตำบล

ในแต่ละตำบลหรือแขวง จะมีผู้บังคับบัญชาปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในตำบลหรือแขวงนั้น โดยรวมเรียกว่า เจ้าคณะตำบล

อนึ่ง หากมีข้อความกล่าวถึง เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ปรากฏในอยู่ในกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึงเจ้าคณะแขวงและรองเจ้าคณะแขวงด้วย

ในการปฏิบัติหน้าที่นั้น เมื่อไม่มีเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะตำบลไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะอำเภอแต่งตั้งรองเจ้าคณะตำบลรักษาการแทนเจ้าคณะตำบล ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะตำบลหรือรองเจ้าคณะตำบลไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ก็ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะตำบล แล้วรายงานให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะตำบลเมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคต้นแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอดำเนินการเพื่อมีการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี โดยให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบลเป็นเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะตำบลมอบหมาย เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล ให้มีเลขานุการเจ้าคณะตำบลทำหน้าที่การเลขานุการ

๗) เจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสเป็นตำแหน่งผู้ปกครองบังคับบัญชาพระภิกษุสงฆ์ในวัดแต่ละวัด ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น ไม่ได้มีการกล่าวถึงที่มาของเจ้าอาวาสไว้ว่ามีที่มาหรือวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งอย่างไร แต่ปรากฏในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ซึ่งว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี, มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งกำหนดที่มาหรือคุณสมบัติของผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสสำหรับวัดชั้นราษฎร์ทั่วๆ ไปไว้ในข้อ ๒๖ ว่า “พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๕ และ

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น”

อนึ่ง หากเป็นตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครและในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง โดยกำหนดไว้ในมหาเถรสมาคม ฉบับที่ -ถ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ข้อ ๒๙ และข้อ ๓๐ ตามลำดับดังนี้

“พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมี คุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก
 (ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
 (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี" และ
 “พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจาก
 กรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษา^{๒๐} ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่า
 พระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี”

จะเห็นได้ว่า ผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ประการแรกจะต้องเป็นพระภิกษุ
 ซึ่ง หมายถึงชายผู้ได้อุปสมบทแล้ว ชายที่บวชเป็นพระในพระพุทธศาสนา ผู้ทำลายกิเลส ก็คือผู้ที่สละ
 แล้วซึ่งยศถาบรรดาศักดิ์ รวมทั้งทรัพย์สินเงินทองในทางโลก แล้วเข้ามาเป็นนักบวชใน
 พระพุทธศาสนาเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ต้องการที่จะยุ่งเกี่ยวในทางโลก ซึ่งหมายรวมถึง การเมือง
 เศรษฐกิจ สังคม และภิกษุผู้นั้นจะต้องบวชมาแล้วเกินกว่า ๕ พรรษา และ ๑๐พรรษา สำหรับ อาราม
 ชั้นราษฎร์และอารามหลวง ตามลำดับ ประกอบต้องเป็นพระภิกษุผู้ทรงเกียรติคุณ เป็นที่เคารพนับถือ
 ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้นด้วย ซึ่งการที่จะมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ไม่ จำต้องเป็นผู้มี
 วิชาความรู้ในทางโลก เช่นจะต้องจบปริญญาตรี โท หรือเอก แต่อย่างใด^{๒๑}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) นั้น เจ้าอาวาส
 จะได้รับการแต่งตั้งโดยเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค หรือสมเด็จพระสังฆราชแล้วแต่กรณี

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๖ ได้กำหนดไว้ว่า วัดหนึ่งให้มีเจ้า
 อาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้ ด้วยเหตุนี้
 ปัจจุบันจึงมีการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ข้อที่
 ๒๓ โดยกำหนดข้อระเบียบวิธีปฏิบัติไว้ว่า กรณีไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
 ก็ให้ตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสนั้นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์
 และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม คือให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้ออกกฎระเบียบในการแต่งตั้ง
 ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ปัจจุบันนี้มีกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้ง
 รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกรณีไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้เป็นการรวบอำนาจภายใน
 คณะสงฆ์ไว้ที่ “มหาเถรสมาคม” ซึ่งเป็นกลุ่มพระราชคณะอาวุโสที่ได้รับการแต่งตั้งจำนวน ๒๐
 กว่ารูป โดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุขสูงสุด ทำหน้าที่ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร
 และฝ่ายตุลาการพร้อมกันไป ปกครองพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศ นับเป็นการปกครองในระบอบ

^{๒๐}บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาสเจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร: สามดีพริ้นติ้ง
 อีควิเมนต์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘

“คณาธิปไตย” ภายในคณะสงฆ์นับตั้งแต่นั้นมากระทั่งถึงปัจจุบัน ข้อดีของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือ พระมหากษัตริย์ยังทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชขึ้นว่า (ประมุขแห่ง) รัฐยังคงมีอำนาจการตรวจสอบคณะสงฆ์ในระดับหนึ่ง ส่วนข้อเสียของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ก็คือคณะสงฆ์เติบโตโดยปราศจากการถ่วงดุลและการตรวจสอบจากภาคประชาชนและภาครัฐ ประชาชนและพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยไม่มีสิทธิ์เสียงในการตรวจสอบการใช้อำนาจในคณะสงฆ์และในกิจการพระพุทธศาสนาทั้งปวง ส่งผลให้ผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์มีอำนาจเห็นได้ชัด แต่พระเถระผู้มีอำนาจซึ่งส่วนใหญ่ชราภาพแล้ว ไม่อาจแก้ปัญหาภายในของคณะสงฆ์ รวมทั้งภัยคุกคามพระพุทธศาสนาทั้งจากภายในและจากภายนอกได้เลย ส่งผลกระทบให้พระพุทธศาสนาโดยรวมเสื่อมถอยลงเป็นลำดับ

เมื่อครั้งที่คณะ “รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (ร.ส.ช.) กระทำรัฐประหารและ แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราวภายใต้ระบอบเผด็จการทหารนั้น มีการ แก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้บางมาตราในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ สารสำคัญของ การแก้ไข ก็คือ แต่เดิมการเลื่อนตำแหน่งบริหารของพระราชาคณะด้วยการพิจารณา “อาวุโสโดยพรรษา” ถูกแทนที่ด้วย “อาวุโสโดยสมณศักดิ์” ผลที่ติดตามมาก็คือ มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นผู้พิจารณาการแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นผู้เสนอพระราชาคณะที่ “อาวุโสโดยสมณศักดิ์” สูงสุดเพียงรูปเดียว ขึ้นทูลเกล้าให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มหาเถรสมาคม ได้สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมา เพื่อรื้อถอนพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทยอันมีมาแต่ครั้งโบราณ ในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช โดยในทางปฏิบัติแล้วมหาเถรสมาคมเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้ง สมเด็จพระสังฆราชเสียเองพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเป็นพระราชบัญญัติฉบับเผด็จการเต็มรูปแบบ ซึ่งนอกจากภาคประชาชนและพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยทั่วประเทศจะไม่มีส่วนร่วมเลยนั้น ยังได้ตัดพางเส้นสุดท้ายของภาครัฐในการตรวจสอบคณะสงฆ์ออกไปด้วย นั่นคือ พระราชอำนาจของพระประมุขแห่งรัฐในการแต่งตั้งพระประมุขแห่งพุทธจักร ไทย ทำให้ “ความสัมพันธ์ ๓ เสา” ระหว่างประชาชน พระสงฆ์ และรัฐ แตกสลายออกเป็น ๓ เสาอย่างสมบูรณ์ โดยไม่มีส่วนเชื่อมโยงกันอีกเลย

ค) วัดในพระพุทธศาสนา

วัดเป็นที่รวมปัจจัยสี่ของพระสงฆ์ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย องค์ประกอบของวัด ได้แก่ พระอุโบสถ พัทธสีมา เจดีย์ กุฏิ โรงฉันหรือโรงทาน ซึ่งเรียกรวมกันว่า เสนาสนะ และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น มาตรา ๓๑ ได้กำหนดให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในการกระทำการต่างๆ อันจะกล่าวถึงรายละเอียดของประเภทของวัดและสถานะทางกฎหมายของวัดได้ดังนี้

๑) ประเภทของวัด

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑ กำหนดประเภทของวัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลไว้เพียง ๒ ประเภทเท่านั้น คือ

ก. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ วัดที่ปรากฏว่าได้สร้างขึ้นและได้ปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระสงฆ์อยู่ประจำไม่น้อยกว่า ๕ รูป ติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี แต่มิให้ใช้

ระยะเวลานี้กับวัดที่สร้างอุโบสถเรียบร้อยแล้วและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เห็นสมควร
ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๗) ให้เป็นหน้าที่เจ้า อาวาส
เสนอต่อเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ เมื่อทั้งสองเห็นสมควรแล้วให้ปรึกษา นายอำเภอแล้วเสนอ
เรื่องและความเห็นไปยังเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค จนถึงสำนักงาน พระพุทธศาสนา
เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นสมควร ให้นำกราบบังคับทูล สมเด็จพระสังฆราช
เพื่อทรงอนุมัติต่อไปแล้วเสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อนำความกราบบังคมทูลขอรับ
พระราชทานวิสุงคามสีมาต่อไป ทั้งนี้ เมื่อได้พระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว แล้วนายอำเภอแห่ง
ท้องที่ที่วัดนั้นตั้งอยู่ มีหน้าที่ดำเนินการปักเขตที่ดินตามที่ได้พระราชทาน

ข. สำนักสงฆ์

สำนักสงฆ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นวัดเหมือนกัน จึงอาจมีเจ้าอาวาสได้ เช่นเดียวกับกับวัด
ที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่สำนักสงฆ์ไม่มีที่ตั้งและเขตเป็นสัดส่วนอาจมีที่ธรณีสงฆ์หรือที่
กัลปนา ตามปกติสำนักสงฆ์จะเป็นที่ตั้งวัดใหม่ๆ ยังไม่มีที่ดินและขอบเขตที่แน่นอน ต่อเมื่อได้สร้าง
เสนาสนะรวมทั้งอุโบสถเรียบร้อยแล้ว จึงขอตั้งเป็นวัดถาวรต่อไป

๒) สถานะทางกฎหมายของวัด

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าวัดในพุทธศาสนาตามกฎหมายไทยได้ถูกกำหนดให้มี
ฐานะเป็นนิติบุคคลจึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปว่า วัดในพุทธศาสนานั้นเป็นนิติบุคคลตาม
กฎหมายเอกชนหรือตามกฎหมายมหาชน เนื่องจากนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้นเกิดขึ้นด้วย
พื้นฐานแนวคิดที่แตกต่างไปจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและมีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายที่
แตกต่างกันโดยในเบื้องต้นจะศึกษาถึงหลักเกณฑ์ของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเพื่อนำมา
วิเคราะห์ในความเป็นนิติบุคคลของวัดในพุทธศาสนาต่อไป

ก. หลักเกณฑ์ของนิติบุคคลมหาชน

นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้น มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

ก.๑) การก่อตั้งนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน เป็นผลมาจากการเข้าแทรกแซง
ของ องค์กรของรัฐ การเข้าแทรกแซงนั้นอาจเป็นไปได้ในหลายรูปแบบ เช่น การออกกฎหมายให้
จัดตั้ง ขึ้นเฉพาะ เช่นการจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ต้องกระทำโดยพระราชบัญญัติหรือเข้าไปรับรอง
การ มีอยู่เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น รัฐ ซึ่งต่างไปจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ซึ่งเกิดจาก
เจตนาของเอกชนในการรวมตัวกันโดยแท้ รัฐหรือกฎหมายเพียงกำหนดเงื่อนไขในการก่อตั้งขึ้น
เท่านั้น รัฐไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการจัดตั้งขึ้นเลย เช่น ห้างหุ้นส่วนบริษัทต่างๆ การที่เอกชนเพียงแต่
รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์บางประการแม้จะเพื่อสาธารณะก็ไม่อาจทำให้องค์กรนั้นเป็นนิติ บุคคล
มหาชนได้เลย หากปราศจากเจตนาในการจัดตั้งของรัฐ เช่น มูลนิธิต่างๆ

ก.๒) การสิ้นสุดของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนก็ต้องเป็นไปด้วยเจตนาแห่งรัฐ เช่น
การออกกฎหมายยกเลิกนิติบุคคลนั้นหรือการประกาศยุบเลิกนิติบุคคลนั้นด้วยเจตนาแห่งรัฐซึ่ง
ต่างจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน

การดำเนินงานของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้นเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์
สาธารณะ เพื่อประโยชน์ของมหาชน ตามความประสงค์แห่งรัฐ ดังนั้น การดำเนินงานดังกล่าวของ
นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนจึงอาจใช้อำนาจมหาชนได้ จากอำนาจมหาชนนี้เองที่ทำให้องค์กร

เจ้าหน้าที่ของนิติบุคคลมหาชนในฐานะของนิติบุคคลมหาชนสามารถมีอำนาจกำหนดหน้าที่ให้แก่บุคคลอื่นโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมก็ได้ ซึ่งนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนย่อมไม่มีอำนาจพิเศษที่จะกำหนดหน้าที่ให้แก่บุคคลอื่นโดยปราศจากความยินยอมเพราะตามกฎหมายเอกชนนั้น บุคคลย่อมฐานะเท่าเทียมกัน แต่ในทางกฎหมายมหาชน องค์การนิติบุคคลมหาชนในฐานะที่มีหน้าที่ได้รับมอบหมายจากรัฐหรือเป็นผู้แทนของรัฐย่อมมีฐานะเหนือกว่าเอกชนเพราะมีหน้าที่คุ้มครองประโยชน์มหาชน จึงอาจใช้อำนาจมหาชนกำหนดหน้าที่ให้แก่บุคคลอื่นแม้ไม่ได้รับความยินยอม อันได้แก่การดำเนินการทางปกครองนั่นเอง

ก.๓) ความสัมพันธ์กับนิติบุคคลอื่น นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนจะมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน นิติบุคคลหนึ่งอาจมีฐานะเหนืออีกนิติบุคคลหนึ่งก็ได้ และนิติบุคคลที่มีอำนาจเหนือนี้ก็สามารถควบคุมและนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนได้ด้วย วิธีการควบคุมกำกับ (Tutotele) ซึ่งเป็นการควบคุมที่ไม่เคร่งครัด เช่นการควบคุมบังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ภายในนิติบุคคลนั้น แต่ก็แสดงให้เห็นว่า นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนย่อมอยู่ในฐานะเหนือนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนทุกประเภท ลักษณะเช่นนี้ย่อมแตกต่างไปจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่มีฐานะตามกฎหมายเท่าเทียมกันและไม่อาจควบคุมกันได้ตามกฎหมาย นอกจากนี้ นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอาจร่วมมือกันทำกิจกรรมบางอย่างก็ได้

ก.๔) การเข้าเป็นสมาชิกของนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชน พฤติการณ์ของแต่ละบุคคลกล่าวคือ เมื่อบุคคลใดเข้าไปอยู่ในกลุ่มชนใดซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนก็จะเป็น สมาชิกนิติบุคคลนั้นทันทีที่เข้าไปร่วมอยู่ด้วยโดยผลของกฎหมาย เช่น เทศบาลเป็นต้น ต่างจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนที่การเข้าเป็นสมาชิกของนิติบุคคลใดเป็นไปโดยความสมัครใจของแต่ละคนปราศจากการบังคับให้บุคคลใดจำเป็นต้องเป็นสมาชิกของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนเลย

ก.๕) วัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน การจัดตั้งนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ ดังนั้น การดำเนินงานของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณประโยชน์เสมอไป ถ้าพิจารณาแสวงหากำไร เพียงอย่างเดียวไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะก่อตั้งนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนขึ้นได้ ซึ่งต่างจาก วัตถุประสงค์ในการดำเนินการของนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อหา กำไรหรือไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไรก็ได้ ใน

นอกจากนี้ เพื่อให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ เพื่อบริการสาธารณะ นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอาจได้รับสิทธิและความคุ้มครองเป็นพิเศษอื่นๆ เช่น การคุ้มครองในทางทรัพย์สินที่เป็นของฝ่ายปกครอง เป็นต้น

ข. ลักษณะของวัดไทย

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทั่วไปของนิติบุคคล แนวความคิดเกี่ยวกับนิติบุคคล การแบ่งแยกนิติบุคคลประเภทต่างๆ ตลอดจนลักษณะเฉพาะของนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนเทียบกับนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนแล้ว ในส่วนนี้จึงจะพิจารณาลักษณะของวัดไทยในแง่ต่างๆ ตามกฎหมาย หรือตามสภาพความเป็นจริงตามหลักเกณฑ์ของนิติบุคคลว่ามีลักษณะอย่างไร

วัด เป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่ง ซึ่งดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดมา เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อประเทศชาติและประชาชนอย่างหนึ่ง การจัดตั้งวัดแต่เดิมเป็นเรื่องของศรัทธาของ

ประชาชนโดยแท้ รัฐมิได้เข้าควบคุมดูแลแต่อย่างใด จากบทบาทของวัดทำให้รัฐเห็นความสำคัญจึงได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับวัดมาโดยลำดับ จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น ซึ่งนับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับวัดขึ้นเป็นระบบชัดเจน และในที่สุดเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ ก็ได้รับรองให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล อย่างไรก็ตาม วัดก็มีข้อองค์การที่รัฐ จัดตั้งขึ้นโดยตรง ดังเช่น กระทรวง ทบวง กรม หรือแม้แต่รัฐวิสาหกิจมหาชนต่างๆ ที่ถือว่าเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน จึงทำให้มีความสับสนเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของวัด ดังนั้นวัด ไทยมีลักษณะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน โดยพิจารณาทั้งในด้านการจัดตั้ง การ เปลี่ยนแปลงและการสิ้นสภาพของวัดไทย รัฐได้เข้าควบคุมดูแลโดยตลอด วัตถุประสงค์ในการ จัดตั้งขึ้นก็เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ และเพื่อให้การปฏิบัติการกิจการสาธารณะเป็นไปด้วยดี รัฐ จึงได้กำหนดให้วัดไทยมีอำนาจมหาชนในการดำเนินงาน อันเป็นลักษณะสำคัญยิ่งที่ชี้ถึงความเป็น นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของวัดไทยอย่างชัดเจนต่างไปจากองค์การศาสนาอื่นที่หาได้มี อำนาจเช่นนี้ไม่^{๒๔}

นิติบุคคลในกฎหมายมหาชนของไทยนอกจากทบวงการเมืองและองค์การของรัฐบาลแล้ว ยังมีวัดในพระพุทธศาสนาอีกประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะมีกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์อันเป็นกฎหมายมหาชนวางระเบียบไว้โดยเฉพาะ^{๒๕}

วัดที่ถือว่าเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนนั้นตามกฎหมายไทยก็มีแต่เฉพาะวัดใน พระพุทธศาสนาที่ได้มีการประกาศกระทรวงศึกษาธิการออกตามความในกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกาศจัดตั้งเป็นวัด และวัดก็มีฐานะเป็นนิติ บุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ส่วนวัดอื่นในศาสนาอื่นนั้น อาจจะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน เมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติให้เป็นนิติบุคคล เช่น วัดในศาสนา คริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกและมัสยิดในศาสนาอิสลาม เป็นต้น การที่กฎหมายไทยถือเอาแต่เพียงวัดในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน ก็เพราะประเทศไทยถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของรัฐและถือเอากิจการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นราชการอย่างหนึ่งซึ่งอยู่ในหน้าที่ของกรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งคณะสงฆ์ไทย เพราะฉะนั้นองค์การที่มีหน้าที่ดำเนินการกิจการเกี่ยวกับพุทธศาสนา คือ วัด จึงมีลักษณะเป็นนิติ บุคคลในกฎหมายมหาชน

จากสถานะนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนของวัดไทย เมื่อพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ก็ชี้ถึงขอบวัตถุประสงค์ของวัดไทยหลายประการ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การสงเคราะห์ชุมชน และท้องถิ่น การบำรุงรักษาวัด รวมทั้งการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ รัฐก็ได้จัดให้มีการ ควบคุมทั้งกิจกรรมทางศาสนาและการจัดการทรัพย์สิน โดยองค์กรฝ่ายรัฐ และฝ่ายคณะสงฆ์ ใน การควบคุมทรัพย์สินนั้น ปัจจุบันปรากฏว่า ไม่ได้ผลทางปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากองค์กรที่ควบคุม ขาดอำนาจที่

^{๒๔}สุนทร มณีสวัสดิ์, “สถานะทางกฎหมายของวัดไทย,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑).

^{๒๕}ประยูร กาญจนดุล, คำบรรยายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๘.

จะบังคับการให้เกิดตามความมุ่งหมายอย่างแท้จริง ดังนั้น หากรัฐเห็นว่าจำเป็นต้อง ควบคุมก็ควรต้อง ปรับปรุงระบบการควบคุมใหม่ให้เกิดผลอย่างแท้จริง^{๒๖}

จากการศึกษาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สรุปได้ดังนี้ในการใช้กฎหมาย ดังที่เห็นใน ประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายพระสงฆ์ ๑๐ ฉบับ ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรกที่ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบันในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตรา พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ขึ้นใช้บังคับ โดยมุ่งหวังจะให้ การปกครองสังฆมณฑล เป็นไปตามแบบแผนโดยเรียบร้อย ซึ่งจะช่วยให้พระศาสนารุ่งเรืองถาวร เกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและความเจริญของพระราชอาณาจักร มีการใช้บังคับกฎหมายดังกล่าว เรื่อยมาจนกระทั่งมีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขึ้นใช้บังคับ เพื่อให้ เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงและใช้บังคับจนกระทั่งมีการออกกฎหมายฉบับปัจจุบันขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ รวม ๔ ฉบับ ตามลำดับ รวมไปถึงกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ในส่วนกฎหมายสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕, พ.ศ. ๒๕๓๕ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องคือ ความหมายและการแบ่ง ประเภทของวัดนั่นเอง

๒.๒ กฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

๒.๒.๑ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติต่างๆ เช่นพระราชบัญญัติกรมศิลปากร ในส่วนการอนุรักษ์โบราณสถาน พระราชบัญญัติกรมป่าไม้ พระราชบัญญัติอาคารกฎหมายที่มีผลบังคับใช้กับอาคารเสนาสนะทางศาสนา ในปัจจุบันไม่มีกฎหมายที่มีผลบังคับใช้โดยเฉพาะแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจออกกฎกระทรวงไว้ใน พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงปัจจุบันยังไม่มีมีการออกกฎหมายหรือมาตรการควบคุมใดเพื่อบังคับใช้กับอาคารทางศาสนา

พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕

โอนความรับผิดชอบในส่วนของกรมศาสนาเดิม เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับพุทธมณฑลแยกออกมา เป็น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนกรมศาสนาเดิมยังมีความ รับผิดชอบดูแลในส่วนของกิจการศาสนาอื่นๆ นอกเหนือจากงานพระพุทธศาสนา

พระราชกฤษฎีกา โอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕

เนื้อหากฎหมายที่เกี่ยวข้องให้อินบรดาธิการ อำนาจหน้าที่ ทรัพย์สิน งบประมาณ หนี้ สิทธิ ภาระผูกพัน ข้าราชการ ลูกจ้าง และอัตรากำลังของกระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับส่วน ราชการดังต่อไปนี้ มาเป็นของสำนักนายกรัฐมนตรี และกระทรวงวัฒนธรรม

^{๒๖}ชาญชัย แสวงศักดิ์, นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

๒.๒.๒ ประมวลกฎหมายอาญาและแพ่งพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

ก) ความผิดเกี่ยวกับศาสนา^{๒๗}

ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อความศรัทธาและมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติอยู่ในกรอบหรือหลักแห่งศาสนาซึ่งก็ยอมรับกันโดยทั่วไปอยู่แล้วว่าทุกศาสนามีจุดหมายปลายทางที่มุ่งให้ทุกคนเป็นคนดี สังคมเกิดความสุจริต นั้นประมวลกฎหมายอาญาจึงมีบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการศาสนาเพื่อเป็นการคุ้มครองไม่มีการกระทำการใดๆ อันเป็นผลเสียหรือเกิดผลกระทบต่อศาสนาโดยบัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา ๒๐๖ ถึงมาตรา ๒๐๘ ดังนี้

มาตรา ๒๐๖ ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ แก้วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนใด อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๐๗ ผู้ใดก่อให้เกิดการรบกวนขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนเวลาประชุมกันนมัสการ หรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๐๘ ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิดฐานกระทำการเหยียดหยามศาสนา

กรณีบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐๖ กล่าวคือเป็นการกระทำด้วยประการใดๆ แก้วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนใดอันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้นมีความผิดตามมาตรา ๒๐๖ ดังกล่าวนั้นเป็นการกระทำแก้วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนหมู่ใดก็ตามโดยเป็นการกระทำอันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้นไม่ว่ากระทำในลักษณะใดๆ เช่น คำพูด การกระทำการใช้วิธีการต่างๆ ก็จะเป็นการความผิดตามมาตรา ๒๐๖ โดยกฎหมายบัญญัติให้ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปีหรือปรับตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ บาทถึง ๑๔๐,๐๐๐ บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

คำพิพากษาศาลฎีกา

แต่เดิมนั้นพระสงฆ์ผู้ถูกจับในคดีอาญาและถูกคุมขัง จะต้องให้สละสมณเพศสักหรือไม่ นั้น ไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เคยมีระเบียบการทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับบุคคลบางประเภทที่ถูกฟ้องตามหนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๒๖๙๕-๒๗๑๗ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๖๖ ที่ปลัดฉลอง (ปลัดกระทรวง) มีไปถึงอธิบดีผู้พิพากษามณฑลต่างๆ ความว่า “ด้วยมีพระบัญชาท่านเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมว่า ในคดีอาญาที่พระภิกษุต้องหาเป็นจำเลย เมื่อพระภิกษุไม่มีประกัน มีศาลบางศาลสั่งขังพระภิกษุทั้งจำกาสาวพัสตร์ เป็นการดูถูกพระศาสนา ไม่เป็นที่ต้องพระราชนิยม กระทรวงจึงได้หารือกับกระทรวงวังเพื่อวางระเบียบทางการให้เป็นที่ชอบด้วยพระราชนิยม บัดนี้ ได้รับหนังสือจากกระทรวงวัง ว่าได้นำเสนอมหาเถรสมาคม เป็นที่ตกลงกันว่า เมื่อพระภิกษุผู้ใดตกเป็นจำเลยใน

^{๒๗} สุพิศ ประณีตพลกรัง, คดีพระ คดีความ กฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๖๒). หน้า ๑๒๓.

คดีอาญา ไม่มีประกันในระหว่างพิจารณาและอุทธรณ์ ให้ศาลส่งตัวพระภิกษุรูปนั้นมอบไว้แก่เจ้าคณะ เมื่อเจ้าคณะรับพระภิกษุรูปนั้นไว้แล้ว พิจารณารูปคดีเห็นควรสีกก็ให้สีกมอบเจ้าพนักงาน ถ้าเห็นควร ควบคุมก็ให้ควบคุมไว้จนกว่าศาลจะเรียกไป ให้ท่านสั่งศาลจังหวัดในมณฑลนี้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่ตกลงกันนี้สืบไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๐๖๔/๒๕๔๔

โจทก์ฟ้องจำเลยที่ ๑ ว่ากระทำความผิดหลายกรรมต่างกันโดยแต่งกายเป็นภิกษุ ในศาสนาพุทธโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นภิกษุในศาสนาพุทธซึ่งเป็นการกระทำความผิด เกี่ยวกับศาสนา ตาม ป.อ. มาตรา ๒๐๘ และจำเลยที่ ๑ ได้สมคบกับจำเลยที่ ๒ ถึงที่ ๗ วางแผนการ เพื่อฉ้อโกงประชาชน อันเป็นความผิดฐานเป็นช่องโหว่ ซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข ของประชาชน ตาม ป.อ. มาตรา ๒๑๐ การกระทำความผิดทั้ง ๒ ฐานดังกล่าว จำเลยที่ ๑ ย่อมมี เจตนาประสงค์ต่อผลแตกต่างกันได้ ที่สำคัญก็คือสามารถแยกการกระทำแต่ละความผิดได้ เมื่อจำเลย ที่ ๑ ให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดตามฟ้อง จึงเป็นการกระทำความผิดหลายกรรม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๐๗/๒๕๕๐

จำเลยแต่งกายเป็นภิกษุแล้วใช้เท้าข้างหนึ่งยืนอยู่บนฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ โดยเท้าจำเลยอยู่บนส่วนหนึ่งของพระบาทพระพุทธรูปยกมือขวาขึ้นเลียนแบบพระ พุทธรูป แสดง ท่าทางล้อเลียนถลึงตาอ้าปาก นอกจากจะเป็นการไม่เคารพต่อพระพุทธรูปแล้ว จำเลยยังได้แสดงตน เสมอกับพระพุทธรูป จึงเป็นการกระทำอันไม่สมควรและเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามพุทธศาสนา จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๖

ข) พระภิกษุกับมรดก

แม้จะมีการเป็นพระภิกษุแล้วแต่ก็ยังมีกรณีมีพระภิกษุต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องของทรัพย์สิน มรดกอยู่เนื่องจากอาจจะมีทรัพย์สินก่อนบวชมีทรัพย์สินระหว่างบวชเป็นพระหรือได้รับการยกให้ทาง พินัยกรรมหรือตกทอดในฐานะทายาทโดยธรรมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเกี่ยวกับ กรณีของพระภิกษุกับมรดกไว้ในมาตรา ๑๖๒๒ ถึงมาตรา ๑๖๒๓

การเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๒๒ บัญญัติว่ามาตรา ๑๖๒๒ พระภิกษุนั้น จะเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้เว้นแต่จะได้สีกจากสมณเพศ มาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔

แต่พระภิกษุนั้นอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

จากบทบัญญัติมาตรา ๑๖๒๒ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะมีการบวชเป็นพระภิกษุแต่ ก็ไม่ขาดจากความเป็นทายาทโดยธรรม แต่การที่จะมาเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกในสภาพของการเป็น พระภิกษุอยู่นั้น อาจจะต้องดูเป็นการไม่สมควร กฎหมายจึงบัญญัติว่าต้องสีกจากสมณเพศมาเรียกร้อง ภายในอายุความ ส่วนกรณีของการที่พระภิกษุเป็นผู้รับพินัยกรรมนั้น พระภิกษุสามารถรับได้ เรียกร้องเอาตามสิทธิ์ได้

กฎหมายบัญญัติห้ามพระภิกษุมาร้องเรียกส่วนแบ่งมรดกหากเป็นกรณีได้รับการยกให้ ระหว่างผู้ให้มีชีวิตตั่งนี้ก็มิอำนาจจัดการทรัพย์สินสามารถฟ้องขับไล่ผู้มารบกวนตัดสิทธิ์ได้โดยไม่ต้อง

สีกหรือกรณีได้รับมรดกรวมกับทายาทคนอื่นๆในฐานะเจ้าของรวมต่อมาไปอุปสมบทแล้วต่อมาไม่มีการแบ่งให้พระภิกษุที่ฟ้องได้ไม่ต้องห้าม

คำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกาที่ ๕๕๘๗/๒๕๔๓

โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินที่โจทก์ได้รับการยกให้จาก ล.จำเลยต่อสู้คดีว่าบ้านพิพาทเป็นของจำเลยและบิดาจำเลยคดีมีประเด็นเฉพาะบ้านพิพาทซึ่งคู่ความตีราคาไว้ ๒๐๐,๐๐๐ บาท จึงต้องห้ามฎีกาในข้อเท็จจริง

ป.พ.พ. มาตรา ๑๖๒๒ วรรคหนึ่งบัญญัติว่าพระภิกษุนั้นจะเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้เว้นแต่จะได้สีกจากสมณเพศมาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔ นั้นหมายถึงกรณีที่เจ้ามรดกตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้และพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิในการรับมรดกด้วยได้ฟ้องทายาทคนอื่นๆ ขอแบ่งมรดกแต่โจทก์ได้รับการยกให้ซึ่งบ้านและที่ดินจาก ล. ในขณะที่ ล. มีชีวิตอยู่โจทก์จึงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินดังกล่าว การฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินของโจทก์จึงมิใช่ฟ้องเรียกร้องเอาส่วนแบ่งทรัพย์สินมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมแม้โจทก์จะเป็นพระภิกษุที่ย่อมมีอำนาจฟ้อง

ฎีกาที่ ๓๔๑ /๒๕๔๕

โจทก์ฟ้องเรียกที่ดินและเรือนจากจำเลยโดยอ้างว่ามารดา ยกให้โจทก์แต่ผู้เดียว แต่ทางพิจารณาได้ความว่าเป็นมรดกของผู้ตายตกได้แก่โจทก์และจำเลยดังนี้ ศาลก็อาจพิพากษาให้โจทก์รับส่วนแบ่งไปได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๔๒ ส่วนข้อที่ผู้มีส่วนควรได้รับมรดกอาจจะมีอยู่นั้น ก็เป็นเรื่องของผู้นั้นจะต้องร้องขอเข้ามาเอง หาใช่เป็นหน้าที่ของศาลไม่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๒๒ เป็นบทบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุเรียกร้องเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรม แต่ถ้าพระภิกษุถูกฟ้องเป็นจำเลย แล้วศาลพิพากษาให้พระภิกษุได้รับส่วนแบ่งมรดกด้วยก็ไม่เป็นการขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๒๒

ในกรณีที่มีการฟ้องร้องแบ่งมรดกและมีพระภิกษุเป็นทายาทรวมอยู่ด้วยหากอยู่ในอายุความฟ้องขอแบ่งมรดก ศาลก็จะพิจารณาให้แบ่งให้พระภิกษุด้วย แต่ถ้าหากพ้นกำหนดอายุความกรณีนี้ก็ไม่ฟ้องแบ่งมรดกให้พระภิกษุ

ค) ทรัพย์สินได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศ

ทรัพย์สินของพระภิกษุได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๒๓ บัญญัติให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้นหากพระภิกษุถึงแก่ภรรณภาพแล้วแต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรมซึ่งก็เป็นเรื่องที่สมควรเพราะเป็นการได้มาในระหว่างสมณเพศบรรดาญาติโยมผู้ถวายหรือมอบให้มาย่อมสันนิษฐานได้ว่าเป็นการให้แก่พระศาสนา บำรุงพระศาสนาให้คงอยู่ต่อไป เมื่อพระภิกษุถึงแก่ภรรณภาพทรัพย์สินที่มีจึงควรตกได้แก่วัดที่เป็นภูมิลำเนา

ในกรณีที่พระภิกษุทำพินัยกรรมนั้นก็ต้องมีความชัดเจนถูกต้องตามหลักกฎหมายในเรื่องของพินัยกรรมโดยมีลักษณะเป็นการแสดงเจตนาเพื่อตายมิฉะนั้นก็ถือว่าไม่มีการทำพินัยกรรม

ฎีกาที่ ๒๘๗๔/๒๕๑๗

ผู้ตายทำเอกสารไว้มีข้อความว่ากระผม พระรัตน์ โอภาโส ขอมอบถวายท่านเจ้าคุณ พระสมุทรเมธาจารย์ เรื่องทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างที่มีอยู่ในขณะเป็นพระนี้ทั้งหมดห้ามมิให้ญาติผู้ใด มาเกี่ยวข้องด้วยโดยเด็ดขาด ไม่มีข้อความตอนใดแสดงให้เห็นว่าเป็นการแสดงถึงเจตนาของผู้ตาย ในการกำหนดการจัดการในเรื่องทรัพย์สินให้เกิดผลบังคับเมื่อใดถึงแก่ความตายไปแล้วจึงมิใช่ พินัยกรรมคงเป็นเพียงหนังสือยกทรัพย์สินให้ในระหว่างมีชีวิตเท่านั้นการที่ระบุห้ามมิให้ญาติผู้ใด มาเกี่ยวข้องด้วยโดยเด็ดขาดเป็นข้อความเขียนห้ามไว้ตามธรรมดา เพราะได้ยกให้ไปแล้วจะแปลเลย ไปถึงว่ามีความหมายเป็นการแสดงเจตนา กำหนดการเผื่อตาย ในเรื่องทรัพย์สินที่จะให้เกิดผลบังคับ เมื่อตายหาได้ไม่

โจทก์ฟ้องโดยอาศัยสิทธิ์ตามพินัยกรรมจำเลยย่อมมีสิทธิ์ปฏิเสธในเรื่องพินัยกรรมที่เป็น มูลฟ้องอันเป็นการปฏิเสธเรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์ได้

ฎีกาที่ ๑๓๑๖ /๒๕๔๙

จ. ถึงแก่กรรมที่ดินของ จ. จึงตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทโดยธรรมรวมทั้ง ส. ซึ่งเป็น พระภิกษุด้วย ที่ดินที่ ส. ได้รับมรดกมาเช่นนี้ มิใช่ที่ดินของวัดแม้จะได้มาในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ ส. จึงทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินส่วนของตนซึ่งยังไม่ได้แบ่งแยกจากที่ดินเดิม ให้แก่โจทก์ก็ได้ การที่ ส. ดำเนินการแบ่งแยกโฉนดที่ดินเสร็จในเวลาต่อมา แต่ยังไม่ได้จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์แก่โจทก์ และถึงแก่กรรมเสียก่อนที่ดินดังกล่าวย่อมตกเป็นสมบัติของวัดจำเลย โดยผลแห่งกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๖๒๓

ที่วัดที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลางเป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการ บังคับคดีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๕ ย่อมเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามคำพิพากษาที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบของการบังคับคดีความตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๒๘๕ (๔) ด้วย คำพิพากษาในส่วนที่ให้วัดจำเลยโอนที่ดิน ให้แก่โจทก์หากไม่ปฏิบัติตามให้ถือเอา ตามคำพิพากษา แทนการแสดงเจตนาของจำเลย สภาพแห่งหนี้จึงไม่เปิดช่องให้บังคับได้ ทั้งตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๗๖ วรรคสาม ก็บัญญัติให้ศาลดำเนินการบังคับคดีเพียงเท่าที่สภาพแห่ง การบังคับจะเปิดช่องให้กระทำได้นั้น ที่ศาลชั้นต้นนัดพร้อม ให้จำเลยส่งมอบโฉนดที่ดินแก่โจทก์ เพื่อจดทะเบียนรับโอนกรรมสิทธิ์ และมีคำสั่งให้จำเลยปฏิบัติตามคำพิพากษาต่อไปจึงไม่อาจกระทำได้ กรณีมีเหตุให้ยกเลิกการบังคับคดี

การแบ่งแยกโฉนดที่ดินออกมาจากโฉนดเดิมไม่ถือว่าเป็นการจำหน่ายที่ดินเพราะการ จำหน่ายจะต้องเป็นการจดทะเบียนโอนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้นการที่ ส. ซึ่งเป็นพระภิกษุ ดำเนินการแบ่งแยกโฉนดที่ดินของตนเสร็จ แต่ยังไม่ได้จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ ให้โจทก์ก่อนที่ ส. มรณภาพจึงมิใช่ ส. โอนที่ดินให้แก่โจทก์ก่อน ส. มรณภาพที่ดินดังกล่าว จึงเป็น ของวัดจำเลย

สรุปประเด็นกฎหมายไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติสงฆ์ ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ ประมวลกฎหมายอาญาและแพ่งพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ นั้น ย่อมล้วนมีผลกระทบต่อระบบเชิงโครงสร้างในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เพื่อขับเคลื่อนวางโครงสร้าง

เกี่ยวกับกฎหมายในการจัดตั้งกองนิติการสงฆ์ช่วยเหลือคณะสงฆ์ด้านกฎหมายข้อพิพาทในด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์

ปัจจุบันสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการนำเทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มากขึ้น ทำให้ความเจริญมีมากขึ้น ยิ่งความเจริญมีมากขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของสังคมที่เป็นเหตุให้การเพิ่มขึ้นของประชากรที่รวดเร็ว และปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว สังคมมนุษย์ต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลก แม้แต่พระสงฆ์เอง ก็ต้องมีการปรับตัวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมก็เพิ่มมากขึ้น ในงานวิจัยนี้จึงแยกออกเป็น ๖ ด้าน คือ

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระงับรักษา หรือการบริหาร อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการควบคุม ดูแลหมู่คณะให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะหรือของสังคมนั้น ๆ^{๒๘} การปกครองในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์มิได้ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองมากนัก แต่พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยมากกว่า เพราะพระธรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ผู้เรามีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังที่พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^{๒๙} เมื่อมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เองในปัจจุบันนี้ นอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ

หน้าที่ของสัทธิวิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธิวิหาริก ตั้งจิตสนทนกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสัทธิวิหาริกฉันบุตร ให้สัทธิวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธิวิหาริกให้เอื้อเพื่อประพฤติดต่อกัน หน้าที่ของสัทธิวิหาริกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธิวิหาริก เรียกว่า สัทธิวิหาริกวัตรและอาจารย์วัตร หน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเตวาสิกวัตร หน้าที่ของอาจารย์จะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ ทั้งสองฝ่ายต่างก็เอื้ออาทรต่อกัน มีไมตรีจิตต่อกัน^{๓๐} และยังมีการปกครองด้วยการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) มาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ด้วยการ

^{๒๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๖.

^{๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒ (หลักสูตรนักรธรรม ชั้นโท), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

มอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปในรูปแบบเดียวกันจึงมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ดังนี้ คือ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

๑) หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

(๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม

(๒) การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจกรรมของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจกรรมแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจกรรมของวัดซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ประเภทคือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่พระพุทธศาสนา สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

(๓) การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเองเป็นเจ้าของให้เป็นไปด้วยดี คือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒) หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

(๑) ปกครอง หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ

(๒) สอดส่อง หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓) หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

(๑) การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแบบบาลีและนันทกรรม (รวมทั้งธรรมศึกษา)

(๒) การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม

๔) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

(๑) แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล

(๒) ในการบำเพ็ญกุศลของวัดเองเป็นประจำและเป็นการจร

(๓) ผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัดและขอคำปรึกษาเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล^{๓๑)}

^{๓๑)} กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๖-๘๐.

กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทด้านการปกครองนี้ เป็นการจัดระเบียบการปกครองนอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลัก ก็ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วย ซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ คณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อให้การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษาดูแลคณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะสงฆ์หรือของสังคมนั้น ๆ

๒.๓.๒ ด้านการศึกษา

การศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ แผนกหลัก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรม รวมถึงการศึกษาธรรมศึกษาและการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนเสริมอีกด้วยบางแบบแผนตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และบางแบบแผนให้กำหนดโดยกฎหมายมหาชน หรือให้กำหนดโดยระเบียบมหาเถรสมาคม และบางแบบแผนได้ยึดจารีตเป็นหลัก แยกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายมี ๒ ส่วน คือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ๑ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑ และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการวัด เห็นควรเพิ่มระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าเป็นส่วนที่ ๓ การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ

ในบทบาทด้านศึกษานี้ หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังฆมณฑล หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา การศึกษานั้น ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิกขา^{๓๒} หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ศีล เรียกว่า ศีลสิกขา สมาธิ เรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาสิกขา การศึกษา, การเล่าเรียน เช่น ปริยัติสิกขา^{๓๓} คำว่าสิกขานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม^{๓๔} อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้, ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ เมื่อประกอบกันกับคำว่า “รู้” จึงเป็นคำว่า “เรียนรู้” ซึ่งหมายถึงการเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้จนเกิดความรู้ความเข้าใจมีความชำนาญตามลำดับที่ได้จากการฝึกฝนอบรมมานั่นเอง

^{๓๒} วิมหา. ๑/๔๕/๓๓, สิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมมี ๓ ประการ คือ (๑) อธิศีลสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องศีล) (๒) อธิจิตตสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องจิต) (๓) อธิปัญญาสิกขา (การศึกษาอบรมในเรื่องปัญญา) (ที.สี.อ.บาลี) ๑/๔๑๓/๓๐๗)

^{๓๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘๐.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐๔.

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งระดับการศึกษาไว้สองระดับด้วยกัน ได้แก่ระดับที่เรียกว่า เสาะ^{๓๕} ประการหนึ่ง ระดับที่เรียกว่า อเสะ^{๓๖} ประการหนึ่ง ระดับที่เรียกว่า เสาะนั้นหมายถึงผู้ยังไม่จบการศึกษาจึงจำต้องศึกษาอยู่ และในการศึกษานี้ก็ต้องศึกษาในหลักของไตรสิกขาตั้งในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส อธิบายคำว่า เสาะไว้ว่า คำว่า เสาะ ในคำว่า และพระเสะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้ อธิบายว่า เพราะเหตุไร จึงเรียกว่าพระเสะ เพราะท่านยังต้องศึกษา จึงเรียกว่าพระเสะ ท่านยังต้องศึกษาอะไร ท่านยังต้องศึกษาอริสัลลสิกขาบ้าง อธิจิตตสิกขาบ้าง อธิปัญญาสิกขาบ้าง^{๓๗}

และคำว่า เสาะ^{๓๘} ที่หมายถึงในพระพุทธศาสนานั้นก็กำหนดเอาพระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอริยบุคคลขั้นสูงสุดคือพระอรหันต์เท่านั้นตั้งในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส อธิบายถึงพระเสะผู้ที่ยังต้องศึกษาอยู่ว่า

พระเสะเหล่านี้ คือ พระโสดาบันและผู้ปฏิบัติเพื่อโสดาปัตติผล พระสกทาคามีและผู้ปฏิบัติเพื่อสกทาคามีผล พระอนาคามีและผู้ปฏิบัติเพื่ออนาคามีผล พระอรหันต์และผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล^{๓๙} และในปฐมมโหสถสูตรพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงผู้จบการศึกษาที่เรียกว่า พระอเสะว่า

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ‘อเสะ อเสะ’ นี้ ภิกษุเป็นพระอเสะด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิที่เป็นอเสะ ๒. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสังกัปปะที่เป็นอเสะ ๓. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวาจาที่เป็นอเสะ ๔. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมากัมมันตะที่เป็นอเสะ ๕. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาอาชีวะที่เป็นอเสะ ๖. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวายามะที่เป็นอเสะ ๗. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสติที่เป็นอเสะ ๘. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาสมาธิที่เป็นอเสะ ๙. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาญาณะ^{๔๐} ที่เป็นอเสะ ๑๐. เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาวิมุตติที่เป็นอเสะภิกษุ ภิกษุเป็นพระอเสะ อย่างนี้แล^{๔๑}

ส่วนผู้ที่มีระดับคุณธรรมต่ำกว่าพระโสดาบันลงมาก็เรียกกันตามระดับแห่งคุณธรรมตามระดับปัญญาและความประพฤติ

^{๓๕} พระเสะ หมายถึงพระอริยบุคคล ๗ จำพวก มีพระโสดาบัน เป็นต้น ผู้ศึกษาตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๓/๒).

^{๓๖} อเสะ หมายถึงธรรมระดับโลกุตระของพระอเสะ คือ พระอรหันตชินาสพ (อง.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๑๒/๓๒๐).

^{๓๗} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗/๖๓.

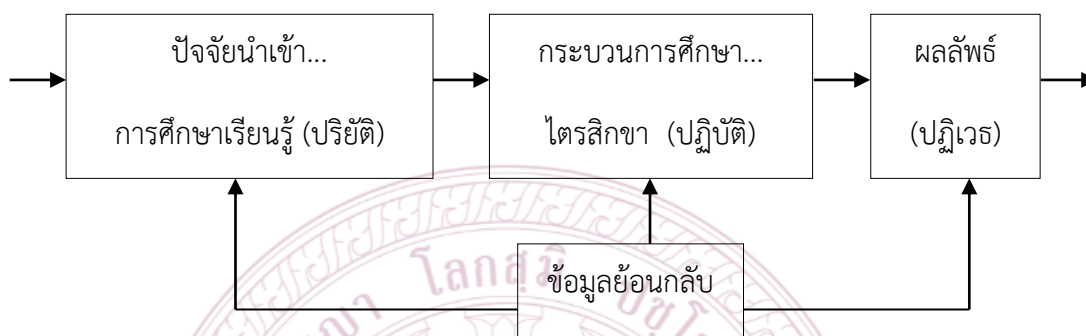
^{๓๘} พระเสะ หมายถึงท่านผู้ยังต้องศึกษาหรือพระอริยบุคคล ๗ จำพวกเบื้องต้นในจำนวนพระอริยบุคคล ๘ คือ (๑) พระโสดาปัตติมรรค (๒) พระโสดาปัตติผล (๓) พระสกทาคามีมรรค (๔) พระสกทาคามีผล (๕) พระอนาคามีมรรค (๖) พระอนาคามีผล (๗) พระอรหัตตมรรค (๘) พระอรหัตตผล (พระอเสะ) (ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๓/๒๒๔).

^{๓๙} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗/๖๔.

^{๔๐} สัมมาญาณะ ในสูตรนี้หมายถึงสัมมาทิฐินั่นเอง ท่านตรัสไว้เพื่อให้องค์ธรรมครบบริบูรณ์ และธรรมทั้งหมดนี้ เป็นธรรมขั้นอรหัตตผล (อง.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๑๑๑/๓๗๓).

^{๔๑} อง. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑๑/๒๕๖.

การศึกษาหรือสิกขาในพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายที่กว้างขวางครอบคลุม ไม่ได้เจาะจงเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนในตำรับตำราเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างครบถ้วน กระบวนการทั้งด้านกาย วาจา ใจ โดยผ่านกระบวนการศึกษาพัฒนาที่เรียกว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ กล่าวคือมีการเล่าเรียนเป็นส่วนเบื้องต้น แล้วนำมาลงมือปฏิบัติ จนเกิดเป็นผลของการปฏิบัติคือปฏิเวธนั่นเอง แล้วผลที่ได้รับจากการศึกษาพัฒนาดังกล่าวจะเป็นผลย้อนกลับเป็นข้อมูลอันเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อเป็นกัลยาณมิตรในการศึกษาพัฒนาอีก ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกระบวนการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

การศึกษาตามหลักไตรสิกขา เป็นการกระบวนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตให้ถูกต้องดีงาม เป็นการศึกษาพัฒนาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม คือ กาย วาจา และนามธรรม คือ จิต และปัญญา ด้วยการที่ผู้ต้องการจะพัฒนาดตนเองต้องลงมือปฏิบัติเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า บัณฑิตย่อมฝึกตนเอง^{๔๒}

สิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษาพระพุทธศาสนาให้สำคัญกับการฝึกฝนอบรมตนเอง อันเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการเรียนรู้ต่อไป เพราะมนุษย์นั้นจัดว่าเป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนอบรมตนได้ดีกว่าสัตว์ประเภทอื่น ๆ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอรรถกถาว่า เรื่องของการฝึกตนว่า คนทั้งหลายนำสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู่ที่ประชุม พระราชา ย่อมทรงราชพาหนะที่ฝึกแล้ว ในหมู่มนุษย์ คนที่อดกลั้นถ้อยคำล่วงเกินได้ ชื่อว่าเป็นผู้ฝึกตนได้แล้ว^{๔๓} เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่ ที่ได้รับการฝึกหัดแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่คนที่ฝึกตนได้แล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น^{๔๔}

พระพุทธศาสนามีหลักที่เป็นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาดตนเองเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเองและเป็นเครื่องมือนำไปสู่การศึกษาทั้งสามด้านคือ กาย วาจา และใจ หลักที่เป็นกระบวนการในการศึกษานั้นเรียกว่า ไตรสิกขา เกี่ยวกับเรื่องไตรสิกขานี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า ไตรสิกขา เป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียดและจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เมื่อแรกเริ่มการฝึก

^{๔๒} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๘๐/๓๑, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘๐/๕๓.

^{๔๓} **ฝึกตนได้แล้ว** หมายถึง ฝึกตนได้ด้วยอริยมรรค ๔ (โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรคและอรหัตตมรรค) (พุ.ธ.อ. (บาลี) ๗/๑๒๕).

^{๔๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๑๓๓.

การฝึกส่วนหยาบภายนอกในชั้นศีล ช่วยเป็นฐานแก่การฝึกส่วนละเอียดภายใน ทำให้พร้อมและสะดวกที่จะฝึกในชั้นจิตและปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อฝึกชั้นละเอียดภายในคือชั้นจิตและปัญญา ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริตมั่นคง คิดแก้ปัญหาและทำกิจต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ เมื่อฝึกตลอดระบบของสิกขาแล้ว ระบบการดำเนินชีวิตทั้งก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันหมดทั้งภายนอกและภายใน^{๔๕}

กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนานั้นเริ่มที่การฝึกหัดตนเอง ข้อสำคัญของการศึกษานั้นพระพุทธศาสนาเน้นการศึกษาอย่างมีคุณภาพครบถ้วนทั้ง ๔ ด้านคือ ๑. คุณภาพ ได้แก่มีความรู้ดีและมีคุณธรรมดี ๒. สมรรถภาพ ได้แก่มีความสามารถดี มีความเข้มแข็งอดทน มีสมาธิดี ๓. สุขภาพ ได้แก่ มีความสุขในการเรียนรู้ในการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง ๔. อิศรภาพ ได้แก่ พ้นจากความทุกข์ไม่เป็นทาสของกิเลส โดยการพัฒนาตนเองทั้ง ๔ ด้านคือ ๑. ด้านกาย ๒. ด้านสังคม ๓. ด้านจิต ๔. ด้านปัญญา ทั้งสี่ด้านดังกล่าวนี้มีหลักการศึกษา ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑. ขั้นรับรู้ ๒. ขั้นคิดตรอง ๓. ขั้นการปฏิบัติ ทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาไปสู่ความเป็นผู้มีปัญญาดด้วยธรรมทั้ง ๔ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ใน ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรคว่า ธรรม ๔ ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อการได้ปัญญา ฯลฯ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ฯลฯ ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบลูญแห่งปัญญา ฯลฯ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. สัมปยุตตสังสวะ ๒. สัทธัมมัสสวนะ ๓. โยนิโสมนสิการ ๔. อัมมานุสम्मปฏิบัติ ธรรม ๔ ประการนี้แลที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส^{๔๖} และตรัสไว้ในพหุการสูตรโดยความเป็นธรรมที่มีอุปการะมากต่อมวลมนุษย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการย่อมมีอุปการะมากแก่มนุษย์ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. สัมปยุตตสังสวะ ๒. สัทธัมมัสสวนะ ๓. โยนิโสมนสิการ ๔. อัมมานุสम्मปฏิบัติ ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมมีอุปการะมากแก่มนุษย์^{๔๗}

ขั้นตอนการศึกษาทั้ง ๓ ขั้นตอนดังกล่าวแล้วนั้นเป็นขั้นตอนการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญา โดยผ่านกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบทั้ง ๔ ด้านดังนี้

๑. ขั้นรับรู้ ได้แก่การคบสัตบุรุษและการฟังสัทธรรม เพราะการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนนั้น การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการการศึกษา ขั้นการรับรู้จำแนกออกเป็น ๒ ประการคือ ๑. การรับรู้ที่เป็นองค์ประกอบภายนอกได้แก่ หนังสือ ตำรับตำรา ข้อมูลข่าวสาร คำสอนของสัตบุรุษหรือกัลยาณมิตร ๒. การรับรู้ที่เป็นองค์ประกอบภายในได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คำสอนของสัตบุรุษหรือคำแนะนำต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบภายนอกด้วยความเข้าใจไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง รู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นตรงกับความเป็นจริง รับรู้ด้วยใจที่ประกอบด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งไม่เอนเอียงคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๙๑๖.

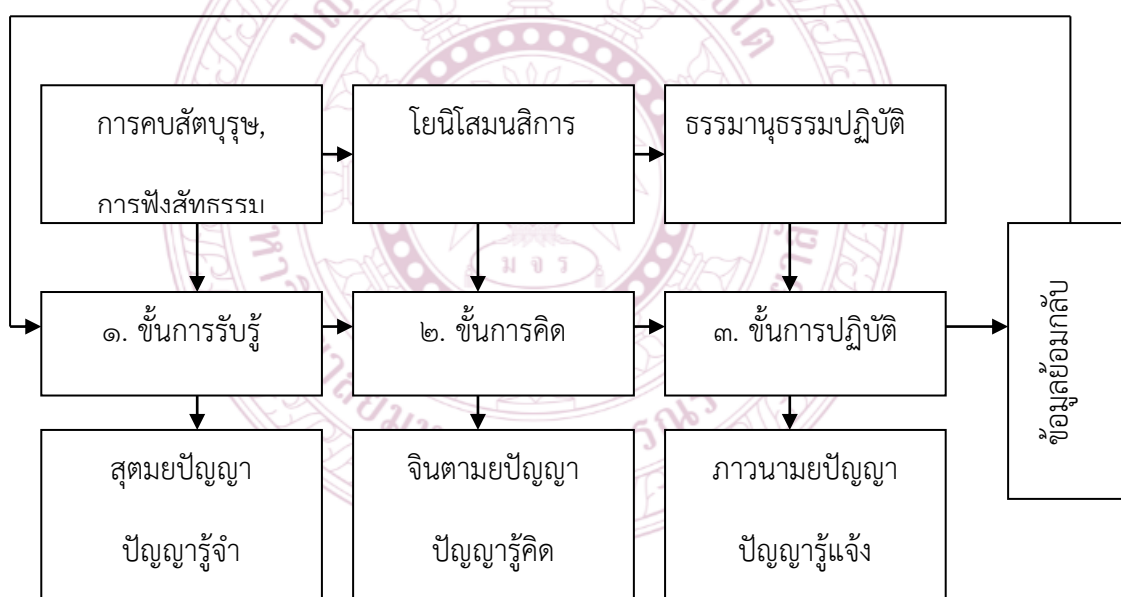
^{๔๖} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๔.

^{๔๗} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๙/๓๖๗-๓๖๘.

๒. ขั้นการคิดตรอง ได้แก่ โยนิโสมนสิการกล่าวคือการคิดพิจารณาถึงสิ่งที่ได้รับรู้นั้นอย่างเป็นระบบระเบียบวิธีเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะความเป็นจริงเป็นการสร้างคุณภาพของจิตให้คิดเป็น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ฝึกฝนอบรมตน

๓. ขั้นการปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึงการปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมกล่าวคือการปฏิบัติต่อเนื่องกันไปตามสมควรอย่างถูกต้องตรงตามจุดประสงค์ของข้อปฏิบัติให้สอดคล้องระหว่างหลักการปฏิบัติอันเป็นส่วนย่อยกับหลักการปฏิบัติที่เป็นหลักใหญ่ เพราะการปฏิบัตินั้นเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา การศึกษาเล่าเรียนที่ขาดการปฏิบัติไม่ใช่การศึกษาที่สมบูรณ์ การปฏิบัติที่จะกล่าวในขั้นนี้มุ่งเอาขั้นการปฏิบัติที่เป็นโลกียะเท่านั้น^{๔๘}

กระบวนการศึกษาพัฒนาตนเองทั้ง ๓ ขั้นตอนดังกล่าวมานี้เป็นปัจจัยอันสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รู้จักจุดหมายหลักแก่นสารเนื้อแท้ของสิ่งที่รับรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างโยนิโสมนสิการ เกิดเป็นปัญญา ๓ ระดับขั้นตามกระบวนการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทุกสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ เป็นวัฏจักรของความเจริญตามกระบวนการศึกษาพัฒนาตนเองดังแผนภูมิแสดงกระบวนการศึกษาทั้ง ๓ ขั้น ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกระบวนการพัฒนาทั้ง ๓ ขั้น

กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการศึกษาทั้ง ๓ ด้านคือ ศีล สมาธิ และปัญญา แล้วนำไปพัฒนาให้ครบทั้ง ๔ ด้านโดยมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยภายนอกคือกัลยาณมิตรผู้บอกกล่าวแนะนำชี้แนะแนวทางในการพัฒนาตนและปัจจัยภายในคือโยนิโสมนสิการได้แก่การคิดพิจารณาให้เห็นถึงคุณค่าแท้ของสิ่งที่ได้รับรู้นั้นคือ

ด้านที่ ๑ เกี่ยวกับศีลนั้น พัฒนาด้านกายและด้านสังคม พัฒนาด้านกายนั้นเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทัน การใช้สอยหรือบริโภคปัจจัยต่าง ๆ ด้วย

^{๔๘} พระมหาอุทัย ฐริเมธี, “ศึกษาคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ปัญญา มีกิริยามารยาทเรียบร้อยดีงามตามกาลเทศะ เรียกได้ว่าพัฒนาการส่วนกายนี้เป็นการปรับพฤติกรรมให้มีปฏิสัมพันธ์กับโลกวัตถุ สรีระ ด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมด้วยปัญญา ส่วนด้านสังคม เป็นการพัฒนาปรับพฤติกรรมให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามัคคีกัน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีวินัยจากภายใน ปฏิบัติตามกฎหมายกติกาของสังคม ลดละเลิกอบายมุขอันเป็นทางแห่งความเสื่อมทรามในชีวิต ไม่ทุจริต ดำรงชีพด้วยอาชีพสุจริตไม่สร้างปัญหาให้สังคมสิ่งแวดล้อม

ด้านที่ ๒ เกี่ยวกับสมาธินั้น เป็นการพัฒนาศักยภาพของจิตใจให้มีความตั้งมั่นไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน มีความเข้มแข็ง เบิกบาน เป็นจิตที่มีคุณภาพกล่าวคือเป็นจิตที่มีคุณธรรม มีความกตัญญู เมตตากรุณา ละอายต่อความชั่วกลัวต่อบาปอกุศลกรรม เป็นจิตที่มีสมรรถภาพกล่าวคือเป็นจิตที่มีสมาธิ จดจ่อตั้งมั่น เข้มแข็ง กล้าหาญ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจ ไม่ย่อท้อ เป็นจิตที่มีสุขภาพกล่าวคือมีความเบิกบาน ผ่องใส ไม่เครียด มีความสุขสงบในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ด้านที่ ๓ เกี่ยวกับปัญญานั้น เป็นการพัฒนาปัญญาให้มีความใฝ่รู้ รู้รอบ รู้จริง แก้ปัญหาได้ตั้งแต่การเริ่มพัฒนาปัญญาขั้นต้นคือ สุตมยปัญญาได้แก่ปัญญาคือความรู้ที่ได้มาจากการฟังจากกัลยาณมิตร จนสามารถแยกแยะได้ เข้าใจถูก นำไปสู่ปัญญาขั้นที่สองคือ จินตามยปัญญา คือความรู้ที่ได้ด้วยการเอาใจใส่คิดพิเคราะห์ พินิจพิจารณาด้วยหลักโยนิโสมนสิการ อันจะนำไปสู่ปัญญาขั้นที่สามคือ ภาวนามยปัญญาได้แก่ปัญญาความรู้ที่ได้มาแล้วการฝึกฝนอบรมตน เป็นปัญญาที่รู้สัจธรรมแห่งชีวิต รู้ตามความเป็นจริง นำไปสู่การแก้ปัญหา สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๔๙}

๒.๓.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แพร่ออกไป แล้วมีการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดการศึกษา และการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกที่ควร^{๕๐}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก บางทีถ้าไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ ขณะที่พูดถึงการเผยแผ่เชิงรับ หมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การ สอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุกเวลาที่ พระสงฆ์ทำเรื่องขอเลื่อนหรือตั้งสมณศักดิ์ ผลงานด้านเผยแผ่ก็จะอยู่ที่ว่ามีคนเข้าวัดถือศีลฟังธรรม จำนวนเท่าไร มีคนเวียนเทียนจำนวนเท่าไร อย่างนี้เรียกว่า การเผยแผ่เชิงรับ แม้แต่การที่พูดถึงการเผยแผ่ของพระอัสสชิแค่ท่านไปบิณฑบาตในหมู่บ้านอุปติสสะปริพาชกเห็นท่านแล้วเลื่อมใสมาขอฟังเทศน์ พระอัสสชิก็เทศน์ว่า

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ

พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒-๒๒๓.

^{๕๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๓.

และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น
พระมหาสมณจะมีปกติตรัสอย่างนี้”^{๕๑}

อุปติสสะฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมมาขอบวชนี้ก็เป็นการเผยแผ่เชิงรับ และในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาฉัน พระสงฆ์ต้องยึดหลักของการเผยแผ่ในโอวาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนาสังคมให้ได้ก็คือ

- ๑) เว้นจากทุจริต คือประพฤติชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ
- ๒) ประกอบสุจริต คือประพฤติชอบด้วยการ วาจา ใจ
- ๓) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง^{๕๒} เป็นต้น

นอกจากนี้ในด้านการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือรักษาการแทนเจ้าอาวาส มีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา อันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องประพฤติ จะต้องปฏิบัติ จะต้องจัด จะต้องทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือ รักษาการแทนเจ้าอาวาส แยกออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. เป็นธุระในการจัดการศึกษา อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์

หน้าที่ในการเผยแผ่ของวัดหรือพระสงฆ์ คือ จัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนา ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ องค์การเผยแผ่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ ได้กำหนดหน้าที่ของวัดต่าง ๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

- ๑) อบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ

- ๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

- ๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์

- ๔) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

- ๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

- ๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบ

^{๕๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๗๓., (ธรรมที่เกิดแต่เหตุ คือ ชันธ ๕ ได้แก่ตัวทุกข์ เหตุแห่งธรรม คือ สมุทัย ความดับแห่งธรรมเหล่านั้น คือ นิโรธและมรรคมองค์ ๘ วิ.ม.อ. (บาลี) ๓/๖๐/๓๐).

^{๕๒} ที. ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท (ฉบับประชาชน), พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

๓) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๔) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม บาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๕) ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถม ขึ้น เพื่อให้เด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน^{๕๓}

กิจการเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และ คณะสงฆ์ ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะขึ้นดำเนินการ ได้แก่

๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย มีการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ผู้อาราธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกฐาวิสาข ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุง มีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึก นำไปเผยแผ่ในที่ต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ

๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงในแผ่นเสียง การพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผร์

๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปว่า การเผยแผ่พระศาสนา เป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการอบรม สั่งสอนธรรม ให้แก่พระสงฆ์ สามเณร ให้แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการยังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

๒.๓.๔ ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ^{๕๔} หมายถึง การก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น ส่วน สาธารณูปการที่นำการบริหารกิจการของสงฆ์ โดยบัญญัติไว้หน้าที่เจ้าอาวาส บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี กล่าว คือ

๑. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. การอื่นเกี่ยวกับการวัด คือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

^{๕๓} กรมการศาสนา, การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๐.

^{๕๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๗๕.

๔. การศาสนสมบัติของวัด (สบว.)

การสาธารณูปการ ใน ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส มาตรา ๓๗ (๑) ว่า “บำรุงรักษาวัดจัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”

ลักษณะงานการสาธารณูปการ ว่าโดยลักษณะแตกต่างกัน ๓ คือ

๑) การกระทำด้วยแรงความคิดแรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม ได้แก่ การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นกิจการที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือ การวางโครงการให้พอเหมาะกับกิจที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานให้พอเหมาะกับกิจการที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย ใคร่ขอกล่าวถึงการวางโครงการพอให้มองเห็น ควรเริ่มการคิดทำแผนผังวัดให้พอเหมาะสมกับสภาพวัด เช่น ควรกำหนดสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ซึ่งเป็นหลักของวัดไว้ที่ใด โรงเรียนพระปริยัติธรรม หอสมุดมนต์ หอระฆัง หอกลอง ถนนหนทาง สนามหญ้าและอื่น ๆ ไว้ที่ใด แล้วเขียนแผนผังวัดเป็นหลัก และเขียนแบบแปลนสิ่งที่จะสร้างตามโอกาส และสิ่งที่จะสร้างขึ้นนั้นควรให้เป็นทรงไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ หรือยึดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ขนาดใหญ่เล็กตามความคาดแหล่งทุนทรัพย์เมื่อจะก่อสร้าง เสนาสนะต่าง ๆ ตามแผนผังที่กำหนดไว้ และเสนาสนะที่สร้างต้องเป็นไปตามแบบแปลน แม้การบูรณปฏิสังขรณ์ ก็ถือแบบแปลนนี้เป็นหลักปฏิบัติ แต่ส่วนมากแผนผังวัดมักเขียนแล้วแต่คราวของอนุญาตสร้างวัดเมื่อเขียนแล้วต้องให้เป็นไปตามเดิม เว้นแต่มีการขยายบริเวณวัดให้กว้างขวางกว่าเดิม

๒) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน ได้แก่ การดำเนินการทางด้านเอกสาร เช่น การขออนุญาตสร้างวัด ขอตังวัด ขอรวมวัด ขอย้ายวัด ขอยุบวัด ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ขอยกวัดร้างให้เป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ขออนุญาตจัดงานวัด ขออนุญาตเรียไร การดำเนินการเหล่านี้ การขอยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวงปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ การอนุญาตจัดงานวัดและการขอเรียไร ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมว่าด้วยการนั้น การอื่น ๆ มีการขออนุญาตสร้างวัดเป็นต้น ปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวงบางเรื่องทางราชการเป็นเจ้าการ คณะสงฆ์เป็นส่วนประกอบ บางเรื่องคณะสงฆ์เป็นเจ้าการ ทางราชการเป็นเพียงส่วนประกอบ

๓) การทำโดยการจัดประโยชน์ ได้แก่ การดำเนินการในการรักษาทรัพย์สินใช้จ่ายทรัพย์สินและการจัดประโยชน์ของวัดโดยตรง คือ การศาสนสมบัติ เป็นงานละเอียดอ่อน ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๕๕}

การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการตามลักษณะที่แยกกล่าว ย่อมมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะของงาน จะขอแยกให้ข้อแนะนำเฉพาะการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ส่วนอีก ๓ อย่าง คือ กิจการอันเกี่ยวกับการวัด กิจการของวัดอื่น ๆ และการศาสนสมบัติของวัด จัดแยกกล่าวอีกส่วนหนึ่ง

แผนผังวัด การกำหนดแผนผังวัด มิใช่เรื่องยุติตายตัว ย่อมมีข้อยกย้ายไปตามเหตุการณ์ให้คำนึงขนาดของวัดและชุมชนพร้อมสภาพที่ดินที่ตั้งวัดและความเหมาะสมเป็นสำคัญ

^{๕๕} กรมการศาสนา, **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

วัดขนาดเล็ก วัดขนาดเล็กและที่ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็กควรจัดแผนผังขนาดย่อย โดยให้มีถนนหนทางเชื่อมพองามกับให้มีสนามหญ้าและที่ปลูกต้นไม้ไว้ส่วนหนึ่ง เสนาสนะควรมีเฉพาะ ที่ขาดไม่ได้ คือ กุฏิ ศาลาการเปรียญและอุโบสถ ควรกันไว้เป็นเขตฌาปนสถาน พร้อมกะสิ่งก่อสร้างไว้ในแผนผัง คือ เมรุเผาศพ ศาลาบำเพ็ญบุญ ส่วนเสนาสนะอื่น ๆ ถ้าจำเป็นจริงจึงมี เพราะถือนโยบายประหยัด

วัดขนาดกลาง วัดขนาดกลางและตั้งอยู่ในชุมชนขนาดกลาง ที่ตั้งวัดกว้างขวาง ควรจัดแบ่งเป็นเขต คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตการศึกษาและเขตสาธารณะสงเคราะห์ ปันด้วยเขตถนนหรือลำคลอง จัดเป็นสนามหญ้าบริเวณปลูกต้นไม้ และเขตอภัยทาน ตามควรแก่ที่ตั้งวัดและชุมชน เสนาสนะควรมีมากกว่าวัดขนาดเล็ก คือ กุฏิเป็นหมู่ ศาลาเปรียญ อุโบสถ โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์ หรือ ฌาปนสถาน ควรแยกออกเป็นส่วนหนึ่ง กำหนดสิ่งก่อสร้างให้ชัดเจน เช่น เมรุเผาศพ ศาลาบำเพ็ญบุญ ที่เก็บศพ โรงครัว

วัดขนาดใหญ่ วัดขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ ควรจัดแบ่งเขตให้เหมาะสมกว่าขนาดกลาง หรืออาจเพิ่มเขตจัดประโยชน์เข้าอีก เสนาสนะก็อาจมีมากกว่าและประณีตขึ้นตามสมควรที่ขนาดวัดและชุมชน การเขียนแผนผังวัดนี้ ขออุปถัมภ์บางส่วนได้จากกรมการศาสนาเพื่อให้ได้มาตรฐานแบบเดียวกัน เมื่อเขียนเสร็จแล้ว เสนอตามลำดับเพื่ออนุมัติเป็นหลักการต่อไป

การตบแต่ง วัดขนาดเล็ก ขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ก็ตาม ควรได้มีการแต่งให้নারัณรมย์เหมาะสมกับคำว่า อาราม เช่น จัดทำถนนเข้าวัดและภายในวัด จัดทำความสะอาดวัดประจำทุกสัปดาห์ จัดปลูกต้นไม้ยืนต้นริมทาง จัดทำป้ายบอกชื่อวัด ทำป้ายประชาสัมพันธ์กิจการภายในวัด เขียนแผนผังวัดลงในกระดาษขนาดใหญ่ติดไว้ในที่เปิดเผย การทำป้ายชื่อวัดนั้นขอให้บอกชื่อทางราชการ และให้ถูกต้องกันทั้งป้ายถนนแยกเข้าและป้ายหน้าวัด

อย่างไรก็ตาม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อน ที่ผู้ปฏิบัติโดยตรง คือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสงฆ์การระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการคือ

๑. ควบคุมการสาธารณูปการ

๒. ส่งเสริมการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ ในพระพุทธศาสนาก็มีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมการสาธารณูปการไว้ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริมพระภิกษุให้การเข้าไปมีบทบาทในสังคม และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชน ดังเรื่องในอังคุตตรปิฎก^{๕๖} มีเรื่องเล่าว่า มฆมานพได้นำผู้คนทำการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่าง ๆ สร้างถนนหนทาง ศาลาที่พักคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวมาถือว่า เป็นบุญกุศลมาก เมื่อเขาสิ้นชีวิตลง บุญกุศลนั้นได้อำนวยให้มานพได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จากแนวความคิดที่ว่า การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นสาธารณกุศล เป็นบ่อเกิดแห่งการได้บุญกุศลมากทางหนึ่ง ประกอบกับมีพระสงฆ์เป็นผู้ชักนำประชาชนให้กระทำงานเหล่านั้นยังเป็นการเพิ่มบุญกุศล และนำมาซึ่งความมีชื่อเสียง ความเคารพยกย่องจากผู้อื่น ทั้งประชาชน

^{๕๖} พ.เปต. (ไทย) ๒๖/๒๕๗-๒๕๘/๒๐๙-๒๑๕.

มั่นใจในความเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไว้ใจเคารพในตัวพระสงฆ์อยู่แล้ว พระสงฆ์ชักนำประชาชนให้เกิดการพัฒนาจึงประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี แนวความคิดเรื่องการทำบุญนี้ จึงได้กลายเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อ ๆ มา สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในวนโรปสูตรว่า^{๕๗}

ชนเหล่าใดปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์^{๕๘}

ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย

บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น

ทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ

ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว

ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน

๒.๓.๕ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนาสถาน หรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม^{๕๙} จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์ จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๖๐}

ในเวลาต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา การจัดให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงทางรัฐ พระสงฆ์แม้จะมีบทบาทด้านการศึกษาก็เพียงช่วยสอนในโรงเรียนประชาบาลอยู่บ้าง แต่ต่อบทบาทเหล่านั้นก็ค่อยๆ ลดน้อยลงตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลผลิตครูได้มากขึ้นก็ไม่ได้อาราธนาพระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนอีก คงมีแต่การอาราธนาพระสงฆ์ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้าง เป็นผู้อุปการะโรงเรียนบ้าง การศึกษาของรัฐที่พระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ยังคงมีส่วนช่วยอยู่ก็เป็นในด้านการศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น^{๖๑}

^{๕๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

^{๕๘} สวนอันน่ารื่นรมย์ หมายถึง สวนไม้ดอกไม้ผลอันน่ารื่นรมย์ (ส.ส.อ.), (บาลี) ๑/๔๗/๘๖).

^{๕๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโก), **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๖๑} พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์ จัดให้มีการบริหารแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐ ที่มีการดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบัน สามารถแยกออกเป็น ๓ ลักษณะได้แก่^{๖๒}

๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้นักเรียนและพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนราชภัฏ การกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษา ในสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้อุปถัมภ์แก่เด็ก

๓) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ในระบบโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การจัดหน่วยนวกะ การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศเปลี่ยนไป มีการขยายฐานการศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และการศึกษาก็นับประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมากเด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ เพื่อศึกษาหาความรู้ตนเอง ในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้ จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์จัด ต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการ เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์หลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน เนื่องจากใช้เวลาในระบบโรงเรียนสามัญเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจทนระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในวันอาทิตย์ได้หรือการที่โรงเรียนต้องขาดนักเรียน

การศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่^{๖๓}

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนาศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

^{๖๒} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๖.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์นับเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๖๔}

การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าว คือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๖๕}

กล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการจัดทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการจัดทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการ

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๖๕} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรทิพย์กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

บังคับด้วยประการใดๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกัณฑ์เงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งถาวร การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษายังไม่มีครุฝ่ายฆราวาสเพียง ก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาลก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ ตั้งแต่แรกที่มีรัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของคณะบุคคล หรือบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป^{๖๖}

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์” (ม. ๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดไว้ว่า วิธีดำเนินการสาธการูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม การสาธการแยกโดยลักษณะ มี ๔ คือ

๑) การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มิว่าวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการเพื่อห้องสมุด เพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ การนี้มุ่งเอากิจการที่ทำเอง หรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำ หรือกิจการชั่วคราว

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดคนหนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ การนี้มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการเฉพาะเรื่อง แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสูติทุภักดิ์ การประสูติอัคคีภัย การประสูติวาตภัย หรือคราวหนาวจัด หรือแม้ยามปกติตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่น การนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะ^{๖๗}

^{๖๖} กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓๑-๓๓๖.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุ นั้น อาจจะกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแพร่ธรรม หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับความเชื่อของเขาเหล่านั้น และให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อเดิมนั้นสามารถทำให้คนนั้นเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมิได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวม จากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๒๘}

อาศัยเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถทำการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคม เพราะประชาชนในปัจจุบันนี้หรือแม้ในอดีตกาลก็ตาม ยังมีปัญหาและความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจอยู่ เพราะความสามารถของรัฐในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนยังมีไม่ทั่วถึง ผู้ที่เป็นที่พึ่งได้ในยามนี้ คือ พระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้รู้ธรรม สามารถแสดงข้อธรรมอันเป็นที่ก้ำขาของประชาชนให้คลายความกังวลและความทุกข์ในชีวิตได้

พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทแค่การเผยแพร่ธรรมะ การให้คำปรึกษาหารือ การให้การศึกษาเท่านั้น แต่ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่ง มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร และด้านการรักษาโรค ความรู้เหล่านี้อาจจะร่ำเรียนมาสมัยเป็นชาวบ้าน หรือเรียนรู้ขณะเป็นพระภิกษุ เมื่อโรคภัยเกิดขึ้นกับประชาชนก็จะเข้าไปขอให้พระสงฆ์ทำการรักษาโรคให้ เพราะการแพทย์ในอดีตกาลยังไม่เจริญแม้การทำการรักษาโรคนั้นจะไม่ใช่วิชาของพระสงฆ์ก็ตาม แต่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม จำเป็นต้องทำ โดยให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย

ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ได้ดำเนินไปด้วยอาศัยปัจจัย ๔ จากการอุปการะของคฤหัสถ์ เพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ได้ตามอรรถภาพ พระภิกษุสงฆ์จึงควรมีความสำนึกในหน้าที่ของตนอยู่เสมอ นั่นคือ การเร่งศึกษาปฏิบัติธรรมไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ในปัพพตติอภินิหุตสูตรว่า “บรรพชิตพึงพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ว่า ...การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ...วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่”^{๒๙}

เมื่อมีความสำนึกในหน้าที่ดังนี้แล้ว พระสงฆ์จึงควรตอบแทนอุปการะชาวบ้านด้วยการนำธรรมนั้น ๆ ที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมาสั่งสอนอบรมประชาชนให้เกิดสันติสุขดังพุทธพจน์ว่า ในพุทธการสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียูการะมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขามุ่งหมายเธอทั้งหลายด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มียูการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลางในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ แก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่าง

^{๒๘} ภัทรพร สิริกาญจน์, **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน**, (สถาบันไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๒๙} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

อาศัยกันและกันด้วย อามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสลัดโอชะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้^{๗๐}

กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทำให้ทราบว่า เป็นงานที่พระสังฆาธิการจะทำได้โดยตรงก็คือ การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ส่วนการสงเคราะห์สังคมที่กำลังพัฒนาในแง่ของ

ด้านการปกครอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือ ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิहारิกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิहारิก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิहारิก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิहारิกฉันบุตร ให้สังฆวิहारิกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญงอกงามในธรรม และมีการเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ

เมื่อดูในบริบทของหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ด้วยการบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี ทั้งการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและความอดทน อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม และการจัดกิจกรรมของวัดก็ให้เป็นไปด้วยดี มีการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี ดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัด

ด้านการศาสนศึกษา หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังฆมณฑล หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศึกษา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ศีล เรียกว่า ศีลศึกษา สมาธิ เรียกว่า จิตศึกษา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาศึกษา

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน้าที่ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ คือ จัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ด้วยการอบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบ ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่

^{๗๐} ข.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

การศึกษาธรรม บาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือชวนเขาจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

ด้านการสาธารณูปการ การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุมการสาธารณูปการ และ ส่งเสริมการสาธารณูปการ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาการเล่าเรียน เช่น ปรีติศึกษา คำว่าสิกขานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ผูกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน, รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ ส่วนบริบทในหน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรมให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักธรรม ธรรมศึกษา และบริบทในหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป แต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาทเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สถาบันศาสนาซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ วัดและพระสงฆ์ เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย ดังนั้นจึงเป็นการง่ายต่อการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระศาสดา ซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ แม้มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตักต้อนมุ่งเน้นนิพพานแต่ประการเดียว โดยไม่รับรู้ปัญหาของประชาชนทั้งหมดนั้นคงไม่ได้ พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาส เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตามหน้าที่สมควรแก่สถานะ การก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทย ดังนั้นพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นุเคราะห์ประชาชนทั้งในทางเศรษฐกิจสังคม และ จิตใจ สติปัญญา เป็นสภะที่พึงอย่างแท้จริง ในสังคมปัจจุบันอย่างดีที่สุด

๒.๔ ทฤษฎีอำนาจการปกครองบังคับบัญชา (Domination)

แมกซ์ เวเบอร์ เป็นนักทฤษฎีองค์การชาวเยอรมัน ซึ่งอธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการครอบงำ (Domination) โดยเขาเห็นว่าผู้นำหรือนักบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งอยู่กับการที่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชายินยอมที่จะปฏิบัติตาม และจะต้องมีระบบการบริหารมาดำเนินการให้คำสั่งมีผลให้บังคับได้ เรียกว่าการบริหารระบบราชการ (Bureaucracy)

Max Weber (๑๘๕๐) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน กล่าวว่า จากประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ที่ผ่านมาสามารถแบ่งการใช้สิทธิอำนาจการปกครองที่ถือว่าชอบธรรมในเรื่องการใช้อำนาจ ได้ ๓ ประเภท ได้แก่

๑. สิทธิอำนาจการปกครองเชิงบารมี (Charismatic Authority) ความชอบธรรมในการใช้สิทธิอำนาจการปกครองรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับทำให้การยอมรับของประชาชนต่อบารมีของผู้นำซึ่งใช้สิทธิอำนาจนั้น ยกตัวอย่างเช่นการให้การยอมรับการปกครองของหัวหน้าเผ่าจากคนภายในเผ่าหรือแม้แต่การยอมรับจากลูกน้องต่อหัวหน้าที่มีบารมี เป็นต้น

๒. สิทธิอำนาจการปกครองเชิงจารีตประเพณี (Traditional Authority) ความชอบธรรมในการใช้สิทธิอำนาจการปกครองรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับทำให้การยอมรับของประชาชนต่อการใช้สิทธิอำนาจที่สืบเนื่องรูปแบบเช่นนั้นมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นจารีตประเพณีที่สืบปฏิบัติต่อกันมาประเทศที่มีรูปแบบการปกครองแบบนี้ก็คือ ประเทศที่ปกครองโดยระบอบกษัตริย์ (Monarchy) เป็นต้น

๓. สิทธิอำนาจการปกครองเชิงเหตุผลหรือตามกฎหมาย (Rational/Legal Authority) ความชอบธรรมของการใช้สิทธิอำนาจการปกครองแบบนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปกครองได้ทำตามกฎหมายมากน้อยขนาดไหน ซึ่งพิจารณาได้จากตัวกฎหมายในรัฐธรรมนูญประเทศที่มีการใช้สิทธิอำนาจแบบนี้ก็ได้แก่ ประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy)

ลิตซ์ ชีร์เวคิน ในเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ของผู้ใช้อำนาจรัฐ อธิบายเรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจ (Acquiring Power) ที่มีความชอบธรรม ไว้ดังนี้ ในระบบการเมืองจะมีกฎกติกาของการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจ เช่น ในสมัยโบราณกาลนั้นผู้ซึ่งมีความสามารถและแข็งแรงที่สุดก็จะกลายเป็นผู้ปกครอง หรือผู้ที่สามารถจะแก้ปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ก็จะมี ความชอบธรรมเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจได้ จนกระทั่งถึงจุดที่มีประเพณีการสืบเชื้อสายไอรสของกษัตริย์ก็มีสิทธิที่จะสืบราชสมบัติต่อจากพระบิดาจนกลายเป็นประเพณีการสืบสันตติวงศ์ และในบางกรณีการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจนกุมสถานการณ์ได้ก็จะกลายเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมที่จะเป็นผู้ครองอำนาจรัฐ ในกรณีของจีนนั้นถือได้ว่าได้รับอาณัติจากสวรรค์ (The Mandate Of Heaven) ในกรณีของไทยนั้นผู้กระทำการยึดราชบัลลังก์ได้สำเร็จก็จะอ้างว่ามีบุญบารมีและมีบุญญาธิการที่จะครองสิริราชสมบัติ จึงมีประเพณีปราบดาภิเษกนอกเหนือจากราชภิเษกทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้คือสิ่งที่ Max Weber ถือว่าเป็นการครองอำนาจโดยประเพณี (Traditional Legitimacy)

แต่เมื่อใดที่ทั้งความชอบธรรมทางการเมืองแบบประเพณีมีแต่ไม่ทำหน้าที่ในการจัดการปกครอง สังคมก็จะมุ่งหาตัวบุคคลเป็นหลัก โดยประชาชนจะโยกย้ายตัวบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษที่เรียกว่าบุญญาธิการ (Charisma) โดยคนๆ นั้นสามารถดึงดูดผู้คนให้มีความนิยมชมชอบ และมีความเชื่อว่าจะเป็นผู้นำแก้ปัญหาวิกฤตได้ ผู้นำเช่นนี้เป็นทำนองเดียวกับผีบุญหรือผู้มีบุญตามคติของคนใน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเชื่อว่าผู้มีบุญหรือผีบุญจะมากลางเพื่อกำเนิดแผ่นดิน และนี่คือที่มาของกบฏผีบุญในยุคล้านช้างที่ ๕ ความชอบธรรมในส่วนนี้คือการเชื่อในผู้นำแบบอาณานิคม (Charismatic legitimacy)

แต่มาในยุคระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การลงคะแนนเสียงของประชาชนจึงเป็นที่มาของความชอบธรรมทางการเมือง (Source of Legitimacy) หรือที่เรียกว่า เสียงประชาชนคือเสียงสวรรค์ (Voxpopuli, Vox Dei) ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งก็จะมีอำนาจชอบธรรมทางการเมือง ในส่วนนี้ Max Weber กล่าวว่า เป็นความชอบธรรมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีเหตุผล (Legal-Rational Legitimacy)

ที่กล่าวมาเบื้องต้นคือความชอบธรรมทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจ ถ้าการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจผิดยุค ผิดสมัย เช่นในยุคที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เข้าสู่ตำแหน่งอำนาจโดยใช้กองกำลังก็จะเป็นความชอบธรรมทางการเมือง

Sternberger (๑๙๖๘) ให้คำนิยามความชอบธรรมว่า เป็นรากฐานแห่งอำนาจปกครองที่ถูกนำไปใช้ใน ๒ นัย ได้แก่ ความตระหนักรู้ในส่วนของผู้ปกครองว่าตนเองมีสิทธิในการปกครองและการให้การยอมรับต่อการปกครองนั้นของผู้ถูกปกครอง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยทำการศึกษา จึงได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

สมบุรณ์ วชิรบุรณ์สุข ได้วิจัยเรื่อง “การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยศาลปกครอง” ผลการวิจัยพบว่า โดยอำนาจปกครองตามพระธรรมวินัยเป็นการกระทำในทางสงฆ์โดยเฉพาะเนื่องจากพระธรรมวินัยนั้นเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติโดยพระพุทธเจ้าและมีผลบังคับกันในกลุ่มพระสงฆ์ในพุทธศาสนามาเป็นเวลาหลายพันปีแล้วโดยมิได้อาศัยอำนาจของรัฐมาเป็นฐานเลย สำหรับในกรณีที่มีการบัญญัติเรื่องพระธรรมวินัยในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั้น เป็นเพียงการแสดงว่ารัฐเคารพในพระธรรมวินัยและไม่ต้องการเข้าไปก้าวก่ายในพุทธจักร ดังนั้น จึงมิใช่การกระทำทางปกครองที่ศาลปกครองจะเข้าตรวจสอบได้ แต่สำหรับการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นอำนาจปกครอง มหาชนในทางราชอาณาจักรที่รัฐมอบให้แก่องค์กรพุทธศาสนา เพื่อใช้ในการปกครองดูแลรักษาวัดเนื่องจากข้อเท็จจริงในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากในหลาย ๆ เรื่อง พระธรรมวินัยมิได้บัญญัติไว้หากใช้เพียงพระธรรมวินัยคงไม่เพียงพอต่อการปกครองดูแล ดังนั้น การใช้อำนาจขององค์กรพุทธศาสนาในด้านนี้ จึงต้องถือว่าวัดเป็นองค์กรตามกฎหมายมหาชนที่เป็นหน่วยงานทางปกครองและเป็นการใช้อำนาจในทางอาณาจักรซึ่งเป็นกรณีที่ศาลปกครองควรจะต้องสามารถเข้าไปตรวจสอบได้ ทั้งนี้ การที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งที่ ๑/๒๕๔๕ และ ๔/๒๕๔๕ วินิจฉัยในทำนองที่ว่า วัดไม่ใช่องค์กรทางมหาชนที่จะใช้อำนาจทางปกครองได้ จึงไม่เป็นหน่วยงานทางปกครองและเจ้าอาวาสก็ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองได้และยังวินิจฉัยเลยไปถึงขนาดว่าการกระทำดังกล่าวไม่อยู่

ในอำนาจศาลปกครองที่จะตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายได้ จึงยังไม่เหมาะสมและคลาดเคลื่อน เพราะเป็นคำสั่งที่ขัดกับสภาพข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่และน่าจะขัดกับหลักการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๒๘ วรรค ๒ ที่กำหนดให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้และเป็นคำสั่งที่อาจก่อให้เกิดปัญหาความไม่ยุติธรรมขึ้นในพุทธจักรได้ เนื่องจากไม่มีองค์กรมาตรวจสอบการกระทำขององค์กรพุทธศาสนาที่ออกคำสั่งมากระทบสิทธิของผู้รับคำสั่ง ดังนั้น ศาลปกครองสูงสุดควรจะทบทวนบทบาทของตนเองในการตรวจสอบการกระทำขององค์กรพุทธศาสนา โดยพิจารณาแยกการกระทำขององค์กรพุทธศาสนาเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นและเข้าทำการควบคุมตรวจสอบการกระทำขององค์กรพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นการใช้อำนาจปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามหลักกฎหมายและมีให้เกิดปัญหาความไม่ยุติธรรมขึ้นในพุทธจักรในที่สุดด้วย^{๓๑}

ไสว จิตรเพียร ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย” ผลการการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ถือได้ว่าเป็นกฎหมายของคณะสงฆ์ตาม กฎหมายของรัฐ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ ทำหน้าที่รัฐสภา ได้ตราขึ้นมอบอำนาจมหาชนให้คณะสงฆ์ เพื่อใช้จัดระเบียบ โครงสร้างทางการปกครองสังฆมณฑลไทย อนุโลมตามระบอบการปกครองของรัฐไทย ยุคนั้น แต่องค์กรสงฆ์ที่ใช้อำนาจตามกฎหมายคณะสงฆ์ ดังกล่าวนั้น ยังไม่ก่อให้เกิด ประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลเท่าที่ควรเพราะไม่สอดคล้องต่อพระธรรมวินัย และ ระบอบการปกครองของไทยปัจจุบัน รัฐไทยปัจจุบันนี้ ได้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ โดยยึดหลักในระบบ นิติรัฐ (Legal state) มีการแยกองค์กรของรัฐ เพื่อใช้อำนาจตามภารกิจหน้าที่ คือ อำนาจ นิติบัญญัติเป็นของรัฐสภา อำนาจบริหารเป็นของคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการเป็นของศาล ทั้งนี้ เพื่อค้ำชูอำนาจของแต่ละองค์กรมิให้ใช้อำนาจอับไทยเหล่านั้น เกินไป กว่าขอบเขตของตนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เมื่อรัฐไทยมีหน้าที่ให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญ แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้กำหนดหลักการใช้อำนาจทั้ง ทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร และทางตุลาการด้านการคณะสงฆ์ มาไว้ยังองค์กรปกครองสงฆ์สูงสุดเพียงองค์กรเดียว คือ “มหาเถรสมาคม” จึงไม่สอดคล้องต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของ ไทย ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน จากการศึกษาวิจัยตามเอกสารทางนิตินัยแล้วพบว่าการจัด องค์กรสงฆ์ตามกฎหมาย เพื่อใช้อำนาจดังกล่าวเหล่านั้น ยังมีปัญหาทางปฏิบัติ และ ไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายที่สำคัญดังนี้

^{๓๑}สมบุญ วชิรบุญสุข, “การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยศาลปกครอง”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑).

๑. การที่กฎหมายคณะสงฆ์ ไม่กำหนดให้แยกองค์กรสงฆ์ที่ใช้อำนาจออกจากกัน จึงทำให้ได้บุคคลที่ไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญทางการ พระศาสนาเฉพาะ ด้านมาทำงานตามภารกิจหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพได้

๒. การใช้อำนาจทางตุลาการสงฆ์และกระบวนการพิจารณาคดี ยังยึดหลักการใช้อำนาจตามระบบอุปถัมภ์ แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้การใช้อำนาจในส่วนนี้ ผูกพันอยู่กับพระภิกษุผู้มีหน้าที่ปกครองสงฆ์ชั้นใกล้ชิดกับพระภิกษุผู้กระทำผิดพระวินัย บัญญัติ ซึ่งโดยพฤตินัยแล้วบุคคลเหล่านี้ก็เป็นพระภิกษุอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ สัทธิวินัย และอันเตวาสิกต่อกัน จึงอาจก่ออคติธรรมในการใช้อำนำนั่นขึ้นได้

๓. คณะผู้พิจารณาคดีอภิรณ ตามกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการนั้น ก็ยังมีปัญหาว่า คลาดเคลื่อนต่อพระวินัยบัญญัติ เพราะคณะ ผู้พิจารณาอภิรณ ไม่ครบองค์แห่งสงฆ์ตามพระวินัย ที่จะตัดสินในความผิดครุภาพติ และมีขมิบกาบัติ ซึ่งเป็นผลให้สังฆกรรมนั้นชอบตามกฎหมายและกฎกติกาสงฆ์เท่านั้น แต่ไม่ชอบตามพระธรรมวินัย

๔. พระธรรมวินัย ถือเป็นรากแก้วแห่งพระพุทธศาสนา ดังนั้น กฎกติกาของคณะสงฆ์ใดๆของรัฐ จึงต้องตราขึ้นใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดต่อประเพณีระบอบการปกครองรัฐ และพระธรรมวินัย^{๗๒}

พูนศักดิ์ ชูตาภา ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดการโครงสร้างองค์กร” ผลการวิจัยพบว่า ปกครองของคณะสงฆ์ในประเทศไทยเท่าที่ปรากฏมาจะเห็นว่าภาครัฐหรือกษัตริย์ในสมัยก่อนให้การอุปถัมภ์ในกิจการพระพุทธศาสนามาโดยตลอดโดยเป็นธุระให้การดูแลอย่างใกล้ชิดกิจการหรืองานใดที่ทรงทำได้ไม่สะดวกภาครัฐจะเข้าไปช่วยเหลือจัดการให้ทำให้ศาสนาพุทธเป็นสถาบันที่มีความแข็งแกร่งสถาบันหนึ่งคงอยู่ควบคู่กับความ เป็นชาติไทยมาเกือบพันปีการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐมากกว่าในอื่นๆอันเนื่องมาจากรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยในแต่ละยุคสมัยจะมีถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของบ้านเมืองในสมัยนั้นๆเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดังนั้นรูปแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ของไทยในปัจจุบันจึงมีลักษณะร่วมอำนาจเช่นเดียวกับการปกครองบ้านเมืองของไทยในสมัยนั้น พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นแบบเผด็จการทหารเมื่อเวลาเปลี่ยนไปการปกครองบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต้นเผด็จการทหารมาเป็นประชาธิปไตยเช่นในปัจจุบันนี้แต่ องค์การปกครองคณะสงฆ์ยังมีความแข็งแกร่งไม่ได้เปลี่ยนตามไปด้วยทำให้มีปัญหาไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ทันสมัยไม่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพจากการใช้ทฤษฎีองค์การมาวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารของมหาเถรสมาคมทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมเข้าใจในปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่และจุดที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในเบื้องต้นเพื่อนำไปปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานภายในองค์กรมีความเป็นรูปธรรมนำไปปฏิบัติได้^{๗๓}

^{๗๒} ไสว จิตเรณีย์, “กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทยศึกษากรณีปัญหาองค์กรทางตุลาการ และวิธีพิจารณาความอภิรณ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕”, **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓).

^{๗๓} พูนศักดิ์ ชูตาภา, “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดการโครงสร้างองค์กร”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓).

สวัสดี มานิตย์ ได้วิจัย เรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหากฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย ซึ่งได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาภายในคณะสงฆ์โดยอาศัย กฎนิคหกรรม (กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑) เป็นกรอบสำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านการแก้ไขปัญหาและได้กล่าวถึงการใช้กฎนิคหกรรมเพื่อระงับอธิกรณ์ในกรณีธรรมกาย ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างของปัญหาอธิกรณ์สงฆ์ในปัจจุบันที่ค่อนข้างมีความยุ่งยากและซับซ้อน กับองค์กรปกครองสงฆ์คือมหาเถรสมาคมซึ่งไม่สามารถที่จะเข้าไปดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหารวมกันได้ อย่างจริงจังอันเนื่องมาจากปัญหาด้านกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎนิคหกรรมซึ่งไม่มีความชัดเจนพอที่จะสามารถเอาผิดกับสำนักธรรมกายได้ ทำให้สังคมมองเห็นว่ากฎหมายการบริหารคณะสงฆ์ซึ่งออกโดยอำนาจรัฐนั้นไม่มีอำนาจที่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้และแม้จะอ้างอิงเอาเนื้อหาการตัดสินในทางพระธรรมวินัย ก็ไม่สามารถที่จะเอาผิดหรือแก้ไขปัญหาของสำนักธรรมกายในความผิดหลายๆ ประการ หรือการที่เจ้าสำนักและวัดเข้าไปเกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดินได้อย่างไรก็ตามในผลงานวิจัยฉบับดังกล่าวแม้จะมีการอธิบายถึงพัฒนาการของกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์และอำนาจการใช้กฎหมายดังกล่าวไว้เพื่อดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ไว้อย่างละเอียดแต่ก็ไม่ได้มีการนำเสนอรูปแบบและกระบวนการในการแก้ไขปัญหาในสมัยพุทธกาลคืออธิกรณ์สมณะ ๗ ซึ่งเป็นต้นแบบหรือเค้าโครงเดิมของการแก้ไข ปัญหาของพระธรรมวินัยมากล่าวไว้เพื่อที่จะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เปรียบเทียบเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้^{๗๔}

พระมหาอชิรวิชญ์นันท์ อริยมณีโก ได้วิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นการปกครองแบบ “สังฆสภา” แบ่งอำนาจในการบริหารงานออกเป็น ๓ ส่วน คือ สังฆสภา ทำหน้าที่นิติบัญญัติออกสังฆาณัติ, คณะสังฆมนตรี มีหน้าที่ในการบริหาร, คณะวินัยธร มีหน้าที่พิจารณาอธิกรณ์ ซึ่งแต่ละฝ่ายได้แบ่งหน้าที่ในการบริหารและรับผิดชอบโดยตรง และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีสาเหตุจากข้อเรียกร้องของพระสงฆ์ให้แก้ไขพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เนื่องจากการบริหารการปกครองตามพระราชบัญญัติ ร.ศ. ๑๒๑ ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคกันของพระสงฆ์ทั้งสองนิกาย ทำให้เกิดการเรียกร้อง ประกอบกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ มีส่วนส่งผลให้พระสงฆ์ตื่นตัว เพื่อให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรก จนนำไปสู่การบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ภายหลังพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ยังไม่

^{๗๔} สวัสดี มานิตย์, “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัดพระธรรมกาย”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒).

สามารถแก้ไขปัญหภายในคณะสงฆ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานานได้ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จึงถูกยกเลิกไป ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕^{๗๕}

ณัฐพร จินดาสวัสดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยกรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม” ผลการวิจัยพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการปกครองตามแนวทางพระพุทธศาสนายึดหลักพระธรรมวินัย และคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักสำคัญ และในการปกครองในแต่ละยุคสมัย โครงสร้างของการปกครองก็ถูกปรับให้เข้ากับยุคสมัย นั้นๆ โดยไม่ได้ขัดแย้งกับกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะยึดหลักพระธรรมวินัยแล้ว ยังอิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมหาเถรสมาคม ในการสนับสนุนส่งเสริมการบริหารงานคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดังงามในหมู่คณะสงฆ์และป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์ แต่ไม่ได้หมายความว่าความสามารถแก้ไขปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ได้ และยังไม่สามารถแก้ไขกับปัญหาพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยได้ แต่เป็นเพียงการกำหนดกรอบและกฎเกณฑ์ในทางการปกครองคณะสงฆ์ให้สามารถควบคุมดูแลพระสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การปกครองคณะสงฆ์นั้น ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีข้อที่น่าสังเกตว่า องค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทย แม้จะมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ก็ตาม แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ในระดับการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงมา จนถึงระดับ เจ้าอาวาส ปรากฏว่าคณะสงฆ์มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย แยกการปกครองออกจากกันอย่างเป็นอิสระ แต่มีรูปแบบและวิธีการปกครองปกครองคณะสงฆ์ไปในทิศทางเดียวกัน องค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทยมี องค์กรสูงสุดองค์กรเดียว คือ มหาเถรสมาคม โดยการปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมเป็นการปกครองแบบผสม คือการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง และกระจายอำนาจ โดยกระจายอำนาจไปยังทุกภาคส่วน คือ ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล และใช้หลักในการปกครองเดียวกันและมีวัตถุประสงค์เดียวกัน^{๗๖}

จากความเป็นมาและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเชิงโครงสร้างในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เพื่อขับเคลื่อนวางโครงสร้างเกี่ยวกับกฎหมายในการจัดตั้งกองนิติการสงฆ์ช่วยเหลือคณะสงฆ์ด้านกฎหมายข้อพิพาทในด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

^{๗๕} พระมหาอชิรวิชญ์นันท์ อริยมณีโก, “บทบาทของพระราชาธรรมโสภณในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด,” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๗๖} ณัฐพร จินดาสวัสดิ์, “การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม,” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘).

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ๓) เพื่อนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน โดยมีวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง ๑) ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๒) สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ๓) กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น กลุ่มข้าราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นักกฎหมาย นักวิชาการศาสนา เป็นต้น เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านกฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน รวมถึงจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญเพื่อสังเคราะห์และยืนยันการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น เพื่อสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ ๒ สำรวจและรวบรวมข้อมูลกฎหมาย สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ร่วมกับพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ ๓ จัดทำหนังสือ “กฎหมายที่พระสังฆาธิการควรทราบ” โดยมีเนื้อสาระที่เป็นส่วนหนึ่งของผลการวิจัย นำมาจัดทำเป็นหนังสือเรียนประกอบการเรียนการสอนแก่นิสิตนักศึกษา

ขั้นตอนที่ ๔ คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ได้รับฐานข้อมูลด้านปกครองคณะสงฆ์ของวัดในเขตปกครองของตนส่งผลให้การบริหารจัดการวัดในเขตปกครองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ ๕ เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้พระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในการใช้วัดกรรมอย่างต่อเนื่อง

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษา ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

๓.๒.๑ พื้นที่ต้นแบบ ได้แก่ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น

๓.๒.๒ พื้นที่ที่นำผลการวิจัยไปขยายผล ได้แก่ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนนทบุรี และกรุงเทพมหานคร

๓.๒.๓ กลุ่มเครือข่ายเชิงปฏิบัติการ ได้แก่

- ๑) คณะสงฆ์จังหวัด
- ๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
- ๓) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด
- ๔) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม จำนวน ๒๘ รูปหรือคน ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับนโยบาย ได้แก่ กรรมการมหาเถรสมาคม ๒ รูป เจ้าคณะภาค ๒ รูป และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๒ คน รวม ๖ รูปหรือคน

กลุ่มที่ ๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับจังหวัด ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๖ รูป

กลุ่มที่ ๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญระดับเครือข่าย ได้แก่ นักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนา วัดกรรมเชิงพุทธ จำนวน ๒ ราย นักวิชาการศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เกี่ยวข้อง

ในพื้นที่พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ จำนวน ๒ ราย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๒ ราย รวม ๖ รูป หรือคน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเน้นการสร้างนวัตกรรมเชิงพุทธใหม่ ได้แก่ ระบบปฏิบัติการเชิงกฎหมายและพระธรรมวินัย (แอปพลิเคชันพระอุปัชฌาย์) ดังนั้น จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์ (Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นักกฎหมาย และกลุ่มนักวิชาการศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านกฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๓.๔.๒ แบบประเมินการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form) กับผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางด้านกฎหมายคณะสงฆ์ เพื่อยืนยันการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา หรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) ฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการ จัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการ สนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและ เสียง

๒) ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกพระสงฆ์ เป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการ ปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาต ทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการ สนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุค ปัจจุบัน ร่วมกับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสังเคราะห์กฎหมาย เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๓) ระยะที่ ๓ เป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะ สงฆ์วิเคราะห์และสังเคราะห์การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๔) ระยะที่ ๔ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงาน ความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้า งานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบ ความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๕) ระยะที่ ๕ การสรุปองค์ความรู้ การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัด กิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๖) ระยะที่ ๖ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีโอ ผลงานวิจัย วิดิทัศน์นำเสนอ และ นวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ จำนวน ๑๐๐ เล่ม และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โดยมีตารางการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ดังนี้

ที่	กิจกรรมการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา ๑๒ เดือน											
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑	การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการ จัด ส ราง เ คร ื่อง มี อ ประกอบการวิจัย												
๒	การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง												
๓	เป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่พระสงฆ์												
๔	การรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์												
๕	การสรุปองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน												
๖	การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน												
๗	การจัดรายงานฉบับสมบูรณ์												
๘	การจัดทำบทความเผยแพร่ในระดับชาติ												

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาดูตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informations) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวิธีทัศน์บรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ที่ได้ผลเป็นเชิง

ประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

- ๑) วิเคราะห์และรวบรวมข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน
- ๒) วิเคราะห์สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์
- ๓) วิเคราะห์กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันที่เหมาะสม

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การพัฒนานวัตกรรมเชิงพุทธ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจวัด เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในคณะสงฆ์หรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่คณะสงฆ์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ในคณะสงฆ์หรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่คณะสงฆ์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมเชิงพุทธจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศวารสารทางสังคมศาสตร์ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ๓) เพื่อนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เป็นการศึกษาแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผลการศึกษามีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๔.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครอง
คณะสงฆ์

๔.๓ นำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๔.๑.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๔.๑.๑.๑ จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันพบสาระสำคัญ ดังนี้

การปกครองคณะสงฆ์มีมาแล้ว ตั้งแต่พุทธกาล หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จดับขันธ ประติพพานแล้ว เกิดความ ไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการ ทำปฐมสังคายนาขึ้น ที่เมืองราชคฤห์โดยมีพระมหากัสสปะ เป็นประธานการบริหารคณะสงฆ์ก็เรียบร้อย มาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถือลัทธิต่างกัน เกิดความ ไม่เรียบร้อย ขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา

รูปแบบการจัดองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้หลักพระธรรมวินัยในการปกครองแล้ว ยังต้องใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองอีกด้วย กฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองสงฆ์ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังมีการใช้ กฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ประกอบรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์อีกด้วยรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

"พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์

พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์โดยมีหลักการปกครองคือ มุ่งหมายความสงบเรียบร้อยมุ่งความเจริญของงานและมุ่งความสามัคคีปรองดองเพื่อให้การปรองดองคณะสงฆ์นั้น ดำเนินไปสงบสุขเรียบร้อย และดีงาม มีกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ

สถานะที่หนึ่ง ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน

สถานะที่สอง ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์

สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์

ซึ่งในแต่ละสถานะของพระสังฆาธิการ มีกฎหมายที่ควรรู้ แตกต่างกันไป โดยได้มีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมในส่วนนี้ดังนี้

๑) พระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑ (๑๖) "เจ้าพนักงาน" หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าเป็นประจำหรือครั้งคราว และไม่ว่าจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา ๔๕ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติรับรองไว้

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๒๐๐๓-๒๐๐๕/๒๕๐๐ ขณะเกิดเหตุจำเลยเป็นพระภิกษุได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่การงานในทางทุจริต เรียกเอาเงินสินบนในการให้เช่าที่ดินของวัดมีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานรับสินบน การที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ว่า พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญานั้น บังคับถึงอำนาจและหน้าที่ กล่าวคือเมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำความผิดในหน้าที่ที่จะต้องเป็นผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานกระทำความผิดด้วย

๒. ฎีกาที่ ๓๐๔/๒๕๑๗ พระภิกษุจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส เวลาไปไหนไม่ลาเจ้าอาวาสนาบุคคลภายนอกและพระภิกษุวัดอื่นมาพำนักในกุฏิของจำเลย ไม่ปฏิบัติกิจทางสงฆ์ตามที่เจ้าอาวาสบอก เจ้าอาวาสมีคำสั่งให้ออกจากวัดภายใน ๕ วัน จำเลยทราบแล้ว ครบกำหนดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร จำเลยจึงต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าพนักงานซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้โดยไม่มีเหตุผลหรือข้อแก้ตัวอันสมควรตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๘

๓. ฎีกาที่ ๔๔๙๙/๒๕๓๙ คณะสงฆ์ผู้พิจารณาชั้นต้นมีคำวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำผิดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยให้จำเลยสึกจากการเป็นพระภิกษุ จำเลยได้ยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยดังกล่าวต่อคณะสงฆ์ การยื่นอุทธรณ์จะกระทำโดยชอบหรือไม่ก็ไม่เป็นเหตุให้จำเลยซึ่งได้สึกจากการเป็นพระภิกษุไปแล้วกลับมาเป็นพระภิกษุใหม่อีก การที่จำเลยแต่งกายเป็นพระภิกษุเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นพระภิกษุและไม่ยอมออกไปจากวัดตามคำสั่งของเจ้าอาวาสวัดดังกล่าว จึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๐๘, ๓๖๘ วรรคแรก พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๕ มาตรา ๓๘(๑), ๔๕

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว เมื่อกระทำความผิดย่อมได้รับโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดาเสมือนเจ้าพนักงาน

๑.๑) ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๙๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๓๗๐/๒๕๗๐ ผู้ถือศีลกินเจ ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณวัดนั้น เมื่อก่อความรำคาญให้เป็นที่รังเกียจ หรือไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอธิการผู้ปกครองวัด เจ้าอธิการมีอำนาจฟ้องขับไล่ได้ เจ้าอธิการฟ้องขับไล่จำเลยออกจากวัด จำเลยจะยกระเบียบราชการ ระหว่างวัดกับกระทรวงธรรมการ ในข้อที่ว่าไม่ให้ฟ้องก่อนได้รับอนุญาต ขึ้นตัดฟ้องของโจทก์นั้นไม่ได้ ตามกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๕

๒. ฎีกาที่ ๕๓๘/๒๕๑๒ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ตามกฎหมายในการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ย่อมมีสิทธิที่จะพิเคราะห์สั่งการในการซ่อมวิหารซึ่ง

ชำระ ว่าจะเป็นการสมควรประการใด เมื่อเจ้าอาวาสเห็นว่า การซ่อมแซมควรหันหน้าวิหารและพระประธานไปทางทิศตะวันออก เพื่อให้เป็นแนวเดียวกับโบสถ์ เป็นระเบียบตามแผนผังของคณะสงฆ์ ใครจะอ้างความศรัทธา ผ่าฝืนเข้าซ่อมวิหารโดยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาสนั้นมิได้ หากยังขัดขึ้นเข้าซ่อมโดยพลการ เจ้าอาวาสย่อมมีสิทธิยับยั้งขัดขวางได้ โดยไม่เป็นการทำละเมิดด้วยการใช้สิทธิอันมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น

๓. ฎีกาที่ ๑๔๙๕/๒๕๑๗ จำเลยที่ ๑ เป็นเจ้าอาวาส สั่งให้จำเลยที่ ๒ กับพวก รื้อกุฏิ ๖ หลังรวมทั้งกุฏิที่จำเลยที่ ๑ และกุฏิที่พระภิกษุโจทก์อาศัยเพื่อไปปลุกรวมกับกุฏิอื่น ให้เป็นกลุ่มเดียวกันเป็นการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งจำเลยที่ ๑ ในฐานะเจ้าอาวาสมีอำนาจกระทำได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (๑) การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดฐานบุกรุก

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งในฐานะเป็นเจ้าพนักงาน

๑.๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา มีเจตนารมณ์เพื่อความเจริญ รุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับเป็นหลักในปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมา

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๘๐-๑๕๘๕/๒๕๕๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑ วรรคสาม บัญญัติเพียงว่าให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไปเท่านั้น มิได้บังคับว่าการกระทำกิจการแทนวัดจะต้องประทับตราสำคัญของวัดด้วย ดังนั้นแม้หนังสือมอบอำนาจที่พระราชสุธรรมมาภรณ์มอบอำนาจให้ ป. มีอำนาจฟ้องคดีและทำ นิติกรรมสัญญาใดๆ แทนวัดโจทก์ที่ ๑ จะมีพระราชสุธรรมมาภรณ์ลงลายมือชื่อโดยมิได้ประทับตราสำคัญของโจทก์ที่ ๑ ไว้ด้วย ก็มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย โจทก์ที่ ๒ ซึ่งเป็นผู้รับมอบอำนาจช่วงจาก ป. จึงมีอำนาจฟ้องคดีแทนโจทก์ที่ ๑ ได้

การทำหนังสือสัญญาเช่าที่ดินที่ไม่ได้จดทะเบียนการเช่าต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมมีผลฟ้องร้องบังคับคดีได้เพียง ๓ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๓๘ จึงเป็นการเช่าที่ไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนาตาม ข้อ ๔ ของกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๔๙๐/๒๕๔๒ วัดที่จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งหมายความว่ารวมถึงวัดประเภทสำนักสงฆ์ด้วยนั้นหลังจากกรมการศาสนาออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัดแล้ว ยังจะต้องมีการดำเนินการเพื่อขอตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอและผ่านขั้นตอนการพิจารณา การปรึกษาและการรายงานการขอตั้งวัดโดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามลำดับ จนเมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงจะประกาศตั้งเป็นวัดในราชกิจจานุเบกษาได้ ดังนั้นวัดโจทก์แม้จะได้รับอนุญาตให้สร้างวัดแล้ว แต่เมื่อยังไม่ได้มีการดำเนินการเพื่อขอตั้งเป็นวัดและ

ได้รับอนุญาตจากทางราชการให้ตั้งวัดตามกฎหมาย ย่อมถือว่าขณะยื่นฟ้องโจทก์เป็นวัดประเภทสำนักสงฆ์ยังไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

๑.๓) กฎมหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ได้ระบุอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมไว้ตอนหนึ่งว่า “มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้”

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๖๗๗๘/๒๕๕๓ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๗) ออกตามความใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ ข้อ ๔ วรรคหนึ่ง ผู้มีอำนาจเสนอรายงานขอตั้งวัดคือผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด ทายาท หรือผู้แทน แม้ พ. ผู้เสนอรายงานขอตั้งวัดจะไม่ใช่ทายาทของจำเลยผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด และจำเลยไม่ได้แต่งตั้งโดยชัดแจ้งให้ พ. เป็นผู้แทนเสนอรายงานขอตั้งวัดก็ตาม แต่ในระหว่างสร้างวัด และขอตั้งวัดจำเลยไม่ได้โต้แย้งหรือคัดค้านการดำเนินการของ พ. พฤติการณ์ของจำเลยแสดงให้เห็นว่าจำเลยแต่งตั้งโดยปริยายให้ พ. เป็นผู้แทนของจำเลยในการเสนอรายงานขอตั้งวัดตาม ป.พ.พ. มาตรา ๗๙๗ วรรคสอง แล้ว เมื่อกระทรวงศึกษาธิการโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาตั้งแต่วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒ แล้ว การขอตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา จึงดำเนินการโดยชอบแล้ว โจทก์ย่อมมีฐานะเป็นนิติบุคคลตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ มาตรา ๓๑ วรรคสอง และมีอำนาจฟ้อง

ขณะยื่นฟ้องคดีก่อน กระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลจึงไม่มีอำนาจฟ้องและยกฟ้องโจทก์ แต่ขณะโจทก์ยื่นฟ้องคดีนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว โจทก์ย่อมมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจฟ้อง ประเด็นที่วินิจฉัยในทั้งสองคดีมิได้อาศัยเหตุอย่างเดียวกัน จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำอันต้องห้ามมิให้รื้อร้องฟ้องตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง

๒. ฎีกาที่ ๑๑๓๐/๒๕๔๕ วัดจำเลยที่ ๑ ทำหนังสือมอบอำนาจให้ ศ. มีหน้าที่ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด การที่ ศ. ลงชื่อในสัญญาก่อสร้างตึกแถว โดยมีจำเลยที่ ๒ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของจำเลยที่ ๑ ลงชื่อรับทราบไว้ทำสัญญาเพื่อให้โจทก์ดำเนินการก่อสร้างตึกแถวนั้น จึงเป็นการจัดการศาสนสมบัติของวัดแล้ว กรณีไม่จำเป็นต้องทำหนังสือมอบอำนาจเป็นการเฉพาะเรื่องอีก

ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯข้อ ๒ ระบุว่า การกันที่ดินซึ่งเป็นวัดให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์จะทำได้ต่อเมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม และข้อ ๔ ระบุว่า การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือที่วัดที่กันไว้เป็นที่จัดประโยชน์ที่มีกำหนดเช่าเกิน ๓ ปีจะทำได้ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา ดังนี้ แม้สัญญาก่อสร้างตึกแถวจะไม่ใช้สัญญาเช่าโดยตรง แต่เป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขในอนาคต เพราะขณะทำสัญญาโจทก์ยังไม่ได้ปลูกสร้างอาคาร แต่การกระทำของจำเลยที่ ๑ มีผลเห็นได้ในอนาคตว่าหากโจทก์

ปลูกสร้างอาคารแล้วเสร็จ จำเลยที่ ๑ จะต้องปฏิบัติตามสัญญาโดยยอมให้โจทก์มีสิทธิหาผู้เช่ามาจดทะเบียนการเช่ามีกำหนด ๓๐ ปีกับจำเลยที่ ๑ ซึ่งจะต้องขอความเห็นชอบจากกรรมการศาสนา ก่อนเมื่อสัญญาก่อสร้างตึกแล้วยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศาสนาตามกฎหมายกระทรวงดังกล่าว สัญญาเช่าก่อสร้างตึกแล้วจึงยังไม่สมบูรณ์ โจทก์ไม่สามารถนำสัญญาดังกล่าวมาฟ้องจำเลยที่ ๑ ให้ปฏิบัติตามสัญญาได้ แต่การที่จำเลยที่ ๑ รับเงินค่าหน้าดินจากโจทก์และโจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องขับไล่ผู้เช่าเดิม แล้วจำเลยที่ ๑ ไม่ยอมให้โจทก์เข้าทำการก่อสร้างอาคารต่อไป ย่อมทำให้โจทก์เสียหาย จำเลยที่ ๑ จึงต้องชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวแก่โจทก์

๑.๔) ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตร. ซึ่งเข้ามาขั้บระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

กรณีศึกษา

๑. มติที่ ๕๕๓/๒๕๖๕ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับกัญชา การเสพกัญชา ถึงแม้ว่าพระวินัยไม่ระบุไว้ชัดเจนว่า เป็นการทำผิดพระวินัย แต่กัญชาเป็นสิ่งมีเมา ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท อาจนำมาซึ่งการกระทำผิดพระวินัยได้ และเป็นโลกวิฆะ จึงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ซึ่งเป็นสมณเพศ หรือเพศบรรพชิต อยู่ในฐานะปุชนียบุคคลที่ชาวพุทธให้ความเคารพกราบไหว้ ไม่ควรมีอาจารย์เยี่ยงคฤหัสถ์

๒. มติที่ ๕๔๑/๒๕๖๓ เรื่อง อดีตพระพรหมดิลก “เจ้าคุณเอื้อน” กลับมาห่มผ้าเหลืองไม่ได้ กรณีศาลอุทธรณ์ยกฟ้องอดีตพระพรหมดิลกหรือ“เจ้าคุณเอื้อน” อดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ในความผิดฐานฟอกเงิน จนมีข่าวเตรียมมาห่มจีวรอีกรอบเพราะไม่เคยเปล่งวาจาสึก คดีเงินทองวัดที่อดีตพระพรหมดิลกเป็นจำเลย เป็นคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องกรณีทุจริตงบประมาณการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

๒) พระสังฆาธิการในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ตามที่กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ได้กำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ของพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในข้อ ๔ ได้แก่ ๑) เจ้าคณะใหญ่ ๒) เจ้าคณะภาค ๓) รองเจ้าคณะภาค ๔) เจ้าคณะจังหวัด ๕) รองเจ้าคณะจังหวัด ๖) เจ้าคณะอำเภอ ๗) รองเจ้าคณะอำเภอ ๘) เจ้าคณะตำบล ๙) รองเจ้าคณะตำบล ๑๐) เจ้าอาวาส ๑๑) รองเจ้าอาวาส ๑๒) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการ ซึ่งในฐานะผู้ปกครองหรือผู้บริหารองค์กรสงฆ์ มีกฎหมายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ควรทราบ ดังต่อไปนี้

๒.๑) ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงการกระทำที่เป็นความผิดและบทลงโทษสำหรับความผิดนั้น ๆ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบของบ้านเมืองกฎหมายอาญาจึงกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรซึ่งกระทำความผิดขึ้น

กฎหมายอาญาของไทยบัญญัติไว้ในรูปประมวลกฎหมาย ในประวัติศาสตร์ประเทศไทยได้เริ่มใช้กฎหมายลักษณะอาญา เมื่อร.ศ. ๑๒๗ ต่อมาสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ให้เหมาะสมและประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งใช้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๗/๒๕๓๘ พระภิกษุผู้น้อยขัดคำสั่งพระภิกษุผู้มีอำนาจเหนือไม่มีผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ม.๒๑๙ ศาลชั้นต้นยกฟ้องโดยข้อกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ยกฟ้องโดยข้อเท็จจริงโจทก์ฎีกาในข้อเท็จจริงได้

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๘๒/๒๕๔๓ ตามพระราช-บัญญัติคณะสงฆ์ฯ มาตรา ๒๙ การสละสมณเพศเพราะถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาได้ ๓ กรณี คือ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการให้สละสมณเพศได้กรณีหนึ่ง หรือเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการให้สละสมณเพศได้กรณีหนึ่ง หรือเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและพระภิกษุรูปนั้นมีได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่งหรือเป็นพระจรจัด พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการให้สละสมณเพศได้อีกกรณีหนึ่ง

๒.๒) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สาระสำคัญ

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจําหน่าย เป็นต้น

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๒๖/๒๕๓๖ วัดโจทก์ได้ประกาศตั้งเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ และทะเบียนวัดพระพุทธศาสนาจัดทำตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการทำทะเบียนวัดในพระพุทธศาสนาก็มีชื่อวัดโจทก์อยู่ด้วย เมื่อไม่ปรากฏว่ามีการประกาศยุบเลิกวัดโจทก์โจทก์จึงยังมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย พระภิกษุ ท. ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสของวัดโจทก์ พระภิกษุ ท. จึงมีอำนาจฟ้องคดีแทนวัดโจทก์ได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าที่ดินตามแผนที่พิพาทเป็นของโจทก์ ซึ่งตรงกับที่ดินตามแผนที่พิพาทในคดีนี้ โจทก์ย่อมนำผลในคดีก่อนมาใช้จนจำเลยทั้งสองในคดีนี้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้ เมื่อจำเลยทั้งสองไม่สามารถนำสืบได้ว่าจำเลยทั้งสองมีสิทธิในที่ดินพิพาทดีกว่าโจทก์อย่างไร จำเลยทั้งสองจึงไม่มีสิทธิแย่งการครอบครองที่ดินพิพาทของโจทก์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าที่ดินพิพาทมีเอกสารสิทธิหรือไม่

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐๐/๒๕๓๕ วัดจำเลยที่ ๑ เป็นนิติบุคคลซึ่งเป็นตัวความ ดังนั้น ผู้ที่จะว่าความด้วยตนเองหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ของวัดจำเลยที่ ๑ หรือจะแต่งตั้งทนายความให้ว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนวัดจำเลยที่ ๑ ได้ก็คือจำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดจำเลยที่ ๑ ส่วนไวยาวัจกรของวัดจำเลยที่ ๑ นั้น ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๘(พ.ศ. ๒๕๐๖) ข้อ ๓ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๕ เป็นคฤหัสถ์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งและได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากเจ้าอาวาสของวัดให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิมิตยภัตและมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัด หาได้เป็นผู้แทนของวัดซึ่งเป็นนิติบุคคลที่จะมีอำนาจว่าความด้วยตนเองหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแทนวัดได้เพราะได้รับยกเว้นตามมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

๒.๓) พระราชบัญญัติเทศบาล

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติเทศบาล เป็นพระราชบัญญัติท้องถิ่นในการบริหารราชการในเขตเทศบาล โดยจะมีกฎหมายซึ่งประกาศบังคับใช้เฉพาะในเขตเทศบาล

พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ ที่มีวัดอยู่เขตเทศบาลต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเทศบาล เพื่อไม่ให้เกิดข้อพิพาท หรือเกิดปัญหาข้อขัดแย้งกับเทศบาล ดังกรณีศึกษา ที่ยกตัวอย่างมา ดังนี้

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๗๖/๒๕๔๑ ที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัดจำเลย พระครู น.เจ้าอาวาสองค์แรกของจำเลยอุทิศถวายให้จำเลยสร้างวัดและทางราชการ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่ดินศาสนสมบัติวัดไว้แล้วแม้หนังสือรับรองสภาพวัดของกรมการศาสนาและทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดที่ระบุว่าที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของจำเลยตามเอกสารหมายเลข ๑ และ ๘ จะเป็นเพียงสำเนาเอกสารก็ตามแต่เอกสารดังกล่าวเป็นเอกสารที่ทางราชการจัดทำขึ้นและรับรองโดยเฉพาะสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดตามเอกสารหมายเลข ๘ มีรายการที่ธรณีสงฆ์ซึ่งมีอาณาเขตที่ดินตรงกับสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดเอกสารหมายเลข จ.๖ และ จ.๑๑ ที่โจทก์ส่งอ้างเป็นพยานทุกประการเพียงแต่เลขทะเบียนที่ดินเท่านั้นที่ไม่ตรงกัน สำเนาเอกสารหนังสือรับรองสภาพวัดของกรมการศาสนาและสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดเอกสารหมายเลข ๑ และ ๘ จึงรับฟังได้ ที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของจำเลย ไม่ใช่ที่ดินของเทศบาล โจทก์การที่โจทก์ขอออกหนังสือสิทธิครอบครองตามแบบแจ้งการครอบครองที่ดินเอกสารฉบับพิพาท จึงเป็นการออกทับที่ธรณีสงฆ์ของจำเลย ทั้งการเข้าพัฒนาที่ดินพิพาทของโจทก์เป็นเพียงการให้บริการแก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยในที่ดินพิพาท ตามอำนาจหน้าที่ไม่ใช่เป็นการครอบครองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิครอบครองในที่ดินพิพาท ย่อมไม่ก่อให้เกิดสิทธิให้ผู้ครอบครองที่ดินพิพาท

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๘๖/๒๕๔๐ แม้ในระหว่างที่โจทก์ยื่นคำขออนุญาตก่อสร้างอาคารพาณิชย์ตามคำขอเอกสารหมายเลข ๕ และ จ.๖ และจำเลยมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างปรากฏว่ากฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๔(พ.ศ. ๒๕๒๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมืองพ.ศ. ๒๕๑๘ ไม่มีผลใช้บังคับแล้ว ดังนั้นกรณีตามคำขอของโจทก์จึงไม่ต้องทำตามกฎกระทรวงฉบับดังกล่าว และจำเลยซึ่งเป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารพ.ศ. ๒๕๒๒ จึงไม่อาจยกข้อ

ห้ามตามกฎหมายกระทรวงฉบับดังกล่าวเพื่อมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ ทำให้คำสั่งของจำเลยเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบและไม่มีเหตุผลสมควรในขณะนั้นก็ตาม แต่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกาได้มีกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘) ฯ ใช้บังคับเป็นผลให้กรณีคำขอของโจทก์ต้องห้ามหรือขัดต่อกฎหมายกระทรวงฉบับนี้ ศาลฎีกาจึงชอบที่จะยกกฎหมายกระทรวงฉบับนี้ขึ้นปรับใช้แก่คดีนี้ได้ หากจะถือว่าขณะที่จำเลยมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ไม่มีกฎหมายสนับสนุนให้จำเลยสั่งเช่นนั้นได้และจะต้องเพิกถอนคำสั่งของจำเลยก็ตาม โจทก์ก็ต้องไปรื้อร้องขอให้จำเลยมีคำสั่งอนุญาตใหม่ แต่ขณะจะมีคำสั่งใหม่ก็ปรากฏว่ากรณีของโจทก์ต้องห้ามตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘) ฯ อีก เช่นนี้เห็นได้ว่าการมีคำสั่งตามคำขอของโจทก์ตามเอกสารหมาย จ.๕ และ จ.๖ ซึ่งต้องห้ามหรือขัดต่อกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘) ฯ ซึ่งเป็นการใช้กฎหมายที่ผิดต่อสภาพการณ์ทางสังคมและหลักการทางปกครองคำขอของโจทก์จึงต้องห้ามหรือขัดต่อกฎหมายกระทรวงจำเลยชอบที่จะมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ดังกล่าว

๒.๔) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ตราขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาเพื่อเป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารของตำบล มี องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ดังกล่าว

กรณีศึกษา

๑. คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๔๖ วัดท่าเคียน โดยพระปลัดเสน จินณสาโร (ชุมมิ่ง) ในฐานะเจ้าอาวาส เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง กระทรวงมหาดไทย ที่ ๑ นายสุนทร ประทุมทอง ในฐานะนายอำเภอหาดใหญ่ ที่ ๒ และองค์การบริหารส่วนตำบลควนลัง ที่ ๓ เป็นจำเลย ต่อศาลจังหวัดสงขลา เป็นคดีแพ่งหมายเลขดำที่ ๕๓๔/๒๕๔๕ ความว่า โจทก์ได้รับการถวายที่ดินจากราษฎรให้เป็นที่ดินธรรมสงฆ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีอาณาเขตทิศเหนือและทิศตะวันตกจดที่ดินของเอกชน ทิศใต้และทิศตะวันออกจดถนนสาธารณะ โดยโจทก์ได้ครอบครองสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาปฏิบัติศาสนกิจและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๙๘ และได้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา จำเลยที่ ๑ โดยจำเลยที่ ๒ และจำเลยที่ ๓ ได้ยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง "แปลงป่าช้าวัดท่าเคียน" และร่วมกันรังวัดรูล้ำที่ดินของโจทก์ทางด้านทิศเหนือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๔-๓-๔๐.๕/๑๐ ไร่ โจทก์ได้ยื่นคำคัดค้านการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว การกระทำของจำเลยทั้งสามทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย อันเป็นการโต้แย้งสิทธิในที่ดินของโจทก์ ขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าที่ดินพิพาทดังกล่าวเป็นของโจทก์ โดยห้ามจำเลยทั้งสามดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่รูล้ำเข้ามาในที่ดินของโจทก์และห้ามเกี่ยวข้องกับที่ดินพิพาทอีกต่อไป

๒. วัดตั้งฟ้อง อบต.ราชาเทวะ ระงับก่อสร้างอาคาร ๑๙๓ ล้าน เมื่อปี ๒๕๓๘ อบต.ราชาเทวะ ได้ทำสัญญาขอเช่าที่ดินของวัดกิ่งแก้ว เนื้อที่ ๖๐๐ ตารางวา เพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการ อบต. โดย อบต.ตกลงจ่ายค่าเช่าที่ดินให้วัดเป็นรายปี ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ระยะเวลาการเช่าที่ดินไม่มีการระบุให้ชัดเจน ในสัญญาระบุไว้ว่า “มีกำหนดระยะเวลาตลอดไป” ต่อมาปี ๒๕๔๑ อบต.ขอ

เช่าที่ดินของวัดอีก ๑,๖๐๐ ตารางวา ระบุในสัญญาเช่าที่ดินว่า เพื่อทำสวนสุขภาพเพื่อประชาชน โดยจ่ายค่าตอบแทนจากการใช้ที่ดินให้แก่วัด จำนวน ๘ ล้านบาท และจ่ายค่าเช่าที่ดินรายปี ปีละ ๓๘,๕๐๐ บาท มีกำหนดระยะเวลาเช่าตลอดไปเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อปี ๒๕๖๓ อบต.ราชาเทวะ ได้ทำการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ สูง ๕ ชั้น ใช้งบประมาณกว่า ๑๙๐ ล้านบาท ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามที่ตกลงในสัญญาฉบับที่ ๒ ที่ อบต.แจ้งวัตถุประสงค์ในการขอเช่าที่ดิน เพื่อทำสวนสุขภาพ

ประกอบกับการที่สัญญาเช่าที่ดินทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว ระบุระยะเวลาการเช่าที่ดินว่า “มีกำหนดระยะเวลาตลอดไป” ซึ่งถือเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ทำให้วัดเสียหาย ทั้งมิใช่การพาณิชย์กรรมที่ดินวัดตามกฎหมาย การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินทั้งสองฉบับดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นไปโดยถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พรบ.คณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๔/๒๕๖๑

๒.๕) ประมวลกฎหมายที่ดิน

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดิน

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๗๙ - ๓๑๘๑/๒๕๕๒ โจทก์ทั้งสองยกที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยทั้งสามเพื่อใช้สร้างวัด จำเลยทั้งสามมิได้ที่ดินพิพาทมาโดยการซื้อขาย จำเลยทั้งสามครอบครองที่ดินพิพาทแทนโจทก์ทั้งสองเพื่อรอการส่งมอบให้แก่วัด เมื่อวัดนั้นได้จัดตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วกรณียังถือไม่ได้ว่าการครอบครองที่ดินพิพาทของจำเลยทั้งสามเป็นการแย่งการครอบครองของโจทก์ทั้งสอง เพราะไม่ได้ความว่าจำเลยทั้งสามได้เปลี่ยนลักษณะแห่งการยึดถือโดยบอกกล่าวไปยังโจทก์ทั้งสองแต่ประการใด ดังนั้น แม้จำเลยทั้งสามจะครอบครองที่ดินพิพาทนานเท่าใด จำเลยทั้งสามก็ไม่ได้สิทธิครอบครองหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาท การฟ้องคดีของโจทก์ทั้งสองจึงมิใช่กรณีการฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๗๕ วรรคสอง เมื่อจนถึงปัจจุบันวัด ม. หรือสำนักสงฆ์ ม. มิได้เป็นวัดตามกฎหมาย กรณีจึงยังไม่มีวัดซึ่งเป็นนิติบุคคลที่จะถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทตามเจตนารมณ์ของโจทก์ทั้งสอง เมื่อโจทก์ทั้งสองทวงถามที่ดินพิพาทคืน จำเลยทั้งสามจึงต้องคืนที่ดินให้แก่โจทก์ทั้งสอง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๗๗๖/๒๕๖๒ เมื่อทางพิพาทส่วนแรกเป็นทางสาธารณะอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตั้งแต่ก่อนจำเลยทั้งสองรับโอนที่ดินมาจากเจ้าของเดิม ย่อมต้องยังคงสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตลอดไปจนกว่าจะมีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพ ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๕ และ ป.ที่ดิน มาตรา ๘ วรรคสอง (๑) บุคคลใดย่อมไม่อาจอ้างกรรมสิทธิ์ในทางดังกล่าวได้ ดังนั้น แม้จำเลยทั้งสองจะทำหนังสืออุทิตทางพิพาทส่วนที่ ๒ โดยมีเจตนาให้ใช้แทนทางพิพาทส่วนแรกตามคำแนะนำขององค์การบริหารส่วนตำบลบางขุนกอง ตามที่จำเลยทั้งสองกล่าวอ้างหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่อาจมีผลให้ทางพิพาทส่วนแรกที่ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้นกลับเป็นของจำเลยทั้งสองได้ เมื่อพิจารณาหนังสือแสดงเจตนาของจำเลยทั้งสองดังกล่าว ปรากฏว่าจำเลยทั้งสองยินยอมให้ทางราชการเข้าไปดำเนินการเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน โดยไม่มีค่าตอบแทนหรือ

เงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และไม่คัดค้านการใด ๆ ข้อความดังกล่าวมีความหมายโดยชัดแจ้งแล้วว่าจำเลยทั้งสองยอมอุทิศทางพิพาทส่วนที่ ๒ ให้เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ทางพิพาทส่วนที่ ๒ จึงตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ทันททีที่จำเลยทั้งสองทำหนังสือแสดงเจตนาดังกล่าว แม้จะเป็นการกระทำหลังวันฟ้องคดีนี้ และคดีที่จำเลยทั้งสองฟ้องต่อศาลปกครองขอเพิกถอนเกี่ยวกับหนังสือแสดงเจตนาเฉพาะทางพิพาทส่วนที่ ๒ อยู่ระหว่างพิจารณาก็ตาม แต่ทางพิพาทส่วนที่ ๒ ก็ยังไม่ได้ถูกถอนสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๕ และ ป.ที่ดิน มาตรา ๘ วรรคสอง (๑) ทางพิพาทส่วนที่ ๒ จึงยังคงเป็นทางสาธารณะ ซึ่งเกิดจากการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งของจำเลยทั้งสอง การที่ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ พังข้อเท็จจริงว่าทางพิพาทส่วนที่ ๒ เป็นทางสาธารณะ จึงเป็นการรับฟังพยานหลักฐานในสำนวนตามทางนำสืบของคู่ความ มิได้เป็นการวินิจฉัยนอกฟ้องนอกประเด็นหรือพิพากษาเกินคำขอในส่วนทางพิพาทส่วนที่ ๒ นี้เช่นกัน การที่จำเลยทั้งสองสร้างกำแพงปิดทางพิพาทบางส่วนยอมเป็นการละเมิดสิทธิของโจทก์ในการใช้ทาง จำเลยทั้งสองย่อมต้องรื้อถอนออกไปและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายแก่โจทก์

๒.๖) ประมวลกฎหมายรัชฎาการ

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายรัชฎาการ เป็นกฎหมาย ภาชีฉบับหนึ่ง มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับภาชี ๔ ประเภท ได้แก่ ภาชีเงินได้ ภาชีมูลค่าเพิ่ม ภาชีเฉพาะกาล และอากรแสตมป์ ตัวอย่างในบ้านหน้าทีและการควบคุมของกรมสรรพากร

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๒๗๒๑/๒๕๔๘ หนังสือสัญญากู้ยืมที่มีข้อความว่า "พระครู ก. ได้ยืมเงินสดเพื่อจะจ่ายค่าก่อสร้างวัดให้ลุล่วงไปด้วยดี....บาท กำหนดคืนให้หลังทอดกฐินวัดเรียบร้อยแล้ว" เป็นเพียงหลักฐานในการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อพระครู ก. ผู้ยืมตาม ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่ง เท่านั้น มิใช่สัญญากู้ยืมเงินจึงไม่จำเป็นต้องปิดอากรแสตมป์ตาม ป.รัชฎาการ มาตรา ๑๑๘

หนังสือที่พระครู ก. ซึ่งรักษาการแทนเจ้าอาวาสจัดจำเลยกู้ยืมเงินโจทก์เป็นหนี้ที่ใช้ในการก่อสร้างกุฏิอันเป็นศาสนสมบัติของวัดจำเลย มิใช่เป็นการกู้ยืมเพื่อตนเอง พระครู ก. กระทำการดังกล่าวแทนจำเลยได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๙ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ อีกทั้งเมื่อโจทก์ได้ส่งมอบเงินให้พระครู ก. ซึ่งกระทำแทนจำเลยไปแล้ว สัญญากู้ยืมบริบูรณ์ การที่จะต้องให้ไวยาวัจกรเป็นผู้เก็บรักษาเงินหรือต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายตามกฎกระทรวงข้อ ๖ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ซึ่งออกตามความใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ไม่เกี่ยวกับความบริบูรณ์ของสัญญา กู้ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้เงินกู้พร้อมดอกเบี้ยแก่โจทก์

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๘๖/๒๕๔๑ สำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตามแต่เงินผ้าป่า ๑๕๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินที่ชาวบ้านนำไปทอดให้สำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดซึ่งพระภิกษุ ป. เป็นเจ้าคณะสงฆ์อยู่ในขณะนั้น พระภิกษุ ป. จึงมีหน้าที่ดูแลเงินผ้าป่าดังกล่าว เมื่อพระภิกษุ ป. มอบให้พระภิกษุ ข.เป็นผู้เลือกชาวบ้านเป็นกรรมการดูแลรับผิดชอบจำนวนเงินนั้นสง.ร. และจำเลยได้รับเลือกเป็นกรรมการและร่วมกันรับมอบเงินจำนวนดังกล่าวไปเก็บรักษา หากจำนวนเงินดังกล่าวสูญหาย กรรมการทั้งสี่ต้องร่วมกันรับผิดชอบสำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุด แม้กรรมการแต่ละคนจะ

ได้รับเงินเพียงบางส่วนไปเก็บรักษาก็เป็นการแบ่งความรับผิดชอบกันเองภายหลังจากรับเงินทั้งจำนวนมาแล้ว การที่จำเลยรับมอบเงินจำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท ไปเก็บรักษาแล้วยกยอกเงินจำนวนนั้นไปส.ง.ร. จึงเป็นผู้เสียหายในอันที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีแก่จำเลยได้ โดยถือว่าจำเลยยกยอกทรัพย์ของสำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดซึ่งอยู่ในความครอบครองของส.ง.ร. และจำเลย แม้หนังสือมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์จะไม่ได้ปิดแสตมป์ก็รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้เนื่องจาก ประมวลรัษฎากรฯ มาตรา ๑๑๘ ห้ามมิให้รับฟังหนังสือมอบอำนาจที่ไม่ปิดแสตมป์เป็นพยานหลักฐานเฉพาะในคดีแพ่งเท่านั้น มิได้ห้ามมิให้รับฟังในคดีอาญาด้วย ทั้งการมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์ก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด

๒.๗) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับการกระทำความผิดฐานฟอกเงินและดำเนินการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐาน โดยมาตรการที่สำคัญคือ ๑. มาตรการป้องกันโดยการกำหนดให้สถาบันการเงินและผู้ประกอบอาชีพเป็นผู้มีหน้าที่รายงาน และ ๒. มาตรการดำเนินการกับทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพ

กรณีศึกษา

๑. กรณีศึกษา อดีตพระพรหมดิลก ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง พิพากษาจำคุก “อดีตพระพรหมดิลก” อดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ๖ ปี และ “อดีตพระอรธกิจโสภณ” อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ๓ ปี ในคดีร่วมกันฟอกเงินจากการทุจริตเงินทอนวัดในส่วนอุดหนุนการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ส่วนคดีอื่นให้ยกฟ้อง

ต่อมา วันที่ ๒๓ ก.ย.๖๓ ที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ถ. นครไชยศรี โดยศาลอ่านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหมายเลขดำ อท.๑๙๖/๒๕๖๑ คดีฟอกเงินทุจริตจัดสรรงบประมาณสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ของวัดสามพระยา ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นพ้องด้วยอุทธรณ์ของโจทก์ฟังไม่ขึ้น อุทธรณ์ของจำเลยฟังขึ้น จำเลยทั้งสองไม่มีความผิดตาม พ.ร.บ.ฟอกเงินฯ พิพากษาแก้เป็นยกฟ้อง

๒. กรณีศึกษา พระพรหมสิทธิ อดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วันที่ ๑๙ ก.พ.๖๓ ที่ห้องพิจารณา ๗๐๓ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ถ.นครไชยศรี ศาลอ่านคำพิพากษาคดีทุจริตการจัดสรรเงินงบประมาณ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) คดีหมายเลขดำ อท.๒๕๑/๒๕๖๑ ที่พนักงานอัยการสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต ๒ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง นายพนม ศรีศิลป์ อายุ ๖๐ ปี อดีตผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ผอ.พศ.), นายชยพล พงษ์สีดา อายุ ๖๔ ปี อดีตรอง ผอ.สำนักงาน พศ., นายณรงค์เดช ชัยเนตร อดีต ผอ.กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, นายพัฒนา สุอำมาตย์มนตรี อายุ ๕๐ ปี อดีตนักวิชาการศาสนาชำนาญการ กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระพรหมสิทธิ ธงชัย สุขโข หรือนายธงชัย สุขโข อายุ ๖๔ ปี อดีตพระราชาคณะเจ้าคณะรอง และอดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นจำเลยที่ ๑-๕ ในความผิดฐาน เป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ซื้อ, ทำ, จัดการหรือรักษาทรัพย์สินใด ร่วมกันเบียดบังทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือเป็นของผู้อื่น โดยทุจริตหรือโดยทุจริตยอมให้ผู้อื่น

เอาทรัพย์สินนั้นเสีย , เป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต , เป็นผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานกระทำความผิดดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๗,๑๕๗ ประกอบมาตรา ๘๓,๘๖,๙๑

๒.๘) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกฎหมายที่กำกับดูแล โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับศุลกากรคือ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่ถือเป็นของต้องกำกัดหรือควบคุมในการนำเข้า การส่งหรือนำออกไปนอก หรือการนำผ่านราชอาณาจักร

กรณีศึกษา

๑. คำวินิจฉัยที่ ๑๗๕/๒๕๖๑ คดีที่วัดศรีชุมเป็นโจทก์ยื่นฟ้องอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่ ๑ สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย ที่ ๒ กรมศิลปากร ที่ ๓ จำเลย ซึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครอง กรณีมีการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีที่ดิน ส.ค. ๑ เลขที่ ๗๒๓ ของโจทก์ อยู่ในเขตโบราณสถานด้วย ต่อมาจำเลยทั้งสามเข้ามาบุรณะซ่อมแซมองค์พระพุทธรูปและมณฑปในที่ดินของโจทก์ แต่ไม่ยอมออกจากที่ดินและไม่ให้โจทก์เข้าครอบครองที่ดิน รวมถึงได้เรียกเก็บเงินค่าผ่านเข้าชมโบราณสถาน แต่ไม่ส่งมอบเงินให้แก่โจทก์ ทั้งยังปลูกสร้างอาคารพาณิชย์ในที่ดินของโจทก์ เห็นว่า แม้เหตุแห่งการฟ้องคดีนี้สืบเนื่องมาจากการที่จำเลยที่ ๓ ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถาน ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย รวมถึงที่ดินของโจทก์ โดยอ้างว่าโบราณสถานวัดศรีชุมไม่ได้ตั้งอยู่ในที่ดินพิพาทตามฟ้อง จึงไม่ใช่ที่ดินของโจทก์ แต่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยโจทก์มีคำขอหลักให้ศาลบังคับจำเลยทั้งสามและบริวารออกจากที่ดินพิพาท อันเป็นกรณีโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน ทั้งความมุ่งหมายของโจทก์ที่ฟ้องต่อศาลก็เพื่อให้ศาลรับรองคุ้มครองสิทธิในที่ดินของโจทก์ การที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งตามคำขอของโจทก์ได้นั้น ศาลจะต้องพิจารณาให้ความเสียก่อนว่าที่ดินพิพาท โจทก์เป็นผู้มีสิทธิครอบครองตามที่กล่าวอ้างหรือเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นสำคัญแล้วจึงจะพิจารณาประเด็นอื่นได้ต่อไป จึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน อันอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม

๒.๙) กฎหมายเศรษฐาภิบาล

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ได้ระบุ ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ก็ได้

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๒๙/๒๕๓๘ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๑๓) ว่าด้วยการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสและที่แก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ. ๒๕๒๑) ข้อ ๔ (๑) เป็นการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาส โดยเจ้าคณะตำบลเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ข้อเท็จจริงปรากฏว่าพระครู น.ยังเป็นเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องอยู่มิได้ลาสิกขา เจ้าคณะตำบลจึงไม่มีอำนาจแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อดังกล่าว คำสั่งของเจ้าคณะตำบลที่แต่งตั้งพระภิกษุ พ.เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องจึงไม่ชอบพระภิกษุ พ. จึงไม่มีอำนาจดำเนินคดีแทนผู้ร้อง ที่ ว.ยื่นคำร้องคดีนี้แทนผู้ร้องโดยพระภิกษุ พ.เป็นผู้ลงนามในหนังสือมอบอำนาจในฐานะผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้อง เป็นการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีแทนผู้ร้องโดยไม่ชอบ ว.ไม่มีอำนาจยื่นคำร้องคดีนี้แทนผู้ร้อง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๙๐/๒๕๓๘ การถอดถอนเจ้าอาวาสนั้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๓ บัญญัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการข้อ ๓๓ ประกอบข้อ ๒๓ เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจให้พระสังฆาธิการตำแหน่งเจ้าอาวาสออกจากตำแหน่งหน้าที่ได้ตั้งนั้นคำสั่งคณะสงฆ์ที่ให้โจทก์ออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจึงเป็นคำสั่งที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดตามกฎหมายมหาเถรสมาคมแล้วและคำสั่งคณะสงฆ์ดังกล่าวจำเลยที่ ๑ มิได้สั่งให้โจทก์ออกจากตำแหน่งหน้าที่เพราะประพตติผิดพระธรรมวินัยแต่ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่เพราะโจทก์หย่อนสมรรถภาพซึ่งเป็นเหตุตามข้อ ๓๓ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการเมื่อตามฟ้องโจทก์มิได้อ้างว่าจำเลยที่ ๑ มีคำสั่งโดยไม่มีเหตุดังกล่าวจึงถือไม่ได้ว่าคำสั่งของจำเลยที่ ๑ ที่สั่งให้โจทก์ออกจากตำแหน่งหน้าที่เป็นคำสั่งที่มิชอบโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนคำสั่งดังกล่าวและขอให้เพิกถอนคำสั่งแต่งตั้งจำเลยที่ ๒ เป็นพระสังฆาธิการแล้วให้โจทก์กลับเข้าดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อไป

๒.๑๐) ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตริ ซึ่งเข้ามาขั้ระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

กรณีศึกษา

๑. มติที่ ๒๕๒/๒๕๖๔ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรขับขี่รถยนต์และรถจักรยานยนต์ การขับขี่รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ ถึงแม้ว่าพระวินัยไม่ระบุไว้ชัดเจนว่า เป็นการทำผิดพระวินัย แต่เป็นโลกวัชชะ (มีโทษทางโลกหรือความผิดตามกฎหมายบ้านเมือง) อาจนำมาซึ่งการกระทำผิด พระวินัยได้ หรือมีความผิดตามพระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ ถ้าหากขับรถยนต์โดยประมาทจนเกิดอุบัติเหตุ เป็นเหตุให้ทรัพย์สิน หรือผู้อื่น ได้รับความเสียหาย หรือได้รับบาดเจ็บ หรือถึงแก่ชีวิต ต้องได้รับโทษปรับ หรือจำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วแต่กรณี และอาจมีความผิดตาม มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ และ

มาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป

๒. มติที่ ๓๙๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระภิกษุมิจริยวัตรไม่เหมาะสมประพฤติตนไม่เอื้อต่อพระธรรมวินัย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รับเรื่องร้องเรียนในช่วงเดือนเมษายน ๒๕๖๕ กรณีพระภิกษุประพฤติตนไม่เอื้อต่อพระธรรมวินัย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม มีจริยวัตรไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ตามที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อออนไลน์ เผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ

๓) พระสังฆาธิการในฐานะพระภิกษุสงฆ์

พระสังฆาธิการ คือพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ทางการปกครอง ซึ่งคำว่า “พระภิกษุ” ตามมาตรา ๑๖๒๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาความเอาเฉพาะบุคคลผู้อุปสมบทในศาสนาของ พระพุทธเจ้า แต่ไม่กินความถึงแม่ชี สามเณร นักพรต และนักบวชในศาสนาอื่น ๆ

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๘๗/๒๕๔๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า พระภิกษุนั้น จะเรียกร่องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สืบทอดจากสมณเพศมาเรียกร่องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔ นั้น หมายถึงกรณีที่เจ้ามรดกตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ และพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิในการรับมรดกด้วย ได้ฟ้องทายาทคนอื่น ๆ ขอแบ่งมรดก แต่โจทก์ได้รับการยกให้ซึ่งบ้านและที่ดินจาก ล. ในขณะที่ ล. มีชีวิตอยู่โจทก์จึงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินดังกล่าว การฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินของโจทก์จึงมิใช่ฟ้องเรียกร่องเอาส่วนแบ่งทรัพย์มรดกในฐานะทายาทโดยธรรม แม้โจทก์จะเป็นพระภิกษุก็ย่อมมีอำนาจฟ้อง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๑/๒๕๔๕ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ เป็นบทบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุเรียกร่องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมแต่ถ้าพระภิกษุถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้วศาลก็พิพากษาให้พระภิกษุได้รับส่วนแบ่งมรดกด้วย ก็ไม่เป็นการขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒

๓.๑) พระธรรมวินัย

สาระสำคัญ

พระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย ธรรม คือ คำสอนแสดงหลักความจริงและแนะนำความประพฤติ ส่วนวินัย คือ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความประพฤติและกำกับความประพฤติ ธรรมเป็นเครื่องควบคุมใจ วินัยเป็นเครื่องควบคุมกายและวาจา พระภิกษุผู้อุปสมบทในศาสนาของพระพุทธเจ้า จะต้องรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๑๑๔๒๗/๒๕๕๔ ความผิดตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๖ บัญญัติว่า พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัย นั้น หมายความว่าคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้นต้องเป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑)

ลักษณะ ๒ เรื่อง ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม ซึ่งตามกฎหมายเถรสมาคมดังกล่าว ข้อ ๗ มีความว่า การลงนิคหกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การที่คดีนี้เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้พิจารณาลงโทษโดยไม่ปรากฏเหตุขัดข้องที่ทำให้เจ้าคณะตำบลเปือยใหญ่ไม่อาจเป็นผู้พิจารณาได้ จึงไม่เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ คำวินิจฉัยของเจ้าคณะจังหวัดจึงไม่ใช่คำวินิจฉัยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ แม้จำเลยจะทราบคำสั่งและไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ปัญหานี้เป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาสนา มีอำนาจยกขึ้นอ้างได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา ๑๘๕ วรรคหนึ่ง, ๑๙๕ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๒๑๕, ๒๒๕

๒. ฎีกาที่ ๙๘๖๑/๒๕๕๗ การเสพเมณของจำเลยเป็นการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย จึงเป็นอาบัติปาราชิกถือว่าขาดจากความเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว และเมื่อเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะอำเภอได้นำคำวินิจฉัยไปอ่านให้จำเลยฟังเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๒๐ นาฬิกา แม้จำเลยจะไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบคำวินิจฉัยดังกล่าว แต่ก็ถือว่าจำเลยทราบคำวินิจฉัยโดยชอบแล้วซึ่งต้องสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น ตามมาตรา ๒๖ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

๓.๒ ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวของกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๘๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๙๘/๒๕๔๒ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ การสละสมณเพศเพราะถูกจับในข้อหาคดีอาญาแยกได้เป็น ๓ กรณี คือ ๑. เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไว้ควบคุม พนักงานสอบสวนดำเนินการให้สละสมณเพศได้ ๒. พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควร ปล่อยชั่วคราวและไม่ควรมอบตัวให้เจ้าอาวาสรับตัวไป ควบคุม ก็ดำเนินการให้สละสมณเพศได้ และ ๓. พระภิกษุ รูปนั้นไม่ได้สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งหรือเป็นพระจรจัดก็ดำเนินการให้สละสมณเพศได้ กรณีของจำเลยปรากฏว่าร้อยตำรวจโทส.นำจำเลยไปพบพระท.เจ้าอาวาสวัดและมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะและพระภิกษุผู้ใหญ่อีกหลายรูปเพื่อสอบสวนจำเลยแล้วไม่ได้ความชัดว่าขณะนั้นจำเลยจำพรรษาและสังกัดวัดใด จำเลยยินยอมสึกจากการเป็นพระภิกษุโดยเปลื้องจีวร ออกแล้ว แต่งกายด้วยชุดขาวจึงถือได้ว่าจำเลยได้สละสมณเพศแล้วในขณะนั้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๒๙ การที่จำเลยอ้างว่ายินยอมเปลื้องจีวร ออกเพื่อต่อสู้คดีไม่เป็นเหตุให้จำเลยซึ่งได้สละสมณเพศแล้วกลับมาเป็นพระภิกษุใหม่อีก ดังนั้นเมื่อภายหลังต่อมาจำเลยกลับมาแต่งกายเป็นพระภิกษุเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นพระภิกษุจึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๓๙ - ๒๓๔๐/๒๕๓๒ จำเลยนำแถบบันทึกเสียงที่ผู้ชายพูดกับผู้หญิงในลักษณะของการให้สัมภาษณ์เป็นใจความว่าผู้เสียหายได้ลักลอบได้เสียกับ

พระภิกษุ ข. เจ้าอาวาสวัดจอมบึงซึ่งเป็นเจ้าคณะอำเภอ มาเปิดให้บุคคลอื่นฟังที่บ้าน อ.และส. ซึ่งมีใช้ที่สาธารณสถาน เป็นทำนองปรึกษาหารือกันว่าควรจะทำอย่างไรดีเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ต่อพระพุทธศาสนา และหาทางขจัดความมัวหมองในพระพุทธศาสนาให้สิ้นไป หากพระภิกษุ ข. กระทำผิดจริงก็ควรจะต้องสึกออกไป หากไม่จริงก็เอาผิดกับผู้พูดเรื่องนี้และต่อมา ได้มีการร้องเรียนต่อศึกษาธิการอำเภอจอมบึงเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระภิกษุ ข. และได้มีบันทึกเสนอต่อตามลำดับจนกระทั่งถึงเจ้าคณะภาคฝ่ายมหานิกาย จังหวัดราชบุรีเพื่อสอบหาข้อเท็จจริง จึงถือได้ว่าจำเลยไม่ได้มีเจตนาใส่ความผู้เสียหายให้ถูกดูหมิ่นเกลียดชังหรือเสียหายแต่เป็นการกระทำการในการแสดงข้อความโดยสุจริตด้วยความเป็นธรรม อันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำได้ตามป.อ. มาตรา ๓๒๙(๓) ทั้งนี้เพื่อขจัดข่าวลือในทางที่จะทำให้พุทธศาสนาเสื่อมหมดสิ้นไป จำเลยไม่มีความผิด

๓.๓) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สาระสำคัญ

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจำนำ เป็นต้น

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๗/๒๕๔๓ ขณะเจ้าหน้าที่ศาลส่งหมายเรียกและหมายนัดสืบพยานโจทก์ให้แก่จำเลยทั้งสองครั้ง จำเลยได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุและจำพรรษาอยู่ที่วัด ซึ่งห่างจากบ้านจำเลยเพียงประมาณ ๑ กิโลเมตร การเดินทางไปมาสะดวก ที่บ้านจำเลยมีภริยาบุตรสาวและบุตรเขยของจำเลยอาศัยอยู่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักไปทำบุญที่วัดดังกล่าวเป็นประจำ ทั้งในการส่งหมายให้แก่จำเลยทั้งสองครั้งเจ้าหน้าที่พบภริยาจำเลยอยู่ที่บ้าน แต่ภริยาจำเลยไม่ยอมรับหมายแทน จึงได้ปิดหมายไว้ตามคำสั่งศาล แสดงว่าภริยาจำเลยทราบเรื่องการส่งหมายทั้งสองครั้งแล้ว ซึ่งตามปกติวิสัยเรื่องที่มีความสำคัญเช่นนี้ ภริยาจำเลยหรือบุคคลอื่นในบ้านย่อมต้องรีบแจ้งให้จำเลยทราบเรื่อง ดังนั้น การที่จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การในกำหนด และไม่ได้ไปศาลตามวันเวลาที่นัดสืบพยานโจทก์โดยไม่ได้แจ้งเหตุขัดข้องให้ศาลทราบ ย่อมถือได้ว่าจำเลยจงใจขาดนัดยื่นคำให้การและจงใจขาดนัดพิจารณา คดีจึงไม่มีเหตุให้พิจารณาใหม่และรับคำให้การของจำเลย

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๗๘๙/๒๕๓๘ พินัยกรรมของพระภิกษุ ส.ผู้มรณะ ระบุไว้ว่า บรรดาเงินที่ข้าพเจ้ามีอยู่ในขณะนี้และที่จะมีขึ้นหรือได้มาในอนาคตซึ่งได้ฝากไว้ที่ธนาคาร ก. ข. และ ค.เงินทั้งนี้ข้าพเจ้าขอยกให้แก่จำเลยศิษย์ของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว แต่ข้อกำหนดพินัยกรรมดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏสมุดฝากเงินบัญชีเลขที่ ๕๑๐๖ และ ๕๔๕๙ ที่พิพาทซึ่งเป็นเงินส่วนตัวของพระภิกษุ ส. ผู้มรณะ และพินัยกรรมฉบับนี้ทำขึ้นก่อนที่ผู้มรณะจะมีเงินตามบัญชีพิพาททั้งสองบัญชีนั้นข้อกำหนดพินัยกรรมดังกล่าวจึงไม่มีผลบังคับถึงเงินในบัญชีพิพาททั้งสองบัญชีนี้

๓.๔) พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

สาระสำคัญ

กฎหมายที่ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟน รวมไปถึงถึงระบบต่าง ๆ ที่ถูกควบคุมการกระทำระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็น พรบ. คอม ที่ออกมาเพื่อป้องกัน

๔.๑.๑.๒ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน พบว่า

๑. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม^๑

๒. การปกครองสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๔๘๔ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ขึ้น การบริหารคณะสงฆ์ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช, มหาเถรสมาคม, เจ้าคณะใหญ่ ทั้ง ๕ คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก หนใต้เจ้าคณะใหญ่ ธรรมยุต และการปกครองส่วนภูมิภาค มีภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด พระราชบัญญัตินี้ได้ใช้มาเป็นเวลา ๓๐ ปี จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ และมีการได้แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๑๐ ในปัจจุบัน^๒

๓. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นปีที่ ๑๗ ในรัชกาลปัจจุบันและ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน^๓

๔. กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม คำสั่ง กติกา มติ ระเบียบ ที่พระสงฆ์ควรทราบ เพื่อใช้ในคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕^๔

๕. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พุทธศักราช ๒๕๖๑ มาตรา ๙ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๐ ทวิ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน มาตรา ๒๐/๑ เพื่อประโยชน์ในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ให้มีเจ้าคณะใหญ่ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๐/๒ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่ เจ้าคณะใหญ่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๐ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๒๐/๒ (ฉบับที่ ๔) พุทธศักราช ๒๕๖๑ มาตรา ๒๐/๒ การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาคหากมีพระราชดำริ เป็นประการใดให้ดำเนินการไปตามพระราชดำรินั้น สำหรับการแต่งตั้งและถอดถอนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีพระราชดำริเป็นประการอื่น กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ พุทธศักราช ๒๕๔๑ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ตรี มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิแห่งแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๓๕มหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคมไว้ดังนี้ ข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๔ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อที่ ๕ ถึงข้อที่ ๙ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ข้อที่ ๑๐ ถึงข้อที่ ๑๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนจังหวัด ข้อที่ ๑๔ ถึง ข้อที่

^๑สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๒สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๓สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๔สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

๑๘ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนอำเภอ ข้อที่ ๑๙ ถึงข้อที่ ๒๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนตำบล ข้อที่ ๒๔ ถึงข้อที่ ๒๙^๕

๖. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ - พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มหาเถรสมาคม ปกครองและดูแลหน่วยงานพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติอยู่ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพระราชกฤษฎีกา พ.ศ.๒๕๔๐^๖

๗. ในยุคปัจจุบันพระก็มีอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๘ ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และวางระเบียบออกคำสั่งโดยไม่ขัด หรือ แย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย จะเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ นี้มีผลใช้บังคับเป็นเวลานานแล้ว^๗

๘. พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งเจ้าคณะในเขตนั้นๆ^๘

๙. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาราชกิจจานุเบกษา ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๔ กฎกระทรวง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. ๒๕๖๔ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม^๙

๑๐. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน คือ ๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ฉบับปัจจุบัน ๒. กฎมหาเถรสมาคม เช่นเรื่องระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ๓. ระเบียบมหาเถรสมาคม เช่นระเบียบการจัดงานวัด งานมหกรรม ๓. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ๔. พระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พระราชบัญญัติควบคุมการใช้เครื่องเสียง^{๑๐}

๑๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕^{๑๑}

๑๒. พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ.๒๕๖๑^{๑๒}

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๑๓. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ
กฎหมาย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ กฎหมายของเถรสมาคม ระเบียบวินัยการปกครองคณะสงฆ์ของ
แต่ละจังหวัด ระเบียบวินัยการปกครองคณะสงฆ์ของแต่ละวัด^{๑๓}

๑๔. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๑๔}

๑๕. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ประกอบด้วย ๑.
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒. กฎมหาเถรสมาคมฉบับต่าง ๆ ๓. ระเบียบ , ประกาศ มหาเถรสมาคม^{๑๕}

๑๖. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบ คำสั่งของ
คณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคมทุกฉบับ ตลอดถึงพระวินัยทุกสิกขาบท^{๑๖}

๑๗. ในสถานการณ์ปัจจุบันถ้าจะพูดถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์นั้น
ก็จำเป็นที่จะต้องแยกออกเป็น ๒ ส่วน ด้วยกัน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ : กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง
คณะสงฆ์โดยตรง ได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ที่ตราขึ้นใน
รัชสมัยรัชกาลที่ ๕, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่ตราขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ ๘ และ
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ตราขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ ๙ ตลอดจนมีการแก้ไขปรับปรุง
พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีการตราขึ้นเป็นฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๐ และฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๖๑ ในรัชสมัย
รัชกาลที่ ๑๐ ตลอดจนกระทั่ง พระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร พ.ศ. ๒๔๘๗ พระราชบัญญัติว่าด้วย
การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติ
ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๕๙ พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.
๒๕๕๑ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข
พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ
กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้ายและการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทาน
วิสุงคามสีมา ฯลฯ พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้น ส่วนที่ ๒ : เป็นส่วนที่เป็นกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับพระ
สังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้ง การให้ดำรงตำแหน่ง การถอดถอน เช่น กฎมหาเถร
สมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม มติมหาเถรสมาคม ข้อบังคับมหาเถรสมาคม
ประกาศมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ฯลฯ^{๑๗}

๑๘. ส่วนที่ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชกำหนดแก้ไข
เพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.
๒๕๔๑)^{๑๘}

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

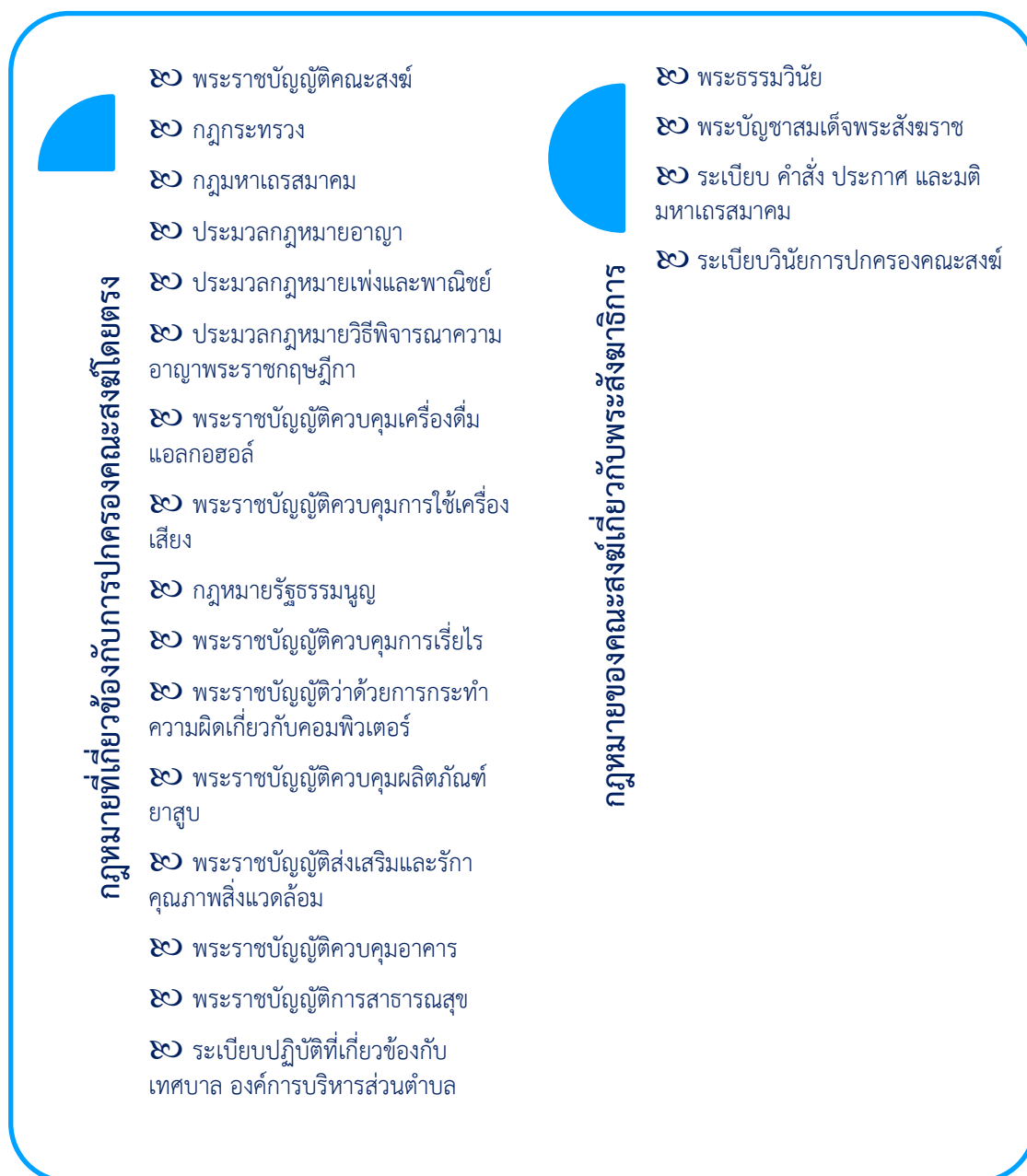
^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ที่	องค์ความรู้	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
		ความถี่ (รูปหรือคน)	ลำดับที่
๑.	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๑๘	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๒.	กฎกระทรวง	๔	๑, ๔, ๕, ๙
๓.	กฎหมายเถรสมาคม	๑๐	๑, ๔, ๕, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘
๔.	ประมวลกฎหมายอาญา	๑	๖
๕.	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	๑	๖
๖.	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๑	๖
๗.	พระราชกฤษฎีกา	๒	๘, ๑๖
๘.	พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช	๔	๙, ๑๕, ๑๖, ๑๗
๙.	ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม	๒	๑๐, ๑๗
๑๐.	พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	๑	๑๐
๑๑.	พระราชบัญญัติควบคุมการใช้เครื่องเสียง	๑	๑๓
๑๒.	กฎหมายรัฐธรรมนูญ	๒	๑๓, ๑๖
๑๓.	ระเบียบวินัยการปกครองคณะสงฆ์	๑	๑๖
๑๔.	พระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร	๑	๑๗
๑๕.	พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์	๑	๑๗
๑๖.	พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ	๑	๑๗
๑๗.	พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	๑	๑๗
๑๘.	พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร	๑	๑๗
๑๙.	พระราชบัญญัติการสาธารณสุข	๑	๑๗
๒๐.	ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล	๑	๑๗

จากตารางที่ ๔.๑ สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

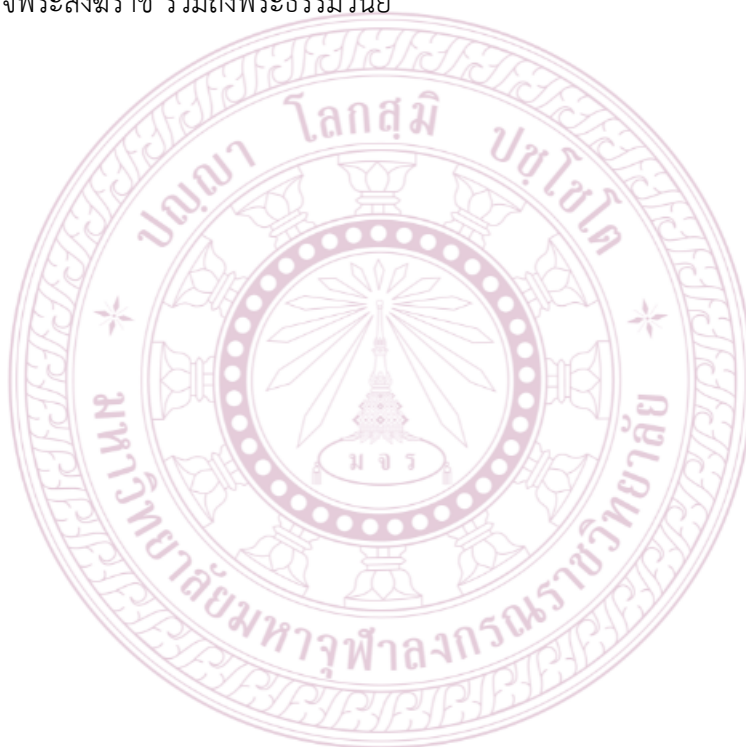
แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน จากแผนภาพที่ ๔.๑ กับประเด็นคำถามการวิจัยที่ว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีกฎหมายใดบ้าง ผู้วิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

ส่วนที่หนึ่ง เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง ประกอบด้วย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมาย

เพ่งและพาณิชย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติ ควบคุม เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พระราชบัญญัติควบคุมการใช้เครื่องเสียง กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ควบคุมการเรียไร พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พระราชบัญญัติ ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติควบคุม อาคาร พระราชบัญญัติการสาธารณสุข รวมถึงระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล องค์การบริหาร ส่วนตำบล เป็นต้น

ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่เป็นกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะ สงฆ์ การแต่งตั้ง การให้ดำรงตำแหน่ง การถอดถอน เช่น กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม มติมหาเถรสมาคม ข้อบังคับมหาเถรสมาคม ประกาศมหาเถรสมาคม พระ บัญชาสมเด็จพะสังฆราช รวมถึงพระธรรมวินัย

๔.๑.๒ กฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือ

ควรทราบ

๔.๑.๒.๑ จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบพบสาระสำคัญ ดังนี้

๑) พระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑ (๑๖) “เจ้าพนักงาน” หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าจะประจำหรือครั้งคราว และไม่ว่าจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา ๔๕ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติรับรองไว้

๑.๑) ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๙๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

๑.๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา มีเจตนารมณ์เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับเป็นหลักในปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมา

๑.๓) กฎมหาเถรสมาคม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตีร ได้ระบุอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมไว้ตอนหนึ่งว่า “มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้”

๑.๔) ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตีร ซึ่งเข้ามาขั้ระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

๒) พระสังฆาธิการในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ตามที่กฎหมายกำหนด ตำแหน่งต่าง ๆ ของพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในข้อ ๔ ได้แก่ ๑) เจ้าคณะใหญ่ ๒) เจ้าคณะภาค ๓) รองเจ้าคณะภาค ๔) เจ้าคณะจังหวัด ๕) รองเจ้าคณะจังหวัด ๖) เจ้าคณะอำเภอ ๗) รองเจ้าคณะอำเภอ ๘) เจ้าคณะตำบล ๙) รองเจ้าคณะตำบล ๑๐) เจ้าอาวาส ๑๑) รองเจ้าอาวาส ๑๒) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

พระสงฆ์สามเณร ซึ่งในฐานะผู้ปกครองหรือผู้บริหารองค์กรสงฆ์ มีกฎหมายกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ควรทราบ ดังต่อไปนี้

๒.๑) ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงการกระทำที่เป็นความผิดและบทลงโทษสำหรับความผิดนั้น ๆ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบของบ้านเมืองกฎหมายอาญาจึงกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรซึ่งกระทำความผิดขึ้น

กฎหมายอาญาของไทยบัญญัติไว้ในรูปประมวลกฎหมาย ในประวัติศาสตร์ประเทศไทยได้เริ่มใช้กฎหมายลักษณะอาญา เมื่อร.ศ. ๑๒๗ ต่อมาสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ให้เหมาะสมและประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งใช้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

๒.๒) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจำนำ เป็นต้น

๒.๓) พระราชบัญญัติเทศบาล

พระราชบัญญัติเทศบาล เป็นพระราชบัญญัติท้องถิ่นในการบริหารราชการในเขตเทศบาล โดยจะมีกฎหมายซึ่งประกาศบังคับใช้เฉพาะในเขตเทศบาล

พระสงฆ์สามเณรซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ ที่มีวัดอยู่เขตเทศบาลต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเทศบาล เพื่อไม่ให้เกิดข้อพิพาท หรือเกิดปัญหาข้อขัดแย้งกับเทศบาล ดังกรณีศึกษา ที่ยกตัวอย่างมา ดังนี้

๒.๔) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ตราขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาเพื่อเป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารของตำบล มี องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ดังกล่าว

๒.๕) ประมวลกฎหมายที่ดิน

ประมวลกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดิน

๒.๖) ประมวลกฎหมายรัชฎาการ

ประมวลกฎหมายรัชฎาการ เป็นกฎหมาย ภาษีฉบับหนึ่ง มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับภาษี ๔ ประเภท ได้แก่ ภาษีเงินได้ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีเฉพาะกาล และอากรแสตมป์ ตัวอย่างในบ้านหน้าที่และการควบคุมของกรมสรรพากร

๒.๗) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับการกระทำความผิดฐานฟอกเงินและดำเนินการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดที่

กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐาน โดยมาตรการที่สำคัญคือ ๑. มาตรการป้องกันโดยการกำหนดให้สถาบันการเงินและผู้ประกอบอาชีพเป็นผู้มีหน้าที่รายงาน และ ๒. มาตรการดำเนินการกับทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพ

๒.๘) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกฎหมายที่กำกับดูแล โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับศุลกากรคือ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่ถือเป็นของต้องกำกัดหรือควบคุมในการนำเข้า การส่งหรือนำออกไปนอก หรือการนำผ่านราชอาณาจักร

๒.๙) กฎมหาเถรสมาคม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ได้รับว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ก็ได้

๒.๑๐) ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ซึ่งเข้ามาขั้บระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

๓) พระสังฆาธิการในฐานะพระภิกษุสงฆ์

พระสังฆาธิการ คือพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ทางการปกครอง ซึ่งคำว่า “พระภิกษุ” ตามมาตรา ๑๖๒๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาความเอาเฉพาะบุคคลผู้อุปสมบทในศาสนาของ พระพุทธเจ้า แต่ไม่กินความถึงแม่ชี สามเณร นักพรต และนักบวชในศาสนาอื่น ๆ

๓.๑) พระธรรมวินัย

พระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย ธรรม คือ คำสอนแสดงหลักความจริงและแนะนำความประพฤติ ส่วนวินัย คือ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความ เป็นอยู่และกำกับความประพฤติ ธรรมเป็นเครื่องควบคุมใจ วินัยเป็นเครื่องควบคุมกายและวาจา พระภิกษุผู้อุปสมบทในศาสนาของพระพุทธเจ้า จะต้องรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

๓.๒) ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวของกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๙๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

๓.๓) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจําหน่าย เป็นต้น

๓.๔) พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

กฎหมายที่ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟน รวมไปถึงระบบต่าง ๆ ที่ถูกควบคุมการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็น พรบ. คอม ที่ออกมาเพื่อป้องกัน และควบคุมการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นได้การใช้คอมพิวเตอร์ หากผู้ใดกระทำความผิดก็ต้องได้รับการลงโทษตามที่ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ ๒๕๖๐ กำหนดไว้

พระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน จะต้องมีความระมัดระวัง ในการกระทำ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความผิดใน พรบ.คอมพิวเตอร์ จากความที่ไม่รู้ หรือไม่ได้ศึกษารายละเอียดใน พรบ.นี้ เพราะฉะนั้น เพื่อให้หลีกเลี่ยงการกระทำความผิด ทั้งจากความตั้งใจและไม่ตั้งใจ พระภิกษุสงฆ์จึงจำเป็นต้องศึกษา พรบ. คอมพิวเตอร์ ให้เข้าใจและครบถ้วน

๔.๑.๒.๒ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ พบว่า

๑. พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์^{๑๙}

๒. พระภิกษุทุกรูปอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งได้วางกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไว้เป็นลำดับขั้นการปกครองและการปกครองคณะสงฆ์ ทุกส่วนทุกชั้นมีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นดังนั้นพระสังฆาธิการควรรู้และปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ.๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๒๐}

๓. มาตรา ๒๐ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม มาตรา ๒๑ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครองดังนี้ (๑) ภาค (๒) จังหวัด (๓) อำเภอ (๔) ตำบล จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม มาตรา ๒๒ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับดังต่อไปนี้ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) เจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอ (๔) เจ้าคณะตำบล เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัดรองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้น ๆ ก็ได้ มาตรา ๒๓ การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และ ไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^{๒๑}

๔. ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม^{๒๒}

๕. อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตริแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) ปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ และในข้อ ๔๑ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๗ พุทธศักราช ๒๕๓๖ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๕แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) ปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ หน้าที่ของเจ้าอาวาส มาตรา ๓๘ อำนาจของเจ้าอาวาส^{๒๓}

๖. อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ มาตรา ๓๒ และมาตรา ๔๖ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ข้อ ๔ ถึง ๑๘ ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ให้มีบรรพชิตเป็นผู้ปกครองตามตำแหน่ง ๑. เจ้าคณะใหญ่ ๒. รองเจ้าคณะใหญ่ ๓. ผู้ช่วยเจ้า

^{๑๙}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๐}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๑}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๒}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๓}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

คณะใหญ่ฝ่ายขวา ๔. ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายซ้าย ๕. ปลัดขวา ๖. ปลัดซ้าย ๗. รองปลัดขวา ๘. รองปลัดซ้าย ๙. ผู้ช่วยปลัดขวา ๑๐. ผู้ช่วยปลัดซ้าย ๑๑. เจ้าอาวาส ๑๒. รองเจ้าอาวาส^{๒๔}

๗. พระสังฆาธิการควรที่จะต้องรับรู้เรื่องหน้าที่ของพระสังฆาธิการให้มากขึ้น และกฎหมายในการปกครองคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น^{๒๕}

๘. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ-หน้าที่ของตน รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ในฐานะพลเมืองด้วย^{๒๖}

๙. พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ราชกิจจานุเบกษา ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๔ กฎกระทรวง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. ๒๕๖๔ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม^{๒๗}

๑๐. พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ ๑. มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่, มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ, มาตรา ๓๙ วัดไม่มีเจ้าอาวาสแต่งตั้ง รก.จร, รวมถึงทราบระดับขั้นการปกครองของตนเองด้วย ๒. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ฉบับปัจจุบัน ๓. กฎมหาเถรสมาคม ทุกฉบับ^{๒๘}

๑๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๐ มาตรา ๔๖^{๒๙}

๑๒. พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์, กฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, กฎมหาเถรสมาคม, ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม, คำพิพากษาศาลฎีกา ที่น่ารู้สำหรับพระสังฆาธิการ^{๓๐}

๑๓. กฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และทุกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองหรือบริหารของฆราวาสและของคณะสงฆ์ที่สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกัน เช่น คดีอาญา เป็นต้น^{๓๑}

๑๔. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตั้งแต่ มาตรา ๒๐-๔๖^{๓๒}

๑๕. กฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ ที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ ประกอบด้วย ๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒. กฎมหาเถรสมาคมฉบับต่าง ๆ ๓. ระเบียบ , ประกาศ มหาเถรสมาคม ๔. ประมวลกฎหมายอาญา หมวด ความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน,ความผิด

^{๒๔}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๕}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๗}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๘}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๙}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๐}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๓๑}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๓๒}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ฐานหมิ่นประมาท , ความผิดฐานบุกรุก, ความผิด พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ ๕. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องเกี่ยวกับ ทางจำเป็น, ภาระจำยอม, หมวดเกี่ยวกับทรัพย์, มรดกของพระภิกษุ เป็นต้น ๖. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่ดิน ๗. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายภาษี และ ๘. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายฟอกเงิน^{๓๓}

๑๖. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบ คำสั่งของคณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคมทุกฉบับ ตลอดถึงพระวินัยทุกสิกขาบท อย่างน้อย ๘๐ % ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบ คำสั่งของคณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคมทุกฉบับ ตลอดถึงพระวินัยทุกสิกขาบท^{๓๔}

๑๗. เป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากที่พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ จะต้องศึกษาและแสวงหาความรู้ทางบทบัญญัติด้านกฎหมาย ไว้ปกครองและคุ้มครองพระศาสนา วัฒนาอารามและพระสงฆ์องค์สามเณร กฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นกฎหมายที่ราชอาณาจักรไทย ประกาศใช้กับพลเมืองภายในราชอาณาจักร อันหมายถึงพระสงฆ์จะต้องเรียนรู้และศึกษาให้เข้าใจด้วย เช่น ๑) ประมวลกฎหมายอาญา พระสงฆ์กับทรัพย์มรดก เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดเกี่ยวกับศาสนาในประมวลกฎหมายอาญา ความผิดฐานเหยียดหยามศาสนา ความผิดฐานก่อความวุ่นวายในที่ประชุมศาสนิกชน ความผิดฐานแต่งกายเป็นพระภิกษุสามเณร ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ การขาดจากความเป็นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ชดคำสั่งเจ้าพนักงาน ดูหมิ่นซึ่งหน้า กฎหมายเกี่ยวกับพระพุทธรูป การบุกรุก การตรวจค้น การจับ การควบคุม การตรวจสอบหมายค้น ฯลฯ ๒) พระราชบัญญัติอันเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ๓) ประมวลกฎหมายที่ดิน^{๓๕}

๑๘. ข้อ ๗ ๑๐ ๑๕ ๒๐ และ ๒๕ ตามลำดับที่ได้กำหนดไว้ในมหาเถรสมาคม^{๓๖}

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถความถี่ในการให้ข้อมูลสำคัญ และสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๓๓}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๔}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๕}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๒ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้

ที่	องค์ความรู้	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
		ความถี่ (รูปหรือคน)	ลำดับที่
๑.	รัฐธรรมนูญ	๒	๑, ๑๓
๒.	ประมวลกฎหมายอาญา	๔	๑, ๘, ๑๓, ๑๗
๓.	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	๒	๑, ๘, ๑๕
๔.	กฎหมายเถรสมาคม	๘	๒, ๓, ๔, ๕, ๗, ๑๐, ๑๒, ๑๕
๕.	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๑๓	๒, ๔, ๕, ๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖
๖.	ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม	๕	๔, ๙, ๑๒, ๑๕, ๑๖
๗.	กฎกระทรวง	๑	๙
๘.	คำพิพากษาศาลฎีกา	๑	๑๒
๙.	พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์	๑	๑๕
๑๐.	ประมวลกฎหมายที่ดิน	๑	๑๕
๑๑.	ประมวลกฎหมายรัษฎากร	๒	๑๕, ๑๗
๑๒.	พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน	๑	๑๕
๑๓.	พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	๑	๑๗

จากตารางที่ ๔.๒ สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้ เป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายรัชฎากร พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์ จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระธรรมวินัย ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

๔.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครอง คณะสงฆ์

๔.๒.๑ สภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

๔.๒.๑.๑ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบสาระสำคัญ ดังนี้

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๘ หมวด มีบทบัญญัติทั้งสิ้น ๕๖ มาตรา มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ สาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. กำหนดให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ (มาตรา ๓)

๒. กำหนดให้ภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ บรรดา กฎกระทรวงสั่งขาดติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบ เกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ในราชกิจจานุเบกษา ให้คงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา ๔)

๓. กำหนดให้บรรดาอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในสังฆานัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุ ตำแหน่งใดหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา ๕)

๔. ได้กำหนดนิยามคำว่า “คณะสงฆ์” หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจาก พระอุปัชฌาย์ ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายฉบับที่บังคับใช้ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้โดย มิได้คำนึงว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

“คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า นักบวชจีนนิกาย (พระจีน) หรือนักบวชอนันนิกาย (พระญวน)

“พระราชาคณะ” หมายความว่า พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

“สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์” หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับการสถาปนาก่อนรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาวันเดียวกันให้ถือตามลำดับที่ได้รับสถาปนา ก่อน (มาตรา ๕ ทวิ)

๕. กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอน สมณศักดิ์และแต่งตั้งคณะกรรมการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๕ ตริ)

๖. หมวด ๑ สมเด็จพระสังฆราช

๖.๑ กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช (มาตรา ๗)

๖.๒ กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรม วินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม (มาตรา ๘)

๖.๓ กำหนดให้กรณีที่มีสมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์ทรง พระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่พักพิงของสมเด็จพระสังฆราช หรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้(มาตรา ๙)

๖.๔ กำหนดให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราช (มาตรา ๑๐)

๖.๕ กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อมรณภาพ พ้นจากความเป็นพระภิกษุลาออก และทรงพระกรุณาโปรดให้ออก (มาตรา ๑๑)

๗. หมวด ๒ มหาเถรสมาคม

๗.๑ กำหนดให้มหาเถรสมาคม ประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ กรรมการอื่นอีกไม่เกิน ๒๐ รูป ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือ พระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์ โดยเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย (มาตรา ๑๒)

๗.๒ กำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๑๓)

๗.๓ กำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราว ละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ (มาตรา ๑๔)

๗.๔ กำหนดให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งเมื่อพ้นจากตำแหน่งตามวาระ มรณภาพ พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ลาออก และพระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้ออก (มาตรา ๑๕)

๗.๕ กำหนดให้พระบรมราชโองการแต่งตั้งหรือเลือกผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือคณะผู้ปฏิบัติ หน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๑๒ และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๕ ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ (มาตรา ๑๕ ทวิ)

๗.๖ กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และ จะมอบหมายให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรืออนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตาม วรคหนึ่งก็ได้(มาตรา ๑๕ ตริ)

๗.๗ กำหนดให้มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อกำหนดโทษ หรือวิธีลงโทษ ทางปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณร ที่ประพฤติดังกล่าวให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครอง ของคณะสงฆ์ก็ได้หากโทษที่ลงถึงขั้นต้องสละสมณเพศต้องสีกภายใน ๓๐ วันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ (มาตรา ๑๕ จัตวา)

๗.๘ กำหนดให้ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมได้หรือไม่อยู่ในที่ประชุม ให้กรรมการซึ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ปฏิบัติหน้าที่แทน (มาตรา ๑๖)

๗.๙ กำหนดให้การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่า กึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม (มาตรา ๑๗)

๗.๑๐ กำหนดให้ในกรณีที่ยังไม่มีกรรมการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่าง ตามมาตรา ๑๕ วรรคสอง ให้ถือว่ามีการแทนที่ที่เหลืออยู่ในขณะนั้น (มาตรา ๑๘)

๗.๑๑ กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือ คณะอนุกรรมการ ฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณากลับกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่ อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย (มาตรา ๑๙)

๘. หมวด ๓ การปกครองคณะสงฆ์

๘.๑ กำหนดให้คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบ การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม (มาตรา ๒๐)

๘.๒ กำหนดให้เพื่อประโยชน์แก่การปกครองสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองสงฆ์ วิธีการแต่งตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม (มาตรา ๒๐/๑)

๘.๓ กำหนดให้การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาค เป็นไปตามพระราชดำริ สำหรับการแต่งตั้งและถอดถอนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ให้ ดำเนินการไปตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีพระราชดำริเป็นประการอื่น (มาตรา ๒๐/๒)

๘.๔ กำหนดให้การจัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล (มาตรา ๒๑)

๘.๕ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น ตามลำดับคือ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล (มาตรา ๒๒)

๘.๖ กำหนดให้การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้า อาวาสพระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม (มาตรา ๒๓)

๙. หมวด ๔ นิคกรรมและการสละสมณเพศ

๙.๑ กำหนดให้พระภิกษุจะต้องรับนิคกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคกรรมตามพระธรรมวินัย (มาตรา ๒๔)

๙.๒ กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์ และ วิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม (มาตรา ๒๕)

๙.๓ กำหนดให้พระภิกษุที่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับ นิคกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ไต่ทราบคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา ๒๖)

๙.๔ กำหนดให้พระภิกษุที่ต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคกรรมนั้นหรือประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม หรือไม่สังกัดอยู่ในวัดใด ไม่มีที่อยู่เป็น

หลัก แหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศต้องสึกภายใน สามวันนับแต่ วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา ๒๗)

๙.๕ กำหนดให้พระภิกษุที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายใน สามวันนับแต่วันที่ได้คดีถึงที่สุด (มาตรา ๒๘)

๙.๖ กำหนดให้พระภิกษุที่ถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับ มอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือ ภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัด ในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้น สละสมณเพศเสียได้ (มาตรา ๒๙)

๙.๗ กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำ พิพากษา หรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้ รายงานให้ศาลทราบถึง การสละสมณเพศนั้น (มาตรา ๓๐)

๑๐. หมวด ๕ วัด

๑๐.๑ กำหนดให้วัดมีสองอย่าง คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนัก สงฆ์ ที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (มาตรา ๓๑)

๑๐.๒ กำหนดให้การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับ พระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิก ให้ตก เป็นศาสนสมบัติกลาง (มาตรา ๓๒)

๑๐.๓ กำหนดให้วัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีหน้าที่ปกครองดูแลรักษา รวมถึงที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และ ทรัพย์สินของวัดนั้น ส่วนการยกวัดร้างขึ้นเป็นพระภิกษุ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง (มาตรา ๓๒ ทวิ)

๑๐.๔ กำหนดให้ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้ ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของ วัดนั้น ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด ที่กลัปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระ ศาสนา (มาตรา ๓๓)

๑๐.๕ กำหนดให้ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ การโอน กรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือ หน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมและ ได้รับคำตอบแทนเป็นคำผาติกรรม จากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว และห้ามมิให้ บุคคลโดยอายุความขึ้นต่อสู้กับวัด หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แล้วแต่กรณี ในเรื่อง ทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ธรณีสงฆ์ หรือ ที่ศาสนสมบัติกลาง นั้นหมายความว่า ไม่อาจอ้างการครอบครอง ปรปักษ์ได้แม้ว่าจะครอบครองมานานเท่าใด ก็ตาม (มาตรา ๓๔)

๑๐.๖ กำหนดให้ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลางเป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อาจ บังคับคดี ได้ (มาตรา ๓๕)

๑๐.๗ กำหนดให้วัดหนึ่งมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ด้วยก็ได้(มาตรา ๓๖) /

๑๐.๘ กำหนดให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (มาตรา ๓๗)

๑๐.๑๐ กำหนดให้เจ้าอาวาสมีอำนาจห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของ เจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด และสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือ ให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วย พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (มาตรา ๓๘)

๑๐.๑๑ กำหนดให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาส ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๙)

๑๑. หมวด ๖ ศาสนสมบัติ

๑๑.๑ กำหนดให้ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ศาสนสมบัติกลางคือ ทรัพย์สิน ของพระศาสนา ซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยให้ถือว่าเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย (มาตรา ๔๐)

๑๑.๒ กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม (มาตรา ๔๑)

๑๒. หมวด ๗ บทกำหนดโทษ

๑๒.๑ กำหนดให้ผู้ที่มิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็น พระอุปัชฌาย์แล้ว แต่ฝ่าฝืนกระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่นโดยมิได้มีอำนาจ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน ๑ ปี(มาตรา ๔๒)

๑๒.๒ กำหนดให้พระภิกษุและสามเณรที่ฝ่าฝืนกฎมหาเถรสมาคมถึงขั้นให้สละสมณเพศ ต้องสึก พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก พระภิกษุผู้ต้อง คำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงต้องให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็น อาจิน ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และต้องคำวินัยยัยสละสมณเพศ พระภิกษุผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลายต้องสึก แต่ฝ่าฝืนไม่สละสมณเพศ รวมถึงการไม่ละ การแต่งกายอย่างเพศบรรพชิต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี (มาตรา ๔๓)

๑๒.๓ กำหนดให้ผู้ที่มีมติสิทธิที่จะได้รับบรรพชาอุปสมบทโดยต้องปาราชิกมาแล้ว แต่มา รับบรรพชาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวความเท็จหรือปิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน หนึ่งปี (มาตรา ๔๔)

๑๒.๔ กำหนดให้ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๔๔ ทวิ)

๑๒.๕ กำหนดให้ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ไทยหรือคณะสงฆ์อื่น อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย หรือความแตกแยกต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๔๔ ตริ)

๑๓. หมวด ๘ เบ็ดเตล็ด

๑๓.๑ กำหนดให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา ๔๕)

๑๓.๒ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์อื่นนอกจากคณะสงฆ์ไทยให้เป็นไปตามกฎกระทรวง (มาตรา ๔๖)

๔.๒.๑.๒ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า

๑. สภาพกฎหมาย หรือระเบียบที่มีปัญหา หรือไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ ความเลื่อมล้ำ และความไม่เท่าเทียมกันในทางปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ไทยเมื่อเทียบกับศาสนาอื่นที่มีศักดิ์เท่าเทียมกันกลับได้รับอภิสิทธิ์ในทางกฎหมายมากกว่าพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเกณฑ์ทหาร การใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น^{๓๗}

๒. น่าจะเป็นที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งมีสาเหตุเช่นปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาโครงสร้างการปกครองเพราะคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕) สาเหตุต่อมาคือการขาดประสิทธิภาพในการปกครองมาจากสาเหตุที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูง ซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์จำนวนมาก ซึ่งด้อยในประสิทธิภาพการทำงานเพราะขาดภาพและยังด้อยความรู้ความสามารถในการปกครองสงฆ์สืบเนื่องจากระบบกลไกคณะสงฆ์ไม่มีการพัฒนาประสิทธิภาพผู้ปกครองคณะสงฆ์ต่อมาสาเหตุของ หลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์นั้นจำเพาะเจาะจงไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์และมีการกำหนดหลักเกณฑ์ผ่านจำนวนเงินเพื่อการสร้างศาสนวัตถุ (ซึ่งปัจจุบันอาจจะเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ไปบ้าง แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร)^{๓๘}

๓. ปัญหาอันเนื่องด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม บางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันเนื่องจากกฎหมายต่างๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๑๔๘๔ แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงมาตามลำดับก็ตาม ก็ยังคงมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน^{๓๙}

๔. ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้ประสบปัญหาด้านโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ ปัญหาเหล่านี้แสดงถึงคณะสงฆ์ผูกติดกับอำนาจรัฐมากเกินไป^{๔๐}

๕. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ มาตรา ๘ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๕ ทวิและใช้ความต่อไปนี้แทน มาตรา ๑๕ ทวิ พระราชโองการตามมาตรา ๑๐ วรรคเจ็ด การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา ๑๒ และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๕ ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ^{๔๑}

^{๓๗}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๘}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๙}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๐}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๔๑}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

๖. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีปัญหาหรือไม่เอื้อต่อการปกครองหมวด ๔ การตั้งวัด หมวด ๕ การรวมวัด หมวด ๖ การย้ายวัด หมวด ๗ การยุบเลิกวัด เป็นต้น^๒

๗. การปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้วยังมีการใช้อำนาจรัฐมาช่วยหนุนส่งเสริมแลป้องกันภัยที่จะเกิดแก่พระธรรมวินัย การใช้อำนาจรัฐเข้ามาดูแลคณะสงฆ์นั้นปรากฏเด่นชัดโดยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕) ซึ่งต่อมาก็มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จนมาถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ในปัจจุบัน^๓

๘. พระภิกษุสงฆ์อยู่ภายใต้หลัก พระธรรมวินัย และกฎหมาย ซึ่งบางครั้งการกระทำผิดพระธรรมวินัย กระแสสังคมและผู้ที่ไม่มีความเข้าใจในพระธรรมวินัยมักเรียกร้องให้ลาสิกขาเท่านั้น อีกทั้งการพิจารณาคดีของประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา ทำให้บางครั้งพระภิกษุถูกบังคับให้ลาสิกขาแม้ว่ายังไม่ได้พิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตน^๔

๙. การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันพบกับสภาพปัญหา ๓ ด้าน คือ ๑. ปัญหาโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ ที่พบว่าการรวมอำนาจไม่มีการกระจายอำนาจตั้งแต่การปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ๒. ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง พบว่า คณะสงฆ์นำโดยพระสังฆาธิการโดยส่วนใหญ่ไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขพระสงฆ์ที่ทำความผิดพระธรรมวินัย จึงยังพบเห็นการทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีกต่อไป ๓. ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ อาทิเช่น การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ไว้ที่ตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น การขาดซึ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัด โดยเลือกที่จะใช้กฎเกณฑ์การเลือกตามกฎเกณฑ์ของมหาเถรสมาคม ขั้นตอนดังกล่าวจึงเป็นการพิจารณาในแนวดิ่ง คือส่งเรื่องขึ้นไปตามลำดับสายการบังคับบัญชา ผลกระทบของการขาดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประชาชนและพระภิกษุสามเณรในวัดคือ ทำให้พระสงฆ์ที่ได้สมณศักดิ์มาไม่ตรงกับความรู้หรือความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและทำให้เกิดขั้นตอนของระบบอุปถัมภ์และปัญหาต่อมาคือการใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์โดยผูกโยงอยู่กับการเน้นจำนวนเงินที่ใช้ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้ใหญ่โต^๕

๑๐. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นกฎหมายหลักในการปกครองคณะสงฆ์ ที่เกาโบราณมีข้อบกพร่อง และช่องว่างสามารถสร้างความเสียหายให้กับพุทธศาสนาหลายประการ เช่นพระสงฆ์ ที่โดยคดีฟ้องร้องยังไม่มีโอกาสต่อสู้คดี ก็ต้องลาสิกขา ไปสู้คดีให้จบเสียก่อน หรือบางข้อกำหนดที่มีช่องว่าง เช่น บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเจ้าอาวาส มีอำนาจสั่งให้ออกไปเสียจากวัด หากเจ้าอาวาสสละอำนาจ ไม่มีมติความเป็นธรรม พระผู้น้อยก็อาจถูกบีบบังคับให้ออกจากวัดด้วยความไม่เป็นธรรมได้ กรณีพระปลอมบวช หรือต้องปราศจากแล้วกลับมาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวเท็จ หรือปิดบังความจริงต่ออุปัชฌาย์ก็ยังมีแนวทาง หรือทางป้องกันอย่างเป็นรูปธรรมไม่ได้ ช่องว่างทางกฎหมายยังมีข้อจำกัด ทางกฎหมายและเปิดโอกาสให้มีการทำลายพระพุทธศาสนาได้ เช่น (๑) การขาด

^๒สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^๓สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^๔สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^๕สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๕.

มาตรการในการคัดกรองผู้ที่เข้ามาบวช และเมื่อเข้ามาบวชแล้ว ก็ขาดการดูแล จากอุปัชฌาย์ จากเจ้าอาวาสสังกัด ตระเวนเร่ร่อน ออกหากิน พระบางรูปพรรษา ๑-๒ ก็ตั้งตัวเป็นเกจิ หรือตามภาคอีสาน เราอาจจะเคยเห็นเกจิเณร จับกลุ่มรับกัจฉนิมนต์ปลุกเสกด้วยซ้ำ (๒) ขาดบทลงโทษแก่ผู้ก่อความเสียหายให้กับพุทธศาสนา โทษสูงสุดที่จะลงโทษแก่ภิกษุอลัชชี ก็แค่ สีก ดังนั้น หากคดีความผิดนั้นมีโทษทางอาญาแผ่นดิน เช่น ยักยอกทรัพย์ เสพยาเสพติด ก็ควรจะได้เพิ่มโทษเพราะว่าได้กระทำความผิดในขณะที่ครองสมณะเพศอยู่ ด้วย (๓) ขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ เพราะกฎหมายฉบับนี้ ได้มอบงานให้อยู่ในความรับผิดชอบของ มหาเถรสมาคมฝ่ายเดียว เมื่อเกิดคดีใหญ่สะท้อนวงการ หรือเป็นที่สนใจของประชาชนวงกว้าง ปรากฏว่ามหาเถร จะไม่ทำอะไร จนกว่าจะเป็นมีวาระประชุม ซึ่งเอาจริง ๆ ก็นานอยู่ (๔) ไม่มีการกำหนดคุณวุฒิการศึกษาของพระสังฆาธิการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรมีการสนับสนุนพระที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นพระสังฆาธิการ อาจจะค่อยๆ เปลี่ยน ก็ได้เช่น พระสังฆาธิการที่แต่งตั้งในปี ๒๕๖๕ เป็นต้นไป ต้องมี วุฒิกศศึกษาขั้นต่ำในระดับ ม.๖ หรือเปรียญ ๓ ดีหน่อยก็ขึ้นปริญญาตรี ขึ้นไป เราต้องยอมรับว่า สมัยนี้ ความรู้แค่ ป.๖ ไม่มีใครรับเข้าทำงานกันแล้ว และความรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษา ก็ไม่มากพอที่จะบริหารวัด หรือทำงานเผยแผ่พุทธศาสนา ทำได้แค่ขอเรียรายเงินบริจาคไปวันๆ เงินที่ได้มาก็บริหารจัดการไม่เป็น ทำบัญชีไม่เป็น แยกเงินวัดไม่เป็น กลายเป็นทุจริตยักยอกเงินวัดไปโดยปริยาย^{๔๖}

๑๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม บางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันเนื่องจากกฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.๑๒๑^{๔๗}

๑๒. คณะสงฆ์ประสบปัญหาโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ สาเหตุการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีสาเหตุมาจากโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่ถูกควบคุมโดยรัฐผ่านพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕) สาเหตุต่อมาคือขาดประสิทธิภาพในการปกครองมาจากสาเหตุที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงซึ่งมีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองคณะสงฆ์จำนวนมากซึ่งด้วยประสิทธิภาพการทำงานเพราะชราภาพและยังด้วยความรู้ความสามารถในการปกครองสงฆ์สืบเนื่องจากระบบกลไกคณะสงฆ์ไม่มีการพัฒนาประสิทธิภาพผู้ปกครองคณะสงฆ์^{๔๘}

๑๓. กรณีที่พระสงฆ์ทำผิดวินัยของสงฆ์แต่มีผลกระทบต่อสังคม และพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการลงโทษ^{๔๙}

^{๔๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๔๗}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๔๘}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๔๙}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๑๔. บางส่วนไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากกฎหมายต่าง ๆ มีพื้นฐานมาจาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑^{๕๐}

๑๕. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคมฉบับต่าง ๆ ที่ให้อำนาจต่าง ๆ ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ รวมทั้งมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะผู้ปกครอง ควรแยกทั้งสามอำนาจออกจากกัน เพื่อถ่วงดุลและคานอำนาจซึ่งกันและกัน^{๕๑}

๑๖. การให้เข้าที่ธรณีสงฆ์ ที่กลบนา หรือที่วัดที่กันไว้จัดประโยชน์และหรือสิ่งปลูกสร้างที่มีกำหนดระยะเวลาเช่าเกินกว่าสามปี จะกระทำได้อต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจาก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ให้วัดสามารถเก็บรักษาเงินไว้ที่วัดเพิ่มจาก"สามพันบาท" เป็น"หนึ่งแสนบาท" สำคัญ "ที่แตกต่างจากกฎกระทรวงเดิม" มีดังนี้ ประเด็นที่ ๑. "การมอบอำนาจให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดประโยชน์แทนวัด" กฎกระทรวงเดิม "ไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับการมอบอำนาจให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดประโยชน์แทนวัดได้" ร่างกฎกระทรวงในเรื่องนี้ "กำหนดให้วัดสามารถมอบอำนาจให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัดทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแทนวัดได้" ประเด็นที่ ๒. "การเก็บรักษาเงินของวัด" กฎกระทรวงเดิม "กำหนดให้การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกิน ๓,๐๐๐ บาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากรณาคาร หรือนิติบุคคลที่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ความเห็นชอบ" ร่างกฎกระทรวงในเรื่องนี้ "กำหนดให้การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกิน "๑๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป" ให้เก็บรักษาโดยฝากรณาคาร หรือวิธีการอื่นใดตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด" ^{๕๒}

๑๗. การปกครองคณะสงฆ์ในส่วนที่มีปัญหานั้น จะเกิดจากบทบัญญัติทางกฎหมายที่บัญญัติ เช่น ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็มีปัญหาในตัวเอง มาตรา ๒๙ ไปกำหนดผู้มีอำนาจไว้เป็นการเฉพาะโดยมิได้เผื่อทางเลือก ถ้าผู้มีอำนาจในการนี้ปฏิเสธ หรือผู้มีอำนาจพิจารณาต้องคดีเสียเองก็ จะไม่สามารถให้ผู้อื่นพิจารณาช่วยเหลือได้ เป็นต้น มาตรา ๓๑ กำหนดให้วัดมี ๒ ประเภท แต่พอเกิดกรณีการฟ้องร้องก็ไปพิจารณาว่าสำนักสงฆ์นั้นมีใช้วัด เป็นต้น มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ การให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่และอำนาจตามมาตราดังกล่าวนั้นก็กำหนดไม่มีความชัดเจน ตลอดจนมิได้กำหนดโทษไว้ด้วย การปฏิบัติจึงไม่ครอบคลุม ในส่วนของพระธรรมวินัยซึ่งเป็นกฎข้อบังคับของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนานั้นได้อยู่แล้ว แต่ถ้าจะให้ดีขึ้นไปและมีการปกป้องพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ก็ น่าที่จะมีการนำสิกขาบทในพระธรรมวินัยมาปรับใช้ในกฎหมายอาญาได้ เช่น พระภิกษุที่ร่วมสังฆาทิเสสที่ ไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา แต่เป็นความผิดตามพระธรรมวินัย ก็น่าที่จะต้องให้รับผิดทางอาญาทั้งฝ่ายภิกษุและสตรีนั้นด้วย เพื่อให้พระธรรมวินัยนั้นดำรงอยู่อย่างบริสุทธิ์ หมายความว่า ในขณะยังดำรงสมณเพศและไปมีสัมพันธ์สวาทกับสตรีหรือสิ่งต้องห้ามตามพระธรรมวินัย ก็พึงให้ต้องโทษตามกฎหมายอาญาทั้งสองฝ่าย สำหรับองค์กรปกครอง เช่น ผู้ปกครองตามลำดับชั้นที่จะเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ปกครองนั้น ถ้าจะให้มีความรู้ ความสามารถทางด้านปกครองที่มีประสิทธิภาพอย่างเข้มแข็ง สมควรที่จะมีการเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์อย่างจริงจัง ตามรูปแบบที่คณะสงฆ์กำหนด โดยไม่มีการผ่อนผัน ละเว้นการปฏิบัติในทุกส่วน เพื่อให้

^{๕๐}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

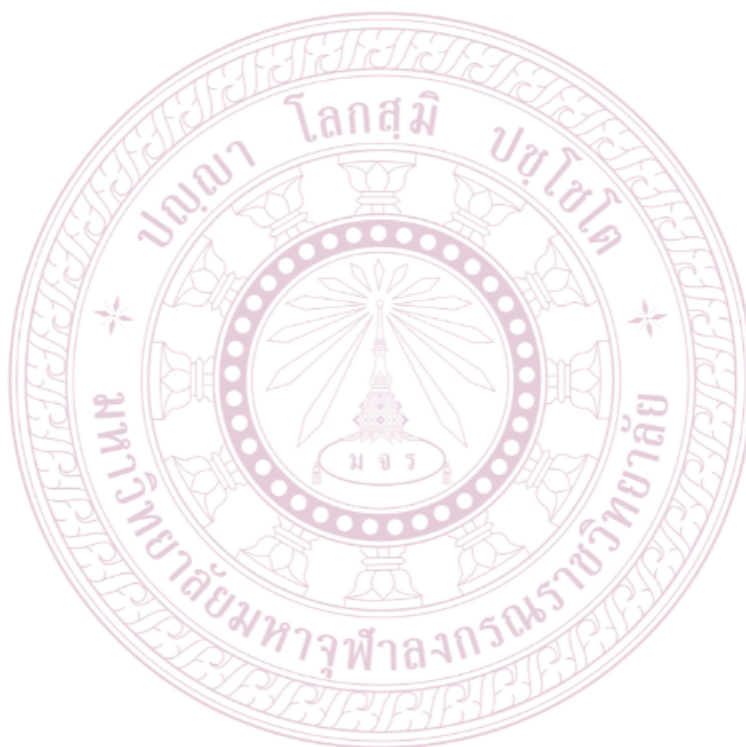
^{๕๑}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๒}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

ได้มาตรฐานเดียวกันทั้งระบบ ส่วนองค์การปกครองคณะสงฆ์ชั้นสูงสุด (จะเป็นตำแหน่งใดก็ได้) พึงมีที่ปรึกษาที่เข้าใจ และมีความเป็นธรรมากิบาล มีความเข้าใจทั้งในพระธรรมวินัยอย่างกระจ่างแจ้ง และเข้าใจในตัวบทกฎหมายอย่างแท้จริงเป็นที่ปรึกษา สามารถชี้แนะ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง ข้อผิดพลาด ปิดสัปดาห์จุดอ่อนของการปกครองคณะสงฆ์ได้อย่างแท้จริง^{๕๓}

๑๘. กฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนมากอยู่ในข้อ ๑๕ กฎมหาเถรสมาคม คือ ๑. ปัญหาโครงสร้างการปกครอง ๒. ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ๓. ปัญหาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของคณะสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์^{๕๔}

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถความถี่ในการให้ข้อมูลสำคัญ และสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๕๓}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๔}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๓ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

ที่	องค์ความรู้	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑.	บางกฎหมายมีสภาพบังคับใช้เฉพาะ นักบวชในทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิด ความเลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติ	๑	๑
๒.	กฎหมายมีลักษณะบังคับให้คณะสงฆ์ บริหารงานแบบรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง	๕	๒, ๔, ๙, ๑๒, ๑๕
๓.	บางกฎหมายมีลักษณะบางประการไม่ เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๙	๓, ๕, ๖, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๗, ๑๘
๔.	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีวิวัฒนาการ การ เปลี่ยนแปลงมาต่อเนื่อง	๑	๗
๕.	ขาดกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิพระภิกษุ สามเณร	๓	๘, ๙, ๑๗
๖.	ขาดกฎหมายที่ลงโทษพระภิกษุสามเณรที่ กระทำความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่เป็น โลกวัชชะ อาทิเช่น การดื่มสุรา เป็นต้น	๓	๑๐, ๑๓, ๑๗
๗.	การให้อำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติเพิ่มมากขึ้น	๑	๑๖

จากตารางที่ ๔.๓ สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ เป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

จากแผนภาพที่ ๔.๓ กับประเด็นคำถามการวิจัยที่ว่า สภาพกฎหมาย หรือระเบียบที่มีปัญหา หรือไม่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ มีกฎหมายข้อใดบ้าง ผู้วิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้

สภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมี ๒ ลักษณะ คือ ๑. มีสภาพที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงมาต่อเนื่อง การให้อำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ๒. มีสภาพไม่เกี่ยวข้อง

การปกครองคณะสงฆ์ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น บางกฎหมายมีสภาพบังคับใช้เฉพาะนักบวชในทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความเลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติ กฎหมายมีลักษณะบังคับให้คณะสงฆ์บริหารงานแบบรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง บางกฎหมายมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ขาดกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิพระภิกษุสามเณร ขาดกฎหมายที่ลงโทษพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่เป็นโลกวิสัย อาทิเช่น การดื่มสุรา เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายต่างๆ ให้ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย

๔.๒.๒ แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า

๑. แนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหรือการปรับปรุงกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ คือ การสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับพระภิกษุโดยให้สิทธิที่เป็นธรรมรองรับให้กับคณะสงฆ์เพื่อความเท่าเทียมกันในฐานะประชาชนพลเมืองที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย^{๕๕}

๒. ในการแก้ไขต้องปรับ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคณะสงฆ์ โดยแก้ที่ปัญหาโครงสร้างการปกครอง มีแนวทางการแยกรัฐออกจากศาสนา กับการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาคาตประสิทธิภาพในการปกครอง รวมอยู่ในแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แล้ว และต่อมาคือ การแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ทุกระดับ การให้พุทธบริษัทมีส่วนร่วมในการวางกฎเกณฑ์และการกำหนดหลักเกณฑ์ของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่จำเป็นต่อการใช้สอยและตามฐานะของวัดและ กำหนดหลักเกณฑ์โดยการเน้นการสร้างศาสนวัตถุที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน^{๕๖}

๓. ควรจะได้รับการพัฒนาในด้านความรู้ให้มากขึ้นและได้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปกครอง ได้ทราบการแสดงบทบาทหน้าที่ในการเข้าใจปัญหาและอุปสรรคสาเหตุและปัจจัยอื่นและทำให้พระสงฆ์สามารถได้พัฒนาสังคม โดยประยุกต์หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนสามารถใช้กลวิธีหรืออุบายโดยใช้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดีผู้วิจัยในฐานะเป็นพระภิกษุอาศัยอยู่ในวัดในพื้นที่^{๕๗}

๔. ปัญหาอย่างที่เหมาะสมออกมากราบพระนอกรีต ก็พอจะชี้วัดว่าคณะสงฆ์ผู้ปกครองคาตประสิทธิภาพการจัดการปกครอง ต้องปกครองตรงนี้ให้มาก ปฏิบัติงานให้เร็วและชัดเจน^{๕๘}

^{๕๕}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๗}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๕๘}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

๕. ในการปกครองคณะสงฆ์และการพัฒนาปรับปรุงนั้นในยุคปัจจุบันทางราชจักรได้เข้ามาแทรกแซงพุทธจักรมากเกินไปแค่อุปถัมภ์ในด้านการศึกษา สาธารณูปการ งบประมาณ เผยแพร่ ให้มีความศรัทธาเลื่อมใสให้มากๆ^{๕๙}

๖. ควรลดเกณฑ์และระเบียบ การปฏิบัติที่ปิดกั้นและข้อห้ามที่ไม่จำเป็นลง เช่น การขอตั้งวัด การก่อสร้างอาคาร กุฏิสงฆ์ เป็นต้น^{๖๐}

๗. การแก้ไขปรับปรุงในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่มีปัญหานั้นมาอย่างยาวนานอย่างเร่งด่วนหากยังคงต้องการเห็นพุทธศาสนาเจริญงอกงามในประเทศไทย^{๖๑}

๘. ในระยะเวลาการสืบหาความจริง ควรมีการจัดตั้งสถานที่สำหรับการประพฤติวัตรหรือปวิสากรรมแบบเข้มข้น จนกว่าจะมีคำตัดสิน หากเป็นพระสังฆาธิการก็ให้พักการปฏิบัติหน้าที่ไปก่อน อย่างไรก็ดีต้องมีการกำหนดแนวปฏิบัติอย่างรอบคอบเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้ง^{๖๒}

๙. สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาล้วนมีการเปลี่ยนแปลงพลวัตอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาก็ต้องก้าวไปแก้ไขให้ทันทั่วทั้งที่และในขณะเดียวกันแนวทางแก้ไขก็ต้องสามารถป้องกันแนวโน้มของสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ๑) แนวทางแก้ไขปัญหาโครงสร้างการปกครอง มี ๒ แนวทาง คือ แนวทางที่ ๑ คือแนวทางของการแยกรัฐออกจากศาสนาเพื่อจัดขอบเขตของอำนาจรัฐและศาสนาให้มีขอบเขตที่ชัดเจนและรวมถึงการพยายามลดอำนาจรัฐที่เข้ามาควบคุมคณะสงฆ์ ส่วนแนวทางที่ ๒ นั้น คือการแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่โดยเน้นการกระจายอำนาจและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน การเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางอนาคตของคณะสงฆ์ ๒) แนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะการขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ส่วนหนึ่งมีคำตอบ อยู่ในส่วนของแนวทางการแก้ไขด้วยการปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แล้ว แต่ก็มีส่วนที่นำเสนอแนวทางในการแก้ไขในส่วนของการศึกษาระบบการศึกษาที่จะช่วยให้ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อทั้งผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองและผู้ปกครองและเอื้อต่อการขับเคลื่อนกลไกทางการปกครองที่มีประสิทธิภาพ ๓) แนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะการแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ คือการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งการปกครอง การปรับปรุงหน่วยงานในการพิจารณาคัดเลือกสมณศักดิ์ใหม่ โดยให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกและวางกฎเกณฑ์ การกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์โดยคำนึงถึงการสร้างศาสนวัตถุที่แสดงถึงความจำเป็นในด้านประโยชน์ใช้สอยและตามฐานะของวัดในพระพุทธศาสนาและกำหนดหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ในด้านสร้างศาสนวัตถุให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์เหล่านี้ก็เพื่อให้สมณศักดิ์เป็นเครื่องชักจูงให้พระสงฆ์นั้นได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบ การคำนึงถึงประโยชน์ร่วมของพุทธบริษัทเป็นสาระสำคัญ^{๖๓}

^{๕๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๕.

๑๐. แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ๑) ผลักดันพระสงฆ์ที่มีความรู้ เข้าสู่โครงสร้างการปกครองสงฆ์ให้มากที่สุด เริ่มจากระดับเล็กๆ ที่ทำได้ง่ายที่สุด คือระดับเจ้าอาวาส โดยอาจจะมีการสอบวัดความรู้เจ้าอาวาส มีการกำหนดคุณสมบัติความรู้ขั้นพื้นฐาน ที่เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน เช่น ระดับ ม.๖, ปธ.๓ ขึ้นไป ถ้าให้ตีความเป็นระดับขั้นปริญญาตรี ในระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ แยกกัน นักก็ควรจัดสอบคุณสมบัติทางธรรม รวมถึงความรู้ในการบริหารจัดการ ไม่ใช่ ใช้เส้นสายผูกมิตรกับพระผู้ใหญ่ จ่ายเงินเพื่อจะได้ตำแหน่ง เพราะพระไม่ใช่พนักงานเมืองทองถิ่น ควรทำเพื่อความเจริญของสังฆมณฑล ๒) กระจายอำนาจการทำงานให้มากขึ้น โดย ก. มหาเถร ก็ยังมีอำนาจในการเป็นที่ปรึกษาและอนุมัติสมณศักดิ์ เหมือนที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ข. เพิ่ม กองงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ บริหารงานระดับสูง หรือระดับนโยบาย ค. เพิ่ม กองงานบริหารกิจการระดับภาค เพื่อแก้ปัญหาในแต่ละภาค อย่างอิสระ^{๖๔}

๑๑. แนวทางการแก้ไขปัญหาคือโครงสร้างการปกครองโดยการแยกรัฐออกจากศาสนา เพราะคณะสงฆ์นี้มุ่งเน้นขึ้นตรงต่อรัฐมากเกินไปจนขาดการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัท^{๖๕}

๑๒. ควรมีปรับปรุงกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์บางข้อให้สอดคล้องสถานการณ์ปัจจุบัน^{๖๖}

๑๓. ควรมีการทบทวนกฎหมายที่มีอยู่กับสภาพการดำรงกิจของสงฆ์ในปัจจุบันที่แตกต่างจากอดีตไปมาก เช่น การใช้โทรศัพท์ การติดต่อสื่อสาร ทางโซเชียลต่าง ๆ ซึ่งควรจะมีการทบทวนการควบคุมระเบียบเหล่านี้ ให้พระสงฆ์ใช้อย่างไรให้เหมาะสม จำเป็นหรือไม่อย่างไร จำเป็นแค่ไหน และวิธีการดูแลควบคุมของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบส่วนนี้ โดยมีคณะกรรมการของสงฆ์เป็นหลักในการพิจารณาเห็นชอบ ใช้ตามหลักของพระพุทธเจ้าที่พิจารณากฎระเบียบของสงฆ์ หรือความผิดของสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อนำมาถ่วงถ่วงอีกครั้ง แต่ไม่ใช่ต้องเห็นด้วยทั้งหมด ซึ่งต้องอธิบายให้ประชาชนได้เข้าใจเช่นกัน^{๖๗}

๑๔. ให้คณะสงฆ์มีอำนาจตัดสินใจสูงสุด^{๖๘}

๑๕. แนวทางการแก้ไขปัญหาคือของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วย ๑. ต้องมีการจัดทำร่างกฎหมายใหม่ ๒. ผู้ปกครองในระดับสูงต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาปรับปรุง เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาในอนาคต^{๖๙}

๑๖. คณะสงฆ์ควรมีคณะนิติกรสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญห และให้ข้อเสนอแนะพระสงฆ์ผู้จะเป็นพระสงฆ์ให้การรู้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กฎ ระเบียบ คำสั่งของคณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคมทุกฉบับ ตลอดถึงพระวินัยทุกสิกขาบท^{๗๐}

๑๗. ถ้าเป็นการที่ดีที่สุดเพื่อให้การธำรงพระศาสนาเป็นไปอย่างเข้มแข็งและแข็งแรง พึงมีการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันทั้งหมด และดำเนินการยกร่างใหม่ทั้งฉบับ โดยให้มี

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๖๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

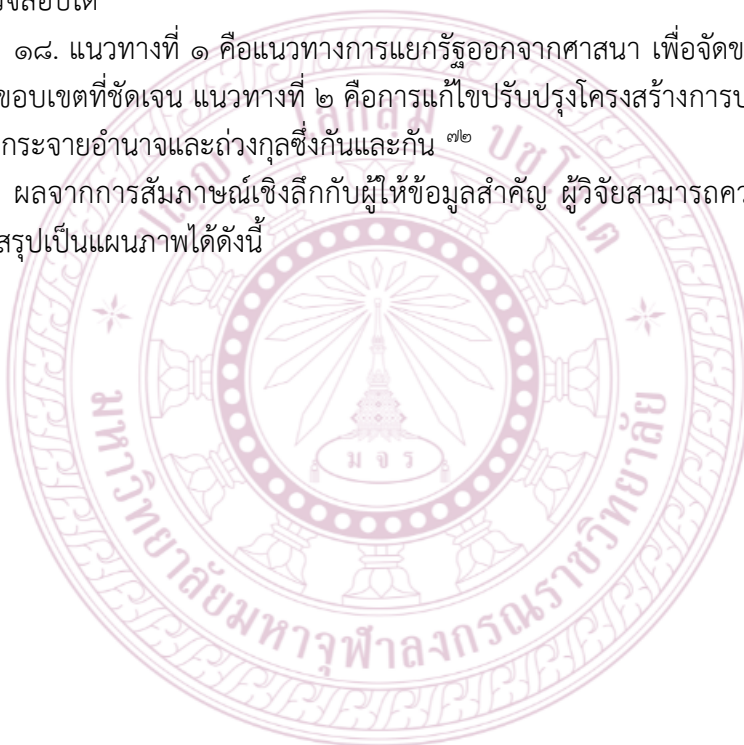
^{๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

การประชาพิจารณาในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ทั้งพระภิกษุ สามเณร แม่ชี ไวยาวัจกร พุทธศาสนิกชนและผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด โดยการรับฟังเสียงสะท้อนอย่างเป็นระบบ ถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลานานเพียงใดก็จำเป็นที่จะต้องดำเนินการ และเมื่อมีการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคมก็จะถูกยกเลิกไปโดยปริยาย และให้มีการยกร่างใหม่ทั้งหมด โดยเน้นไปที่การกระจายอำนาจและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ไม่ควรรวมอำนาจไว้ที่จุดเดียว การเปิดโอกาสให้พุทธบริษัทเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางอนาคตของคณะสงฆ์ มีการแบ่งอำนาจหน้าที่ของคณะสงฆ์สูงสุดหรือมหาเถรสมาคม(มส.) กับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ(พศ.) ให้ชัดเจน อาจจะมีรูปแบบเป็นองค์กรอิสระหรือรูปแบบใดที่เหมาะสมกับกาลสมัย มีโครงสร้าง ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย แผนงาน และโครงการในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้^{๗๑}

๑๘. แนวทางที่ ๑ คือแนวทางการแยกรัฐออกจากศาสนา เพื่อจัดขอบเขตอำนาจรัฐและศาสนาให้มีขอบเขตที่ชัดเจน แนวทางที่ ๒ คือการแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยเน้นการกระจายอำนาจและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ^{๗๒}

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถความถี่ในการให้ข้อมูลสำคัญ และสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๗๑}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

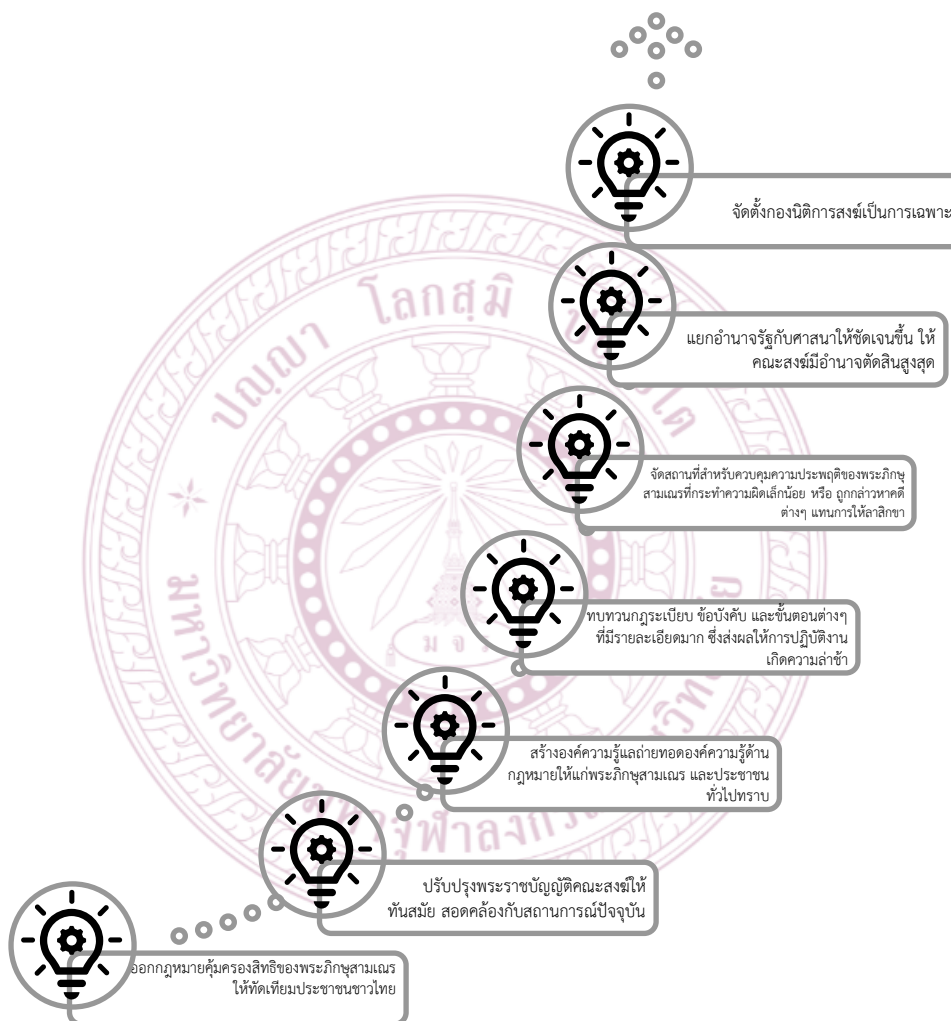
^{๗๒}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๔ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมายสำหรับการปกครอง
คณะสงฆ์

ที่	องค์ความรู้	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑.	ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุ สามเณรให้ทัดเทียมประชาชนชาวไทย	๑	๑
๒.	ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๙	๒, ๕, ๗, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๗, ๑๘
๓.	สร้างองค์ความรู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกฎหมายให้แก่พระภิกษุสามเณร และ ประชาชนทั่วไปทราบ	๓	๓, ๙, ๑๐
๔.	ทบทวนกฎระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอน ต่างๆ ที่มีรายละเอียดมาก ซึ่งส่งผลให้การ ปฏิบัติงานเกิดความล่าช้า	๒	๖, ๙
๕.	จัดสถานที่สำหรับควบคุมความประพฤติ ของพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิด เล็กน้อย หรือ ถูกกล่าวหาคดีต่างๆ แทน การให้ลาสิกขา	๑	๘
๖.	แยกอำนาจรัฐกับศาสนาให้ชัดเจนขึ้น	๓	๙, ๑๑, ๑๘
๗.	ให้คณะสงฆ์มีอำนาจตัดสินสูงสุด	๑	๑๔
๘.	จัดตั้งกองนิติการสงฆ์เป็นการเฉพาะ	๑	๑๖

จากตารางที่ ๔.๔ สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ เป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

แผนภาพที่ ๔.๔ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมาย
สำหรับการปกครองคณะสงฆ์

จากแผนภาพที่ ๔.๔ กับประเด็นคำถามการวิจัยที่ว่า แนวทางในการแก้ไขปัญห หรือ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหรือการปรับปรุงกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์เป็นอย่างไร ผู้วิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้

แนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมี ๘ แนวทาง ได้แก่

๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๒. สร้างองค์ความรู้แลถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกฎหมายให้แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปทราบ

๓. แยกอำนาจรัฐกับศาสนาให้ชัดเจนขึ้น

๔. ทบทวนกฎระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนต่างๆ ที่มีรายละเอียดมาก ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดความล่าช้า

๕. ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุสามเณรให้ทัดเทียมประชาชนชาวไทย

๖. จัดสถานที่สำหรับควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดเล็กน้อย หรือ ถูกกล่าวหาคดีต่างๆ แทนการให้ลาสิกขา

๗. ให้คณะสงฆ์มีอำนาจตัดสินสูงสุด

๘. จัดตั้งกองนิติการสงฆ์เป็นการเฉพาะ

๔.๓ นำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง พบว่า

๑. กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง คือ กฎหมายที่มีอยู่นั้นมากพออยู่แล้ว แต่การนำไปใช้ปฏิบัติให้ได้ผลมากกว่านั้นเป็นสิ่งสำคัญ^{๗๓}

๒. ควรจะเพิ่มเติมใน กฎหมายอาญา โดยเฉพาะความผิดของพระสงฆ์บางรูปที่ทำผิดวินัย แล้วสึกออกไปโดยไม่มีความผิดอะไร (เพียงแค่สึกออกไปโดยกบฏโกยประโยชน์ในขณะบวช) และเพิ่มเติมในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย เพื่อนำทรัพย์สินพระที่ประพฤติผิดเมื่อมาบวชแล้วสึกออกไปมาเป็นของสงฆ์^{๗๔}

๓. กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อลดความเสี่ยงพระต้องสึกลาสิกขา เนื่องจากเข้าเกณฑ์ ตาม พรบ คณะสงฆ์กฎหมายอาญา มาตรา ๑๖๑. ๑. ภิกษุล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ๒. ภิกษุไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวันหนึ่ง ๓. ภิกษุไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ๔. ภิกษุต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ๕. ภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ๖. ภิกษุต้องจำคุก กักขัง หรือขังตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล^{๗๕}

๔. หลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ ให้ดูผลงานมากกว่าปัจจัย ผู้ที่ทำงานจริงๆ จะได้มีกำลังใจทำต่อไปไม่ท้อ^{๗๖}

๕. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๕) ปีพุทธศักราช ๒๕๖๕ ว่าด้วย มาตรา ๑๕ ทวิ ให้ยกเลิกความใน

^{๗๓}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๔}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๕}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๗๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

มาตรา ๗ และใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน มาตรา ๑๕ ทวิ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้มหาเถรสมาคมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ^{๗๗}

๖. กฎหมายที่ว่าด้วยพระวินยาธิการ ควรให้มีบทบาทมากกว่านี้และควรเพิ่มอำนาจในการควบคุมพระที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมได้รวดเร็วกว่าปัจจุบัน^{๗๘}

๗. เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ไม่เคยมีประสบการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีแต่ประสบการณ์มิชฉาติฐิ ๒ แนวทาง หรือการปกครองแบบเผด็จการ ๒ ขั้ว^{๗๙}

๘. ในประเด็นนี้มีความเห็นว่า ก่อนที่จะกำหนดให้มีกฎหมายใดเพิ่มเติม เราควรหันมามองศักยภาพของบุคลากรทางคณะสงฆ์เสียก่อนว่า ปัจจุบันนี้มีความรู้ความสามารถ หรือความเข้าใจในกฎหมาย บทบาท หน้าที่ ในปัจจุบันที่มีอยู่ มากน้อยเพียงใด เนื่องจากปัจจุบันปัญหาไม่ได้อยู่ที่กฎนั้นมีไม่เพียงพอ แต่ปัญหาอยู่ที่ความเข้าใจและการบังคับใช้เสียมากกว่า ข้อเสนอแนะที่อยากให้มี คือให้มีวิทยาลัยพระสังฆาธิการ โดยเป็นการอบรมอย่างเข้มข้น รวมทั้งมีการสอบเพื่อรับประกาศนียบัตร โดยเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ^{๘๐}

๙. กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม คือ ๑. ปรับเปลี่ยนจากการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจของมหาเถรสมาคม ที่ต้องรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของพระสงฆ์สามเณรประมาณเกือบสามแสนรูป ที่มีทั้งหน้าที่ บริหาร นิติบัญญัติ ต่ลาการ มาเป็นการกระจายอำนาจ ๒. ปรับและพัฒนาการคัดเลือกผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อการปกครองสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยกำลังกาย สติปัญญา เวลา ความรู้ ความสามารถ ความกระตือรือร้น ในการขับเคลื่อนการทำงาน ๓. ปรับหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและความเหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ ให้มีการพิจารณาจากบทบาทการส่งเสริมพุทธบริษัทและสังคม^{๘๑}

๑๐. กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง คือ ๑) กฎหมายที่สนับสนุนการศึกษาของพระเณร เช่นการจัดการศึกษาระดับ มัธยม ปีที่ ๑-๓ เองภายในวัด โดยใช้ลักษณะโฮมสคูล หรืออาจจะ ผ่อนผันผู้เรียน กศน.(การศึกษานอกโรงเรียน) ที่เป็นสามเณรอายุ ๑๓ ปีขึ้นไปให้สามารถ เรียน กศน.ม.ต้น ได้ (ปัจจุบันกำหนดให้ เด็กที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป สมัครเรียน กศน.) เพราะผมประสบปัญหา สามเณร จบ ป.๖ แล้วไม่อยากเรียนบาลี สึกออก ไปเรียน ม. ๑ ทุกปี ๒) กฎหมายหลักเกณฑ์การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ เริ่มตั้งแต่ระดับ จร. จต. จอ. ซึ่งเป็นพระภิกษุสายปกครอง ยังขาดความคิดเห็นร่วมจากประชาชน และพระภิกษุสามเณรในวัด บางแห่งแต่งตั้งโดยเลือกจากพวกพ้อง โดยอ้างถึงความสนิทสนมที่จะทำงานร่วมกัน และเกิดเป็นระบบอุปถัมภ์ เมื่อผู้ใหญ่ทำ

^{๗๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๗๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๗๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๘๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๕.

ผิดกฎหมายก็ไม่กล้าฟ้อง หรือฟ้องก็ถูกสกัดจากพรรคพวก พระด้อยความรู้ ก็จะทำให้ฝ่ายต่อสัการะได้ง่าย ส่งผลให้การปกครองคณะสงฆ์แอ่ง^{๘๒}

๑๑. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือว่ามีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันสงฆ์^{๘๓}

๑๒. ควรมีกฎหมายที่ส่งเสริมด้านการศึกษาคณะสงฆ์^{๘๔}

๑๓. ในส่วนของกฎหมายคิดว่า มีเสถียรภาพต่อการปกครองพออยู่แล้ว แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือการนำไปใช้ ควบคุม ดูแลและปฏิบัติมากกว่า ของคณะสงฆ์แต่ละหน้าที่ ต้องเพิ่มเติมพัฒนา ผู้ที่จะนำไปใช้ และควบคุม เช่น เจ้าอาวาส พระผู้ใหญ่ส่วนปกครอง สำนักพุทธ ฯ ประจำจังหวัด ให้เข้าใจในเนื้อหา กฎหมาย ระเบียบวินัย ให้เข้าใจอย่างถูกต้องตรงกัน มีศักยภาพในการปกครอง พระสงฆ์^{๘๕}

๑๔. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือว่ามีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา^{๘๖}

๑๕. กฎหมายปกครองของคณะสงฆ์ โดยให้มีศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์สำหรับการพิจารณาตีปกครองทางสงฆ์ที่ผู้ปกครองใช้อำนาจไม่ชอบธรรม ในการแต่งตั้งถอดถอน หรือปลดพระสังฆาธิการ จึงควรมีสถาปการปกครองแผนกคดีสงฆ์โดยเฉพาะ โดยมีผู้พิพากษาอาชีพร่วมกับผู้มีความรู้หรือนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นองค์คณะตุลาการ ซึ่งต้องมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ และกฎหมายคุ้มครองปกป้องพระพุทธศาสนาที่เนื้อหาในการให้ความคุ้มครองพระพุทธศาสนา ปกป้องผู้ที่มีเจตนา ตั้งใจกลั่นแกล้งทำให้พระศาสนาเสียหาย^{๘๗}

๑๖. กฎหมายเท่าที่มีอยู่ก็เข้มแข็งอยู่แล้ว แต่ผู้ปฏิบัติไม่รู้กฎหมาย สมควรให้ผู้ปฏิบัติเรียนรู้เรื่องกฎหมาย^{๘๘}

๑๗. กฎหมายที่พึงมีและสมควรมีอย่างยิ่งได้แก่ กฎการเข้าสู่ตำแหน่งต้องผ่านการฝึกฝนในโรงเรียนพระสังฆาธิการทั้งขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สภาพปัญหาที่แท้จริง ดังเช่นโรงเรียนนายอำเภอ โรงเรียนผู้บริหารภาครัฐ โดยนำหลักสูตรของภาครัฐ ภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้กับผู้บริหารคณะสงฆ์ก็จะทำให้เกิดประโยชน์ และได้เครือข่ายอย่างกว้างขวาง มีการฝึกทดสอบกรณีตัวอย่างให้ลองใช้แก้ปัญหา ฉะนั้น ถ้าทุกรัฐได้ผ่านการฝึกอบรมการแก้ปัญหา ก็จะกระทำได้อย่างรวดเร็ว ไม่คั่งค้าง หมักหมม ดังเช่นในยุคปัจจุบัน กฎหมายที่ทำให้พระที่ ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมเสียได้รับบทลงโทษ เช่นกรณีกฎหมายที่ประเทศลาวพระที่เสพเมถุนต้องจำคุก

^{๘๒}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๘๓}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๘๔}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๕}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๖}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๗}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๘๘}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

๖ เดือน - ๓ ปี ปรับตั้งแต่ ๕๐๐,๐๐๐ - ๓,๐๐๐,๐๐๐ กีบ โดยหญิงหรือชายที่ได้สมัครใจจะถูก
ลงโทษในสถานเดียวกัน^{๘๙}

๑๘. กฎหมายของคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และกฎหมายมหาเถร
สมาคมทุกข้อนั้น ดีทุกอย่างอยู่แล้ว แต่ควรเพิ่มปรับปรุงในกฎหมายนั้น เกิดความเข้มแข็งขึ้น^{๙๐}

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถความถี่ในการให้ข้อมูล
สำคัญ และสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๘๙}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๙๐}สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๕ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง

ที่	องค์ความรู้	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑.	คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง	๒	๑, ๑๓
๒.	เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลกวัชชะ	๒	๒, ๑๗
๓.	เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดลหุโทษ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลากศึกษา	๑	๓
๔.	กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม	๒	๔, ๙
๕.	ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์	๕	๕, ๗, ๑๑, ๑๔, ๑๘
๖.	เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาศึกษา	๑	๖
๗.	พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสังฆาธิการ	๕	๘, ๙, ๑๖, ๑๗
๘.	ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร	๑	๙
๙.	เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร	๒	๑๐, ๑๒
๑๐.	ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๑	๑๐
๑๑.	จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ	๑	๑๕
๑๒.	ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ	๑	๑๕

จากตารางที่ ๔.๕ สามารถสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง เป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง

จากแผนภาพที่ ๔.๕ กับประเด็นคำถามการวิจัยที่ว่า กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง มีกฎหมายฉบับใดบ้าง ผู้วิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้

กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง ได้แก่

๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์
๒. พัฒนาคณะความรู้พระสังฆาธิการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสังฆาธิการ
๓. คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง
๔. เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลกวิสัย
๕. กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม
๖. เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร
๗. เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาศึกษา
๘. เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดลหุโทษ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลาสิกขา
๙. ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร
๑๐. ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
๑๑. จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ
๑๒. ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาสภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ ๓) เพื่อนำเสนอกฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๕.๑.๑.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ **ส่วนที่หนึ่ง** เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง ประกอบด้วย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พระราชบัญญัติควบคุมการใช้เครื่องเสียง กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พระราชบัญญัติการสาธารณสุข รวมถึงระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น **ส่วนที่สอง** เป็นส่วนที่เป็นกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้ง การให้ดำรงตำแหน่ง การถอดถอน เช่น กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม มติมหาเถรสมาคม ข้อบังคับมหาเถรสมาคม ประกาศมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช รวมถึงพระธรรมวินัย

๕.๑.๑.๒ กฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ **สถานะที่หนึ่ง** ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน ต้องรู้กฎหมายทุกสถานะที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม เป็นต้น **สถานะที่สอง** ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ

ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติเทศบาล พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายราชการ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม **สถานะที่สาม** ในฐานะพระภิกษุสงฆ์ จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระธรรมวินัย ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

๕.๑.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์

๕.๑.๒.๑ สภาพกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมี ๒ ลักษณะ คือ ๑. มีสภาพที่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงมาต่อเนื่อง การให้อำนาจสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ๒. มีสภาพไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น บางกฎหมายมีสภาพบังคับใช้เฉพาะนักบวชในทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความเลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติ กฎหมายมีลักษณะบังคับให้คณะสงฆ์บริหารงานแบบรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง บางกฎหมายมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ขาดกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิพระภิกษุสามเณร ขาดกฎหมายที่ลงโทษพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่เป็นโลกวัชชะ อาทิเช่น การดื่มสุรา เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายต่างๆ ให้ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย

๕.๑.๒.๒ แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมี ๘ แนวทาง ได้แก่ ๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๒. สร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกฎหมายให้แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปทราบ ๓. แยกอำนาจรัฐกับศาสนาให้ชัดเจนขึ้น ๔. ทบทวนกฎระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนต่างๆ ที่มีรายละเอียดมาก ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดความล่าช้า ๕. ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุสามเณรให้ทัดเทียมประชาชนชาวไทย ๖. จัดสถานที่สำหรับควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดเล็กน้อย หรือ ถูกกล่าวหาคดีต่างๆ แทนการให้ลาสิกขา ๗. ให้คณะสงฆ์มีอำนาจตัดสินสูงสุด ๘. จัดตั้งกองนิติการสงฆ์เป็นการเฉพาะ

๕.๑.๓ กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง ได้แก่ ๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์ ๒. พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสังฆาธิการ ๓. คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง ๔. เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลกวัชชะ ๕. กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม ๖. เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ๗. เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาศิการ

๘. เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดลหุโทษ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลาสิกขา ๙. ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร ๑๐. ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๑๑. จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ ๑๒. ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กับส่วนที่เป็นพระสังฆาธิการในฐานะผู้ปกครองคณะสงฆ์ เช่น กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบมหาเถรสมาคม รวมถึงพระธรรมวินัย เป็นต้น ส่วนกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ สถานะที่หนึ่ง ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน สถานะที่สอง ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ และ สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการควรมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม รวมถึงในฐานะต่างๆ ที่แตกต่างกัน เพราะอาจส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระวีระชาติ อีรสิริโช (เพ็งแจ่ม) และพระมหามิตร ฐิตปญโญ ที่กล่าวว่า การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน นอกจากอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยแล้วยังต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายต่างๆ ทางบ้านเมือง สถานการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคมสงฆ์ปัจจุบันทำให้เป็นที่น่าสนใจที่ว่า กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศไทย มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม เหมาะสมต่อสถานะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทยหรือไม่ เพราะเหตุใดกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการทำงานและการใช้ชีวิตของพระสงฆ์จึงเกิดขึ้น ข้อดีของการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ก็คือในยุคสมัยปัจจุบันการลงโทษพระภิกษุสงฆ์ต้องเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ ในอดีตพบว่าบทบัญญัติลงโทษพระสงฆ์ที่กระทำความผิดทั้งในด้านกระบวนการและเนื้อหาไม่ประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันที่กระบวนการไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งสภาพบังคับและเนื้อหาในการลงโทษก็เบาบางทำให้พระภิกษุที่กระทำความผิดไม่เกิดความเกรงกลัว ส่วนข้อเสียของการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีผลเสียต่อการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยสมัยปัจจุบัน ได้แก่ เมื่อนำมาบังคับใช้กับพระสงฆ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาของกฎหมายได้ทำร้ายพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์มาแล้ว และการบังคับใช้กฎหมายบางฉบับได้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสถานะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทยซึ่งจะอาจเกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในอนาคต^๑

๕.๑.๒ สภาพกฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ มี ๒ ลักษณะ คือ ๑. มีสภาพที่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ เช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

^๑พระวีระชาติ อีรสิริโช (เพ็งแจ่ม) และพระมหามิตร ฐิตปญโญ, “การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”, วารสารธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๒): ๒๕๕-๒๖๔.

ที่มีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ๒. มีสภาพไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น บางกฎหมายมีสภาพบังคับใช้เฉพาะนักบวชในทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความเลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติ เป็นต้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับคณะสงฆ์ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายต่างๆ ให้ทันสมัยกับยุคปัจจุบัน รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสิทธินิติธาดา ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพทางกฎหมายของวัดที่มีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์” ผลของการวิจัยพบว่า สถานภาพความเป็นนิติบุคคลของวัดในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นและเป็นผลจากบทบัญญัติตามมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่บัญญัติว่า วัดมีสองอย่าง ได้แก่ (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (๒) สำนักสงฆ์ และในวรรค สองบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยสถานภาพความเป็นนิติบุคคลของวัดใน พระพุทธศาสนานั้น เป็นนิติบุคคลในทางกฎหมายมหาชน ซึ่งแตกต่างจากความเป็นนิติ บุคคลของศาสนสถานในศาสนาอื่นที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน โดยมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของการจัดตั้งและการสิ้นสุดของนิติบุคคลซึ่งเป็นไปโดยผลของ กฎหมาย การใช้อำนาจมหาชน ในการดำเนินงานของวัด ความสัมพันธ์กับนิติบุคคลอื่น ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน และวัตถุประสงค์ที่มุ่งต่อประโยชน์ของมหาชนหรือประโยชน์ สาธารณะ ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสถานภาพความเป็นนิติบุคคลของวัดและสำนักสงฆ์ เกิดขึ้นจากการที่ส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรคณะสงฆ์ ต่างมีความเห็น ร่วมกันว่า การที่กฎหมายบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ย่อมต้องหมายถึงวัดทั้งสอง อย่างคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางคำ พิพากษาของศาลฎีกาซึ่งได้มีคำ วินิจฉัยว่าวัดหรือสำนักสงฆ์ที่แม้จะมีได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา แต่เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายแล้ว ก็มีสถานะเป็นนิติบุคคล อย่างไรก็ตามต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๖๕/๒๕๕๔ กลับแนวทาง คำพิพากษาเดิมเสีย โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยในประเด็นความเป็นนิติบุคคลของวัดว่า วัดที่ จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลได้ต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้วเท่านั้น ซึ่งคำวินิจฉัย ดังกล่าวนี้อาจมีผลทำให้วัดที่มีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อการดำเนินการ ทั้งในด้านสิทธิ หน้าที่ การทำนิติกรรมสัญญา การฟ้องคดี การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ รวมทั้งสถานภาพ ของเจ้าอาวาส^๒

๕.๑.๓ กฎหมายคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน ได้แก่ ๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์ ๒. พัฒนาองค์ความรู้พระสังฆาธิการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสังฆาธิการ ๓. คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่อง ๔. เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลกวัชชะ ๕. กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม ๖. เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ๗. เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาธิการ ๘. เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดลหุโทษ หรือผู้ถูก

^๒พระสิทธินิติธาดา, “สถานภาพทางกฎหมายของวัดที่มีได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์”, วารสารรามคำแหง, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๕๓-๘๑.

กล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลากлика ๙. ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร ๑๐. ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๑๑. จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ ๑๒. พลิกดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์โดยเฉพาะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยการบริหารที่เกื้อหนุนการคงอยู่ของพุทธศาสนาในประเทศไทย” ผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารที่เกื้อหนุนการคงอยู่ของศาสนาพุทธในประเทศไทย ด้านการจัดการวัดเชิงพุทธ ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสวัดในการบูรณาการหลักการบริหารกับหลักพุทธธรรม ด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ในกิจกรรมสงฆ์โดยแท้ยึดพระธรรมวินัย ยึดกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม ด้านบทบาทหน้าที่พุทธบริษัท มีการศึกษาพระธรรมวินัยให้รู้แจ้งเห็นจริงก่อนเผยแผ่ ปัจจุบันเป็นแบบตั้งรับแทนที่จะจาริกไปเผยแผ่ การเสื่อมของพุทธศาสนาเกิดจากพุทธบริษัทส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเนื้อหาหลักพุทธธรรม และ ๓) แนวทางที่เกื้อหนุนการคงอยู่ของพุทธศาสนาในประเทศไทย ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ประเด็นที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผ่านการทำประชาพิจารณ์
๒. เพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง ที่เอาผิดพระภิกษุสามเณรที่กระทำความผิดโลกวัชชะ
๓. กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความดีความชอบให้ชัดเจน และนำไปใช้อย่างเท่าเทียม
๔. เพิ่มเติมกฎหมายที่สนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร
๕. เพิ่มเติมกฎหมายที่รองรับพระวินยาธิการ
๖. เพิ่มเติมกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระภิกษุสามเณรผู้กระทำความผิดลหุโทษ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยไม่ต้องลากлика
๗. ปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จากรวมศูนย์ เป็นการกระจายอำนาจการบริหาร
๘. ปรับปรุงกฎเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

^๓ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, “ปัจจัยการบริหารที่เกื้อหนุนการคงอยู่ของพุทธศาสนาในประเทศไทย”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๓): ๒๗๓-๒๘๕.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. จัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์เป็นการเฉพาะ

๒. ผลักดันพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองแผนกคดีสงฆ์และวิธีพิจารณาคดีสงฆ์
โดยเฉพาะ

๓. พัฒนานองค์ความรู้พระสงฆ์วิชาการ โดยจัดตั้งเป็นวิทยาลัยพระสงฆ์วิชาการ

๔. คณะสงฆ์กำกับติดตามผลการนำกฎหมายมาบังคับใช้กับพระภิกษุสามเณรอย่าง
ต่อเนื่อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา
การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๒. ควรศึกษาการพัฒนาระบบเชิงโครงสร้างเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา
การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๑. ควรศึกษากลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การ
เผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑ หนังสือ :

กรมการศาสนา. พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

_____ . พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กฤษฎา บุญสมิต. พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาอก กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสาม

ดวง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๔๙.

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๖.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๑.

บุญร่วม เทียมจันทร์. เจ้าอาวาสเจ้าพนักงาน ใครกำหนด?. กรุงเทพมหานคร: สามดีพริ้นติ้ง อีคิว
เม้นท์, ๒๕๔๖.

บุญศรี พานะจิตต์. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวาน

กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

ประยูร กาญจนกุล. คำบรรยายกฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ปลื้ม โชติขจรยางกูร. คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๕๓.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ). คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระ

ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____ . คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท

สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙.

_____ . สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : จรูญการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

เพชร จารุสกุล. ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. เล่ม ๒ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๘.

ภัทรพร สิริกาญจน์. หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคัมภีร์สวนโณ ในการพัฒนาชุมชน. สถาบันไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

มานพ พลไพรินทร์. คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๒ หลักสูตรนักธรรม ชั้นโท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. นวโกวาท ฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. “ศาสนจักรกับอาณาจักร : ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับ อำนาจการเมือง.” เอกสารประกอบการสัมมนา “สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลง ของสังคมไทย” จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ หน้า ๑๗.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. คติพระ คติความ กฎหมายเกี่ยวกับพระสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎหมายและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๖๒.

แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

๒. วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ณัฐพร จินดาสวัสดิ์. “การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา: มหาเถรสมาคม.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘.

พระมหาอชิรวิชญานันท์ อริยเมธิโก. “บทบาทของพระราชาธรรมโสภณในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาอุทัย ฐิติเมธี. “ศึกษาคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พูนศักดิ์ ชูตาภา. “ปัญหาการบริหารงานของมหาเถรสมาคม ศึกษาปัญหาด้านการจัดการโครงสร้างองค์การ”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

สมบูรณ์ วชิรบูรณ์สุข. “การควบคุมการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยศาลปกครอง”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

สวัสต์ มานิตย์. “ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีวัด พระธรรมกาย.” **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

สุนทร มณีสวัสต์. “สถานะทางกฎหมายของวัดไทย.” **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ไสว จิตเพียร. “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย: ศึกษากรณีปัญหาองค์กร ทางตุลาการและวิธีพิจารณาความอาชญากรรม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕.” **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

อุทัย นิลโกสีย์. “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย.” **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

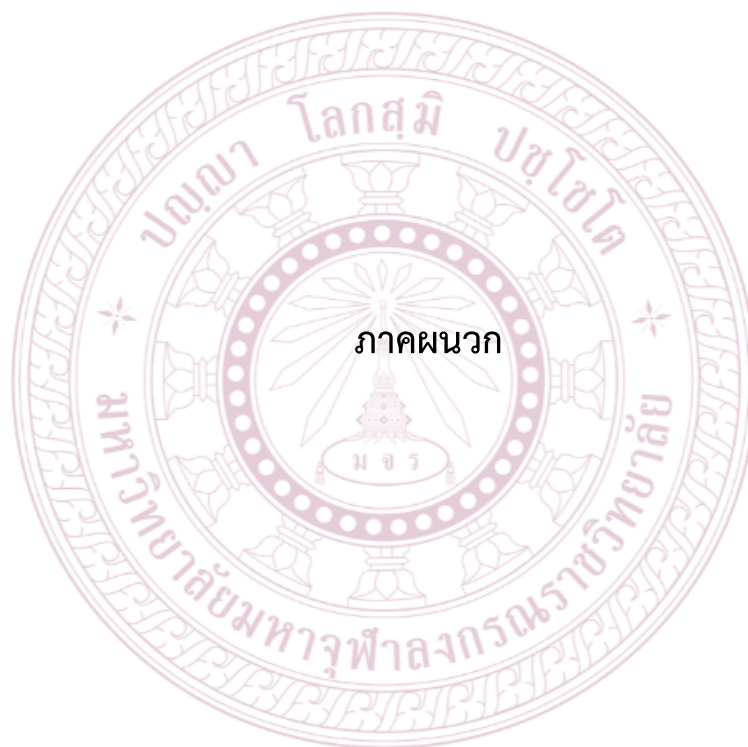
๓. วารสาร

กฤตติการ ยุวนะเดมิย์. “การปกครองคณะสงฆ์ไทย.” วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม ๒๐ ตอนที่ ๓. อภิญา เพื่อพุทธสกุล. “ศาสนทัศน์ของชุมชนเมืองสมัยใหม่ ศึกษากรณีวัด พระธรรมกาย.” **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ม.ค. - เม.ย. ๒๕๔๑.

๔. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. “พ.ร.บ. สงฆ์กับอนาคตพระพุทธศาสนาของไทย” เสขิยธรรม [ออนไลน์] ๑๖ ย่อหน้า. แหล่งที่มา http://www.mahabunhome.com/prb_budhthai.html [๑๘ กันยายน ๒๕๖๔].

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สถิติบุคลากรและศาสนสถานทางศาสนาในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=๕๖ [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือนำ

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ชินวโส ธรรมทาง
พระครูวินัยธรเอก

พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๖-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๖.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเทพสิมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ขอรับทราบ
ที่วัดระฆังโฆสิตาราม
พร้อมทั้งรับทราบ
พระครูวินัยธรเอก
พระครูวินัยธรเอก

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

/เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา
๒๒ เมษายน ๒๕๖๕

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓-๖๓๕๙๕๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๖.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระราชวิมลโมลี เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ๖. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)

นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย”
เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวัง
เป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ชินวโส
พระครูวินัยธรเอก

พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๖-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระครูสุนทรพจนบัณฑิต เจ้าคณะอำเภอหนองม จังหวัดนครศรีธรรมราช
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

วิจิตร วิจิตรวิทย์
น.ช. วิจิตร
วิจิตรวิทย์

พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๓-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระครูภาวนาจันทคุณ เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส, ผศ.ดร.
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ : ๐๙๓๓-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระครูปริยัตยาภิรม เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส สังกัด หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบันไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ชินวิโส

Dep. Pr. S. H.

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๓-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวโร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ใบนี้ส่งมาขอ (ลว)

พระเทพปริยัติ
๒๐/๓/๖๕

พระครูวินัยธรเอก ชินวโร, ผศ.ดร.)

นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ : ๐๙๓๓-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระศรีธรรมโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขออนุญาตขอเก็บเข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓๒-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขออนุมัติขอเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)

นักวิจัย

(พระเทพรัตนนายก)

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๙๓-๖๓๕๙๕๑๕

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว.๐๗๘

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระเทพสิงหราชจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระผม พระครูวินัยธรเอก ฉายา ชินวิโส อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในสังคมไทย” เลขที่สัญญา ว. ๐๐๙/๒๕๖๕ ความทราบแล้วนั้น

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากพระเดชพระคุณ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และกราบขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.)
นักวิจัย

ผู้ประสานงาน :

โทรศัพท์ต่อ : ๐๙๓๓-๖๓๕๙๕๑๕

ภาคผนวก ข
แบบสัณณภาพ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลสำคัญจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมายคณะสงฆ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักวิชาการศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายคณะสงฆ์ หรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านกฎหมายคณะสงฆ์ คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปสังเคราะห์ข้อมูล แล้วสร้างแนวทางส่งเสริมกฎหมายเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน ต่อไป

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน มีจำนวน ๒ ข้อ

ส่วนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างการสังเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน มีจำนวน ๒ ข้อ

ส่วนที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมกฎหมายเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน มีจำนวนข้อ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการบันทึกเสียง จัดบันทึก และถ่ายภาพระหว่างทำการสัมภาษณ์ทุกขั้นตอน เพื่อประกอบรายงานการวิจัย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาเอื้อเฟื้อข้อมูลทางวิชาการเป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล

- ๑) ชื่อ-ฉายา-นามสกุล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....
- ๒) ที่อยู่.....
- ๓) ตำแหน่ง.....
- ๔) สังกัด.....
- ๕) เบอร์โทรศัพท์.....

ส่วนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน มีจำนวน ๕ ข้อ

๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีกฎหมายใดข้อบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๒ พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบกฎหมายที่นำมาใช้บริหารหรือปกครองคณะสงฆ์ข้อใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๓ สภาพกฎหมาย หรือระเบียบที่มีปัญหา หรือไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์ มีกฎหมายข้อใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๔ แนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหรือการปรับปรุงกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการปกครองคณะสงฆ์อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๒.๕ กฎหมายที่ควรมี หรือควรเพิ่มเติม เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งมีกฎหมาย
อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัย

ภาคนวก ค
ภาพประกอบ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระธรรมวชิรมณี (บุญชิต ป.ธ.๙)
เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภโณ)
เจ้าคณะภาค ๑๓ กรรมการมหาเถรสมาคม
๙ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพรัตนนายก (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

พระศรีธรรมโสภณ (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)
รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพปริยัติ (สะอาด ป.ธ.๗)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ)
รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระครูสุนทรพจนบัณฑิต (สหัส ฐิตสาโร)
เจ้าคณะอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
๕ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูภาวนาจันทคุณ (กริธา จันทสาโร)
เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๕ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูปริยัตยาภิรม (สมบุรณ์ ป.ธ.๔)
เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูปริยัติคุณาวุธ (เสรี ป.ธ.๔)
รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖ เมษายน ๒๕๖๕

พระเทพสิมามาภรณ์ (วันชัย)
เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา
๒๒ เมษายน ๒๕๖๕

พระราชวิมลโมลี (มานพ ป.ธ.๙)
เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระธรรมรัตนมงคล
เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

พระเทพสิทธิวิมล
เจ้าคณะภาค ๑๕
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระราชพรหมจริยคุณ (สุเทพ)
เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

พระศรีปริยัติธาดา (ทองสา ป.ธ.๙)
รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระภาวนาวิสุทธิโสภณ
เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระครูพิศิษฐ์ประทาน (ประยูร นนทิโย)
รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ผู้ให้ข้อมูล ลำดับที่	รายนาม	ตำแหน่ง	วันที่
๑	พระเทพรัตนนายก (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน	๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕
๒	พระศรีธรรมโสภณ (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)	รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน	๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕
๓	พระเทพปริยัติ (สะอาด ป.ธ.๗)	เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่	๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕
๔	พระเทพสังฆวาจจารย์ (โสภณ โสภโณ)	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่	๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕
๕	พระครูสุนทรพจนบัณฑิต (สหัส ฐิตสาโร)	เจ้าคณะอำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช	๕ เมษายน ๒๕๖๕
๖	พระครูภาวนาจันทคุณ (กริธา จันทสาโร)	เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง จังหวัดนครศรีธรรมราช	๕ เมษายน ๒๕๖๕
๗	พระครูปริยัตยาภิรม (สมบุญ ป.ธ.๔)	เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๖ เมษายน ๒๕๖๕
๘	พระครูปริยัติคุณาวุธ (เสรี ป.ธ.๔)	รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี	๖ เมษายน ๒๕๖๕
๙	พระเทพสีมาภรณ์ (วันชัย)	เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา	๒๒ เมษายน ๒๕๖๕
๑๐	พระราชวิมลโมลี (มานพ ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์	๒๓ เมษายน ๒๕๖๕
๑๑	พระราชพรหมจริยคุณ (สุเทพ)	เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด	๒๓ เมษายน ๒๕๖๕
๑๒	พระพลากร สมมงคล,ดร.	ประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๑๓	ดร.รัชฎากร เอี่ยมอำไพ	อาจารย์ / ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาศักยภาพคน	๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๑๔	พระศรีปริยัติธาดา (ทองสา ป.ธ.๙)	รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์	๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๑๕	พระธรรมรัตนมงคล (นพปฎล)	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕ มีนาคม ๒๕๖๕
๑๖	พระญาณไตรโลก (สมคิด)	รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕ มีนาคม ๒๕๖๕
๑๗	พระเมธีวราภรณ์ (เชิดชัย)	รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕ มีนาคม ๒๕๖๕
๑๘	พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภโณ)	เจ้าคณะภาค ๑๓ กรรมการมหาเถรสมาคม	๙ มีนาคม ๒๕๖๕
๑๙	ปัญญาธิสาร องค์กรปรัชญากุล	อาจารย์, หนายความ	๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๒๐	พระธรรมวชิรมณี (บุญชิต ป.ธ.๙)	เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร	๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๒๑	พระครูพิศิษฐ์ประจันนาค (ประยูร นนทิโย)	รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๒๒	พระเทพสิทธิวิมล	เจ้าคณะภาค ๑๕	๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๒๓	พระภาวนาวิสุทธิโสภณ	เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม	๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ภาคผนวก จ
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบเรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระผม พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๙๑๑๖๔๕

ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” ซึ่งเป็นผู้งานวิจัยของ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส (เฉยประทุม), ผศ.ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดีดังนี้

นำผลการวิจัยไปถ่ายทอดให้แก่คณะคณะสงฆ์ ณ ศาลาการเปรียญวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งผลให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์เพิ่มมากขึ้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน)

รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา

การนำผลการวิจัยไปกราบเรียนถวาย เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์
ประธานฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก

กรรมการมหาเถรสมาคม

ณ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

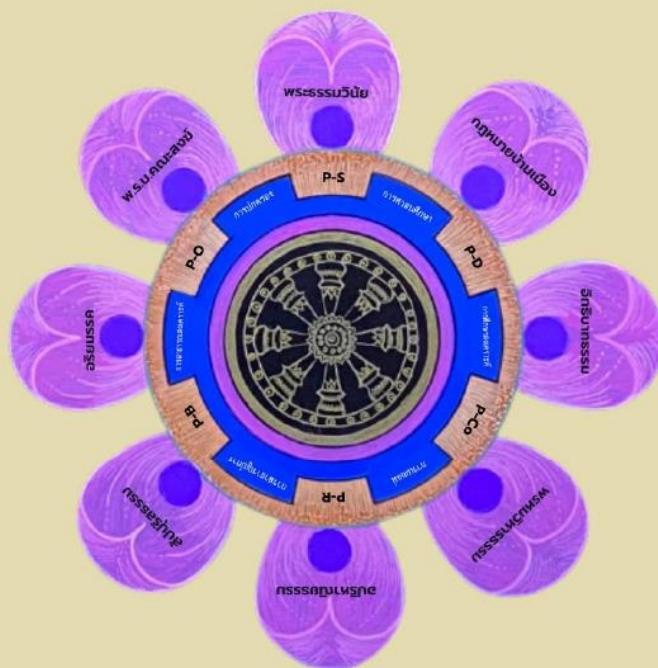
การนำผลการวิจัยไปใช้ในการอบรมพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ณ วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑ กรกฎาคม ๒๕๖๕

กฎหมายเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ LAW OF SANGHA ADMINISTRATIVE

เรียบเรียงโดย
พระครูวินัยธรเอก ชินวโส, ฝศ.ดร. และคณะ

ส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
ปีงบประมาณ ๒๕๖๕
MCU RS ๕๐๐๗๖๕๐๐๕

กฎหมายเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ Law of Sangha Administrative

เรียบเรียงโดย

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร. และคณะ

ส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง

การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน
Systematic Structural Development for Strength Sangha Administration

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ปีงบประมาณ ๒๕๖๕

MCU RS ๘๐๐๗๖๕๐๐๙

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

Nation Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.และคณะ

กฎหมายเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ = Law of Sangha Administrative.—พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565.

64 หน้า.

1. พุทธศาสนา—วิจัย. 2. วิจัย. I. ชื่อเรื่อง.

294.3072

ISBN 978-616-300-507-6

ที่ปรึกษา:

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

พระปลัดระพีณ พุทธิสาร, ผศ.ดร.

ผู้แต่ง:

พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.

พระอุดมสิทธิธนายก, รศ.ดร.

ออกแบบปก:

พระมหาสมชาย ขนติสรโณ

พิมพ์ครั้งแรก:

กันยายน ๒๕๖๕

จำนวนพิมพ์:

๓๐๐ เล่ม

จำนวนหน้า:

๖๔ หน้า

พิมพ์ที่:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ ม.๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

๑๓๑๗๐ โทร. ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓

<http://pbs.mcu.ac.th>

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำสังเคราะห์มาจากรายงานการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์กฎหมายเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งในยุคปัจจุบัน” พบว่า กฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ

สถานะที่หนึ่ง ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สถานะที่สอง ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติเทศบาล พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายรัชฎาการ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์ จึงควรรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ พระธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

คณะผู้จัดทำหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ต่อไป

คณะผู้จัดทำ
สิงหาคม ๒๕๖๕

สารบัญ	
	หน้า
บทนำ	๑
๑. พระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน	๓
๑.๑ ประมวลกฎหมายอาญา	๗
๑.๒ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์	๙
๑.๓ กฎมหาเถรสมาคม	๑๑
๑.๔ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม	๑๔
๒. พระสังฆาธิการในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์	๑๖
๒.๑ ประมวลกฎหมายอาญา	๑๗
๒.๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	๒๐
๒.๓ พระราชบัญญัติเทศบาล	๒๒
๒.๔ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล	๒๕
๒.๕ ประมวลกฎหมายที่ดิน	๒๘
๒.๖ ประมวลกฎหมายรัชฎาการ	๓๑
๒.๗ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน	๓๔
๒.๘ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	๓๗
๒.๙ กฎมหาเถรสมาคม	๓๙
๒.๑๐ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม	๔๒
๓. พระสังฆาธิการในฐานะพระภิกษุสงฆ์	๔๔
๓.๑ พระธรรมวินัย	๔๗
๓.๒ ประมวลกฎหมายอาญา	๔๙
๓.๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	๕๒
๓.๔ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์	๕๔
ภาคผนวก	
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๕๗
รายนามผู้จัดทำ	๖๐

กฎหมายเพื่อการบริหารคณะสงฆ์

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีมาแล้ว ตั้งแต่พุทธกาล หลักที่ใช้ คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จดับขันธ ประินิพพานแล้ว เกิดความ ไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการ ทำปฐมสังคายนาขึ้นที่เมืองราชคฤห์โดยมีพระมหากัสสปะ เป็นประธานการบริหารคณะสงฆ์ก็เรียบร้อย มาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถ้อยลัทธิต่างกัน เกิดความ ไม่เรียบร้อย ขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา

รูปแบบการจัดองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้หลักพระธรรมวินัยในการปกครองแล้ว ยังต้องใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองอีกด้วย กฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการจัดรูปแบบองค์กรการปกครองสงฆ์ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นอกจากนี้ยังมีการใช้ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ประกอบรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์อีกด้วยรูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

"พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่ง

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์

พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งหมายความสงบเรียบร้อยมุ่งความเจริญงอกงามและมุ่งความสามัคคีปรองดอง

เพื่อให้การปรองดองคณะสงฆ์นั้น ดำเนินไปสงบสุขเรียบร้อย และดีงาม มีกฎหมายที่พระสังฆาธิการควรรู้หรือควรทราบ แบ่งออกเป็น ๓ สถานะคือ

สถานะที่หนึ่ง ในฐานะพระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน

สถานะที่สอง ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์

สถานะที่สาม ในฐานะพระภิกษุสงฆ์

ซึ่งในแต่ละสถานะของพระสังฆาธิการ มีกฎหมายที่ควรรู้แตกต่างกันออกไป โดยได้มีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมในส่วนต่อไป

สถานะเจ้าพนักงาน

ประมวลกฎหมายอาญา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง
มหาเถรสมาคม

๑. พระสังฆาธิการเป็นเจ้าพนักงาน

ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑ (๑๖) “เจ้าพนักงาน” หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าเป็นประจำหรือครั้งคราว และไม่ว่าจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา ๔๕ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติรับรองไว้

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๒๐๐๓-๒๐๐๕/๒๕๐๐ ขณะเกิดเหตุจำเลยเป็นพระภิกษุได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่การงานในทางทุจริต เรียกเอาเงินสินบนในการให้เช่าที่ดินของวัดมีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานรับสินบน การที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ว่า พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายลักษณะอาญานั้น บ่งชี้ถึงอำนาจและหน้าที่ กล่าวคือเมื่อมีอำนาจในวัดเหมือนเจ้าพนักงานแล้ว หากกระทำความผิดในหน้าที่ก็จะต้องเป็นผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานกระทำความผิดด้วย

๒. ฎีกาที่ ๓๐๔/๒๕๑๗ พระภิกษุจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส เวลาไปไหนไม่ลาเจ้าอาวาสนาบุคคลภายนอกและพระภิกษุวัดอื่นมาพำนักในกุฏิของจำเลย ไม่ปฏิบัติกิจทางสงฆ์

๕

ตามที่เจ้าอาวาสบอก เจ้าอาวาสมีคำสั่งให้ออกจากวัดภายใน ๕ วัน จำเลยทราบแล้ว ครบกำหนดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร จำเลยจึงต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๖๘

๓. ฎีกาที่ ๔๔๙๙/๒๕๓๙ คณะสงฆ์ผู้พิจารณาชั้นต้นมีคำวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยให้จำเลยสึกจากการเป็นพระภิกษุ จำเลยได้ยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยดังกล่าวต่อคณะสงฆ์ การยื่นอุทธรณ์จะกระทำโดยชอบหรือไม่ก็ไม่เป็นเหตุให้จำเลยซึ่งได้สึกจากการเป็นพระภิกษุไปแล้วกลับมาเป็นพระภิกษุใหม่อีก การที่จำเลยแต่งกายเป็นพระภิกษุเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นพระภิกษุและไม่ยอมออกไปจากวัดตามคำสั่งของเจ้าอาวาสวัดดังกล่าว จึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๐๘, ๓๖๘ วรรคแรก พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๕ มาตรา ๓๘(๑), ๔๕

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว เมื่อกระทำความผิดย่อมได้รับโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดาเสมือนเจ้าพนักงาน

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกาที่ 2003-2005/2500

ฎีกาที่ 304/2517

ฎีกาที่ 4499/2539

๑.๑ ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวของกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๙๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๓๗๐/๒๕๗๐ ผู้ถือศีลกินเจ ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณวัดนั้น เมื่อก่อความรำคาญให้เป็นที่รังเกียจ หรือไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอธิการผู้ปกครองวัด เจ้าอธิการมีอำนาจฟ้องขับไล่ได้ เจ้าอธิการฟ้องขับไล่จำเลยออกจากวัด จำเลยจะยกระเบียบราชการ ระหว่างวัดกับกระทรวงธรรมการ ในข้อที่ว่าไม่ให้ฟ้องก่อนได้รับอนุญาต ขึ้นคัดฟ้องของโจทก์นั้นไม่ได้ ตามกฎหมายบทกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๕

๒. ฎีกาที่ ๕๓๘/๒๕๑๒ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ตามกฎหมายในการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ย่อมมีสิทธิที่จะพิเคราะห์สั่งการในการซ่อมวิหารซึ่งชำรุด ว่าจะเป็นการสมควรประการใด เมื่อเจ้าอาวาสเห็นว่า การซ่อมแซมควรหันหน้าวิหารและพระประธานไปทางทิศตะวันออก เพื่อให้เป็นแนวเดียวกับโบสถ์ เป็นระเบียบตามแผนผังของคณะสงฆ์ ใครจะอ้างความศรัทธา ผ่าฝืนเข้าซ่อมวิหารโดยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาสนั้นมิได้ หากยังขัดขึ้นเข้าซ่อมโดยพลการ เจ้าอาวาสย่อมมีสิทธิยับยั้งขัดขวางได้ โดยไม่เป็นการทำละเมิดด้วยการใช้สิทธิอันมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น

๓. ฎีกาที่ ๑๔๙๕/๒๕๑๗ จำเลยที่ ๑ เป็นเจ้าอาวาส สั่งให้จำเลยที่ ๒ กับพวก รื้อกุฏิ ๖ หลังรวมทั้งกุฏิที่จำเลยที่ ๑ และกุฏิที่พระภิกษุโจทก์อาศัยเพื่อไปปลูกรวมกับกุฏิอื่น ให้เป็นกลุ่มเดียวกันเป็นการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ซึ่งจำเลยที่ ๑ ในฐานะเจ้าอาวาสมีอำนาจกระทำได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (๑) การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดฐานบุกรุก

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งในฐานะเป็นเจ้าพนักงาน

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกาที่ 370/2470

ฎีกาที่ 1495/2517

ฎีกาที่ 538/2512

๑.๒ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือ กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา มีเจตนารมณ์เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับเป็นหลักในปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมา

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๘๐-๑๕๘๕/๒๕๕๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑ วรรคสาม บัญญัติเพียงว่าให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไปเท่านั้น มิได้บังคับว่าการกระทำกิจการแทนวัดจะต้องประทับตราสำคัญของวัดด้วย ดังนั้นแม้หนังสือมอบอำนาจที่พระราชสุธรรมาภรณ์มอบอำนาจให้ ป. มีอำนาจฟ้องคดีและทำนิติกรรมสัญญาใดๆ แทนวัดโจทก์ที่ ๑ จะมีพระราชสุธรรมาภรณ์ลงลายมือชื่อโดยมิได้ประทับตราสำคัญของโจทก์ที่ ๑ ไว้ด้วย ก็มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย โจทก์ที่ ๒ ซึ่งเป็นผู้รับมอบอำนาจช่วงจาก ป. จึงมีอำนาจฟ้องคดีแทนโจทก์ที่ ๑ ได้

การทำหนังสือสัญญาเช่าที่ดินที่ไม่ได้จดทะเบียนการเช่าต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมมีผลฟ้องร้องบังคับคดีได้เพียง ๓ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๓๘ จึงเป็นการเช่าที่ไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนาตาม ข้อ ๔ ของ

กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๔๙๐/๒๕๔๒ วัดที่จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งหมายความว่ารวมถึงวัดประเภทสำนักสงฆ์ด้วยนั้น หลังจากกรรมการศาสนาออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัดแล้ว ยังจะต้องมีการดำเนินการเพื่อขอตั้งเป็นวัดต่อนายอำเภอและผ่านขั้นตอนการพิจารณา การปรึกษาและการรายงานการขอตั้งวัดโดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามลำดับ จนเมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงจะประกาศตั้งเป็นวัดในราชกิจจานุเบกษาได้ ดังนั้นวัดโจทก์แม้จะได้รับอนุญาตให้สร้างวัดแล้ว แต่เมื่อยังไม่ได้มีการดำเนินการเพื่อขอตั้งเป็นวัดและได้รับอนุญาตจากทางราชการให้ตั้งวัดตามกฎหมาย ย่อมถือว่าขณะยื่นฟ้องโจทก์เป็นวัดประเภทสำนักสงฆ์ยังไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกา 1580-1585/2550

ฎีกา 7490/2542

๑.๓ กฎมหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ได้ระบุอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมไว้ตอนหนึ่งว่า “มหาเถรสมาคม มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้”

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๖๗๗๘/๒๕๕๓ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) ออกตามความใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ ข้อ ๔ วรรคหนึ่ง ผู้มีอำนาจเสนอรายงานขอตั้งวัดคือผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด ทายาท หรือผู้แทน แม้ พ. ผู้เสนอรายงานขอตั้งวัดจะไม่ใช่ทายาทของจำเลยผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด และจำเลยไม่ได้แต่งตั้งโดยชัดแจ้งให้ พ. เป็นผู้แทนเสนอรายงานขอตั้งวัดก็ตาม แต่ในระหว่างสร้างวัด และขอตั้งวัดจำเลยไม่ได้โต้แย้งหรือคัดค้านการดำเนินการของ พ. พฤติการณ์ของจำเลยแสดงให้เห็นว่าจำเลยแต่งตั้งโดยปริยายให้ พ. เป็นผู้แทนของจำเลยในการเสนอรายงานขอตั้งวัดตาม ป.พ.พ. มาตรา ๗๙๗ วรรคสอง แล้ว เมื่อกระทรวงศึกษาธิการโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาตั้งแต่วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒ แล้ว การขอตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาจึงดำเนินการโดยชอบแล้ว โจทก์

ย่อมมีฐานะเป็นนิติบุคคลตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ มาตรา ๓๑ วรรคสอง และมีอำนาจฟ้อง

ขณะยื่นฟ้องคดีก่อน กระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลจึงไม่มีอำนาจฟ้องและยกฟ้องโจทก์ แต่ขณะโจทก์ยื่นฟ้องคดีนี้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดโจทก์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว โจทก์ย่อมมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอำนาจฟ้อง ประเด็นที่วินิจฉัยในทั้งสองคดีมิได้อาศัยเหตุอย่างเดียวกัน จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำอันต้องห้ามมิให้รื้อร้องฟ้องตาม ป.วิ.พ. มาตรา ๑๔๘ วรรคหนึ่ง

๒. ฎีกาที่ ๑๑๓๐/๒๕๔๕ วัดจำเลยที่ ๑ ทำหนังสือมอบอำนาจให้ ศ. มีหน้าที่ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด การที่ ศ. ลงชื่อในสัญญาก่อสร้างตึกแถว โดยมีจำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของจำเลยที่ ๑ ลงชื่อรับทราบไว้ทำสัญญาเพื่อให้โจทก์ดำเนินการก่อสร้างตึกแถว นั้น จึงเป็นการจัดการศาสนสมบัติของวัดแล้ว กรณีไม่จำเป็นต้องทำหนังสือมอบอำนาจเป็นการเฉพาะเรื่องอีก

ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ ๒ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ ข้อ ๒ ระบุว่า การกั้นที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่จัดประโยชน์จะทำได้ต่อเมื่อกรรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม และข้อ ๔ ระบุว่า การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือที่วัดที่กั้นไว้เป็นที่จัดประโยชน์ที่มีกำหนดเช่าเกิน ๓ ปีจะทำได้ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศาสนา ดังนี้ แม้สัญญาก่อสร้างตึกแถวจะไม่ใช้สัญญาเช่าโดยตรง แต่เป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขในอนาคต เพราะขณะทำสัญญาโจทก์ยังไม่ได้

ปลูกสร้างอาคาร แต่การกระทำของจำเลยที่ ๑ มีผลเห็นได้ในอนาคตว่าหากโจทก์ปลูกสร้างอาคารแล้วเสร็จ จำเลยที่ ๑ จะต้องปฏิบัติตามสัญญาโดยยอมให้โจทก์มีสิทธิหาผู้เข้ามาจดทะเบียนการเช่ามีกำหนด ๓๐ ปีกับจำเลยที่ ๑ ซึ่งจะต้องขอความเห็นชอบจากกรรมการศาสนาก่อน เมื่อสัญญาก่อสร้างตึกแถวยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากกรรมการศาสนาตามกฎหมายกระทรวงดังกล่าวสัญญาก่อสร้างตึกแถวจึงยังไม่สมบูรณ์ โจทก์ไม่สามารถนำสัญญาดังกล่าวมาฟ้องจำเลยที่ ๑ ให้ปฏิบัติตามสัญญาได้ แต่การที่จำเลยที่ ๑ รับเงินค่าหน้าดินจากโจทก์และโจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องขับไล่ผู้เช่าเดิม แล้วจำเลยที่ ๑ ไม่ยอมให้โจทก์เข้าทำการก่อสร้างอาคารต่อไป ย่อมทำให้โจทก์เสียหาย จำเลยที่ ๑ จึงต้องชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวแก่โจทก์

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๑.๔ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ซึ่งเข้ามาขั้บระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

กรณีศึกษา

๑. มติที่ ๕๕๓/๒๕๖๕ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณร เกี่ยวข้องกับกัญชา การเสพกัญชา ถึงแม้ว่าพระวินัยไม่ระบุไว้ชัดเจนว่า เป็นการทำผิดพระวินัย แต่กัญชาเป็นสิ่งมีนเมา ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท อาจนำมาซึ่งการกระทำผิดพระวินัยได้ และเป็นโลกวัชชะ จึงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ซึ่งเป็นสมณเพศ หรือเพศบรรพชิต อยู่ในฐานะปุชนียบุคคลที่ชาวพุทธให้ความเคารพกราบไหว้ ไม่ควรมีอาจารย์เยี่ยงคฤหัสถ์

๒. มติที่ ๕๔๑/๒๕๖๓ เรื่อง อดีตพระพรหมติลก “เจ้าคุณเอื้อน” กลับมาห่มผ้าเหลืองไม่ได้ กรณีศาลอุทธรณ์ยกฟ้องอดีตพระพรหมติลกหรือ“เจ้าคุณเอื้อน” อดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ในความผิดฐานฟอกเงิน จนมีข่าวเตรียมมาห่มจีวรอีกรอบเพราะไม่เคยเปล่งวาจาสิก คติเงินทองวัดที่อดีตพระพรหมติลกเป็นจำเลย เป็นคติที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องกรณีทุจริตงบบุคลากรศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ตัวอย่างมติ

สถานะ ผู้บริหารองค์กรสงฆ์

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติเทศบาล

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล

ประมวลกฎหมายที่ดิน

ประมวลกฎหมายราชการ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กฎกระทรวง

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

๒. พระสังฆาธิการในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ตามที่ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ได้กำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ของพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในข้อ ๔ ได้แก่ ๑) เจ้าคณะใหญ่ ๒) เจ้าคณะภาค ๓) รองเจ้าคณะภาค ๔) เจ้าคณะจังหวัด ๕) รองเจ้าคณะจังหวัด ๖) เจ้าคณะอำเภอ ๗) รองเจ้าคณะอำเภอ ๘) เจ้าคณะตำบล ๙) รองเจ้าคณะตำบล ๑๐) เจ้าอาวาส ๑๑) รองเจ้าอาวาส ๑๒) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการ ซึ่งในฐานะผู้ปกครองหรือผู้บริหารองค์กรสงฆ์ มีกฎหมายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ควรทราบ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงการกระทำที่เป็นความผิดและบทลงโทษ สำหรับความผิดนั้น ๆ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบของบ้านเมืองกฎหมายอาญาจึงกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรซึ่งกระทำความผิดขึ้น

กฎหมายอาญาของไทยบัญญัติไว้ในรูปประมวลกฎหมาย ในประวัติศาสตร์ประเทศไทยได้เริ่มใช้กฎหมายลักษณะอาญา เมื่อ ร.ศ. ๑๒๗ ต่อมาสถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ให้เหมาะสมและประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งใช้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๗/๒๔๗๘ พระภิกษุผู้น้อยขัดคำสั่งพระภิกษุผู้มีอำนาจเหนือไม่มีหลักฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ม.๒๑๙ ศาลชั้นต้นยกฟ้องโดยข้อกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ยกฟ้องโดยข้อเท็จจริงโจทก์ฎีกาในข้อเท็จจริงได้

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๗๘๒/๒๕๔๓ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ มาตรา ๒๙ การสละสมณเพศเพราะถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญามีได้ ๓ กรณี คือ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศได้กรณีหนึ่งหรือเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศได้กรณีหนึ่ง หรือเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่งหรือเป็นพระจรจัด พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศได้อีกกรณีหนึ่ง

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๒.๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สาระสำคัญ

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจำนำ เป็นต้น

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๒๖/๒๕๓๖ วัดโจทก์ได้ประกาศตั้งเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ และทะเบียนวัดพระพุทธศาสนาจัดทำตามระเบียบกรมการศาสนา ว่าด้วยการทำทะเบียนวัดในพระพุทธศาสนาก็มีชื่อวัดโจทก์อยู่ด้วย เมื่อไม่ปรากฏว่ามีการประกาศยุบเลิกวัดโจทก์ โจทก์จึงยังมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย พระภิกษุ ท. ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสของวัดโจทก์ พระภิกษุ ท. จึงมีอำนาจฟ้องคดีแทนวัดโจทก์ได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าที่ดินตามแผนที่พิพาทเป็นของโจทก์ ซึ่งตรงกับที่ดินตามแผนที่พิพาทในคดีนี้ โจทก์ย่อมนำผลในคดีก่อนมาใช้ยันจำเลยทั้งสองในคดีนี้ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้ เมื่อจำเลยทั้งสองไม่สามารถนำสืบได้ว่าจำเลยทั้งสองมีสิทธิในที่ดินพิพาทดีกว่าโจทก์อย่างไร จำเลยทั้งสองจึงไม่มีสิทธิแย่งการครอบครองที่ดินพิพาทของโจทก์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าที่พิพาทมีเอกสารสิทธิหรือไม่

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐๐/๒๕๓๕ วัดจำเลยที่ ๑ เป็นนิติบุคคลซึ่งเป็นตัวความ ดังนั้น ผู้ที่จะว่าความด้วยตนเองหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ของ

วัดจำเลยที่ ๑ หรือจะแต่งตั้งแทนความให้ความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนวัดจำเลยที่ ๑ ได้ก็คือจำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดจำเลยที่ ๑ ส่วนไวยาวัจกรของวัดจำเลยที่ ๑ นั้น ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๘(พ.ศ. ๒๕๐๖) ข้อ ๓ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๕ เป็นคฤหัสถ์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งและได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากเจ้าอาวาสของวัดให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตและมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัด หากได้เป็นผู้แทนของวัดซึ่งเป็นนิติบุคคลที่จะมีอำนาจว่าความด้วยตนเองหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลแทนวัดได้เพราะได้รับยกเว้นตามมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกาที่ 1926/2536

ฎีกาที่ 4200/2535

๒.๓ พระราชบัญญัติเทศบาล

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติเทศบาล เป็นพระราชบัญญัติท้องถิ่นในการบริหารราชการในเขตเทศบาล โดยจะมีกฎหมายซึ่งประกาศบังคับใช้เฉพาะในเขตเทศบาล

พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในฐานะผู้บริหารองค์กรสงฆ์ ที่มีวัดอยู่ในเขตเทศบาลต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเทศบาล เพื่อไม่ให้เกิดข้อพิพาท หรือเกิดปัญหาข้อขัดแย้งกับเทศบาล ดังกรณีศึกษา ที่ยกตัวอย่างมา ดังนี้

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๗๖/๒๕๔๑ ที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัดจำเลย พระครู น.เจ้าอาวาสองค์แรกของจำเลย อุทิศถวายให้จำเลยสร้างวัดและทางราชการ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่ดินศาสนสมบัติวัดไว้แล้วแม้หนังสือรับรองสภาพวัดของกรมการศาสนาและทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดที่ระบุว่าที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของจำเลยตามเอกสารหมายเลข ล.๑ และ ล.๘ จะเป็นเพียงสำเนาเอกสารก็ตามแต่เอกสารดังกล่าวเป็นเอกสารที่ทางราชการจัดทำขึ้นและรับรองโดยเฉพาะสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดตามเอกสารหมายเลข.๘ มีรายการที่ธรณีสงฆ์ซึ่งมีอาณาเขตที่ดินตรงกับสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดเอกสารหมายเลข จ.๖ และ จ.๑๑ที่โจทก์ส่งอ้างเป็นพยานทุกประการเพียงแต่เลขทะเบียนที่ดินเท่านั้นที่ไม่ตรงกัน สำเนาเอกสารหนังสือรับรองสภาพวัดของกรมการศาสนาและสำเนาทะเบียนที่ดินศาสนสมบัติวัดเอกสารหมา

ยล.๑ และ ล.๘ จึงรับฟังได้ ที่ดินพิพาทเป็นที่ธรณีสงฆ์ของจำเลย ไม่ใช่ที่ดินของเทศบาลโจทก์การที่โจทก์ขอยกหนึ่งสือสิทธิครอบครองตามแบบแจ้งการครอบครองที่ดินเอกสารฉบับพิพาท จึงเป็นการออกทับที่ธรณีสงฆ์ของจำเลย ทั้งการเข้าพัฒนาที่ดินพิพาทของโจทก์เป็นเพียงการให้บริการแก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยในที่ดินพิพาท ตามอำนาจหน้าที่ไม่ใช่เป็นการครอบครองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิครอบครองในที่ดินพิพาท ย่อมไม่ก่อให้เกิดสิทธิเป็นผู้ครอบครองที่ดินพิพาท

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๘๖/๒๕๔๐ แม้ในระหว่างที่โจทก์ยื่นคำขออนุญาตก่อสร้างอาคารพาณิชย์ตามคำขอเอกสารหมายเลข.๕ และ จ.๖ และจำเลยมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างปรากฏว่ากฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๔(พ.ศ. ๒๕๒๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมืองพ.ศ. ๒๕๑๘ ไม่มีผลใช้บังคับแล้ว ดังนั้นกรณีตามคำขอของโจทก์จึงไม่ต้องต้องตามกฎกระทรวงฉบับดังกล่าวและจำเลยซึ่งเป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารพ.ศ. ๒๕๒๒ จึงไม่อาจยกข้อห้ามตามกฎกระทรวงฉบับดังกล่าวเพื่อมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ ทำให้คำสั่งของจำเลยเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบและไม่มีเหตุผลสมควรในขณะนั้นก็ตาม แต่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกาได้มีกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘) ฯ ใช้บังคับเป็นผลให้กรณีคำขอของโจทก์ต้องห้ามหรือขัดต่อกฎกระทรวงฉบับนี้ ศาลฎีกาจึงชอบที่จะยกกฎกระทรวงฉบับนี้ขึ้นปรับใช้แก่คดีนี้ได้ หากจะถือว่าขณะที่จำเลยมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ไม่มีกฎหมายสนับสนุนให้จำเลยสั่งเช่นนั้นได้และจะต้องเพิกถอนคำสั่ง

๒๔

ของจำเลยก็ตาม โจทก์ก็ต้องไปรื้อร้องขอให้จำเลยมีคำสั่งอนุญาตใหม่ แต่ขณะจะมีคำสั่งใหม่ก็ปรากฏว่ากรณีของโจทก์ต้องห้ามตามกฎหมาย ฎีกาที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘)ฯ อีก เช่นนี้เห็นได้ว่าการมีคำสั่งตามคำขอของโจทก์ตามเอกสารหมาย จ.๕ และ จ.๖ ซึ่งต้องห้ามหรือขัดต่อกฎหมาย ฎีกาที่ ๒๒๑(พ.ศ. ๒๕๓๘) ฯ ซึ่งเป็นการใช้กฎหมายที่ผิดต่อสภาพการณ์ทางสังคมและหลักการทางปกครองคำขอของโจทก์จึงต้องห้ามหรือขัดต่อกฎหมาย จำเลยชอบที่จะมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารพาณิชย์ดังกล่าว

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

ฎีกาที่ 2476/2541

ฎีกาที่ 5186/2540

๒.๔ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ตราขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาเพื่อเป็นการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารของตำบล มี องค์การบริหารส่วนตำบล (อปต.) คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ดังกล่าว

กรณีศึกษา

๑. คำวินิจฉัยที่ ๒/๒๕๕๖ วัดท่าเคียน โดยพระปลัดเสน จินณสาโร (ชุมมิ่ง) ในฐานะเจ้าอาวาส เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง กระทรวงมหาดไทย ที่ ๑ นายสุนทร ประทุมทอง ในฐานะ นายอำเภอหาดใหญ่ ที่ ๒ และองค์การบริหารส่วนตำบลควนลัง ที่ ๓ เป็นจำเลย ต่อศาลจังหวัดสงขลา เป็นคดีแพ่งหมายเลขดำที่ ๕๓๔/๒๕๕๕ ความว่า โจทก์ได้รับการถวายที่ดินจากราษฎรให้เป็น ที่ธรณีสงฆ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีอาณาเขตทิศเหนือและทิศ ตะวันตกจดที่ดินของเอกชน ทิศใต้และทิศตะวันออกจดถนน สาธารณะ โดยโจทก์ได้ครอบครองสำหรับให้พระภิกษุสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาปฏิบัติศาสนกิจและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มา ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และยังคงครอบครองทำประโยชน์ในที่ดิน ดังกล่าวตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา จำเลยที่ ๑ โดยจำเลยที่ ๒ และจำเลยที่ ๓ ได้ยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

"แปลงป่าช้าวัดท่าเคียน" และร่วมกันรังวัดรูกกล้าที่ดินของโจทก์ ทางด้านทิศเหนือ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๔-๓-๔๐.๕/๑๐ ไร่ โจทก์ได้ ยื่นคำคัดค้านการขออนุญาตหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว การ กระทำของจำเลยทั้งสามทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย อันเป็นการ โต้แย้งสิทธิในที่ดินของโจทก์ ขอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าที่ดินพิพาท ดังกล่าวเป็นของโจทก์ โดยห้ามจำเลยทั้งสามดำเนินการออก หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเฉพาะส่วนที่รูกกล้าเข้ามาในที่ดินของ โจทก์และห้ามเกี่ยวข้องกับที่ดินพิพาทอีกต่อไป

๒. วัดตั้งฟ้อง อบต.ราชาเทวะ ระบุว่าก่อสร้างอาคาร ๑๙๓ ล้าน เมื่อปี ๒๕๓๘ อบต.ราชาเทวะ ได้ทำสัญญาเช่าที่ดินของวัด กิ่งแก้ว เนื้อที่ ๖๐๐ ตารางวา เพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการ อบต. โดย อบต.ตกลงจ่ายค่าเช่าที่ดินให้วัดเป็นรายปี ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ระยะเวลาการเช่าที่ดินไม่มีการระบุให้ชัดเจน ในสัญญาระบุไว้ว่า "มีกำหนดระยะเวลาตลอดไป" ต่อมาปี ๒๕๔๑ อบต.ขอเช่าที่ดิน ของวัดอีก ๑,๖๐๐ ตารางวา ระบุในสัญญาเช่าที่ดินว่า เพื่อทำสวน สุขภาพเพื่อประชาชน โดยจ่ายค่าตอบแทนจากการใช้ที่ดินให้แก่วัด จำนวน ๘ ล้านบาท และจ่ายค่าเช่าที่ดินรายปี ปีละ ๓๘,๔๐๐ บาท มีกำหนดระยะเวลาเช่าตลอดไปเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อปี ๒๕๖๓ อบต.ราชาเทวะ ได้ทำการ ก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ สูง ๕ ชั้น ใช้งบประมาณกว่า ๑๙๐ ล้านบาท ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามที่ตกลงในสัญญาฉบับที่ ๒ ที่ อบต.แจ้ง วัดอุประสงค์ในการขอเช่าที่ดิน เพื่อทำสวนสุขภาพ

ประกอบกับการที่สัญญาเช่าที่ดินทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว ระบุ ระยะเวลาการเช่าที่ดินว่า "มีกำหนดระยะเวลาตลอดไป" ซึ่งถือ

๒๓

เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ทำให้วัดเสียหาย ทั้งมิใช่การผาติกรรม
ที่ดินวัดตามกฎหมาย การจัดทำสัญญาเช่าที่ดินทั้งสองฉบับดังกล่าว
จึงไม่ได้เป็นไปโดยถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พรบ.คณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๔/๒๕๒๑

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาและกรณีศึกษา

๒.๕ ประมวลกฎหมายที่ดิน

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายที่ดินซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดิน

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๗๙ - ๓๑๘๑/๒๕๕๒ โจทก์ทั้งสองยกที่ดินพิพาทให้แก่จำเลยทั้งสามเพื่อใช้สร้างวัด จำเลยทั้งสามมิได้ได้ที่ดินพิพาทมาโดยการซื้อขาย จำเลยทั้งสามครอบครองที่ดินพิพาทแทนโจทก์ทั้งสองเพื่อรอการส่งมอบให้แก่วัด เมื่อวัดนั้นได้จัดตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วกรณียังถือไม่ได้ว่าการครอบครองที่ดินพิพาทของจำเลยทั้งสามเป็นการแย่งการครอบครองของโจทก์ทั้งสอง เพราะไม่ได้ความว่าจำเลยทั้งสามได้เปลี่ยนลักษณะแห่งการยึดถือโดยบอกกล่าวไปยังโจทก์ทั้งสองแต่ประการใด ดังนั้น แม้จำเลยทั้งสามจะครอบครองที่ดินพิพาทนานเท่าใด จำเลยทั้งสามก็ไม่ได้สิทธิครอบครองหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาท การฟ้องคดีของโจทก์ทั้งสองจึงมิใช่กรณีการฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๗๕ วรรคสอง เมื่อจนถึงปัจจุบันวัด ม. หรือสำนักสงฆ์ ม. มิได้เป็นวัดตามกฎหมาย กรณีจึงยังไม่มีวัดซึ่งเป็นนิติบุคคลที่จะถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทตามเจตนารมณ์ของโจทก์ทั้งสอง เมื่อโจทก์ทั้งสองทวงถามที่ดินพิพาทคืน จำเลยทั้งสามจึงต้องคืนที่ดินให้แก่โจทก์ทั้งสอง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๗๗๖/๒๕๖๒ เมื่อทางพิพาทส่วนแรกเป็นทางสาธารณะอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ประเพณีทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตั้งแต่ก่อนจำเลยทั้งสองรับโอนที่ดินมาจากเจ้าของเดิม ย่อมต้องยังคงสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตลอดไปจนกว่าจะมีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพ ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๕ และ ป.ที่ดิน มาตรา ๘ วรรคสอง (๑) บุคคลโดยย่อไม่อาจอ้างกรรมสิทธิ์ในทางดังกล่าวได้ ดังนั้น แม้จำเลยทั้งสองจะทำหนังสืออุทิตทางพิพาท ส่วนที่ ๒ โดยมีเจตนาให้ใช้แทนทางพิพาทส่วนแรกตามคำแนะนำขององค์การบริหารส่วนตำบลบางขุนกอง ตามที่จำเลยทั้งสองกล่าวอ้างหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่อาจมีผลให้ทางพิพาทส่วนแรกที่ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้นกลับเป็นของจำเลยทั้งสองได้ เมื่อพิจารณาหนังสือแสดงเจตนาของจำเลยทั้งสองดังกล่าว ปรากฏว่าจำเลยทั้งสองยินยอมให้ทางราชการเข้าไปดำเนินการเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชน โดยไม่มีค่าตอบแทนหรือเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และไม่คัดค้านการใด ๆ ข้อความดังกล่าวมีความหมายโดยชัดแจ้งแล้วว่าจำเลยทั้งสองยอมอุทิตทางพิพาทส่วนที่ ๒ ให้เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ทางพิพาทส่วนที่ ๒ จึงตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ทันทิที่จำเลยทั้งสองทำหนังสือแสดงเจตนาดังกล่าว แม้จะเป็นการกระทำหลังวันฟ้องคดีนี้ และคดีที่จำเลยทั้งสองฟ้องต่อศาลปกครองขอเพิกถอนเกี่ยวกับหนังสือแสดงเจตนาเฉพาะทางพิพาทส่วนที่ ๒ อยู่ระหว่างพิจารณาก็ตาม แต่ทางพิพาทส่วนที่ ๒ ก็ยังไม่ได้ถูกถอนสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๕ และ ป.ที่ดิน มาตรา ๘ วรรคสอง (๑) ทางพิพาทส่วนที่ ๒ จึงยังคง

เป็นทางสาธารณะ ซึ่งเกิดจากการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งของ
จำเลยทั้งสอง การที่ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ฟังข้อเท็จจริงว่าทางพิพาท
ส่วนที่ ๒ เป็นทางสาธารณะ จึงเป็นการรับฟังพยานหลักฐานใน
สำนวนตามทางนำสืบของคู่ความ มิได้เป็นการวินิจฉัยนอกฟ้องนอก
ประเด็นหรือพิพากษาเกินคำขอในส่วนทางพิพาทส่วนที่ ๒ นี้เช่นกัน
การที่จำเลยทั้งสองสร้างกำแพงปิดทางพิพาทบางส่วนย่อมเป็นการ
ละเมิดสิทธิของโจทก์ในการใช้ทาง จำเลยทั้งสองย่อมต้องรื้อถอน
ออกไปและรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๒.๖ ประมวลกฎหมายรัชฎาการ

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายรัชฎาการ เป็นกฎหมาย ภาษีนับหนึ่ง มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับภาษี ๔ ประเภท ได้แก่ ภาษีเงินได้ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีเฉพาะกาล และอากรแสตมป์ ตัวอยู่ในบ้านหน้าที่และการควบคุมของกรมสรรพากร

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๒๗๒๑/๒๕๔๘ หนังสือสัญญากู้ยืมที่มีข้อความว่า "พระครู ก. ได้ยืมเงินสดเพื่อจะจ่ายค่าก่อสร้างวัดให้ลุล่วงไปด้วยดี...บาท กำหนดคืนให้หลังทอดกฐินวัดเรียบร้อยแล้ว" เป็นเพียงหลักฐานในการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อพระครู ก. ผู้ยืมตาม ป.พ.พ. มาตรา ๖๕๓ วรรคหนึ่ง เท่านั้น มิใช่สัญญากู้ยืมเงินจึงไม่จำเป็นต้องปิดอากรแสตมป์ตาม ป.รัชฎาการ มาตรา ๑๑๘

หนังสือที่พระครู ก. ซึ่งรักษาการแทนเจ้าอาวาสจัดจำเลยกู้ยืมเงินโจทก์เป็นหนี้ที่ใช้ในการก่อสร้างกุฏิอันเป็นศาสนสมบัติของวัดจำเลย มิใช่เป็นการกู้ยืมเพื่อตนเอง พระครู ก. กระทำการดังกล่าวแทนจำเลยได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๙ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ อีกทั้งเมื่อโจทก์ได้ส่งมอบเงินให้พระครู ก. ซึ่งกระทำแทนจำเลยไปแล้ว สัญญากู้ยืมบริบูรณ์ การที่จะต้องให้ไวยาวจักรเป็นผู้เก็บรักษาเงินหรือต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายตามกฎหมายกระทรวงข้อ ๖ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ซึ่งออกตามความใน พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ไม่เกี่ยวกับความบริบูรณ์ของสัญญา กุฏิจำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้เงินกู้พร้อมดอกเบี้ยแก่โจทก์

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๘๖/๒๕๔๑ สำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตามแต่เงินผ้าป่า ๑๕๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินที่ชาวบ้านนำไปทอดให้สำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดซึ่งพระภิกษุ ป. เป็นเจ้าคณะสงฆ์อยู่ในขณะนั้น พระภิกษุ ป. จึงมีหน้าที่ดูแลเงินผ้าป่าดังกล่าว เมื่อพระภิกษุ ป. มอบให้พระภิกษุ ข. เป็นผู้เลือกชาวบ้านเป็นกรรมการดูแลรับผิดชอบจำนวนเงินนั้นส.ง.ร. และจำเลยได้รับเลือกเป็นกรรมการและร่วมกันรับมอบเงินจำนวนดังกล่าวไปเก็บรักษา หากจำนวนเงินดังกล่าวสูญหาย กรรมการทั้งสี่ต้องร่วมกันรับผิดชอบสำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุด แม้กรรมการแต่ละคนจะได้รับเงินเพียงบางส่วนไปเก็บรักษาก็เป็นการแบ่งความรับผิดชอบกันเองภายหลังจากรับเงินทั้งจำนวนมาแล้ว การที่จำเลยรับมอบเงินจำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท ไปเก็บรักษาแล้วยักยอกเงินจำนวนนั้นไปส.ง.ร. จึงเป็นผู้เสียหายในอันที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีแก่จำเลยได้ โดยถือว่าจำเลยยักยอกทรัพย์สินของสำนักสงฆ์ห้วยน้ำผุดซึ่งอยู่ในความครอบครองของส.ง.ร. และจำเลย แม้หนังสือมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์จะไม่ได้ปิดแสตมป์ก็รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้เนื่องจาก ประมวลรัษฎากรมาตรา ๑๑๘ ห้ามมิให้รับฟังหนังสือมอบอำนาจที่ไม่ปิดแสตมป์เป็นพยานหลักฐานเฉพาะในคดีแพ่งเท่านั้น มิได้ห้ามมิให้รับฟังในคดีอาญาด้วย ทั้งการมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์ก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๒.๗ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับการกระทำความผิดฐานฟอกเงินและดำเนินการกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดมูลฐาน โดยมาตรการที่สำคัญคือ ๑. มาตรการป้องกันโดยการกำหนดให้สถาบันการเงินและผู้ประกอบอาชีพเป็นผู้มีหน้าที่รายงาน และ ๒. มาตรการดำเนินการกับทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพ

กรณีศึกษา

๑. กรณีศึกษา อดีตพระพรหมติลก ศาสดาญาณาคติพุทธจิตและประพุดติมิชอบกลาง พิกษาจําคูก “อดีตพระพรหมติลก” อดีตเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ๖ ปี และ “อดีตพระอรรถกัจโสภาณ” อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ๓ ปี ในคดีร่วมกันฟอกเงินจากการทุจริตเงินทอนวัดในส่วนอุดหนุนการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ส่วนคดีอื่นให้ยกฟ้อง

ต่อมา วันที่ ๒๓ ก.ย.๖๓ ที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ถ. นครไชยศรี โดยศาลอ่านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหมายเลขดำ อท.๑๙๖/๒๕๖๑ คดีฟอกเงินทุจริตจัดสรรงบประมาณสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ของวัดสามพระยา ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นพ้องด้วย อุทธรณ์ของโจทก์ฟังไม่ขึ้น อุทธรณ์ของจำเลยฟังขึ้น จำเลยทั้งสองไม่มีความผิดตาม พ.ร.บ. ฟอกเงินฯ พิกษาแก่เป็นยกฟ้อง

๒. กรณีศึกษา พระพรหมสิทธิ อดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วันที่ ๑๙ ก.พ.๖๓ ที่ห้องพิจารณา ๗๐๓ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ถ.นครไชยศรี ศาลอ่านคำพิพากษาคดีทุจริตการจัดสรรเงินงบประมาณ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) คดีหมายเลขดำ อท.๒๕๑/๒๕๖๑ ที่พนักงานอัยการสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต ๒ เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง นายพนม ศรศิลป์ อายุ ๖๐ ปี อดีตผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ผอ.พศ.), นายชยพล พงษ์สีดา อายุ ๖๔ ปี อดีตรอง ผอ.สำนักงาน พศ., นายณรงค์เดช ชัยเนตร อดีต ผอ.กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, นายพัฒนา สุอำมาตย์มนตรี อายุ ๕๐ ปี อดีตนักวิชาการศาสนาชำนาญการ กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระพรหมสิทธิ ธงชัย สุขโข หรือนายธงชัย สุขโข อายุ ๖๔ ปี อดีตพระราชาคณะเจ้าคณะรอง และอดีตเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นจำเลยที่ ๑-๕ ในความผิดฐาน เป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ซื้อ, ทำ, จัดการหรือรักษาทรัพย์ใด ร่วมกันเบียดบังทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือเป็นของผู้อื่น โดยทุจริตหรือโดยทุจริตยอมให้ผู้อื่นเอาทรัพย์สินนั้นเสีย , เป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต , เป็นผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานกระทำความผิดดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๔๗,๑๕๗ ประกอบมาตรา ๘๓,๘๖,๙๑

ตัวอย่างกรณีศึกษา

กรณีศึกษา อดีตพระพรหมติลก

กรณีศึกษา พระพรหมสิทธิ

๒.๘ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกฎหมายที่กำกับดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับศุลกากรคือ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่ถือเป็นของต้องกักตักหรือควบคุมในการนำเข้า การส่งหรือนำออกไปนอก หรือการนำผ่านราชอาณาจักร

กรณีศึกษา

๑. คำวินิจฉัยที่ ๑๗๕/๒๕๖๑ คดีที่วัดศรีชุมเป็นโจทก์ยื่นฟ้องอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่ ๑ สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย ที่ ๒ กรมศิลปากร ที่ ๓ จำเลย ซึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครอง กรณีมีการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีที่ดิน ส.ค. ๑ เลขที่ ๗๒๓ ของโจทก์ อยู่ในเขตโบราณสถานด้วย ต่อมาจำเลยทั้งสามเข้ามาบุรณะซ่อมแซมองค์พระพุทธรูปและมณฑปในที่ดินของโจทก์ แต่ไม่ยอมออกจากที่ดินและไม่ให้โจทก์เข้าครอบครองที่ดิน รวมถึงได้เรียกเก็บเงินค่าผ่านเข้าชมโบราณสถาน แต่ไม่ส่งมอบเงินให้แก่โจทก์ ทั้งยังปลูกสร้างอาคารพาณิชย์ในที่ดินของโจทก์ เห็นว่า แม้เหตุแห่งการฟ้องคดีนี้สืบเนื่องมาจากการที่จำเลยที่ ๓ ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาและควบคุมโบราณสถาน ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ประกาศขึ้น

ทะเบียนโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย รวมถึงที่ดินของโจทก์ โดยอ้างว่าโบราณสถานวัดศรีชุมไม่ได้ตั้งอยู่ในที่ดินพิพาทตามฟ้อง จึงไม่ใช่ที่ดินของโจทก์ แต่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยโจทก์มีคำขอหลักให้ศาลบังคับจำเลยทั้งสามและบริวารออกจากที่ดินพิพาท อันเป็นกรณีโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน ทั้งความมุ่งหมายของโจทก์ที่ฟ้องต่อศาลก็เพื่อให้ศาลรับรองคุ้มครองสิทธิในที่ดินของโจทก์ การที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งตามคำขอของโจทก์ได้นั้น ศาลจำเป็นต้องพิจารณาให้ความเสียก่อนว่าที่ดินพิพาทโจทก์เป็นผู้มีสิทธิครอบครองตามที่กล่าวอ้างหรือเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นสำคัญ แล้วจึงจะพิจารณาประเด็นอื่นได้ต่อไป จึงเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน อันอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๒.๙ กฎมหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรัสไว้ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ก็ได้

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๒๙/๒๕๓๘ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๑๓) ว่าด้วยการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสและที่แก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ.๒๕๒๑) ข้อ ๔ (๑) เป็นการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาส โดยเจ้าคณะตำบลเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ข้อเท็จจริงปรากฏว่าพระครู น.ยัง เป็นเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องอยู่มิได้ลาสิกขา เจ้าคณะตำบลจึงไม่มีอำนาจแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อดังกล่าว คำสั่งของเจ้าคณะตำบลที่แต่งตั้งพระภิกษุ พ.เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้องจึงไม่ชอบ พระภิกษุ พ.จึงไม่มีอำนาจดำเนินคดีแทนผู้ร้อง ที่ ว.ยื่นคำร้องคดีนี้แทนผู้ร้องโดยพระภิกษุ พ.เป็นผู้ลงนามในหนังสือมอบอำนาจในฐานะผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดผู้ร้อง เป็นการมอบอำนาจให้

ดำเนินคดีแทนผู้ร้องโดยไม่ชอบ ว.ไม่มีอำนาจยื่นคำร้องคดีนี้แทนผู้ร้อง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๙๐/๒๕๓๘ การถอดถอนเจ้าอาวาสนั้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๓ บัญญัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ ๓๓ ประกอบข้อ ๒๓ เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจให้พระสังฆาธิการตำแหน่งเจ้าอาวาสออกจากตำแหน่งหน้าที่ได้ ดังนั้นคำสั่งคณะสงฆ์ที่ให้โจทก์ออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดจึงเป็นคำสั่งที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดตามกฎหมายเถรสมาคมแล้วและคำสั่งคณะสงฆ์ดังกล่าวจำเลยที่ ๑ มิได้สั่งให้โจทก์ออกจากตำแหน่งหน้าที่เพราะประพฤติดิฉิธรรมวินัยแต่ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่เพราะโจทก์หย่อนสมรรถภาพซึ่งเป็นเหตุตามข้อ ๓๓ แห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เมื่อตามฟ้องโจทก์มิได้อ้างว่าจำเลยที่ ๑ มีคำสั่งโดยไม่มีเหตุดังกล่าวจึงถือไม่ได้ว่าคำสั่งของจำเลยที่ ๑ ที่สั่งให้โจทก์ออกจากตำแหน่งหน้าที่เป็นคำสั่งที่มีชอบโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนคำสั่งดังกล่าวและขอให้เพิกถอนคำสั่งแต่งตั้งจำเลยที่ ๒ เป็นพระสังฆาธิการแล้วให้โจทก์กลับเข้าดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อไป

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๒.๑๐ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม

สาระสำคัญ

ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ออกโดยมหาเถรสมาคม โดยอาศัยอำนาจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี ซึ่งเข้ามาขั้ระเบียบคำสั่งนั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

กรณีศึกษา

๑. มติที่ ๒๕๒/๒๕๖๔ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรขับขี่รถยนต์และรถจักรยานยนต์ การขับขี่รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ ถึงแม้ว่าพระวินัยไม่ระบุไว้ชัดเจนว่า เป็นการทำผิดพระวินัย แต่เป็นโลกวัชชะ (มีโทษทางโลกหรือความผิดทางกฎหมายบ้านเมือง) อาจนำมาซึ่งการกระทำผิด พระวินัยได้ หรือมีความผิดตามพระราชบัญญัติการจราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ ถ้าหากขับรถยนต์โดยประมาทจนเกิดอุบัติเหตุ เป็นเหตุให้ทรัพย์สิน หรือผู้อื่น ได้รับความเสียหาย หรือได้รับบาดเจ็บ หรือถึงแก่ชีวิต ต้องได้รับโทษปรับ หรือจำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วแต่กรณี และอาจมีความผิดตาม มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป

๔๓

๒. มติที่ ๓๙๑/๒๕๖๕ เรื่อง พระภิกษุมิจริยวัตรไม่เหมาะสมประพฤติตนไม่เอื้อต่อพระธรรมวินัย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รับเรื่องร้องเรียนในช่วงเดือนเมษายน ๒๕๖๕ กรณีพระภิกษุประพฤติตนไม่เอื้อต่อพระธรรมวินัย ขอบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม มิจริยวัตรไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ตามที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อออนไลน์ เผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ

ตัวอย่างมติ

สถานะ
พระภิกษุสงฆ์

พระธรรมวินัย

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์

พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

๓. พระสังฆาธิการในฐานะพระภิกษุสงฆ์

พระสังฆาธิการ คือพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ทางการปกครอง ซึ่งคำว่า “พระภิกษุ” ตามมาตรา ๑๖๒๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาความเอาเฉพาะบุคคลผู้อุปสมบทในศาสนาของ พระพุทธเจ้า แต่ไม่กินความถึงแม่ชี สามเณร นักพรต และนักบวชในศาสนาอื่น ๆ

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๘๗/๒๕๔๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า พระภิกษุนั้น จะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สืบทอดจากสมณเพศมาเรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔ นั้น หมายถึงกรณีที่เจ้ามรดกตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ และพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิในการรับมรดกด้วย ได้ฟ้องทายาทคนอื่น ๆ ขอแบ่งมรดก แต่โจทก์ได้รับการยกให้ซึ่งบ้านและที่ดินจาก ล. ในขณะที่ ล. มีชีวิตอยู่โจทก์จึงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินดังกล่าว การฟ้องขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินของโจทก์จึงมิใช่ฟ้องเรียกร้องเอาส่วนแบ่งทรัพย์มรดกในฐานะทายาทโดยธรรม แม้โจทก์จะเป็นพระภิกษุก็ย่อมมีอำนาจฟ้อง

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๑/๒๕๔๕ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ เป็นบทบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมแต่ถ้าพระภิกษุถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้วศาลก็พิพากษาให้พระภิกษุได้รับ

๔๖

ส่วนแบ่งมรดกด้วย ก็ไม่เป็นการขัดกับประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๓.๑ พระธรรมวินัย

สาระสำคัญ

พระธรรมวินัย คือ คำสั่งสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย ธรรม คือ คำสอนแสดงหลักความจริงและแนะนำความประพฤติ ส่วนวินัย คือ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความประพฤติและกำกับความประพฤติ ธรรมเป็นเครื่องควบคุมใจ วินัยเป็นเครื่องควบคุมกายและวาจา พระภิกษุผู้อุปสมบทในศาสนาของพระพุทธเจ้า จะต้องรักษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

กรณีศึกษา

๑. ฎีกาที่ ๑๑๔๒๗/๒๕๕๔ ความผิดตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๖ บัญญัติว่า พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัย นั้นหมายความว่าคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้นต้องเป็นไปตามกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ลักษณะ ๒ เรื่อง ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม ซึ่งตามกฎหมายอาญาดังกล่าว ข้อ ๗ มีความว่า การลงนิคหกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ถ้าความผิดนั้นเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา การที่คดีนี้เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นเป็นผู้พิจารณาลงโทษโดยไม่ปรากฏเหตุขัดข้องที่ทำให้เจ้าคณะตำบลเปือยใหญ่ไม่อาจเป็นผู้พิจารณาได้ จึงไม่เป็นไปตามกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ คำวินิจฉัยของเจ้าคณะจังหวัดจึงไม่ใช่คำวินิจฉัยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖ แม้จำเลยจะทราบคำสั่ง

๔๘

และไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวก็ไม่ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ปัญหานี้เป็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นอ้างได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา ๑๘๕ วรรคหนึ่ง, ๑๘๕ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๒๑๕, ๒๒๕

๒. ฎีกาที่ ๙๘๖๑/๒๕๕๗ การเสพเมณุนของจำเลยเป็นการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจึงเป็นอาบัติปาราชิกถือว่าขาดจากความเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว และเมื่อเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะอำเภอได้นำคำวินิจฉัยไปอ่านให้จำเลยฟังเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๒๐ นาฬิกา แม้จำเลยจะไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบคำวินิจฉัยดังกล่าว แต่ก็ถือได้ว่าจำเลยทราบคำวินิจฉัยโดยชอบแล้วซึ่งต้องสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น ตามมาตรา ๒๖ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๓.๒ ประมวลกฎหมายอาญา

สาระสำคัญ

ประมวลกฎหมายอาญา เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอาญาและโทษ มี ๓๙๘ มาตรา โดยมีประเด็นสำคัญที่ควรทราบ ได้แก่ ๑. โครงสร้างของความผิดอาญา และ ๒. กระทำโดยประมาท

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๙๘/๒๕๔๒ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙ การสละสมณเพศเพราะถูกจับในข้อหาคดีอาญาแยกได้เป็น ๓ กรณี คือ ๑. เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสไม่ยอมรับตัวไว้ควบคุม พนักงานสอบสวนดำเนินการให้สละสมณเพศได้ ๒. พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควร ปล่อยชั่วคราวและไม่ควรมอบตัวให้เจ้าอาวาสรับตัวไป ควบคุม ก็ดำเนินการให้สละสมณเพศได้ และ ๓. พระภิกษุรูปนั้นไม่ได้สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งหรือเป็นพระจรจัดก็ดำเนินการให้สละสมณเพศได้ กรณีของจำเลยปรากฏว่า ร้อยตำรวจโทส.นำจำเลยไปพบพระท.เจ้าอาวาสวัดและมีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะและพระภิกษุผู้ใหญ่อีกหลายรูปเพื่อสอบสวนจำเลยแล้วไม่ได้ความชัดว่าขณะนั้นจำเลยจำพรรษาและสังกัดวัดใด จำเลยยินยอมสีกจากการเป็นพระภิกษุโดยเปลื้องจีวร ออกแล้ว แต่งกายด้วยชุดขาวจึงถือได้ว่าจำเลยได้สละสมณเพศแล้วในขณะนั้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ มาตรา ๒๙ การที่จำเลยอ้างว่ายินยอมเปลื้องจีวร ออกเพื่อต่อสู้คดีไม่เป็นเหตุให้จำเลยซึ่งได้สละสมณเพศแล้วกลับมาเป็น

พระภิกษุใหม่อีก ดังนั้นเมื่อภายหลังต่อมาจำเลยกลับมาแต่งกายเป็นพระภิกษุเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นพระภิกษุจึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๘

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๓๙ - ๒๓๔๐/๒๕๓๒ จำเลยนำแถบบันทึกเสียงที่ผู้ชายพูดกับผู้หญิงในลักษณะของการให้สัมภาษณ์เป็นใจความว่าผู้เสียหายได้ลักลอบได้เสียกับพระภิกษุ ช. เจ้าอาวาสวัดจอมบึงซึ่งเป็นเจ้าคณะอำเภอ มาเปิดให้บุคคลอื่นฟังที่บ้าน อ.และส. ซึ่งมีใช้ที่สาธารณสถาน เป็นทำนองปรักษาหารือกันว่าควรจะทำเนิ่นการอย่างไรเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ต่อพระพุทธศาสนา และหาทางจัดความมัวหมองในพระพุทธศาสนาให้สิ้นไป หากพระภิกษุ ช. กระทำผิดจริงก็ควรจะสึกออกไป หากไม่จริงก็เอาผิดกับผู้พูดเรื่องนี้และต่อมา ได้มีการร้องเรียนต่อศึกษาธิการอำเภอจอมบึงเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระภิกษุ ช. และได้มีบันทึกเสนอต่อตามลำดับจนกระทั่งถึงเจ้าคณะภาคฝ่ายมหานิกาย จังหวัดราชบุรีเพื่อสอบหาข้อเท็จจริง จึงถือได้ว่าจำเลยไม่ได้มีเจตนาใส่ความผู้เสียหายให้ถูกดูหมิ่นเกลียดชังหรือเสียหายแต่เป็นการกระทำในการแสดงข้อความโดยสุจริตด้วยความเป็นธรรม อันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำตามป.อ. มาตรา ๓๒๙ (๓) ทั้งนี้เพื่อขจัดข่าวลือในทางที่จะทำให้พุทธศาสนาเสื่อมหมดสิ้นไป จำเลยไม่มีความผิด

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๓.๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สาระสำคัญ

กฎหมายแพ่ง คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล กฎหมายพาณิชย์ คือ กฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการเศรษฐกิจและการค้า การจำนำ เป็นต้น

กรณีศึกษา

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๗/๒๕๔๓ ขณะเจ้าหน้าที่ศาลส่งหมายเรียกและหมายนัดสืบพยานโจทก์ให้แก่จำเลยทั้งสองครั้ง จำเลยได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุและจำพรรษาอยู่ที่วัด ซึ่งห่างจากบ้านจำเลยเพียงประมาณ ๑ กิโลเมตร การเดินทางไปมาสะดวก ที่บ้านจำเลยมีภริยาบุตรสาวและบุตรเขยของจำเลยอาศัยอยู่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักไปทำบุญที่วัดดังกล่าวเป็นประจำ ทั้งในการส่งหมายให้แก่จำเลยทั้งสองครั้งเจ้าหน้าที่พบภริยาจำเลยอยู่ที่บ้าน แต่ภริยาจำเลยไม่ยอมรับหมายแทน จึงได้ปิดหมายไว้ตามคำสั่งศาล แสดงว่าภริยาจำเลยทราบเรื่องการส่งหมายทั้งสองครั้งแล้ว ซึ่งตามปกติวิสัยเรื่องที่มีความสำคัญเช่นนี้ ภริยาจำเลยหรือบุคคลอื่นในบ้านย่อมต้องรีบแจ้งให้จำเลยทราบเรื่อง ดังนั้น การที่จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การในกำหนด และไม่ได้ไปศาลตามวันเวลาที่นัดสืบพยานโจทก์โดยไม่ได้แจ้งเหตุขัดข้องให้ศาลทราบ ย่อมถือได้ว่าจำเลยจงใจขาดนัดยื่นคำให้การและจงใจขาดนัดพิจารณา คดีจึงไม่มีเหตุให้พิจารณาใหม่และรับคำให้การของจำเลย

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๗๘๘/๒๕๓๘ พินัยกรรมของพระภิกษุ ส.ผู้มรณะ ระบุไว้ว่า บรรดาเงินที่ข้าพเจ้ามีอยู่ในขณะนี้

๕๓

และที่จะมีขึ้นหรือได้มาในอนาคตซึ่งได้ฝากไว้ที่ธนาคาร ก. ข. และ ค.เงินทั้งนี้ข้าพเจ้าขอยกให้แก่จำเลยศิษย์ของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว แต่ข้อกำหนดพินัยกรรมดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏสมุดฝากเงินบัญชีเลขที่ ๕๑๐๖ และ ๕๔๕๙ ที่พิพาทซึ่งเป็นเงินส่วนตัวของพระภิกษุ ส. ผู้มรณะ และพินัยกรรมฉบับนี้ทำขึ้นก่อนที่ผู้มรณะจะมีเงินตามบัญชีพิพาททั้งสองบัญชีนั้นข้อกำหนดพินัยกรรมดังกล่าวจึงไม่มีผลบังคับถึงเงินในบัญชีพิพาททั้งสองบัญชีนี้

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

๓.๔ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์

สาระสำคัญ

กฎหมายที่ว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก สมาร์ทโฟน รวมไปถึงระบบต่าง ๆ ที่ถูกควบคุมการกระทำ ระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็น พรบ. คอม ที่ออกมาเพื่อป้องกัน และ ควบคุมการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นได้การใช้คอมพิวเตอร์ หากผู้ใด กระทำผิดก็ต้องได้รับการลงโทษตามที่ พระราชบัญญัติ คอมพิวเตอร์ ๒๕๖๐ กำหนดไว้

พระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน จะต้องมีความระมัดระวัง ในการ กระทำ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความผิดใน พรบ.คอมพิวเตอร์ จาก ความที่ไม่รู้ หรือไม่ได้ศึกษารายละเอียดใน พรบ.นี้ เพราะฉะนั้น เพื่อให้หลีกเลี่ยงการทำความผิด ทั้งจากความตั้งใจและไม่ตั้งใจ พระภิกษุสงฆ์จึงจำเป็นต้องศึกษา พรบ. คอมพิวเตอร์ ให้เข้าใจและ ครบถ้วน

กรณีศึกษา

๑. ผอ.สำนักพุทธนครคีรีธรรมราช เข้าแจ้งความดำเนินคดี กับพระสังฆาธิการอย่างน้อย ๔ รูป หลังพบมีการเผยแพร่ข้อความ เข้าข่ายผิด พรบ.คอมพิวเตอร์และหมิ่นประมาท

๒. พระปัญญา สีสัน เทียบการล่าแม่มด, ม.๑๑๒ และ พ.ร.บ.คอมฯ

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

กรณีศึกษา ที่ 1

กรณีศึกษา ที่ 2

๕๖

ภาคผนวก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระธรรมวชิรมณี (บุญชิต ป.ธ.๙)
เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร
๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภโณ)
เจ้าคณะภาค ๑๓ กรรมการมหาเถรสมาคม
๙ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพรัตนนายก (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

พระศรีธรรมโสภณ (บุญโชติ ปุณฺณโชติ)
รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน
๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพปริยัติ (สะอาด ป.ธ.๗)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ)
รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระครูสุนทรพจนบัณฑิต (สหัส ฐิตสาโร)
เจ้าคณะอำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช
๕ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูภาวนาจันทคุณ (กริชา จันทสาโร)
เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง จังหวัด
นครศรีธรรมราช ๕ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูปริยัตยาภิรม (สมบูรณ์ ป.ธ.๔)
เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖ เมษายน ๒๕๖๕

พระครูปริยัติคุณาวุธ (เสรี ป.ธ.๔)
รองเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖ เมษายน ๒๕๖๕

พระเทพสิมามรณ (วันชัย)
เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา
๒๒ เมษายน ๒๕๖๕

พระราชวิมลโมลี (มานพ ป.ธ.๙)
เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระธรรมรัตนมงคล
เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

พระเทพสิทธิวิมล
เจ้าคณะภาค ๑๕
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระราชพรหมจริยคุณ (สุเทพ)
เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
๒๓ เมษายน ๒๕๖๕

พระศรีปริยัติธาดา (ทองสา ป.ธ.๙)
รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระภาวนาวิสุทธิโสภณ
เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระครูพิศิษฐ์ประทานาด (ประยูร นนทิโย)
รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕

รายนามผู้จัดทำ

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ที่ปรึกษาโครงการ
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ที่ปรึกษาโครงการ
รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม	ที่ปรึกษาโครงการ
พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย
พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ผศ.ดร.	หัวหน้าโครงการวิจัย
พระอุดมสิทธิธนายก, รศ.ดร.	ผู้ร่วมวิจัย
พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.	ผู้ร่วมวิจัย
พระครูธรรมธรสฐาพร ปภัสสโร	คณะทำงาน
พระมหาสมชาย ขนติสรโณ	คณะทำงาน
พระสมุห์ประจักษ์ มหาลาโภ	คณะทำงาน
ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ	คณะทำงาน
ดร.นิกร ศรีราช	คณะทำงาน

